

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN KURGUSAL
ANLATILARINDA PSİKOLOJİK TİPLER**

**Hazırlayan
Ahmet Metehan ŞAHİN**

**Danışman
Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK**

Yüksek Lisans Tezi

**Aralık 2017
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN KURGUSAL
ANLATILARINDA PSİKOLOJİK TİPLER**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Ahmet Metehan ŞAHİN**

**Danışman
Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK**

**Aralık 2017
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Ahmet Metehan ŞAHİN

İmza:

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Kurgusal Anlatılarında Psikolojik Tipler” adlı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi ’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Danışman

Ahmet Metehan ŞAHİN

Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH

Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK danışmanlığında Ahmet Metehan ŞAHİN tarafından hazırlanan “Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Kurgusal Anlatılarında Psikolojik Tipler” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

26 /12/2017

JÜRİ

Danışman : Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK

Üye : Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Şamil YEŞİLYURT

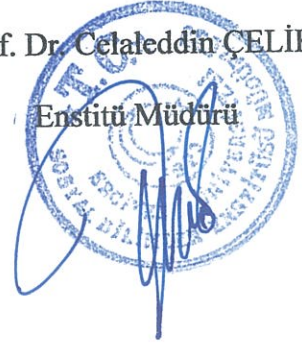
ONAY

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 02/01/2018 tarih ve 01...sayılı kararı ile onaylanmıştır.

02 / 01 / 2018

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Türk Edebiyatının çok yönlü yazarlarından biri olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu Türk toplumunun ve çöken Osmanlı'nın zor zamanlarına şahitlik etmiş, eserleriyle döneme ışık tutmuştur. O, eserlerinde yıkılmak üzere olan Osmanlı'yla beraber yozlaşan değerlerin eleştirisiyle, yeni devletin teşekkülünde, Atatürk ilke ve inkılâplarının yerleşmesinde katkısı olan bir aydındır. Eserlerinin çoğunda döneme ışık tuttuğu ve dönemi her yönüyle eleştirdiği gibi yeni devletin doğması için ihtiyaç duyulan yeni bireyin oluşması için de çaba göstermiştir. Eserlerinde yeniden doğuşun esaslarını ortaya koyan Yakup Kadri, tarihî, millî ve mitik öğelerle eserlerine felsefî bir derinlik kazandırarak çok katmanlı bir yapı oluşturmuştur. Onun hayatını incelediğimizde ailesinden aldığı eğitim, Fecri Ati Dönemi etkisi, Nev Yunanîlik akımı, Milli Mücadele yılları ve yazarlıktan siyasete uzanan çok boyutlu bir yaşam öyküsüyle karşılaşılır. Bu sebeple onun kurgusal eserlerinde hem tanıklık ettiği dönemin izlerini hem de farklı kesimlerden şahısların dönemle beraber ele alındığını görürüz. Bu çalışmanın konusunu, Yakup Kadri'nin 9 romanı, 58 hikâyesi ve 4 tiyatro eserindeki şahısların, Carl Gustav Jung'un kişilik tipolojisi esas alınarak tahlil edilmesi oluşturmaktadır. Yakup Kadri'nin eserlerinde yarattığı karakterlerin, çeşitlilik arz etmesi ve psikolojik açıdan zengin oluşları, onun kurgusal eserlerini kullanarak Jung'un kişilik kuramı üzerinde çalışma yapılmasını mümkün kılmıştır. Bu zamana kadar Yakup Kadri'nin romanları ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Ancak Yakup Kadri'nin, roman, hikâye ve tiyatroları Jung'un “psikolojik tipler” kuramına dayanan “bireylerin yaşam enerjilerinin yönünü, bilinç işlevlerini irdelemeyi” esas alan şahısların iç dünyalarına yönelik bir çalışma ilk defa yapılmaktadır. Ayrıca Yakup Kadri'nin tiyatrolarıyla ilgili herhangi bir çalışma mevcut değildir.

Edebiyat malzemesi insan olan bir sanat dalıdır. Bu nedenle edebî eserler aracılığıyla edebiyat, her zaman insan ve insan ruhu üzerinde kafa yormuş, insanın; duygu, düşünce ve davranışlarını hem anlamaya hem de anlatmaya gayret etmiştir. Psikoloji bilimi tarafından bakıldığında ise, bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasından çok önce bile, insana özgü bazı temel; duygu, durum ve davranışlar, neredeyse tüm dünyaya mal olmuş edebiyat karakterleri ile özdeşleştirilmiştir. Sonuç olarak bu durum edebiyat ve psikoloji ilişkisinin doğmasına sebep olmuş; zamanla yapılan çalışmalar, “bilimsel” ve “objektif” yaklaşımlar hedefleyerek disiplinler arası bir alan oluşturulmuştur. Bu

bilgilerden yola çıkarak çalışmanın giriş bölümünde; edebiyat-psikoloji ilişkisi, Freud'un psikanalitik edebiyat kuramı ve Jung'un psikolojik tipler kuramı ayrıntılı bir şekilde, örneklendirilerek açıklanmıştır.

Yakup Kadri'nin roman, hikâye ve tiyatrolarındaki şahıslar tespit edilmiş, Jung'un kişilik kuramı temel alınarak fişleme yapılmış ve eserlerin şahıs kadrosunu oluşturan kişiler, tipoloji kuramına göre sınıflandırılarak tahlil edilmiştir. Çalışmada konu dışına çıkılmamaya ve gerek yazar gerekse de eserin içeriği ile ilgili tekrar niteliğinde olacak bilgiler verilmemeye gayret edilmiştir. Ancak psikolojik açıdan gerekli görüldüğü ölçüde; kişilerin fiziki özelliklerine ve toplum içerisindeki konumlarına yer verilmiştir.

Sonuç kısmında ise, incelediğimiz roman, hikâye ve tiyatro eserlerinden elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılarak Yakup Kadri'nin kurgusal eserlerindeki bireylerin iç dünyalarına dair tespitlerle dönemin zihniyetine yapılan göndermeler aydınlatılmaya çalışılmıştır. Kaynakçada tipoloji kuramıyla ilgili kaynaklar, Yakup Kadri'nin; roman, hikâye ve tiyatrolarının künyeleri ile daha önce yazar ve eserleri hakkında yapılmış çalışmalar bulunmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde her konuda desteklerini gördüğüm aileme, Dr. Hilal AKÇA'ya ve bu çalışmanın başından itibaren engin hoşgörüsü ve sabrıyla bana rehberlik eden kıymetli danışman hocam sayın Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ahmet Metehan ŞAHİN

Kayseri 2017

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU’NUN KURGUSAL ANLATILARINDA PSİKOLOJİK TİPLER

Ahmet Metehan ŞAHİN

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yüksek Lisan Tezi, Aralık 2017
Danışman: Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK

ÖZET

İnsanları tiplere ayırma çabası çok eskilere dayanmaktadır. Bundan yaklaşık iki bin yıl önce Yunan fizikçi Galen, insanlarda dört ayrı temel davranış farklılığı belirlemeye çalışmış ve onun bu tanımlayıcı terimleri olan; iyimser, sakin, sinirli ve melankolik tipler yaygın konuşma diline girmiştir. Zaman geçtikçe çağdaş bilgileri göz önüne alarak daha kesin bir yöntem amaçlayan çeşitli denemeler de olmuştur. Carl Gustav Jung kendisinden önce yapılan kişilik çözümlenmelerini ihmal etmemiş, ilk iş olarak bu çalışmalara vâkıf olmuş daha sonra da *Psikolojik Tipler* adlı eserini yayımlayarak kendisine ait kişilik tipleri teorisini ortaya koymuştur. Jung, insanları belirli tiplere ayırma konusunda temel olarak bilinç psikolojisini kullanmaktadır. Bir kişi dışayönelik ya da içekapanık olarak tanımlandığında bu onun alışılmış bilinçli davranış biçiminin biri ya da öteki olması demektir. Dengeli bir davranış biçimi dışayönelikliği ve içekapanıklığı eşit olarak kapsamaktadır. Ancak genellikle görülen şudur ki bir davranış biçimi daha fazla gelişmiş ve öteki bilinçdışı kalmıştır. Jung’a göre, dışayönelik (extraversion) ve içekapanık (introversion) olmak üzere iki tip davranış mevcuttur. Bu davranış tipleri bütün ruhsal süreci etkilemektedir. Ayrıca Jung, bilincin dış dünyayı tanımaya ve uyum sağlamaya çalışırken kullandığı ‘işlev’ adını verdiği bazı kavramlardan söz eder. Bunlar dört tanedir. Duyularımız yoluyla algılama, ‘duyuş’, anlam ve kavrayış sağlayan ‘düşünme’, tartan ve değerlendiren ‘hissetme’ ve bize ilerideki olasılıklardan söz eden, bütün deneylerin etrafını çepeçevre saran atmosfer üzerine bize bilgiler veren ‘sezgi’. Birey bu dört fonksiyonu da tecrübe edebilir fakat bunlardan birisi zamanla baskın hale gelir. Psişik enerjinin yönüyle birleşen işlevler bir süre sonra bireyin kişiliğinin ortaya çıkmasını sağlar. Jung buna bağlı olarak “sekiz psikolojik tip” ortaya koymuştur. Bir psikanalist için bireyin içsel dünyasının çözümlenmesine katkı sağlayan bu tipler aynı zamanda edebî eserlerin şahıs kadrolarının tahlilinde de kullanılabilir. Bu çalışmada ilk olarak edebiyat-psikoloji

ilişkinde değinilmiş, çalışmaya zemin hazırlamak için Freud'un Psikanalitik Kuramı ve Jung'un kişilik kuramı ele alınmıştır. Bu bağlamda Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun roman, hikâye ve tiyatroları Jung'un tipoloji kuramına göre incelenecek; eserlerin, şahıs kadrosunu oluşturan bireylerin iç dünyaları ve ruhsal yaşantıları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Carl Gustav Jung, Psikolojik Tipler, Psikanaliz, Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

**PSCYCHOLOGICAL TYPES IN THE FICTIONAL NARRATIVES
OF YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU**

Ahmet Metehan ŞAHİN

**Erciyes University, Institute of Social Sciences,
Master's Thesis, December 2017
Supervisor: Assoc. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK**

ABSTRACT

The attempt to separate people into different types dates back to very old times. About two thousand years ago, the Greek physicist Galen tried to determine four main behavioral differences for people, and the definitive terms of optimistic, calm, nervous and melancholic, which were suggested by him, were started to be used in the spoken language. As the time passed by, there were several attempts with the aim of determining a more exact method considering the contemporary knowledge. Carl Gustav Jung did not ignore the character analysis studies which had been done before himself, he started with having full knowledge of these studies and then he presented his theory of character types by publishing his work of *Psychological Types*. Jung uses psychology of consciousness as a basis on separating people into specific types. Identifying a person as extrovert or introvert means that his/her ordinary behavior pattern is one of these patterns. A balanced behavior pattern includes both extroversion and introversion equally. However, the general observation shows that one of these patterns is developed more and other left unconscious. According to Jung, there are two types of behavior named as extroversion and introversion. These behavior types affect whole psychological process. Jung also makes reference to some concepts which the conscious uses in the attempt to recognize and adapt the external world, and named them as “functions”. There are four kinds of functions. The first one is called “perception” and refers to the perceiving through our senses; the second one is called “thinking” and provides meaning and understanding; the third one is called “sensation” and refers to the evaluation and the last one is called “intuition” and enlightens us about the future possibilities and the atmosphere which surrounds all experiences. An individual can experience all these four function, however one of these functions prevails in a course of time. The functions which are combined by psychic energy help the individual shape his/her personality. Depending on this view, Jung suggests “eight

psychological types”. These types which contribute for analyzing an individual’s inner world for a psychoanalyst, can also be used for analyzing a personal framework in the literary works. In this study, the relation between literature and psychology is mentioned first; and in order to form a basis for the study, Freud’s Psychoanalytical Theory and Jung’s Theory of Personality was taken into consideration. In this regard, the novels, stories and theatrical works of Yakup Kadri Karaosmanoğlu will be analysed in respect of Jung’s typological theory and inner worlds and psychological experiences of the works and the individuals who constitute the personal framework will be evaluated.

Keywords: Carl Gustav Jung, Psychological Types, Psychoanalysis, Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

İÇİNDEKİLER

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN KURGUSAL ANLATILARINDA PSİKOLOJİK TİPLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI	ii
ONAY	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1
A. EDEBİYAT BİLİMİ VE PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ	1
A.1. Psikanalitik Edebiyat Kuramı Ve Eleştirisi.....	6
A.1.1. Sigmund Freud ve Psikanaliz.....	6
A.1.1.1. Topografik Kişilik Kuramı.....	8
A.1.1.2. Yapısal Kişilik Kuramı	9
A.1.1.3. Gelişim Kuramı	9
A.1.1.4. İçgüdüler Kuramı	9
A.1.1.5. Din ve Rüyalar	10
A.1.1.2. Carl Gustav Jung ve Analitik Psikoloji	11
A.2. Psikolojik Tipler.....	16
1.BÖLÜM	
1.ROMANLAR	35
1.1. DIŞAYÖNELİK DUYUMSAL TİPLER	35
1.1.1. Seniha.....	35
1.1.2. Leyla.....	39
1.1.3. Azize Hanım	41
1.1.4. Doktor Jean Prade	42
1.1.5. Madam Jimson	43
1.1.6. Faik Bey	45
1.1.7. Nasib Hanım	47

1.1.8. Nur Baba	48
1.1.9. Ziba Hanımefendi	50
1.1.10. Arlette Lavalere	52
1.1.11. Cemil.....	53
1.1.12. Necibe Hanım	54
1.1.13. Servet Bey	55
1.1.14. Hamdi Bey	57
1.1.15. Ahmet Samim	58
1.1.16. Şahabettin Süleyman.....	61
1.1.17. Captain Gerald Jackson Read	62
1.1.18. Major Will.....	64
1.1.19. Miss Fanny Moore	65
1.1.20. Atıf Bey.....	66
1.1.21. George Marlow	67
1.1.22. Nermin	68
1.1.23. Şehnaz Sultan.....	69
1.1.24. Hakkı Bey	70
1.1.25. Germaine	72
1.1.26. Ragıp Bey.....	73
1.1.27. İdris Hulûsi.....	74
1.1.28. Nedim.....	75
1.1.29. Pertev	76
1.1.30. Semra	77
1.1.31. Sevim	79
1.1.32. Ziver.....	81
1.1.33. Rüknettın Molla	82
1.1.34. Şâhande Hanım	82
1.1.35. Cennet	83
1.2. İÇEKAPANIK DUYUMSAL TİPLER.....	84
1.2.1. Doktor Hikmet	84
1.2.2. Derviş Çınarî.....	88
1.3. DIŞAYÖNELİK DÜŞÜNEN TİPLER.....	89
1.3.1. Ahmet Kerim.....	89

1.3.2. Sırrı Bey	91
1.3.3. Selma Hanım.....	92
1.3.4. Cahit Halit	93
1.3.5. Halil Ramiz	94
1.3.6. Nebile	95
1.3.7. Vali İhsan Turan.....	96
1.4. İÇEKAPANIK DÜŞÜNEN TİPLER.....	97
1.4.1. Ahmet Celâl	97
1.4.2. Fuat.....	100
1.4.3. Ahmet Rıza Bey	102
1.4.4. Albert	103
1.4.5. Ahmet Nazmi	104
1.4.6. Tahincızâde Hacı Emin.....	105
1.4.7. Neşet Sabit	107
1.5. DIŞAYÖNELİK DUYGUSAL TİPLER	109
1.5.1. Selim Necati Bey	109
1.5.2. Salih Ağa.....	109
1.5.3. Ali Kemal.....	111
1.5.4. Hasib Bey.....	111
1.5.5. Ömer Bey	112
1.5.6. Samiye.....	113
1.5.7. Sami Bey	114
1.5.8. Ahmet Nazif Bey	115
1.5.9. Murat Bey	116
1.5.10. Yıldız Hanım.....	117
1.5.11. Cemal	118
1.5.12. Madam Lavalieri	119
1.5.13. Doktor Namık Ahmet.....	120
1.5.14. Kevser	120
1.5.15. Servet Bey	121
1.5.16. Sırrı Bey	123
1.5.17. Cemil Bey	125
1.6. İÇEKAPANIK DUYGUSAL TİPLER.....	127

1.6.1. Nigâr Hanım.....	127
1.6.2. Selma Hanım.....	131
1.6.3. Münire.....	134
1.6.4. İsmail.....	136
1.6.5. Hakkı Celis.....	137
1.6.6. Emine	140
1.6.7. Hasan.....	140
1.6.8. Süleyman.....	141
1.6.9. Zeynep Kadın.....	142
1.6.10. Cemile Hanım	143
1.6.11. Halime Hanım	144
1.6.12. Hamdi Bey	145
1.6.13. Osman Nuri Bey.....	147
1.6.14. Ragıp Bey.....	147
1.6.15. Seniye Hanım.....	149
1.6.16. Naim Efendi	150
1.6.17. Celile Bacı.....	152
1.6.18. Necdet	154
1.6.19. Dr. Pienot	157
1.6.20. Nafi Molla	158

2. BÖLÜM

2. HİKÂYELER.....	159
2.1. DIŞAYÖNELİK DUYUMSAL TİPLER	159
2.1.1. Sarıoğlu Veli Bey.....	159
2.1.2. Hilmi Efendi.....	160
2.1.3. Hulusi Bey.....	161
2.1.4. Esmâ Hanım.....	162
2.1.5. Necibe	163
2.1.6. Cemile	164
2.1.7. Prenses Beyza Hanım.....	165
2.1.8. Rüstem Ağa.....	166
2.2. DIŞAYÖNELİK DÜŞÜNEN TİPLER.....	167
2.2.1. Fazıl Bey	167

2.3. İÇEKAPANIK DÜŞÜNEN TİPLER.....	168
2.3.1. Mehdi Efendi.....	168
2.3.2. Bakırsakal Deli Mehmet	169
2.3.3. Emine	170
2.4. DIŞAYÖNELİK DUYGUSAL TİPLER.....	171
2.4.1. Pertev Necati Bey.....	171
2.4.2. Bakırlı Şaban Efe	173
2.4.3. Aziz Ağa	173
2.4.4. Mehmet Necip.....	174
2.4.5. Faika.....	175
2.4.6. Nuri Efendi.....	176
2.4.7. Gaffar Ağa.....	177
2.4.8. Hacı Arif Efendi.....	178
2.5. İÇEKAPANIK DUYGUSAL TİPLER.....	179
2.5.1. Bir Ölünün Mektupları Hikâyesinin İsimsiz Kahramanı	179
2.5.2. Müderriszade Elhac Necdet Efendi.....	180
2.5.3. Bir Serencam Hikâyesinin İsimsiz Kahramanı	182
2.5.4. İki Meçhûl Şahıs	183
2.5.5. Rıza Efendi.....	184
2.5.6. Macit	186
2.5.7. Küçük Zabit.....	187
2.5.8. Gizli Posta Iıı Hikâyesinin İsimsiz Kahramanı.....	188
2.5.9. Recep Ağa	189
2.5.10. Necip Beyefendi.....	189
2.5.11. Adil Paşazade Ekrem Bey.....	191
2.5.12. Perili Köşk Hikâyesinin İsimsiz Kahramanı.....	192
2.5.13. Kuşbaz Hüseyin Bey	193
2.5.14. Namık.....	194
2.5.15. Saraç (Pehlivan) Ahmet	195
2.5.16. Ziver Bey.....	195
2.5.17. Namık Cemal	196
2.5.18. Necati	197
2.5.19. Hamdi.....	198

2.5.20. Züleyha.....	200
2.5.21. Cennet	201
2.5.22. Köyünü Kaybeden Kadın.....	202
2.5.23. Muhacir Kerim Ağa	202
2.5.24. Mahdur	204

3. BÖLÜM

3. TİYATROLAR	206
3.1. DIŞAYÖNELİK DUYUMSAL TİPLER	206
3.1.1. Belkıs	206
3.2. İÇEKAPANIK DÜŞÜNEN TİPLER.....	207
3.2.1. Necdet	207
3.3. DIŞAYÖNELİK DUYGUSAL TİPLER.....	208
3.3.1. Ülker Hanım.....	208
3.3.2. Afif Molla Bey	208
3.3.3. Matmazel Kristin Lnglua	209
3.4. İÇEKAPANIK DUYGUSAL TİPLER.....	210
3.4.1. Pınar Hanım	210
3.4.2. Ziya	211
SONUÇ.....	213
KAYNAKÇA	219
ÖZGEÇMİŞ.....	222

GİRİŞ

A. EDEBİYAT BİLİMİ VE PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ

Edebiyat kavramı, sanatlı edebî metinlerin; araştırılması, açıklanması, yorumlanması kısacası tahlil edilmesi, edebiyat sanatının dünden bugüne geçirdiği değişiklikleri ve gelişmeleri ifade etmesi için kullanılmaktadır. Edebiyat sanatı, sanatsal bir çizgide ilerler, edebiyat bilimi ise bilginin ve bilimin yolundan ayrılmaz. Dolayısıyla edebiyat sanatı ile edebiyat biliminin birbirinden ayrılması gerekir.¹ Bu sebeple son yıllarda yapılan çalışmalar neticesinde edebiyatın sadece bir sanat dalının adı olmadığı, bunun yanında bir bilim dalı olduğu ortaya konulmuştur. Edebiyatın bilim olarak kabul edilmesinin tarihi çok eskilere dayanmamaktadır. Tıpkı diğer pek çok bilim alanı gibi edebiyat bilimi de 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın hemen başından itibaren kendini gösterebilmiştir.²

Edebiyat bilimi kavramı, ortaya çıktığı ilk yıllarda çeşitli fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Bu fikir ayrılığının temelinde, edebiyatın bilimi olup olamayacağı sorusu yatıyordu. Edebiyat bilimi kavramının ortaya çıkmasından günümüze kadar bu fikir çatışması devam etmiştir.³

“Edebiyatın bilim olup olmadığı konusundaki tartışmaları bir tarafa bırakarak onu sadece yaptığı iş bakımından değerlendiren Mehmet Önal’a göre edebiyat, yeri geldikçe fen bilimlerinin (analiz ve sentez gibi) metotlarını dikkate alan, hem alet ilimlerinin hem de sosyal bilimlerin metot ve tekniklerini kullanan bir bilimdir.”⁴

Aslında bahsi geçen iki alan yani ‘edebiyat sanatı’ ve ‘edebiyat bilimi’ birbirinden tamamen ayrı değildirler. Edebiyat bilimi, isminden de anlaşılacağı üzere edebiyat sanatının bilimidir.⁵ Edebiyatın alanına giren tüm eserleri ve metinleri incelemek, açıklamak ve hatta yorumlamak edebiyat biliminin işidir. Edebiyat bilimi sadece edebî metinler hakkında araştırma yapmak, onları yorumlayıp değerlendirme işlevine sahip

¹İsmail Çetişli, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008, s. 277.

²İsmet Emre, *Edebiyat Bilimi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2012, s.87.

³Çetişli, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, s.278.

⁴Emre, *Edebiyat Bilimi*, s. 90-91.

⁵Çetişli, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, s. 290.

değildir. Aynı zamanda kendine özgü kavram, terim ve yöntemi olan, akademik niyetli çalışmalar da edebiyat biliminin sınırlarına dâhil edilebilir.¹

Edebiyatın bilim olarak kabul edilmesinden, günümüze gelinceye kadar edebiyat biliminin birçok tanımı yapılmıştır. Bu alanda önemli çalışmalara imza atan Gürsel Aytaç'ın tanımı edebiyat biliminin anlaşılması ve sınırlarının belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir:

“Edebiyatın kuramlarını, tarihi gelişimini, çözümlene, alımlama yöntemlerini, değerlendirme olgusunun dayandığı ilkeleri, yaratıcılık-üreticilik sürecini, ulusal sınırları da aşarak inceleyen, belgelere dayandırarak araştıran bilim dalı.”²

Gürsel Aytaç'ın tanımından da anlaşılacağı üzere edebiyat bilimi dar bir çerçeveden ziyade, sınırları sürekli genişleyen bir kavramdır. Böylece edebiyat bilimi gerek teorisi gerekse de yöntemleri bakımından günümüzdeki önemli çalışma disiplinlerinden birisi olmuştur.³

Günümüz edebiyat çalışmalarında, edebiyat biliminin istifade ettiği, “felsefe, sosyoloji, tarih, teoloji, coğrafya” gibi birçok disiplin vardır. Bu disiplinlerden birisi de hiç şüphesiz “psikoloji”dir. Edebiyatın hemen hemen her çeşidinde psikolojik bir bulguya rastlanır. Psikik süreçlerin incelenmesi olan psikoloji, edebiyatın incelenmesi konusuyla da ilgilenebilir; çünkü insan ruhu (psyche) bütün bilimlerin ve sanatların kaynağıdır.⁴

Bu bakımdan her iki bilimi ortak noktada buluşturan kavramın “insan” olduğunu söyleyebiliriz. Edebiyat ve psikolojinin en belirgin ve genelleştirilebilir ortak özelliği kendilerine insanı hedef ve malzeme olarak seçmiş olmalarıdır:⁵

“Edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişki yeni değildir. İnsanın iç dünyasına ışık tutan edebî metinler ile iç dünyasını keşfederek ruh haritası çıkarmayı amaçlayan psikoloji arasındaki yakın ve derin ilişkinin kökenleri 20. Yüzyılın başına kadar götürülebilir. Hatta özellikle Sigmund Freud'un kuramlarını temellendirirken en fazla yararlandığı alanın edebiyat olduğu bugünün bilim çevrelerince bilinmektedir.”⁶

¹Emre, *Edebiyat Bilimi*, s.89.

²Gürsel Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul, 2003, s.9.

³Emre, *Edebiyat Bilimi*, s.91.

⁴Freud-Jung-Adler, *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, (Çev. Selahattin Hilav), Ataç Kitabevi, İstanbul, 1981, s.53.

⁵İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, s.294.

⁶Emre, *Edebiyat Bilimi*, s.114.

Böylelikle aralarındaki ilişkinin eskilere dayandığını söyleyebileceğimiz, hem edebiyatın hem de psikolojinin konusu insandır. Her ikisi de malzemesini insandan ve ona ait olan herhangi bir kavramdan çıkarabilir. Fakat bu iki disiplin arasında kapsam farklılıkları vardır. Psikoloji insanın ruhsal tarafıyla ilgilenirken, edebiyat insanı bir bütün olarak görür ve o şekilde ele alır. Sadece insanın ruhsal durumu ile ilgilenmez, dışarıdan nasıl görüldüğü ile de ilgilenir:

“Hem edebiyat, hem de psikoloji, insanı bir bütün olarak ele alma eğilimindedirler. Ancak insanı ele alırken, edebiyat daha geniş ve kapsayıcı bir anlatımı benimser. Sadece insan ruhunu, onun bilinçdışı ve bilinçaltı alanlarını değil dış görünümünü de içeren bir yaklaşım tarzını benimser.”¹

Edebî eserler bize, insanın bilinçaltı ve tabiatı ile ilgili bilgiler verir. İster romanlarda ister hikâyelerde isterse de tiyatrolardaki karakterler aracılığıyla olsun, gerçek hayatta karşımıza çıkabilecek insanların psikolojileri hakkında bizleri bilgilendirir. Bununla birlikte romancıların insan tabiatı hakkında psikologlardan daha fazla bilgi verdiği genel görüşler arasındadır.²

Romanların, hikâyelerin ve tiyatro eserlerinin, genel olarak insan psikolojisi hakkında bilgi vermesinin yanında daha özele indiğimizde, edebî eserlerin yaratıcısı hakkında da bilgiler verdiği görülür. Sanat eserini inceleyerek, sanatçı hakkında bazı bilgilere varılabilir. Sanatçı hakkındaki bilgilerden yola çıkarak sanat eseri hakkında bilgilere varmak da mümkündür. Ama bu yollarla elde edilen bilgiler hiçbir zaman kesin değildir.³ Bununla birlikte yaratılan tüm edebî eserler, yaratıcısının içinden çıktığı toplum ve o toplumun psikolojisi hakkında bizlere bilgiler verir. Tüm yönleriyle örtüşmese bile her edebî eserde az çok çağının psikolojisinin izlerini gözlemek mümkündür. Bu da yazarın yaşadığı toplumun üyesi olmasıyla ilgilidir.⁴

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak, edebî eserin insan psikolojisi, yaratıcısı ve yaratıcısının içinden çıktığı toplum ile ilgili bilgi verdiği söylenebilir. Bu sebeple her iki

¹Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, s.298.

²Emre, *Edebiyat Bilimi*, s.115.

³Freud-Jung-Adler, *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, s.53.

⁴Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, s.296.

biliminde insanı tanımaya ve anlamaya çalıştığı aşikârdır. Her iki bilimde birbirlerinden faydalanmakta, kendilerine kaynak ve dayanak oluşturmaktadır:¹

“Psikologların edebiyat ve sanata bakışı ve onun üretimlerini ele alıp değerlendirmesi, yanında, edebiyatçılar da psikolojinin edebî eserdeki yeri hakkında düşünmüş, buna dönük görüşler oluşturmuşlardır. İnsan psikolojisi ve edebiyat her zaman iç içe düşünülmüş eserin ortaya çıkma bilincinden, yaratılma sürecine, ortaya çıktıktan sonra, okuyucuyla buluşmasına kadar pek çok aşamayla psikoloji ilişkilendirilmiştir.”²

Her iki disiplin de insan ruhunun bilinmezliklerini ve karanlıkta kalan noktalarını aydınlatmaya çalışmaktadır. Kaynağı insan olan bu iki bilim dalının ortak noktaları İsmet Emre tarafından şu şekilde belirlenmiştir:

1. Her iki alan da insanın fiziksel ve psikolojik yapısını ele alır.
2. Her ikisi de bilinçaltına önem verir ve katharsis metodunu uygular.
3. Hem edebiyat hem de psikoloji çağrışım yöntemini kullanırlar.
4. Her ikisi için de hayal gücü önemlidir.
5. Her iki alan da dilden yararlanır ve dile azami önem gösterirler.
6. Her ikisi de benzer çözümlene yöntemi kullanmaktadırlar.³

Bu ortak özelliklere sahip olan edebiyat ve psikoloji, insandan yararlanmasına rağmen psikoloji, yaşayan ve hisseden insanı konu alır. Edebiyat ise yeniden yaratma bilinciyle hareket ederek kurmaca bir dünya sunar:

“Her ikisi de insanı ele almasına rağmen, psikoloji yaşayan, hisseden, hala orada duran insanı ele alırken, edebiyat onu yeniden canlandırma, yeniden yaratma bilinciyle hareket ederek kurmaca bir dünyanın unsurlarını dizgeleştirmeye gayret gösterir.”⁴

Her iki disiplinin bu kadar çok ortak yönlerinin olmasının yanında, iki disiplin arasında farklılıklar da mevcuttur. İnsandan yola çıkmalarına ve ortak özellikleri çok olmasına rağmen edebiyat ile psikolojinin hem insana yaklaşımda kullandıkları metodoloji, hem de onun doğasını anlama çabasında ortaya koydukları duruş ve bakış açısı birbirinden

¹Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, s. 298-308.

²Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, s. 293.

³Emre, *Edebiyat Bilimi*, s.116-117.

⁴Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, s.308.

farklıdır.¹ Her ikisi de insanla ilgilenir. Fakat psikoloji hâlihazırdaki insanı konu alırken edebiyat var olanla yetinmeyip yeni yaratımlar meydana getirmeye çalışır:

“Edebiyat bilimi ile psikoloji bilimi arasındaki en belirgin farklardan biri de yöntem farklılığıdır kuşkusuz. Bu fark, kendini en çok edebî eser incelemelerinde göstermektedir. Söz konusu edilen yöntem farklılığı, edebiyat bilimcisinin edebî esere yaklaşımıyla psikoloğun yaklaşımında da ciddi ayrılmalar meydana getirmektedir.”²

Bir edebiyat eleştirmenin ve bir psikoloğun değer yargıları birbirinden farklıdır. Edebiyat eserini bir psikoloğun incelemesiyle, bir edebiyat eleştirmenin incelemesi arasında önemli farklılıklar vardır. Eleştirmeci için büyük önem ve değer taşıyan şey, psikolog için gereksiz olabilir.³ Değerleri belli olmayan edebiyat yapıtları, bir psikoloğun ilgi alanına girer. Çünkü bir psikolog için en verimli roman; yazarın, kahramanların psikolojilerini ve karakterlerini açıklamadığı romandır. Bu tür romanlar incelenmeye ve üzerine bir şeyler söylenmeye elverişlidir.⁴ Bu konuda benzer bir yoruma yine Jung tarafından “Psikanaliz Açısından Edebiyat” başlıklı eserde yer verilmiştir:

“Psikolog için en verimli olan romanlar, yazarın yarattığı karakterler hakkında önceden psikolojik bir yorumlama vermediği ve bundan ötürü hem çözülemeye hem de açıklamaya yer bırakan, hatta bir karakteri dile getirme biçimi dolayısıyla, bir çözümleme ve açıklama yapılmasını ister gibi anlam taşıyan romanlardır.”⁵

Gerek edebiyat eleştiricisi gerekse de bir psikolog için olsun, romanlardaki yahut hikâyelerdeki karakterlerin psikolojik çözümlemesini yapmak, her iki disiplinin birbiri ile en üst seviyede etkileşim içerisinde olmasını gerektirmektedir. Kuşkusuz, edebiyat biliminin psikoloji biliminden alacakları edebiyat biliminin ufkunu daha da genişletip, onun hareket kabiliyetini daha üst boyutlarına taşıırken, psikolojinin de kendi alanını genişletmek ve hareket kabiliyetini artırmak için edebiyat biliminden alacağı pek çok unsur bulunmaktadır. Bunların içinde en genel olanı, ister psikolojik nitelikli isterse herhangi farklı temaya sahip edebî eserlerin şahıs kadrolarının psikolojisini değerlendirmeye almaktır.⁶

¹Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, s. 308.

²Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, s. 309.

³Carl Gustav Jung, *Analitik Psikoloji*, (Çev. Ender Gürol), Payel Yayınevi, İstanbul, 2006, s.329.

⁴Jung, *Analitik Psikoloji*, s. 329.

⁵Freud-Jung-Adler, *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, s. 56.

⁶Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, s. 333.

Edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişki günümüzde, geçmişte olduğundan çok daha belirgin hale gelmiştir. Edebiyat konusunda yapılan çalışmalar, bu çalışmaların niteliğinin ve sayısının artması, geliştirilen yeni yöntemler ve psikolojinin sınırlarının genişlemesi ile birlikte her iki disiplin birbirine biraz daha yaklaşmıştır. Böylelikle hem edebiyat hem de psikoloji, birbirlerinden yararlanmanın yollarını aramaya başlamışlardır.¹

A.1. Psikanalitik Edebiyat Kuramı Ve Eleştirisi

A.1.1. Sigmund Freud ve Psikanaliz

Psikolojinin tarihi, Antik Yunan'a hatta M.Ö. 500'lü yıllara kadar uzanmaktadır. Fakat bugün bildiğimiz biçimiyle psikolojinin tarihi 19. yüzyıl öncesine gitmez. Çünkü bu yüzyıla kadar psikoloji hep ruh ile ilişkilendirilen her şey olarak kabul edilmiş, bu sebeple de felsefeden, mantıktan ve eğitimden ayrı tutulmamış dolayısıyla bağımsız bir çalışma alanı olarak düşünülmemiştir. 19. yüzyılda da psikoloji fizyoloji ve fizikle ilişkilendirilmiş, Henry James'i istisna tutarsak gerçek kimliğine Sigmund Freud ile kavuşmuştur. Psikolojinin, bilim olarak kendini kabul ettirmesi ise, yirminci yüzyılın ilk çeyreğine rastlar. Özellikle Freud'un, psikolojiyi diğer bilimlerin bir parçası olmaktan kurtararak bağımsız bilime dönüştürme çabası ancak 1930'lu yıllarda karşılığını bulmuştur.²

Asıl adı Sigismund Freud olan Sigmund Freud³ 1856 yılının mayısında, o dönemde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, günümüzde ise Çekya sınırları içerisinde yer alan Moravia'nın küçük bir kenti olan Freiberg'de doğmuş, yakalanmış olduğu çene kanseri sebebiyle de 1939 yılının eylül ayında Londra'da ölmüştür. Freud orta sınıftan bir Yahudi ailesinden geliyordu. Babası Jacop bir yün tüccarıydı ve iki kere evlenmişti. O babasının ikinci karısının en büyük çocuğuydu. Baba Jacop, Freud'un doğumundan hemen sonra kendini giderek artan ticari sıkıntılar içerisinde buldu. Bu sebeple tüm aile bir yıl sonra Viyana'ya yerleşti. Freud ve ailesi bu süreçte çok zor şartlar altında yaşamasına rağmen, babası zaten az olan gelirini Freud'un eğitimi için harcamada öncelik tanıdı. Çünkü oğluna güveniyor, onun zeki ve aynı zaman da çalışkan olduğunu biliyordu. Bunun sonucunda dokuz yaş gibi erken bir çağda liseye başlayan Freud,

¹Emre, *Edebiyat Bilimi*, s. 115.

²Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, s. 24-25.

³Adını Sigmund olarak 21 yaşındayken değiştirmiştir. (Bkz. Bülent Somay, "Freud'un Önemi", (Editör: Şeyda Öztürk), *Doğumunun 150. Yılında Freud Konuşmaları*, YKY, İstanbul, 2008, s. 14.)

okulda geçirdiği sekiz yılın son altı yılında düzenli olarak sınıf birincisi oldu. On yedi yaşında okulu bitirdiğinde hâlâ kariyeri belirlenmemişti. Yaşamı boyunca birçok kez, “bir doktor olmak için özel bir eğilim” duymadığı konusunda diretmişti. Buna rağmen Freud on yedi yaşındayken 1873 güzünde kendini üniversiteye kaydettirmiş, ancak bir tıp unvanı almak için acele etmemiştir. İlk birkaç yıl boyunca değişik konularda konferanslara katıldı ve gün geçtikçe önce biyoloji ve sonra da fizyoloji üzerinde yoğunlaştı. Brücke'nin başkanlığındaki Fizyoloji Laboratuvarına girdi ve burada altı yıl huzur içinde çalışmalarını sürdürdü. Bu yıllar boyunca Freud esas olarak merkezi sinir sistemi anatomisi üzerinde çalıştı ve bir yandan da yayınlar yapmaya başladı. Ama bu laboratuvar çalışmalarından evde bulunan kalabalık ailenin geçimini sağlayamayacağını anladı ve böylece 1881 yılında tıp diploması almaya karar verdi. Bir yıl sonra çokta gönüllü olmayarak laboratuvardaki işini bıraktı ve Viyana Genel Hastanesinde çalışmaya başladı:¹

“Freud'un yaşamında 1887'ye kadar geçen on yıllık sürenin psikanalizin temelini atıldığı dönem olduğu söylenebilir. 1889 sonbaharında Viyana'ya döndükten sonra Freud, çoğunluğu nevrotik davranış bozuklukları gösteren hastaları arasından, özellikle histeri belirtileri gösterenleri giderek artan bir ilgiyle incelemeye koyuldu. Ancak bu çalışmaların bir kurama dönüşmesinde rol oynayan etkilerin sonuncusu Joseph Breuer'den geldi. Breuer Viyana'nın seçkin ve tanınmış bir hekimiydi. Freud, kendisinden oldukça yaşlı olan Breuer'i, Brücke'nin Fizyoloji Enstitüsü'nde çalıştığı günlerden bu yana tanıyordu. Breuer, çoğu kadın olan hastaları üzerinde hipnozu ilginç bir biçimde kullanıyordu. Bu hastalar hipnoz altında sorunlarını baskısız ve açıkça anlatabiliyor, hipnozdan uyandıklarında rahatlık duyuyorlardı. Duyguların boşalmasına imkân veren bu yöntem, arınma anlamına gelen katarsis denmişti. Sağladığı rahatlamanın yanı sıra bu yöntem, hastaların nevrotik belirtilerinin oluşmasına neden olan sarsıcı olayların ve duygusal çatışmaların ortaya çıkmasını da sağlıyordu. Her ne kadar hasta içsel sorunları ile hastalık belirtileri arasında bir ilişki kuramıyorsa da, onu hipnoz altında gözlemleyen hekim aradaki ilişkiyi açıkça görebiliyordu. Freud'un histeri patolojisine ilgi duyduğunu bilen Breuer, bir gün ona, 1880 aralık ayı ile 1882 haziranı arasında izlemiş olduğu ilginç bir hastadan söz etti. Anna O. Adı ile anılan bu hastaya ait bulgular psikanaliz tarihçesine geçmiş ve bu kuramın gelişmesine oldukça önemli bir katkıda bulunmuştur.”²

Aslında Breuer'in terapi girişimi başarılı olmamıştır. Terapi esnasında gelişen bir takım sebeplerden dolayı Breuer terapiyi yarıda bırakmıştır. Dolayısıyla Breuer her ne kadar

¹Sigmund Freud, *Düşlerin Yorumu 1*, (Çev. Emre Kapkın), Payel Yayınları, İstanbul, 1996, s. 15-16-17.

²Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2014, s.16-17.

psikanalizin ilk ipuçlarını keşfeden kişi olsa da devamlılık sağlayamamıştır. Neyse ki onun yarım bıraktığı işi tamamlayacak bir başkası vardır: Freud.¹Eğer Freud, Breuer'in yaptığı gibi katharsis yöntemini geliştirme süresince gerek terapilerde gerekse de araştırmalarda ortaya çıkan cinsel içerikli duygulardan korkmuş olsaydı psikanalizi de geliştiremezdi. Nitekim Breuer bu tür çalışmaları yarıda bırakmakla insan davranışlarının anlaşılmasına yapabileceği diğer bazı olası katkıları gerçekleştirememiştir.²

“Freud’un Breuer’le yaptığı ortak çalışmalar 1893’te ilk ürününü vermiş ve iki araştırmacının birlikte yazdıkları *Ön İletişim* aynı yıl yayımlanmıştır. Bunu 1895’te yayımlanan *Histeri Üzerine İncelemeler* başlıklı ikinci bir ortak yapıt izlemiştir. Bu yapıtlarda Freud ve Breuer psikodinamik³ kavramının temelini atmış oldular.”⁴

Freud, psikanaliz kelimesini, Breuer ile ortak çalışması olan *Histeri Üzerine Çalışmalar* kitabında kullanmamıştır. ‘Psikanaliz’ terimini ilk defa 1896 yılında psikiyatrik tedavinin bir yöntemi olarak dile getirmiştir.⁵

“Breuer, histeri belirtilerinin oluşumunda cinsel etmenlerin oynadığı role Freud’un verdiği önemi kabul edemediği için iki hekim bir süre sonra ortak çalışmalarına son verdiler. Çalışmalarını tek başına sürdüren Freud, giderek hipnozdan vazgeçti ve hastalarını uyanıkken, düşünce düzenini ve ahlak kurallarını gözetmeksizin özgürce konuşmaya yöneltti. Bu yöntemle hastalar içsel engellerini yenebiliyor, unutulmuş anılarına inebiliyor ve giderek sorunlarını açıkça tartışabilir bir duruma geliyorlardı. Bu yeni yönteme serbest çağrışım ve bu yöntem aracılığıyla hastaların içsel dünyalarına inerek kendilerini daha iyi tanımalarına ve daha sağlıklı bir uyum düzeyine erişebilmelerine olanak sağlayan ilkelere de psikanaliz adı verildi.”⁶

Freud’un ortaya atıp geliştirdiği psikanaliz kuramını beş başlık altında ele alabiliriz.

A.1.1.1. Topografik Kişilik Kuramı

1923 yılına kadar geçen sürede, Freud’un ilgisini en çok çeken konu topografik kişilik kuramı olmuştur. Freud ruhsal aygıt kavramını, zihinsel içerikli belirli zihin bölgelerine yerleştirerek bölümlenmeyi amaçlamıştır. Bu, zihinsel süreçleri anatomik bölgelere göre

¹Somay, *Doğumunun 150. Yılında Freud Konuşmaları*, s. 16.

²Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 18.

³Bilinçdışı güçlerin davranışları yönlendirmesi olgusunu tanımlayan kavram.

⁴Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s.18.

⁵Somay, *Doğumunun 150. Yılında Freud Konuşmaları*, s. 16-17.

⁶Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 18-19.

ayırma anlamında bir bölümlenmeyi değil, çeşitli zihinsel etkinliklerin bilince uzaklıklarının belirlenmesini içeren bir kuramdır:¹

“Buna göre, bilincin dışında oluşan ve dikkati zorlamakla bilinç düzeyine çıkarılmayan istekler ve dürtüler, zihnin “bilinçdışı” denilen en derin bölgelerinden kaynaklanırlar. Dikkat sarfederek bilince çıkması sağlanabilen zihinsel olaylar ise, “bilinçöncesi” denilen ve bilince daha yakın bir bölgede oluşurlar. (...) 1923 yılında Freud’un ruhsal aygıtı ilişkin yapısal kuramını açıklamasıyla topografik kuram önemini yitirmiş ve psikanalitik uygulamalarda kullanılan bir araç olmaktan çıkmıştır. Bununla birlikte topografik kuram, zihinsel olayların farkında olunması ya da olunmamasını tanımlamada geçerliliğini korumaktadır.”²

A.1.1.2. Yapısal Kişilik Kuramı

Freud’un düşüncelerindeki sürekli değişme ve gelişmeler giderek topografik kişilik kuramından ayrılmasına ve yapısal bir kişilik modeli geliştirmesine sebep oldu. 1926 yılında yayımlanan *Ego ve İd* adlı yapıtında bu yeni görüşünü açıklamış, böylece de psikanalitik düşüncede yeni bir dönem başlatmıştır. Freud’un geliştirdiği yapısal kişilik kuramına göre kişilik; id, ego ve süperego olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır. Davranış bu üç başlığın etkileşiminin ürünüdür. Bu başlıklar birbirlerinden bağımsız olarak tek başına çalışmaz.³

A.1.1.3. Gelişim Kuramı

Freud psikanalizin ilk zamanlarında, nevrozların oluşumunda çocukluk yıllarında yaşanan cinsel içerikli sarsıcı olayların önemli bir rolü olduğunu fark etmişti. Klinik tecrübeleri arttıkça, hastaların çocukluk yıllarına ilişkin yaşantılarının ve düşlemlerinin ortak yönlerini gün geçtikçe belirlemeye başladı. Ortaya çıkan veriler, çocukluk cinselliğine ilişkin bir gelişim kuramının temelini oluşturdu ve daha sonraları çocukların davranışları üzerinde yapılan gözlemlerle doğrulandı.⁴

A.1.1.4. İçgüdüler Kuramı

Freud’un içgüdü kavramını işleyiş şekli zaman içinde değişikliklere uğramışsa da en sık kullanılan biçimiyle içgüdü, beden ve zihin arasındaki sınıra yerleştirilebilecek bir kavram olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, organizmanın içinden kaynaklanan

¹Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 25.

²Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 25-26.

³Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 42.

⁴Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 32.

uyaranların meydana getirdiği psikolojik etki sonucu zihin, kendisine bağlı bazı organları harekete geçirir. Diğer bir deyişle içgüdüler, fizyolojik ihtiyaçları içeren içsel uyaranların psikolojik görünümlü temsilcileridir.¹

A.1.1.5. Din ve Rüyalar

Din

Freud'a göre din, insanın kendi dışında gerçekleşen doğa güçlerine ve kendi içindeki güçlere (içgüdülere) karşı içinde bulunduğu çaresizlikten kaynaklanmıştır. Ve insanlığın gelişme sürecinin ilk zamanlarının bir ürünüdür. Bu dönemlerde akıllarını, içerden ve dışarıdan gelen güçlere karşı kendilerini koruyacak bir biçimde kullanamayan insanlar, bunları bazı "karşı-güçlerle" dengelemeye çalışmışlardır. Yani akıl yoluyla kavranamayan güçlere egemen olmayı sağlayacak ya da onları bastırmaya yarayacak bir takım duygusal yöntemler ve mekânizmalar geliştirmişlerdir. Freud bunun kaynağının, çocukluk döneminde yaşananlar olduğunu ileri sürer.² Freud, dinin ahlâkî temellerini savunmakta ve dinin gerekliliklerinin yerine getirilmesinde önleyici oldukları sürece, dinin doğaüstü ve biçimci yanlarını eleştirmektedir. Doğaüstü güçlere ve insanı aşan şeylere tapınmayı, insanlığın gelişimindeki aşamalardan biri olarak gören Freud, bunların o çağlarda gerekli ve zorunlu olduğunu, ama gereğinden fazla gündemde kaldıklarında insanlığın ruhsal gelişimini engellemekten öteye gidemeyeceklerini savunmaktadır. Bu sebeple, Freud'un dine karşı olduğu yolundaki inanç, doğru değildir. Böyle bir yargıya varmadan önce, onun, dinin hangi yanlarını savunduğunu hangi yanlarını eleştirdiğini araştırmak gerekir. Freud dini ahlâkî açıdan eleştirirken dinin asıl özünü yani saf halini savunmakta ve dini değerleri koruma endişesi ile hareket etmektedir. Bu sebeple Freud'un dine yaklaşımını kuşkusuzca 'dindar' olarak niteleyebiliriz:³

"Ve işte Freud dine karşı gibi görünse de, gerçekte dinin öz değerlerine sahip çıkıp onların yozlaşmasını önlemek istemektedir. Onun karşı olduğu şey, dinin kurumlaşmış biçimleridir. Çünkü din nerede toplumdaki egemen güçlerle bir işbirliğine girişmişse orada hümaniter özünden uzaklaşmıştır."⁴

¹Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 27.

²Erich Fromm, *Psikanaliz ve Din*, Arıtan Yayınevi, 1996, s. 30.

³Fromm, *Psikanaliz ve Din*, s. 40-41.

⁴Fromm, *Psikanaliz ve Din*, s. 5.

Rüyalar

Psikanaliz kuramının gelişim sürecindeki önemli aşamalardan biri, Freud'un kendi kişiliğini çözümlenmeye başlaması olmuştur. Kendi iç dünyasına inebilmek için kullandığı başlıca kaynak ise rüyalar. Freud, serbest çağrışım uygulamalarında hastaların sıklıkla rüyalarından söz ettiklerini, üstelik bu rüyaların genellikle o an da çağrışım yapılan konularla bağlantılı olabileceğini gözlemlemeye başlamıştı. Giderek rüyaların belirli bir anlam taşıdığını, ancak bu anlamın çoğu zaman maskelenmiş bir biçimde görüntülediğini fark etti. Üstelik gördükleri rüyalar hakkında serbest çağrışım yapmaları istendiğinde, hastalar uyanık durumdayken yaşadıkları olayları anlatırken çağrıştırmadıkları birçok bastırılmış anı ve duyguyu dile getirebiliyorlardı:¹

“Freud'un rüyalar ve onların oluşum süreçleri üzerindeki incelemeleri, bilinçdışı süreçlerin işleyiş biçimlerini anlayabilmek için kullandığı başlıca araç olmuştur. (...) Freud her bir rüyanın aslında bilinçdışı isteklere doyum sağlama görevini üstlendiği görüşünü savunmuştur. Freud bu sonuca, hastalarından topladığı çok sayıda verinin yanı sıra kendi rüyalarını da çözümlenmeye çalışarak ulaşmıştır.”²

Freud'un ortaya atıp bir kuram haline getirdiği psikanaliz yöntemini incelediğimizde, Freud'un psikanaliz teriminden ayrı düşünülmemeyeceği görülmektedir. Pek çok bilim adamı Freud'un çalışmalarını örnek alıp onun fikirlerinden yola çıkarak psikanalize katkıda bulunmuştur. Bütün hayatı boyunca bu kuramı sistemleştirmek için çalışan Freud'un geliştirdiği fikirler, günümüzde hâlâ yeni araştırmalara kaynaklık etmektedir.

A.1.1.2. Carl Gustav Jung ve Analitik Psikoloji

Kendisine dönemin saygıdeğer kişilerinden biri olan dedesinin adı verilen Jung,³ 26 Temmuz 1875'de, Konstans Gölü'nün İsviçre sahillerinde yer alan Kesswil'in küçük bir köyünde, kilise rahibi olan Paul Achilles Jung ve Emile Jung'un biricik erkek çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.⁴ Jung'un babası kibar ve hoşgörü sahibi bir insandır. Buna rağmen oğlu onu zayıf ve duygusal anlamda gelişmemiş birisi olarak değerlendirmektedir.⁵ Paul Jung, ruhsal anlamda çekingen, entelektüel olarak umursamaz ve dogmalara inanmaya meyilli, duygusal açıdan zaafı olan ve hayatının

¹Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 22.

²Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 24.

³Murat Ukray, *Jung Psikolojisi*, Yason Yayınları, Ankara, 2015, s. 9.

⁴Anthony Stevens, *Jung*, (Çev. Ayda Çayır), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, s. 10-11.

⁵Stevens, *Jung*, s. 12.

pek esaslı neticelerine boyun eğmiş birisidir.¹ Annesi Emile Jung ise, duygusal problemleri olan, sıklıkla bunalım geçiren ve depresyona giren dengesiz bir kadındı. Jung ailenin en büyük oğluydu. İki erkek kardeşi çok küçük yaşlarda öldükleri için, dokuz yaşındayken kız kardeşi doğana kadar yalnız büyümüşü. Jung çocukken genellikle yalnız oynamayı tercih ederdi. Tek başına kendi yarattığı oyunlarla saatlerce oynar, başkalarının kendisine bakmasından ya da oyunlarına karışmasından hoşlanmazdı. Kız kardeşinin doğumundan sonra onunla da ilgilenmedi. İçekapanık bir çocuktü ve hayatı boyunca da öyle kaldı.² Jung'un anne ve babasının evliliklerinde sürekli sorunlar yaşanırđı. Aile fertleri aynı yatak odasını paylaşmaz, baba Paul oğlu Jung ile birlikte uyurdu. Jung üç yaşlarındayken annesi sinirsel problemler neticesinde aylarca hastanede yatmak zorunda kaldı. Annesinden uzak düştüğü esnada teyzesi ve dadısı tarafından bakılmış olsa da Jung bu mecburi ayrılıktan hayatının sonuna kadar etkilenmiştir.³ On bir yaşına kadar Konstans gölü kıyısındaki köy okuluna devam eden Jung, buradan ayrılıp Basel kentinde bir okula başlar. Bir süre sonra okuldan sıkılan Jung, derslerine ayırmak zorunda kaldığı zamanın, kendisinin gerçekten ilgilendiği konularda okumasına imkân vermediğini düşünür. Bu süre boyunca bayılma nöbetleri geçirmeye başlar ve okula altı ay ara vermek zorunda kalır. Ancak bir gün ailesinin kendisinden ve geleceğinden umudunu yitirdiğini duyunca paniğe kapılır böylece bayılma nöbetleri son bulur ve derslerine sıkıca sarılır.⁴ Jung başlarda arkeolog olmak ister. Ama ailesinin maddi durumu iyi olmadığı için Basel'den başka bir kentte okumaya gitmesi söz konusu değildir. Basel Üniversitesinde arkeoloji kürsüsü olmadığı için Tıp fakültesine girer. Üniversiteden kazanmış olduğu burs yardımıyla okulu bitirir. Başlangıçta cerrah olmak isteyen Jung, Krafft-Ebing'in *Psikiyatri* adlı kitabını okuyunca fikrini değiştirir ve psikiyatrist olmaya karar verir.⁵ Jung ilk görevine 10 Aralık 1900'de, Zürih'teki Burghölzli Hastanesi'nde başlar. Bu hastane Avrupa'daki en ünlü ruh hastalıkları merkeziydi ve başında şizofreni kavramını geliştirmiş olan ünlü doktor Eugen Bleuler bulunuyordu. Jung böyle usta bir hekimle çalışmanın kendisi için büyük bir şans olduğunu biliyordu. Jung, 1902'de Paris'e gittiği sırada büyük Fransız psikiyatristi Pierre Janet ile de tanıştı. Ancak Jung'un düşüncelerini hayatı boyunca en

¹Stevens, *Jung*, s. 18.

²Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 155.

³Stevens, *Jung*, s. 11-12.

⁴Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 156.

⁵Carl Gustav Jung, *Analitik Psikoloji*, (Çev. Ender Gürol), Payel Yayınları, İstanbul, 2006, s. 19.

çok etkileyen kişi Sigmund Freud oldu.¹ Dolayısıyla Jung'un hayatındaki en önemli dönüm noktalarından birisi Freud ile ilk kez buluşması olmuştur. Jung, Freud'un 1900 yılında yayımlanan *Düşlerin Yorumu* adlı kitabını okumuştur.² Jung deneysel bulgularının Freud'un bastırma teorisine nesnel bir dayanak sağladığını görmüş ve bunun üzerine *Çağrışım Üzerine Çalışmalar* isimli kitabının bir kopyasını ona göndermiştir. Bu çalışma Freud'un takdirini kazanmış, Viyana'da bir araya gelmelerine vesile olmuştur.³ İyi anlaşmış olacaklar ki ilk görüşmeleri aralıksız on üç saat sürdü. Jung, Freud ile bir araya geldiğinde altı yıllık bir psikiyatri deneyimine ve özgün yapıtlara sahipti. Bir süre birlikte çalıştılar ve birbirlerini büyük oranda etkilediler. Birbirlerinin düşlerini yorumladılar, Amerika'da birlikte konferans verdiler ve Psikanaliz Derneği'ni kurdular.⁴

“Bleuler gibi Freud da Jung'un enerjisinden, coşkusundan ve teslimiyetinden çok etkilenmiştir. Giderek ona daha çok bağlanmış, hakkında “bugüne kadar çalışmalarına katılmış en yetkin yardımcı” tarzında ifadeler sarf etmiştir ve onu psikanalitik hareketin liderliğine soyunma noktasında kendine en yakın halef olarak görmüştür.”⁵

Ancak zamanla fikir ayrılıkları oluşmaya başlamış, aralarındaki uçurum aşılabilir bir hâl almıştır. Jung ve Freud arasındaki ilişkinin bozulmasının karmaşık birçok sebebi vardır. Ancak Jung'un bağımsız ve başına buyruk kişiliğinin bunda önemli bir payı bulunmaktadır. Jung birinin öğrencisi, vefatı ya da oğlu olmayı kabul edebilecek bir kişilik yapısında değildir.⁶

1909'da birlikte Amerika'ya konferans vermeye giderlerken, yolda birbirlerinin rüyalarını yorumluyorlardı. New York'ta Freud, Jung'a, karşılaştığı kişisel sıkıntılardan bahsetti. Jung, Freud'un görmüş olduğu bir rüyasını daha fazla açmasını ve açıklamasını isteyince, Freud: “Başka bir şey söyleyemem. Sonra otoritemi yitirmiş olurum.” dedi. Jung bu sözü hiç unutmadı ve bu söz Freud'un, Jung'un gözündeki otoritesini yitirmesine yetmişti.⁷

“Zaman geçtikçe Jung'un Freud'la olan görüş farklılığı yadsınamaz bir hâle dönüşür. Onun açısından Freud'un kabul edilemez iki temel faraziyesi vardır: 1) Beşerî motivasyon

¹Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 158.

²Jung, *Analitik Psikoloji*, s. 23.

³Stevens, *Jung*, s. 23.

⁴Jung, *Analitik Psikoloji*, s. 23.

⁵Stevens, *Jung*, s. 24.

⁶Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 159.

⁷Jung, *Analitik Psikoloji*, s. 25.

tümüyle seksüel bir güdülenimdir. 2) Bilinçdışı akıl tümüyle kişisel ve bireye özgü bir yetidir. Jung, Freud'un bu ve diğer yöndeki düşüncelerini oldukça dar kapsamlı ve indirgemeci bulmaktadır. Jung psişik enerjiyi topyekûn seksüel olarak (veya Freud'un adlandırdığı şekilde libido) perdeli bir şekilde değerlendirmektense, daha genel anlamda bir ruhsal enerji olarak benimsemeyi tercih etmiştir.”¹

“Freud, dinsel ve duygusal anlam taşıyan tüm yaşantıların, ya cinsellikten türediğini, ya da onun yerine geçtiğini düşünürken, Jung, cinselliğin kendisini bile simgesel anlam taşıyor olduğunu. İki karşıt varlık, akıldışı bir biçimde birleşerek, tamlık simgesi durumuna geliyordu.”²

Bu iki hekim arasındaki uçurumun bir diğer sebebi ise, çok farklı çevrelerden gelmiş olmalarıydı. Freud, genç, güzel ve akıl sağlığı yerinde bir annenin elinde büyümüş, kentli bir Yahudi'dir. İlerici bir gelenek içerisinde eğitilmesi doğal olarak onu bilimle buluşturmuştur. Jung ise kırsal kökenli bir Protestan olup, depresif, kimi zaman yanında bile olmayan bir anneye karşı güvensiz ilişkiler geliştirmiş, din ve romantik idealizmin etkin olduğu bir çevrede yetişmiştir.³

“Aralarındaki bir diğer önemli ayırım şudur: Freud geçmişe yönelme eğilimi içerisinde köken arayışına dönük indirgeyici bir yaklaşım sergilerken, Jung'un ileriye dönük tutumu, ona hedeflere yönelik bir açılım sağlıyordu. Bu yaklaşım farklılığı sanatta olduğu kadar akıl hastalıklarında da göze çarpıyordu.”⁴

Nitekim sonunda Freud'la ilişkisinin sona ereceğini bilmesine rağmen, kişisel görüşlerini yansıtan *Dönüşümün Simgeleri* adlı kitabını yayımladı. Freud ve psikanalizle ilişkisini kestikten sonra Jung, üç yıl süren bir durgunluk dönemine girdi.⁵ İçinden kendine karşı bir güvensizlik duymaya başladı, nereye yönelmesi gerektiğini bilmiyordu.⁶ Dış dünyaya karşı ilgisizleşti, araştırma yapamadı, okuyamadı ve yazamadı. Bu dönemde kendi bilinçdışını araştırmaya yöneldi, özellikle rüyalarını ve düşlemlerini inceledi.⁷

“Üç yıllık uyuşukluktan sonra Jung, en iyi yapıtlarından biri olan *Psikolojik Tipler*'i yazdı. Bu kitapta Freud ve ondan ayrılan bir diğer psikanalist olan Adler'den

¹Stevens, *Jung*, s. 25-26.

²Jung, *Analitik Psikoloji*, s. 23.

³Stevens, *Jung*, s. 38-39.

⁴Stevens, *Jung*, s. 39.

⁵Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 159.

⁶Jung, *Analitik Psikoloji*, s. 30-31.

⁷Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 159.

farklılıklarını açıkladı, karakter tiplerinin tanımını yaptı, dışadönüklükle içedönüklüğün ve duygu ile düşüncenin ayrımını tartıştı.”¹

Sonunda bu araştırmalar onu, kendi adına ilkel insanların davranışlarıyla zihinsel süreçlerini görmeye ve incelemeye yöneltti.² Bilinçdışı ve varoluşsal yapısı üzerindeki araştırmalarına koşut olarak ilkel halk topluluklarının psikolojisini, onların arasında yaşayarak, birebir incelemek istedi. 1921’de uzun bir süre Afrika’da kaldı. 1924-25’de Arizona ve New Mexico’da bulunan Pueblo Kızılderilileri arasında yaşadı. 1926’da Kenya’da Elgon Dağı’nın Güney ve Batı taraflarını dolaştı. Çağdaş bir Avrupalının bilinçdışı ile ilkel ruhun bazı belirtilerinin içeriği arasındaki güçlü benzerlikler, Jung’un etnolojinin ve din psikolojisinin daha derinlere inmesine sebep oldu. Derken, genişlemiş görüş açısıyla, Uzak Doğu’nun felsefe ve din simgeciliğini inceledi:³

“Jung’un kuramı psikoloji biliminin temelini teşkil edebilecek nitelikte kavramlar içermektedir. Bunlar fizikteki quantum teorisine neredeyse eşdeğerde bir öneme sahiptir. Jung’un görüşüne göre fizikçilerin parçacık ve dalgaları, biyologların genleri araştırdığı gibi, kolektif bilinçdışını ve bunun arketip adı verilen işlevsel birimlerini irdelemek de psikologlara düşen bir iştir. Arketipler herkeste görülen “özdeş psişik yapılardır.” Bunlar topyekûn “insanlığın en eski mirasını” oluştururlar. Jung temelde arketipleri tüm insanlığa has ortak davranış özelliklerini ve tipik deneyimleri başlatma, kontrol etme ve yönlendirme kapasitesine sahip doğal nöropsik merkezler olarak görmüştür. Bu şekilde uygun koşullarda arketipler sınıf, din, ırk, coğrafi konum yahut tarihsel devir farkı gözetmeksizin benzer düşüncelere, imgelere, duygulara yol açmaktadırlar. Kişinin kolektif bilinçdışını bütünüyle arketipik donanımı oluşturmaktadır. Kollektif bilinçdışının otorite ve gücü Jung’un kendilik olarak adlandırdığı kişilik bütünlüğünü sağlayan merkezi bir çekirdekte toplanmıştır.”⁴

Jung 6 Haziran 1961’de öldü ve psikiyatri alanına etkisi ölümünden sonra her geçen gün artarak devam etti. Jung’un kurucusu olduğu Analitik Psikoloji’nin merkezi, 1948’de Zürih’de kurulan C. G. Jung Enstitüsü’dür. Ayrıca bir Uluslararası Analitik Psikoloji Derneği ve birçok ülkede yerel dernekler ve örgütler bulunmaktadır.⁵

Freud’un psikanalizinden ayırt etmek maksadıyla analitik psikoloji olarak adlandırılan kavram Jung tarafından geliştirilmiş bir psikoloji kuramıdır. Jung, 1907 yılında Freud

¹Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 159.

²Frieda Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, (Çev. Aslan Yalçınar), Say Yayınları, İstanbul, 2015, s. 8.

³Jung, *Analitik Psikoloji*, s. 31.

⁴Stevens, *Jung*, s. 48-49.

⁵Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s.160.

ile beraber çalışarak, psikanaliz kuramına birçok katkı sağlamıştır. Ancak 1913-14 yıllarında psikanaliz kuramındaki bazı konulardan dolayı aralarında anlaşmazlıklar çıkmış ve Freud'la yollarını ayırarak analitik psikoloji alanında çalışmalarına devam etmiştir. Jung psikanalitik kuramı, psikanaliz kuramının temelleri üzerine kurmuştur. Dolayısıyla bilinçdışının varlığını kabul etmiş fakat psikanalizin temel unsurlarından olan id, ego ve süperego kavramlarının yerine bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olmak üzere üç boyutlu bir yapı kabul etmiştir. Kişisel bilinçdışı, bireyin kendine ait oluşturduğu bilinçdışıdır, kolektif bilinçdışı ise, geçmişten gelen yani atalardan genler yoluyla bize geçen ortak bilinçdışıdır. Her insan kalıtım yoluyla sahip olduğu bilinçdışıyla dünyaya gelir. Kolektif bilinçdışı, ilk insandan günümüze kadar gelen insan nesillerinde, hatta hayvanlarda varlığını benzer biçimde ve içerikte korumuştur. Kolektif bilinçdışını oluşturan unsurlara arketipler denilir. Arketiplerin etkisi, bütün sanat eserlerinde görülür ve insanlığın ortak malı izlenimini verir. Farklı toplum ve zamanlarda ortaya çıkan ve kolektif bilinçdışını yansıtan masal, mit, destan gibi sanat eserlerinde ve rüyalarda insanlığın ortak korkularını, isteklerini ve özlemlerini görmek mümkündür.¹

Önceleri “Kompleks Psikolojisi”, sonradan “Analitik Psikoloji” olarak adlandırdığı ekolün kurucusu olan Jung, çalışmalarını yalnızca kavramlarla ve kuramlarla sınırlamamış, psikolojik tedavi alanında da özgün yöntemler geliştirmiştir. Klinik çalışmalarının yanı sıra toplumsal ve dinsel konulara ve çağdaş sanat akımlarına da eğilmiştir.²

A.2. Psikolojik Tipler

İnsanları tiplere ayırma çabası çok eskilere dayanmaktadır. Bundan yaklaşık iki bin yıl önce Yunan fizikçi Galen, insanlarda dört ayrı temel davranış farklılığı belirlemeye çalışmış ve onun bu tanımlayıcı terimleri olan; iyimser, sakin, sinirli ve melankolik tipler yaygın konuşma diline girmiştir. Zaman geçtikçe çağdaş bilgileri göz önüne alarak daha kesin bir formülasyonu amaçlayan çeşitli denemeler de olmuştur.³

Jung kendisinden önce yapılan kişilik çözümlerini ihmal etmemiş, ilk iş olarak bu çalışmalara vâkıf olmuş daha sonra da *Psikolojik Tipler* adlı eserini yayımlayarak

¹Ukray, *Jung Psikolojisi*, s. 17-18.

²Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 160.

³Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 37.

kendisine ait kişilik tipleri teorisini ortaya koymuştur. Jung, insan yaşamındaki hem evrensel hem de özel olgulara ilgi göstermiştir. Psikoloji tüm insanların ortak malı olan psişik yapıları ve fonksiyonları betimlemek ve sonrasında bunların nasıl ve ne biçimde beraberce eşsiz bir terkip olan bireysel kişiliği oluşturduğunu açıklamaya çalışmaktadır:¹

“Mantıksal bir önermeye göre, tüm insanlar iç ve dış dünyalarında gelişen olayları algılamalarına yarayacak fikir yürütmelerini sağlayacak ve tepki geliştirmelerine yardımcı olacak kapsamlı ve birbiriyle eşdeğerde psikolojik donanıma sahiptirler. İnsanların birbirinden farklılaştığı nokta; tipik olarak her birinin bu donanımdan istifade etme şeklindedir. Bu tipik idrak ve hassasiyet tarzı psikolojide tip olarak adlandırılır.”²

Jung, insanları belirli tiplere ayırma konusunda temel olarak bilinç psikolojisini kullanmaktadır. Bir kişi dışayönelik ya da içekapanık olarak tanımlandığında bu onun alışılmış bilinçli davranış biçiminin biri ya da öteki olması demektir. Dengeli bir davranış biçimi dışayönelikliği ile içekapanıklığı eşit olarak kapsamaktadır. Ancak genellikle görülen şudur ki bir davranış biçimi daha fazla gelişmiş ve öteki bilinçdışı kalmıştır. Buna karşın hiç kimse tümüyle bir davranış biçimi içinde yaşayamaz. Ara sıra, zayıf biçimde de olsa, bilinçdışındaki öteki davranış biçimini ortaya koyar.³

Jung’a göre, dışayönelik ve içekapanık olmak üzere iki tip davranış mevcuttur. Bu davranış tipleri bütün ruhsal süreci etkiler. Dışayönelikliğin nesne karşısındaki tepkisi olumlu, içekapanıklığın ise olumsuzdur. Dışayönelik kişi, çevresine uyum sağlama ve tepki türü bakımından, ortak normlara, değerlere, çağına egemen olan ruha doğru kendisini yöneltir. İçekapanığın davranışlarıysa, daha çok öznel öğelere dayanır, çoğunluk çevresine uyamaz. Dışayönelik, dıştaki nesneye göre düşünür, duygu duyar ve eylemde bulunur; ilgisi, öznenen çok nesneye bağlıdır ve kendini daha çok kendi dışındaki dünyaya yöneltir. İçekapanık için, yönelmenin temeli öznedir; nesne arka plana geçer ve dolaylı bir rolü olur.⁴

“Bir sınıf insan vardır ki önlerine çıkan bir duruma tepki gösterme anında, ilkin sessizce ‘hayır’ dercesine biraz geri çekilirler ve ancak ondan sonra tepki gösterebilirler. Bir başka sınıf daha vardır ki aynı durumda anında tepki göstererek ileriye çıkarlar ve davranışlarının açıkça doğru olduğundan emin görünürler. Bu yüzden birinci sınıfın

¹Stevens, *Jung*, s. 87.

²Stevens, *Jung*, s. 87.

³Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 39.

⁴Jung, *Analitik Psikoloji*, s. 37.

belirgin özelliği, nesnelere karşı belirli bir olumsuz ilişki olurken, ikinci sınıfinki olumlu bir ilişkidir. Birinci sınıf içekapanık davranış biçimini, ikincisi ise dışayönelik davranış biçimini temsil eder.”¹

İşlevsel tipler, yaşantı gereçlerinin nasıl kavrandığını ve oluştuğunu gösterirken, davranışsal tip, genel psikolojik davranışı, yani libidonun yönünü belirtir. ‘Libido’ terimi Freud için daha çok cinsel enerjiyi ifade ederken, Jung için bu terim genel ruhsal enerjiye karşılık gelmektedir. Davranış tipi, biyolojik yapımızdan gelmekle birlikte, işlevsel tipimize göre çok daha belirli bir biçimde doğuştan saptanmıştır. Üstün gelen işlevi belirleyen şey, genellikle yaradılıştan gelen bir eğilimdir; bu eğilimse, bilinçli çaba ile büyük oranda değiştirilebilir, hatta bastırılabilir. Dışayöneliklik ve içekapanıklık arasında aynı zamanda bir denge ilişkisi de vardır. Bilinç, dışayönelik olduğu zaman, bilinçdışı içekapanık, bilinç içekapanıksa da bilinçdışı dışayöneliktir.²

Sosyolojik anlamda dışayönelik tipler daha çok kabul görmekte, dışa açık olmak pozitif bir değer olarak algılanmaktadır. Dışayönelik tiplere; çevresinde, ailesinde ve okulda sosyal, aktif, girişken, dengeli, zeki ve başarılı gibi pozitif özellikler atfedilmektedir. İçe dönük tipler ise bu değerlendirmenin tam aksine kendi dünyasına çekilmiş, pasif, anti sosyal, sıkıcı ve işe yaramaz gibi negatif yargılarla değerlendirilmektedir. Jung’a göre; Doğu ve Batı kültürleri dışayönelik ve içekapanık tipleri farklı bakış açısıyla değerlendirirler. Batı dışayönelik tipe üst düzeyde değer verirken Doğu bunun aksine içekapanık tipi tercih etmektedir. Aslında dışayönelik olmak ayrıcalıklı niteliklere sahip olmak anlamına gelmediği gibi içekapanık özellikler taşımak da eksik bir kişiliğe sahip olmak değildir.³

Dışayönelik Tip

Dışayönelik davranışın özellikleri, libidonun dışarıya doğru akışı; olaylara, insanlara ve nesnelere ilgi duyup onlarla ilişki içine girmek ve onlara bağlılıktır. Bunlar herhangi bir kişide huy olarak bulunuyorsa Jung o kişiyi ‘dışayönelik’ tip olarak adlandırmaktadır. Böylesi tipler dış etkenlerce harekete geçirilir ve çevrelerinden çok fazla etkilenir. Dışayönelik tip sosyal bir tiptir ve yabancı olduğu çevrelerde güvenlidir. Genel olarak çevresiyle iyi geçinir. Çevreyle ters düştüğünde bile oraya bağlı olduğu söylenebilir; çünkü karşıtı olan içekapanık tipin aksine, bir yana çekilmek yerine tartışmayı ve ağız

¹Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 37-38.

²Jung, *Analitik Psikoloji*, s. 37.

³Bilal Sambur, *Bireyselleşme Yolu* (Jung’un Psikoloji Teorisi), Elis Yayınları, Ankara, 2005, s.136.

kavgasını yeğler ya da çevresini kendi kalıplarına göre yeniden düzenlemeye çalışır.¹ Dışayönelik insanların ilgisi objeye yöneliktir. Dış dünyadan gelen uyarılar algılarını, duygularını, yargılarını ve eylemlerini etkilemede, şekillendirmede ilk sırada gelir. Böyle bir çocuk içinde bulunduğu ortama kolaylıkla uyum sağlar. Objelerden korkmaz ve hatta onların arasında kendini güvende hisseder. Dikkati özellikle objeyi etkileyebilmesine yönelmiştir. Onlarla özgürce oynar ve bu esnada pek çok şey öğrenir. Arada riske de atılabilir. Onun gözünde, bilinmeyen her şey bir cazibe merkezidir. Zamanla dış dünya ve değerlerinin zihindeki temsili bilişsel faaliyetlerin yürütülmesini iyice kontrolü altına alır:²

“Bir çocukta dışayönelikliğin ilk belirtisi çevresine çabuk uyum sağlaması ve eşyalara, özellikle de onlar üzerindeki kendi etkisine, olağanüstü dikkat etmesidir. Nesnelere karşı çekingenlik çok azdır. Çocuk onların arasında güvenle dolaşmakta ve yaşamaktadır. Ani ancak gelişigüzel biçimde algıları vardır. Açıkçası, az sakıngan ve kural olarak korkusuz olduğundan çekapanık bir çocuktan daha hızlı gelişir. Ayrıca kendisi ile eşyalar arasında hiçbir engel hissetmez ve bu nedenle onlarla serbestçe oynayabilir, onlardan çok şey öğrenebilir. Üstlendiği işleri severek, en iyi biçimde yapmaya çalışır ve çabasında kendini tehlikeye atar. Bilinmeyen her şey ona çekici gelir.”³

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin sevgilisi olan çocuk tipi budur. Ondan ‘uyumlu’ diye söz edilir ve daha erken geliştiğinden, gerçekte olduğundan ‘daha zeki’ olarak değerlendirilir.

Dışayönelik yetişkinler ise dost canlısıdır. Dostlarını yarı yolda karşılar, her şeyle ilgilenir. Dernekleri, grupları, insan topluluklarını ve partileri sever. Genellikle etkindir, tümünden yardımseverdir. İş yaşantımızı ve sosyal yaşantımızı sürükleyen tip budur. Dışayönelik entelektüellerin de benzer nitelikleri vardır. Başkalarıyla birlikte çalışırken, ders verirken ve bilgilerini herhangi bir yolla iletirken oldukça başarılıdırlar. Dünya ile iyi ilişkiler kurmaları, bu işlerini etkin bir biçimde yürütmelerine yardımcı olur. Bununla birlikte dışayönelikler hem iyimser hem de coşkulu olma eğilimindedirler; ancak bu coşku sağlıklı bir biçimde devam etmez. Aynı şey onların diğer insanlarla olan ilişkileri için de geçerlidir. Kolaylıkla ve kısa zamanda kurulan ilişkileri aynı hızla çabucak bozular.⁴

¹Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 38.

²Ukray, *Jung Psikolojisi*, s. 29.

³Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 40.

⁴Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 41.

Dışayöneliklerin güçsüzlüğü, yüzeysel olmaları ve iyi bir izlenim yaratmaya bağlı kalma eğilimleridir. Topluluk içinde bulunmaktan çok hoşlanırlar. Yalnız kalmayı sevmezler ve aşırı düşünmenin hastalık olduğuna inanırlar. Bu, özeleştirici eksikliğiyle birlikte onları, gerçek yüzlerinin açıkça görülebildiği aile çevrelerinden ve yakın çevrelerinden çok, dış dünyaya karşı daha çekici kılmaktadır. Topluma iyi uyum sağladıklarından günün geçerli ahlaki değerlerini ve inançlarını genellikle kabullenirler ve verdikleri kararlarda aşağı yukarı bu basmakalıp değerlere uygun davranma eğilimindedirler. Her şeye karşın bunlar çok yararlı insanlardır ve toplum yaşantısı için kesinlikle gereklidirler.¹

İçekapanık Tip

İçekapanık davranış, geri çekilmeci bir davranıştır. Libido içeriye doğru akar ve kişisel etkenler üzerinde yoğunlaşır. Egemen etken 'iç gereksinme'dir. Jung bu davranış biçimini huy edinmiş kişilerden "içekapanık tip" diye söz etmektedir. İçekapanık tip, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir ve düşünmeyi, harekete geçmeye yeğler.²

İçekapanık ya da iç merkezli diyebileceğimiz insanların motivasyonları iç dünyalarından ve onun gerekliliklerinden gelir. Çocukluk çağında bu eğilim çocuğun nesnelere karşısında düşünceli, kararsız ve kendini korumaya yönelik davranışlarıyla kendisini gösterir. Utangaç yapıda ve iyice tanımadığı nesnelere karşısında korkuludurlar. Bildik nesnelere karşısında ise kendilerini rahat ifade eder ve ilişkilerinde ustalaşmaya gayret gösterirler. Kendi tutumlarını sürdürmek ve kendi yollarını takip etme konusunda iddialıdırlar. İyice anlamadıkları, aniden çıkan ve nerden çıktığı belli olmayan kurallara boyun eğmez ve şiddetle tepki gösterirler. Soru sorduklarında bu sadece meraktan değildir. İsimlerin öğrenilmesi ve gerideki anlamların anlaşılabilmesi onlar için dış dünyadan gelebilecek tehlikelerden kendilerini koruyabilmeleri için gereklidir.³

İçekapanık çocuk çekingen ve kararsızdır. Yeniliklerden hoşlanmaz ve yeni eşyalara çekinerek, bazen de korkuyla yaklaşır. Tek başına oynamayı sever ve birçok arkadaş yerine bir tek arkadaşı tercih eder. Dışayöneliklik yaygın biçimde geçerli olduğundan,

¹Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 41-42.

²Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 38.

³Ukray, *Jung Psikolojisi*, s. 30.

bu tür içekapanık çocuklar ailelerine endişe verirler. Fakat onlar da öteki tip çocuklar kadar normal ve zekidirler. Nazik ve düşüncelidirler ve genellikle zengin bir hayal dünyaları vardır. En çok ihtiyaç duydukları şey, daha belirginleşmemiş olan yeteneklerini geliştirmek ve dış dünyada da kendilerini evdeymiş gibi hissetmeyi öğrenmektir.¹ İçekapanık kişiler bir şeyin yalnızca kendileri tarafından bilinmesinden büyük keyif alırlar, diğer taraftan herkesin bildiği ve beğendiği şeyleri ise kolayca onaylamama eğilimindedirler.²

Öte yandan, içekapanık yetişkinler toplumdan hoşlanmaz, topluluk içinde kendilerini yalnız ve kaybolmuş hissederler. Duygudurular, aptalca görünmekten korkarlar fakat genellikle toplum içinde nasıl davranılacağını öğrenemedikleri görülür. Savrukturlar ya da çok fazla dürüsttürler ve çok titiz bir biçimde, daha çok komiklik derecesinde naziktirler. Aşırı vicdan sahibi, kötümser ve eleştirici olabilirler. Her zaman en iyi niteliklerini kendilerine sakladıklarından doğal olarak kolaylıkla yanlış anlaşılırlar. Üstün yönlerini ancak samimi oldukları çevrelerde ortaya koyabildiklerinden ilgi görmüyormuş gibi davranırlar ve dolayısıyla dışayönelik çalışma arkadaşlarından daha az başarılı olurlar. Buna karşın enerjilerini başkalarını etkilemek için harcamadıkları ve sosyal etkinliklerde kullanmadıkları için, genellikle olağanüstü bilgi sahibi oldukları veya ortalamanın üzerinde olan bazı yetenekler geliştirdikleri görülür. İçekapanıklar yalnız olduklarında ya da küçük bir dost grubu içinde bulduklarında çok etkindirler. Düşüncelerini sohbet ve kitaplara, sakin uğraşlarını gürültülü etkinliklere tercih ederler. Onlar için kendi yargıları, genel olarak kabul edilen bir görüşten daha önemlidir. Bir içekapanık, herkes tarafından kabul görmüş bir kitabı okumayı reddeder ve herkesin övdüğü bir şeyi değersiz sayar. Kararlarındaki bağımsızlık ve günün koşullarına uymaktaki başarısızlık doğru olarak ele alınır ve kullanılırsa değerli olabilir. Ayrıca içekapanıklar sosyal niteliklerinin eksikliğine karşın, bağlı ve içten birer dost olabilirler.³

Ne yazık ki, her iki tip de birbirini yanlış anlar. Her biri ötekinin yalnızca zayıf yanını görme eğilimindedir. Bu yüzden dışayönelik için içekapanık tip, bencil ve sıkıcıdır.

¹Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 40-41.

²Ukray, *Jung Psikolojisi*, s. 30.

³Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 42.

Diğer yandan içekapanık ise, dışayönelik tipin gösterişçi ve yapmacık olduğunu düşünür.¹

Bilincin İşlevleri

Jung, bilincin (ve onun merkezi olan ego'nun) dış dünyayı tanımaya ve uyum sağlamaya çalışırken kullandığı 'işlev' adını verdiği bazı kavramlardan söz eder. Bunlar dört tanedir. Kişinin dış dünyaya tam oryantasyonu bu işlevlerin birlikte çalışması ile mümkün olur.² Bu dört işlevsel tip bilincin deneyimler doğrultusunda sergilediği belirgin araçlardır.³ Duyularımız yoluyla algılama, 'duyuş', anlam ve kavrayış sağlayan 'düşünme', tartan ve değerlendiren 'hissetme' ve bize ilerideki olasılıklardan söz eden, bütün deneylerin etrafını çepeçevre saran atmosfer üzerine bize bilgiler veren 'sezgi'.⁴

a)Duyuş

Duyuş dış dünyadan gelen uyarıların zihinde uyandırdığı imgeler ve izlenimlerdir. Duyuş duyu organlarımız vasıtasıyla uzamda bir nesnenin var olup olmadığını, hareket edip etmediğini bize söyler. Akıl dışı bir işlevdir. Dolayısıyla irade ve isteğin dışında bir görev üstlenir.⁵ Duyuş psikolojik bir fonksiyon olarak, bilinç düzeyinde duysal tanıklığımızı işleme tâbi tutup, dünyamıza ait algılar oluşturmamızı sağlar.⁶ Duyulan tip her şeyi olduğu gibi kabul eder. Yaşam deneylerinin çevresinde hayaller dolaşmaz. O, olayların derinlerine bakmak veya altındaki sırları araştırmak için düşünmez, herhangi bir değerlendirme yapmaz. Onun için önemli olan duyuş ve zevkidir. Bu sebeple bu tipten olanlar akılcı değildir. Duyularla olan deneylerinde çok az mantık vardır, hatta onlar için aynı şey farklı zamanlarda farklı bir duyuş uyandırabilir. Buna karşın, aynı tiplerin genellikle olgular üzerindeki ısrarlı tavırları, sakin hatta duygusuz yaradılışları, mantıklı insanlar oldukları şeklinde yanlış bir izlenim yarattığından, akılcı oldukları yanlışlığına düşülür. Duyulan tipler genellikle rahat, neşeli, eğlenceye düşkün insanlardır. Bununla birlikte tehlikeli yanları da vardır ve bu da duyuları gereğinden çok

¹Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 42-43.

²Ukray, *Jung Psikolojisi*, s. 25.

³Stevens, *Jung*, s. 88.

⁴Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 44-45.

⁵Ukray, *Jung Psikolojisi*, s. 25.

⁶Stevens, *Jung*, s. 89.

önemsemeleridir. Bu yüzden ilkesiz, zevk düşkünü insanlar ya da durmadan yeni heyecanlar peşinde koşan zevk arayıcıları durumuna düşebilirler.¹

b) Düşünme

Bir kimsenin yaşamı, temel olarak düşünme ile yönetiliyorsa ve etkinlikleri entelektüel olarak düşünülmüş bir amaca yönelik sonuçlardan oluşuyorsa, o kişi düşünen tip olarak nitelendirilebilir. Bu tipin en net örneği, düşünceleri genellikle sezgici bir yapıda olan kadınlardan çok erkeklerde rastlanır. Bu tip düşünüp taşınarak hareket eder ve gerçekler dediği nesnel verilere dayanan sonuçlara varır. Mantık ve düzenden hoşlanır, görüşlerini açıklamak için düzenli formüller bulmaya heveslidir. Yaşamını ilkeler üzerine kurar ve öteki insanların da aynı biçimde davranmalarından hoşlanır. ‘Amaç, araçları haklı kılar’ varsayımına dayanan düşünceleri onu kuşkulu durumlara düşürür. Akılcı ve mantıklı olduğuna inanır, ancak gerçekte kendi planlarına uymayan her şeyi itelemekte ya da onları kabul etmeyi reddetmektedir. Akılcı olmayandan hem hoşlanmaz hem de korkar ve duygularını bastırır. İnsanların zayıflıklarına karşı ilgisiz ve onları anlamakta yetersiz olma eğilimindedir. Dostluk ve diğer insanlarla arkadaşlık sanatını hor görür ve genellikle ailesine karşı zordadır. İlkeleri uğruna farkında olmadan (onların iyiliği için) dostlarını ve ailesini feda edebilir. Bu tip insan talihsiz aşk ilişkilerine girme eğilimindedir, çünkü bastırılmış duyguları büyük olasılıkla denetimi dışında şiddetle patlayacak ve sonuçta uygunsuz kadınlara yönelecektir. Genellikle sağlam bir görev anlayışı vardır. Her şeye rağmen düşünce tarzı olumludur. Yeni gerçekler ya da yeni fikirler gibi, bir şeyler üretir.² Düşünceler arasında bağlantı kurarak genel bir kavrama ulaşmayı ya da bir soruna çözüm getirmeyi amaçlar. Olayları anlayabilmemizi sağlar.³

c) Duygu

‘Duygu’ nesnelere ya da olayları değerlendirmeye yarar. Kişi bunlardan hoşlanmakta mıdır, nefret mi etmektedir, korkmakta mıdır, sıkılmakta mıdır, işte duygusal işlevin sayesinde nesne ile kişinin nasıl ilişki kurması ve durumlar karşısında nasıl tepki vermesi gerektiğini tartma şansına sahip olmaktadır.⁴ Hissetmek akılcı bir işlemdir. Kişi, normal olarak, bir şeyin bir an değerli, sonra da değersiz olduğunu hissetmez. Duygusal tiplerde nesnelere düzenli bir taslağı mevcuttur. Bağlı kaldıkları bir değerler aşaması,

¹Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 53-54.

²Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 47-48.

³Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 186.

⁴Ukray, *Jung Psikolojisi*, s. 26.

güçlü bir tarih ve gelenek kavramları vardır. Hissetmek ayırt edici bir işlevdir. Hissetmenin çok az olduğu ya da hiç olmadığı yerde, bazıları değerli, bazılarıysa değersiz bir yığın gerçeği bir arada toplanmış bulursunuz. Hissetmek özellikle, insan ilişkileri, insanların değeri, birbirlerine karşı olan davranış biçimleriyle ilgilidir. Bu yüzden birçok dinde, özellikle Hristiyanlık ve Budizm’de önemli bir öge olması şaşırtıcı değildir. Hissetmenin diğer işlevlerden önde geldiği kişiden duygusal tip diye söz edilir.¹ Sonuç olarak duygusal tip, değerlendirme işlevini üstlenir. Bir düşüncenin olumlu ya da olumsuz duygular oluşturmaya göre o düşüncüyü kabul ya da reddeder.²

d) Sezgi

Jung’a göre, ‘Sezgi, bilince yabancı olan ve bilinçdışı aracılığıyla yol alan gerçeklerin algılanışıdır.’ Buna karşın sezgi yalnızca bir algılayış olarak değerlendirilemez. Çünkü duruma egemen olan ve kendi görüşüne göre değiştirmeye çalışan etkin bir yaratıcı süreçtir. Esinlenme yeteneğine sahiptir ve her umutsuz durumda başka hiçbir işlevin kendiliğinden bulamayacağı çözüm yoluna doğru ilerlemeye başlar. Ne zaman karanlıkta bir karar vermek ya da teşhis koymak gerekirse sezgi devreye girer. Bilim insanları, fizikçiler, mucitler, politikacılar, yargıçlar ve generallerin yanı sıra, sıradan insanlar da doğal olarak bu işlevi kullanmak zorundadırlar. Yabancılaşılan durumların çözümlenmesi gerektiğinde ya da yerleşik değer ve kavramların işlemediği durumlarda karşılaşıldığında sezginin kullanılması gereklidir.³ Jung sezgiyi açıkça parapsikolojik, metafizik bir olgu olarak tanımaz. Sezginin olayların geçtiği ortamın atmosferine dair bulanık izlenimlerden ve şimdiki durumun geçmiş tecrübelerin ışığında bilinçdışı değerlendirilebilmesinden kaynaklanan bir işlev olabileceğini ifade eder. Ancak bizzat Jung’un da deneyimlediği izah edilmesi güç ve parapsikolojik kategoride değerlendirilebilecek deneyimler söz konusu edildiğinde, bu yeteneğin arkasında bir hakikatin var olduğu düşüncesine sahip olduğu hissedilir. Jung’un da ifade ettiği gibi zaman boyutuyla ilgili sezgisel bir kavrayışa sahip olduğumuz aslında açık bir biçimde görülmektedir. Üstelik sezgisel kavrayışın tabiatta sadece insanlara has bir yetenek olmadığını, hayvanlar ve bitkiler âleminde de benzer bir yeteneğin görev başında olduğunu anlamaktayız. Jung sezgisel yeteneğin yaşam koşullarının zorlayıcı olmadığı ortamlarda arka planda kalacağını ve fark edilemeyebileceğini ancak Afrika’daki

¹Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 51.

²Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 186.

³Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 54-55.

yağmur ormanları gibi tehlikelerle dolu bir ortamda, atalarımızın verdiği gibi bir hayat mücadelesi verdiğimizde, av ve yön bulabilmek, tehlikeli hayvanlardan korunabilmek için sezgisel yeteneğe sahip olmamızın yaşamsal bir öneme sahip olacağını söylemektedir ki kuşkusuz haklıdır.¹

Bu işlevlerden hepsi psişenin yapısı içinde faaliyet gösterir. Ancak kural olarak birey dış dünya ile ilişki kurarken daha çok faydalanabileceği bir işlevi diğerlerine tercih eder ve dört işlevden birisi üst işlev olarak öne çıkar:²

“Jung düşünce ve duyguyla, duyum ve sezgiyi birbirine karşıt işlevler olarak görür. Üst işlev hangisi ise bilinç alanında, karşıtı ise bilinçdışı daha çok faaliyet gösterir. Bunun sebebi karşıt işlevlerin birbiriyle hiç uyuşmayan, ilişkili olmayan ve aynı anda faaliyet göstermesi mümkün olmayan işlevler olmasıdır.”³

Dolayısıyla birisi öne çıkarken diğeri geri çekilir. Üst işlev ve onun karşıtı alt işlev ortaya çıktıktan sonra, bir de yardımcı işlev belirlenir. Yardımcı işlev üst işlevden sonra en çok gelişmiş olan işlevdir.⁴

Bu değişik fonksiyonlara ve tutumlara Jung’un yüklediği anlamı netleştirmek için bir örnek verilebilir. Duyumsal, düşünen, duygusal ve sezgisel tipten oluşan dört kişinin bir olaya şahit olduğunu düşünelim. Bir bardan iki adam sendeleyerek çıkarlar. Birbirlerine hakaret edip, tartışmaya başlarlar. Adamlardan bir tanesi yere düşerek, kafasını kaldırıma çarpar. Bu olaylara tanık olanlar kendi tiplerine özgü tepkide bulunurlar:⁵

“Olaylara dair en net bildirim duyumsal tip sunacaktır. Bu tip iki adamın da genel görünümünü, uzunluğunu ve yapısını kaydetmiştir: bir tanesi toplu, orta yaşlı dazlaktır. Sol gözünün üzerinde bir yara izi vardır. Diğeri daha genç, sarı saçlı, atletik yapılı ve sakallı biridir. Her ikisi de sıradan tişört, kot pantolon ve benzeri kıyafetler giyinmiştir. Yere düşen şişman olandır ve kaldırımın kenarına sağ şakağını çarpmıştır. Çarptığı yerde bir yarık izi oluşmuştur.

Düşünen tip olayların ne anlam ifade ettiğini düşünerek yorumlar. İki adam sendeleyerek bardan çıkarlar. Belli ki içkilidirler. Birbirlerine bağırıp, küfür etmektedirler, bu yüzden araları gergindir. Bir mücadele çıkar, öyle ki fiziksel şiddet gösterisine yeltenmeleri kendilerini yeterince güçlü hissettiklerini gösterir. Bir tanesi yere serilir, bu güçsüz olan

¹Ukay, *Jung Psikolojisi*, s. 26-27.

²Ukay, *Jung Psikolojisi*, s. 27.

³Ukay, *Jung Psikolojisi*, s. 28.

⁴Ukay, *Jung Psikolojisi*, s. 28.

⁵Stevens, *Jung*, s. 89-90.

(veya sarhoş) olmalıdır. Bu kişi başından yaralanır, öyle ki beyin sarsıntısı geçiriyor olabilir ve tıbbî bir müdahaleye ihtiyaç duyabilir.

Duygusal tip olaylara değer yargılarını katarak tepki gösterir: ‘Ne kadar sefilce bir olay.’ ‘Ne kadar tahammülü güç insanlar!’ ‘Belli ki bu bar serserilerin uğrak yeri ve gürültüsüz patırtısız, bir dostunla sohbet etmen için uygun bir yer değil.’ ‘Yere düşen kişinin bir tarafı incinmiş olabilir fakat bunu zaten hak ediyor!’

Sezgisel tip tüm hikâyeyi görür: bu kişiler farklı takımları tutan futbol taraftarlarıdır. Küfürlü konuşmalarından rahatsız olan bar sahibi onlara çekip gitmelerini söylemiş ve bu onları şiddete yöneltmiştir. Kafasını yere vuran kişi daima bu tip kazalara maruz kalmaktadır. Bu da onun her zamanki şanssızlıklarından biridir. Kafatası çatlamıştır ve beyinde tıbbî bir müdahale gerektiren pılıhtsal bir oluşum söz konusudur. Haftalarca işinden uzak kalacaktır ve sabırlı karısı işleri yoluna koymak için yeniden uğraş verecektir. Bu tarz olaylar futbol ve içkiden başka bir şey düşünmeyen, kültürel değerlerden yoksun insanların başına gelir. Böyle vakalar daha vahim boyutlarda sürekli yinlenecektir, çünkü bizler toplumu değiştirmek veya eğitim sistemini iyileştirebilmek adına kayda değer bir şey yapmıyoruz.”¹

Jung’un tanımladığı bu dört işlev bilincin yaşantılara ayarlanmasını sağlar. Duyular bizi bir şeyin varlığından haberdar eder, düşünce bize bu şeyin ne olduğunu anlatır, hissetme bu şeyin bizim için iyi ya da kötü olduğunu bildirir, sezgi ise bu şeyin nereden gelip nereye gittiğini fark etmemizi sağlar. İki tavır ve dört işlevsel tip göz önüne alındığında, bir insanın bilinçli varlığına anlatım verebilmesi için sekiz ayrı seçenek oluşturur. Jung bu seçeneklerden hareket ederek sekiz ayrı insan tipi tanımlamıştır.²

1.Dışayönelik Duyumsal Tipler

Daha çok erkeklerde rastlanan bu tipler genellikle gerçekçi, pratik ve aklına koyduğunu yapan kişilerdir. Dış dünya gerçekleriyle ilgilenir, ancak bunların ne anlama geldiği üzerinde fazla düşünmezler. Zevk ve heyecan veren şeyleri severler, ama duyguları yüzeyseldir. Dış dünyadan gelen uyaranlara dönük yaşarlar. Duyulara yönelik tutumlarından ötürü bu kişiler arasında ilaç tutkusu ve cinsel davranış sapmaları daha sık görülür.³

Temelde bu tip insanlar nesnel gerçekle, gerçekte nesnelere nasıl olduklarıyla ilgilidirler. Aslında bu kişiler detaylardan hoşlanırlar ve soyutlamalara, değerlere veya

¹Stevens, *Jung*, s.90-91.

²Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 187.

³Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 188.

anlamlara pek fazla vakit ayırmazlar. Bunlar fiilen tehlikeli sporlarda heyecan arayışındadırlar ve geleceği düşünmek yerine anı yaşamayı tercih ederler.¹Yeni yerler, insanlar, durumlar görmenin peşinde koşan bu tip, her şeyi görmek istemesine rağmen gördüklerini anlama konusunda aynı isteğe sahip değildir. Dış görünüşüne ve yiyip içmeye son derece önem verip, her şeyi duyuşal haz temelinde görürler. Düşünce ve amaç bu tipin nefret ettiği şeylerdir.² Sonuç olarak bu tipler iyi birer arkadaş olabilmelerinin yanında yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilirler. Psikiyatristlerin gözetimi altına girerlerse, bunun sebebi genellikle bağımlılık, fetişizm ve obsesif-kompulsif nevroz yüzündendir. Ayrıca bu tip insanlar birdenbire küçük bir nedenden dolayı düşman veya paranoyak olma eğilimindedirler. Örneğin; mühendisler, iş adamları, inşaatçılar, yarış sürücüleri, jockeyler, dağcılar.³

2.İçekapanık Duyuşsal Tipler

Dış dünyadan uzak durmayı yeğleyen bu tipler kendi duyularına yönelirler. Çünkü kendi iç dünyalarını dış dünyadan daha ilginç bulurlar. Dıştan gözlemleyene sakin, edilgen ve davranışlarını denetim altında tutan biri izlemine veren böyle insanlar, duygu ve düşüncelerinin kısırlığından ötürü diğer insanların ilgisini çekmezler.⁴ Jung'un deyişiyile; dışayönelik duyuşsal tip nesnel etkilerin kuvvetiyle idare edilirken, içekapanık tip nesnel uyarıcının harekete geçirdiği öznel bir duyum tarafından yönlendirilir. Bu tip insanlar manzaraları, renkleri, kitap metinlerini ve benzeri şeyleri canlı bir şekilde hafızalarında tutabilirler. Bununla birlikte bu tip insanlar ruhsal bir yıkıma uğradıklarında paranoyak olma eğilimindedirler.⁵

İçekapanık duyuşa sahip olan tipler, kendilerini dile getirmekteki karakteristik içekapanıklık sorunundan dolayı çok zor anlaşılırlar. İzlenimlerinin altında ezilirler ve onları sindirebilmeleri için zamana ihtiyaç duyarlar. Genellikle zihinleri kolektif bilinçdışından gelen imajlarla doludur. Gerçeğin tam ve kesin bir gözlemi bile öznel etkenin çalışmasını engellemez. Bu insanlar otobüslere ve tramvaylara bakarken bile ateş kusan canavarları, insan yüzlü ağaçları, ve birden canlanan cansız maddeleri düşünürler. Gerçekte orada olmayan kişileri gördüklerini sanırlar ve ruhlarla tuhaf

¹Stevens, *Jung*, s. 92.

²Sambur, *Bireyselleşme Yolu* (Jung'un Psikoloji Teorisi), s.142.

³Stevens, *Jung*, s. 92.

⁴Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 188.

⁵Stevens, *Jung*, s. 93.

deneyimleri olur.¹ Örneğin; Thomas Mann'ın romanlarında yer alan ayrıntılı insan ve mekân tasvirleri onun bu tipe dâhil olduğunu gösterir.²

3.Dışayönelik Düşünen Tipler

Bu tipte bir insanın yaşamına nesnel düşünceler egemendir. Enerjisini öğrenmeye ve nesnel dünya hakkında bilgi toplamaya yönelten bilim adamı bu tipe örnek olarak gösterilebilir. Dışayönelik düşünen tip insan, duygusal yönlerini bir yana ittiğinden, diğer insanlara soğuk ve kendini beğenmiş biri izlenimini verebilir.³

Dışayönelik düşünürün düşüncesinin yönü dış dünyadır. Gerçeklerle ve maddi şeylerle ilgilenir. Eğer kendisine fikirler gerekiyorsa onları ya geleneklerden ya da günün geçerli inançlarından alır. Dışayönelik düşüncenin iyi yönleri olan dünyaya açılan yapısı, nesnelere üzerinde yoğunlaşması ve bunun getirdiği disiplin aynı zamanda onu sınırlandırır. Bu nedenle dışayönelik kişiler gerçeklere çok kolay bağlanırlar, daha ötesini göremezler ya da soyut bir fikir oluşturmak amacıyla kendilerini onlardan kurtaramazlar. Bu açmazdan, gerçekte ilgisiz olan şeylere bütünsellik verir gibi görünen önerme ve kavramlar yaratarak, yapay basitleştirmelerle kaçmaya çalışırlar.⁴ Bu kişiler problem çözmede, iş organizasyonlarında, meseleleri izah etmede ve çöple samanı ayırmada oldukça iyidirler. Neredeyse değişmez biçimde teori ve fikirlerle değil, dış koşullarla ilgilidirler. Kendilerinin de dâhil oldukları her koşula uydurmaya çalıştıkları pratik parmak hesaplarını severler. Ayrıca bu tipler kişisel ilişkilerini olduğu gibi kabul etme ve çevrelerindeki insanların duygularını fark etme eğilimindedirler. Modası geçmiş duygu fonksiyonları bazen onları ani politik veya dinî konuşmalar yapmaya itebilir veya kişisel bağlılıklarında ani değişiklikler yaratabilir. Örneğin; avukatlar, sivil idare görevlileri, idarî danışmanlar, teknisyenler.⁵

4.İçekapanık Düşünen Tipler

Bu tipteki insanın düşünceleri kendine dönüktür. Kendi benliğinin gerçekliğini araştıran bir filozof bu tipe örnek verilebilir. Aşırı durumlarda araştırmalarının sonucuyla gerçeklik arasında bir ilişki olmayabilir, giderek gerçeklikten kopabilir ve şizofrenik bir hâl alabilir. İçekapanık düşünen tip, dışayönelik düşünen tip gibi, kendisini

¹Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 54.

²Stevens, *Jung*, s. 93.

³Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 187.

⁴Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 45-46.

⁵Stevens, *Jung*, s. 94.

duygularından korumak için onları bilinçdışına itmiştir. Duygusuz ve uzak bir insan izlenimi verebilir ve düşünceleriyle baş başa kalmak ister. Kendisi gibi olan birkaç yakın dostunun dışında insanlar onu pek ilgilendirmez. Genellikle inatçı, bildiğini okumak isteyen, hoşgörüsüz, gururlu, çevresindekilere küçümseyici tutumları olan, iğneleyici ve yaklaşılmaması güç bir insandır.¹

Dışadönüğün tersine, içekapanık düşünen tip gerçeklerle değil fikirlerle ilgilenir. Bu düşünme tipinin başlıca değeri, ortaya koyduğu yeni bakış açılarıdır. İçekapanık düşünen tip, dışla değil iç gerçekle ilgilenir. Onun için önemli olan, 'ilk imajın' gelişmesi ve ortaya serilmesi ile bu imajın bir fikir biçiminde biçimlendirilmesidir. İtici bir güç olan bu fikrin dünyaya yararlı olabileceği şekilde belirsiz bir anlayışı vardır. Bazen yalnızca kendisi bunu gerçekleştirebilirse dünyanın kurtulabileceğine bile inanır. Fakat bunlar onun için ikincil sorunlardır, yaşamsal önem taşımazlar. Dışarıdan bakıldığında içekapanık düşünür, genellikle garip bir kişilik olarak görülür. İç gerçeklere olan düşkünlüğünden dış dünya ile olan ilişkilerine çok az önem verir ya da onları hiç önemsemez. Ne olup bittiğinden habersizdir ve öteki insanların ne düşündüğünü, ne duyduğunu anlamaz ya da ilgilenmez. Onların yanındayken ya çekingen ve sessizdir ya da ilgisiz konuşmalar yapar.²

Kendi düşünceleriyle baş başa kalmayı yeğleyen bu kişiler, yalnız kalmayı başkalarıyla beraber olmaya tercih ederler. Entelektüel açıdan kendilerini beğendiklerinden fikirlerinin genel anlamda kabul görmesini çok umursamazlar. İnsanlar ve olaylar içekapanık düşünürlerin öngördüğü biçimde gelişmezse birdenbire güçlü heyecan patlamaları yaşayabilir ve böylece uygunsuz partnerlerle ilişkiler kurulabilirler. Örneğin; felsefeciler, entelektüeller, matematikçiler.³

5.Dışayönelik Duygusal Tipler

Duyguların düşüncelere egemen olduğu bu tipe kadınlar arasında daha sık rastlanmaktadır. Durumlar değiştikçe bu tip insanların duyguları da değiştiğinden kaprisli olma eğilimindedirler. Ortaya çıkabilecek küçük bir değişiklik duygularının değişmesine neden olur. Duygusal, sürekli kendilerinden söz eden, gösterişi seven, duygusal tepkileri değişken kişilerdir. İnsanlara kolay bağlanırlarsa da bu bağlar

¹Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 187.

²Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 49.

³Stevens, *Jung*, s. 95.

geçicidir, sevgileri kolayca öfke ve nefrete dönüşebilir. Çevrelerinde olan her olaya, özellikle moda olanlara kolayca katılırlar. Düşünce işlevleri genellikle iyi gelişmemiştir.¹

Dışayönelik duygusal tip genellikle değerli sayılan her şeyi kabullenerek, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlayarak, dünya ile iyi bir birliktelik içine girer. Özellikle kişisel ilişkilerle ilgilenen, genel olarak yol yordam bilen, çekici, çirkin durumları düzeltici, karışıklıkları gözden saklayıcı bir tip olduğu söylenebilir. Sosyal yaşantıyı ve aile yaşantısını yaratan kadın tipi budur. Doğal olarak iyi bir ev sahibesidir ve grupların, toplulukların, her türlü sosyal etkinliğin içinde son derece rahattır. Duygusal tip, mutsuzluğun ve adaletsizliğin farkına vardığında yardımcı olmak için gerçek bir istek duyar. Birçok yararlı sosyal çalışmanın temelinde bu yatmaktadır. Bu tipin en iyisi sempatik, yardımsever ve çekici, en kötüsü ise yapmacık ve içtenlikten yoksundur. Onun hissetmesi kişisel kaldığı sürece içtendir; aşırıya zorlandığında ilgisizleşir ve yapmacıklaşır. Kendine özgü insancıl sıcaklığını yitirir, sahte ve güven vermeyen bir izlenim yaratır.² Sonuç olarak bu tipin duyguları, değerleri ve yargıları basmakalıp olma eğilimindedir ve sıkça görüştüğü kişilerle uyum içindedir. Bu tipler genellikle nazik ve geçimlidirler, kendi başlarına kalmaktan hoşlanmazlar, içgözlemi marazi ve depresif olarak nitelerler. İş arkadaşları ve dostları arasında popülerdir. Örneğin; aktörler, medyatik şahsiyetler.³

6.İçekapanık Duygusal Tipler

Bu tipe mensup insanlar kendilerine saklama eğiliminde oldukları oldukça farklılaşmış değerler bütününe sahiptirler. Bununla beraber sahip oldukları standartlar yoluyla çevrelerindeki insanlar üzerinde gizli bir nüfuza sahip olabilirler. Vaaz veya konferans vermeden, salt orada bulunarak bir grubun ahlâki omurgasını oluşturabilirler.⁴

İçekapanık hissetme, öznel etkenler tarafından yöneltilir. Bu tip, dış görünüş olarak sıcak ve dost canlısı dışayönelik tipten çok farklıdır ve genellikle soğuk bir izlenim yaratabilir. Aslında içe kapanıklığı nedeniyle hissetme yoğunlaşmakta, bu yüzden ‘durgun sular derinden akar’ deyimini bu tip için uygun düşmektedir. Görünüşte çekingen olmalarına karşın yakın dostlarına, acı çeken insanlara ya da gereksinimi olanlara karşı genellikle sevgi dolu ve anlayışlıdır. Bu tip bir kadındaki hissetme genellikle gizlice

¹Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 187-188.

²Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 51-52.

³Stevens, *Jung*, s. 95-96.

⁴Stevens, *Jung*, s. 96.

çocuklarına geçer. Hislerini açığa vurmaz, ancak her şeye karşın, örneğin çocuğu hasta olmuşsa ya da ondan ayrı kalmışsa içindeki derin sevgiyi açığa vurabilir. İçekapanık hissetme kendisini dinde, şiirde, müzikte ve bazen de çarpıcı intihar olaylarında gösterir. Bunlarla birlikte içekapanık duygusal tip uyumsuzdur. Şaşırtıcı biçimde dürüsttür. Kendisini bir oyun oynamaya zorlasalar bile, büyük olasılıkla bunu beceremez. Bu özelliği nedeniyle çevresindeki insanlar tarafından bazen şizoid (içekapanık) olarak da tanımlanır. Fakat güçlü duygusal bağlarla bağlı oldukları yakın çevrelerinde değerleri iyi bilinir; kalıcı ve güvenilir dostlukları vardır.¹

“Bunlar genelde sessiz, geçit vermeyen, zor anlaşılır tiplerdir... uyumlu, çarpıcı, etrafa hoş sükunetli bir izlenim verirler... diğerlerini etkileme tesir etme veya bir şekilde onları değiştirme amacı gütmazler... başka birinin hakiki hislerine tepki göstermede pek fazla çaba harcamazlar... Bu tip belirsiz bir üstünlük, hissiyle beraber eleştirel yansızlık taşıyan bir nezakete sahiptir...”²

Sonuç olarak bu tip insanlar duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz, ilişki kurulması ve anlaşılması güç kişilerdir. Genellikle melankolik bir havaları olması karşısında aynı zamanda kendine yeten ve iç huzuru olan kişiler izlenimini de verebilirler. Gerçekte derin ve yoğun duygularla dolu olduklarından arada bir ortaya çıkan duygusal patlamaları çevrelerindeki insanlarda şaşkınlık yaratabilir.³ Örneğin; müzisyenler ve rahibeler.

7.Dışayönelik Sezgisel Tipler

Bu tipteki insanlar nesnel gerçeklikle başa çıkmak için genellikle sezgilerini kullanırlar. Duyumsal tiplerin aksine, sezgiseller nesnelere gerçekte nasıl olduklarıyla değil fakat onların ne işe yaradıklarıyla ilgilenirler. Dışayönelik sezgiseller belli bir duruma ilişkin gizli olasılıkları fark etmede gecikmezler ve ileride meydana gelecek gelişmeleri tahmin etmede başarılıdırlar. Fakat düşünmeyi yardımcı bir fonksiyon olarak kullanmadıkları takdirde, başlattıkları projeleri yürütemeyip, doyurucu bir netice elde edemezler. Yenilik onlar için fazlasıyla ödüllendiricidir ve rutin şeylerden sıkılırlar. Sunacağı cazip olasılıklardan ötürü, yeni arkadaşlıklar, hobiler ve fikirler edinirler ve farklı ihtimaller

¹Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 52-53.

²Stevens, *Jung*, s. 96.

³Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 188.

gündeme geldiğinde eskiye ait şeyleri bir anda bırakıverirler.¹ Büyük bir istekle başlattıkları dostlukları sürdürmez, aynı işte uzun süre çalışamazlar.²

Dışayönelik sezgici tip, aslında sezgi yeteneğiyle yaşamını sürdürür. Onun için her zaman olabilecek şeyler önemlidir. Bilinen, güvenilir ya da yerleşik şeylerden hoşlanmaz. Geleneklere karşı saygılı değildir. Genellikle yeni bir şey peşinde olduğu zamanlarda öteki insanların duygularına ve inançlarına karşı acımasızdır. Gelecek için her şeyi feda eder. Ne dinin ne de yasaların, onun için kutsallığı yoktur. Bu tipler genellikle acımasız bir maceracı gibi görünür. Ama aslında onun sezgici bakış açısına bağlı, kendine özgü bir ahlak anlayışı vardır. Sezgici tip için bir fırsatı kaçırmak düpedüz korkaklık ve zayıflıktır. Bu tipte bir adamın karşılaştığı tehlike, ektiğini hiçbir zaman biçmemesidir. Başkaları onun enerjisinin ve girişimciliğinin meyvelerini toplarken o, yaşamını olasılıklar peşinde harcar. Onun için bir şeyi sonuna kadar ya da en azından başarılı olacağı noktanın ötesine kadar götürmek hemen hemen olanaksızdır. Doğal olarak kişisel ilişkileri çok zayıftır. Bir kadına bağlı kalmak ona çok zor gelir. Evlendiğinde ev onun için kısa sürede hapisaneyeye dönüşür. Ancak böyle bir adamın karısının bir zamanlar söylediği gibi, onunla yaşam hiçbir zaman sıkıcı değildir.³ Örneğin; gazeteciler, borsa temsilcileri, girişimciler, ressamalar ve tasarımcılar.⁴

8.İçekapanık Sezgisel Tipler

İçekapanık sezgi dış ihtimallerle uğraşmaz fakat nesnel bir objenin kendisinde açığa çıkardığı şeyle ilgilenir. Bu tip insanlar somutlaştırma eğilimindedirler. Dolayısıyla bilinçdışı imgeler nesne derecesinde kabul görür. Bu tipler fikirlerini, basit ve düzenli bir biçimde iletme güçlüğü yaşarlar, imgelerin ve fikirlerin peşine düşerler. Ayrıca bilinçdışının döl yatağında her ihtimalin peşinden giderler. Bu arada genellikle bu olasılıkların kişisel içeriğini göz ardı ederler.⁵ Bu tipteki bir insan çevresindekiler tarafından çözümlenmesi güç bir bilmece olarak algılanırlar. Kendisine göre ise değeri anlaşılmanış bir dâhidir. Törelere ve dış gerçeklerle ilişkisi olmadığından insanlarla da

¹Stevens, *Jung*, s. 97.

²Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s. 188.

³Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 55.

⁴Stevens, *Jung*, s. 97.

⁵Stevens, *Jung*, s. 97-98.

iletişim kuramaz. Anlamını kendisinin de bilmediği bir imgeler dünyasında yaşar, ama bu imgelere duyduğu ilgi sürekli olmadığından bir sonuca ulaşamaz.¹

“İçekapanık sezgi işlevinin tuhaf karakteri, bu işlev önem kazandığında insanı garip bir görünüme sokmaktadır. Bu, mistik hayalci ve kâhin ya da şaşkınlık veren bir ayrıksı sanatçı görünümü olabilir. İkincisi daha normal durum olarak görülebilir. Çünkü bu tipin kendisini sezginin kavrayıcı niteliğiyle sınırlandırmak yönünde genel bir eğilimi vardır. Kural olarak sezgici tip kavrayış noktasında durur. Onun temel sorunu kavrayış olmaktır. Ancak ayrıksı kişi, kendisini biçimlendiren ve belirleyen sezgi ile tatmin olmaktadır.”²

Hayaller gören, dinle ya da evrenle ilgili, rahiplerin kehanetlerini andırır rüyaların ya da tuhaf fantezilerin hepsini, ortaçağ insanının Tanrı’yı ve şeytanı kabul ettiği gibi, gerçek olarak kabul eden tiptir. Günümüzde bu tür insanlara çok garip, hemen hemen deli olarak bakılmaktadır. Deneyimleriyle yaşam arasında bir ilişki sağlayacak yolu bulamazlarsa gerçekten delirebilirler. Genellikle deneyimlerinden açıkça söz etmezler ya da ‘öteki dünya deneyimi ile ilgili’ gizli tarikatlar, küçük gruplar kurarlar. Normal olarak, biraz tuhaf ve oldukça zararsız görünürler. Fakat kendi iç hayallerinin etkisi altına girdiklerinde iyi ya da kötü bir amaç uğrunda çok güçlü, hızla yayılabilecek bir güç kazanırlar.³ Örneğin; kâhinler, peygamberler, şairler, psikologlar, ressamalar, şamanlar, mistikler.⁴

Jung, yukarıda tanımlanan karakter tiplerinin, fazla gelişmiş bilinçli tutumları ve bastırılmış bilinçdışı tutumları içerdiklerine, dolayısıyla uç örnekler olduğuna işaret etmektedir. Gerçekte bir insan dışayönelik ya da içekapanık tutumlarından birini daha çok kullanır. Dört işlevden biri diğer üçüne oranla, bilinçli dünyasına daha çok egemendir. Jung bunu birincil işlev diye adlandırmıştır. Birincil işlevin yanı sıra bir de yardımcı işlev bulunur. Yardımcı işlev birincil işleve hizmet eder ve bağımsız değildir. Bundan ötürü birincil işleve karşıt çalışamaz. Örneğin; düşünce ve duygu ya da duyum ve sezgi birbirlerine yardımcı olamazlar. Tüm bunların yanında birde alt işlev olarak isimlendirilen gölge vardır. Bu fonksiyon ise kişinin bilinçaltında yatan psikolojik tipini karşılamaktadır. Jung’un tipolojisi, insanların bölümlendirilemeyeceği görüşünü savunan psikiyatristlerin ağır eleştirisine uğramıştır. Oysa Jung da diğer psikiyatristler

¹Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s.188-189.

²Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s. 56.

³Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, s.56-57.

⁴Stevens, *Jung*, s. 98.

gibi, her insanın tek ve kendine özgü bir varlık olduğunu kabul eder. Aslında Jung'un anlatmak istediği, her insanın bu sekiz kategoriden birine ait olduğu değil, bilinç ve bilinçdışı düzeylerinde çeşitli tutum ve işlevlerin farklı bir dağılım gösterdiğidir.¹

¹Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, s.189.

1.BÖLÜM

1.ROMANLAR

1.1. DIŞAYÖNELİK DUYUMSAL TİPLER

1.1.1. Seniha

*Kıralık Konak*¹ romanının asıl kahramanı olan Seniha, körpe, ince ve çalâk vücutlu, daima en son çıkan moda gazetelerinin resimlerine benzeyen, Frenklerin asır sonu diye vasıflandırdıkları bir genç kızdır.² Seniha karakterinin en belirgin özellikleri; alaycı, sinirli ve inatçı olmasıdır. O, aklına koyduğunu yapan, zevk ve heyecan veren şeyleri seven bir karakter olarak kurgulanmıştır:

“Günün aydınlıklarına göre mütemadiyen rengi değişen yeşil gözleri gibi sesinin bestesi, kımıldanışlarının ahengi ve hatta başının şekli de mütemadiyen değişirdi. İçi de tıpkı dışı gibiydi; tıpkı gözlerinin rengine benzeyen bir ruhu vardı, kah ihtilaçlı, kederli, bulanık ve fena, kah berrak, rakit [durgun] ve ekseriya bir havai fişek gibi şenlikli idi. Fakat bu küçük, şeytan mevcudiyetinin hiç değişmeyen bir hususiyeti vardır ki, o da alaycılığı ve şuhluğudur.”³

Seniha, dış dünyadan gelen uyaranlara dönük olarak yaşamaktadır. Yaşam enerjisini dış dünyaya yönlendirmiştir. Çevresinden aldığı uyarılar, algılarını, duygularını, yargılarını etkilemesine ve şekillendirmesine yardımcı olmaktadır. Bu sebeple Seniha, “dışayönelik” bir insandır. Grupları, insan topluluklarını ve partileri sever, içinde bulunduğu ortama veya çevreye zorluk çekmeden uyum sağlar. Doğal olarak iyi bir ev sahibesidir, grupların, toplulukların, her türlü sosyal etkinliğin içinde son derece rahattır. Tüm bunlara ek olarak yalnız olmaktan hoşlanmaz. Tek başına kalmaktansa, topluluk içinde vakit geçirmeyi yeğler:

“Seniha alacakaranlıkla dolan salonda bir müddet yalnız kaldı, alacakaranlıkta, bu genç kız, bembeyaz görünüyordu. Pencerenin önünde koltuğun içine atılmış bir demet zambak gibiydi. Düzgün ve narin endamı şeklini kaybetmiş, bu ılık yaz akşamında sanki eriyordu.

¹Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 16.

³Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 17.

Ruhunda da böyle bir eriyiş vardı. Derin bir iç sıkıntısı bu alacakaranlık gibi asabını sarmıştı. Niçin öbürleriyle beraber çıkıp gitmemiştii? Bütün gece bu koca evin içinde yapayalnız ne yapacaktı? Bu ev, bazı günler, bazı saatler ona bir mezar gibi görünüyordu. Nefesi darlaşıyor ve sokağa fırlamak, koşmak, haykırmak istiyordu.”¹

Seniha gibi dışayönelik tipler topluma iyi uyum sağladıklarından günün geçerli ahlaki değerlerini ve inançlarını genellikle kabullenirler ve verdikleri kararlarda aşağı yukarı bu basmakalıp değerlere uygun davranma eğilimindedirler. Seniha'nın büyük bir zevk ile okuduğu kitaplardaki ahlaki açıdan çökmüş karakterleri kendisine örnek alması ve bu doğrultuda yaşamını sürdürmesi yukarıda bahsettiğimiz durumu destekler niteliktedir:

“En ziyade zevk aldığı kitaplar, Gyp'in romanları, yeni tiyatro piyesleri ve Paris'in mizahi gazeteleriydi. Gyp, ona bir ikinci ana, bir ikinci mürebbiye olmuştu. Bu muharririn romanlarındaki serbest tavrılı, yarı oğlan, yarı kadın genç kızlar, üzerlerinde ruhunu biçtiği modellerdir. Denilebilir ki sabahtan akşama kadar her gün bütün meşguliyeti bu genç kız tiplerini hayata tatbik etmekten ibarettir.”²

Seniha'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip özelliği gösterir. Onun için önemli olan sadece duyuş ve zevkidir. Bu sebeple Seniha'yı akılcı bir karakter olarak değerlendiremeyiz. Seniha gibi, duyulan tipler genellikle rahat, neşeli, eğlenceye düşkün insanlardır. Dış görünüşe ve yiyip içmeye son derece önem verip, her şeyi duyusal haz temelinde görürler:“(…) Naim Efendi'nin torunu, parayı para için seven kızlardandır; bu rezilet onda fazla süslenmek, fazla eğlenmek, geniş yaşamak, çok seyahat etmek arzularından doğmuş bir histen başka neydi?”³

Dışayönelik duyumsal tipin belirgin özelliklerinden birisi de, dış dünya gerçekleriyle ilgilenir ya da ilgilenir gibi görünmeleri, ancak bunların ne anlama geldiği konusunda fazla düşünmemeleridir. Seniha da gerek büyükbabası Naim Efendi'nin, gerek annesi Sekine Hanım gerekse de babası Servet Bey'in vaziyet ve hareketlerini umursamamakta, bunlar üzerine kafa yormamaktadır:

“Biraderinin küçük sırlarına pek yakından vakıf olan Seniha ise, babası böyle söylerken çapkın bir tebessümle bıyık altından gülerdi; zaten bu alaycı genç kız için etrafındakilerin hangi hareketi ve hangi sözü gülünç değildir! Büyükbabasının şahsiyeti, annesinin ahvali

¹Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 28.

²Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 17.

³ Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 45-46.

şöyle dursun, ekseriya pederi Servet Bey'in efkâr ve harekâtı bile ona iptidai, sakat ve garip görünürdü.”¹

Bunun yanında Seniha'yı çok seven, üzerine titreyen, adeta yemeyip yediren giymeyip giydiren, hayattaki tek emeli torunun mutluluğunu görmek olan büyükbabası Naim Efendi, yine Seniha yüzünden hastalanıp yataklara düştüğü vakit, Seniha bir kere olsun büyükbabasının yanına gelmemiş, halini hatırını sormamış, dolayısıyla Naim Efendi'nin ahvalini umursamamıştır:

“İhtiyar adam ağır hasta oldu. Tehlikeli günler, ümitsiz saatler geçirdi. Böyle saatlerde bütün ev halkı Naim Efendi'nin etrafında toplanırdı; fakat Seniha bir kerecik olsun, bunlar arasında görünmedi, bir kerecik olsun başını odanın kapısından uzatıp da en ziyade kendi yüzünden can çekişen bu ihtiyara hiç değilse gözleriyle: “Nasılın?” demedi.”²

Seniha bir süre sonra, yukarıda bahsettiğimiz tüm bu gösterişli hayat tarzından, âşık olduğu Faik Bey ve arkadaşlarıyla yalı bahçesindeki veyahut deniz kenarındaki eğlencelerinden, kalabalık partilerden ve genel olarak İstanbul'dan sıkılmaya başlar. Bu sebeple yıllardır hayalini kurduğu Avrupa'ya gidip yeni yerler, insanlar ve durumlar görmenin peşine düşer:

“En küçük teferruatına kadar her şeyini ve her tarafını bildiği ve ezberlediği bu evden, doğduğu günden beri daima aynı havayı yuta yuta adeta bunaldığını hissettiği bu memleketten kaçmak, uzaklara, görülmemiş, işitilmemiş şeylere doğru gitmek istiyordu. Avrupa'nın şenlik ve aydınlık şehirleri, onu büyülü bir surette kendine doğru çekiyordu. Çölde yürüyene serap neyse, Seniha'ya Avrupa oydu. Ne yapsa, ne işlese hep oraya gitmek içindi; bulunduğu yerin hiçbir şeyinde gözü yoktu. Bütün gün o ziyaretlere gidişleri, o misafir kabul edişleri, o mağazadan mağazaya dolaşırları, etrafındaki gençlerle o şuhlukları, o piyano çalışları, dans edişleri, giyinişleri, süslenişleri, bütün o çalgınlıkları, durgunlukları hep bu hasreti avutmak; bu derdi unutmak içindi.”³

Tüm bunlarla birlikte dışayönelik duyumsalların tehlikeli yanları da vardır ve bu da duyuları gereğinden çok önemsemeleridir. Sonuç olarak bu tipler iyi birer arkadaş olabilmelerinin yanında yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilirler: “Aşk işlerine bu kadınların hiçbiri kadar da vakıf değildi!” dedi. “Ne öğrendiyse benden öğrendi;

¹ Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 16.

² Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 114.

³ Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 43.

bununla beraber daima soğuk ve heyecansız kaldı, mizacına şu kadarcık bir hararet gelmedi (...)"¹

Durumlar değiştiğinde bu tip insanların duyguları da değiştiğinden kaprisli olma eğilimindedirler. İşte tam bu noktada Seniha'nın yardımcı işlevi olan "dışayönelik duygusal" tip meydana çıkar:

"Seniha için "sinirlidir" denildi mi, Naim Efendi konağında akan sular dururdu. Başta büyükbaba olmak üzere, anne, baba, kardeş, hizmetçiler bu kelime karşısında ne yapacaklarını şaşırır kalırlardı. Onun içindir ki, Seniha'nın, başı sıkıya geldiği zaman, siniri tutardı ve her defa bu buhran, onda azim ve iradesinin hadden fazla bir gerilişi hâlinde belirirdi; günlerce evin içinde her bir arzusunun bir çelik sesiyle amir, kuvvetli ve inatçı cınladığı hissedilirdi."²

Ortaya çıkabilecek küçük bir değişiklik duygularının değişmesine neden olur. Duygusal, sürekli kendilerinden söz eden, gösterişi seven, duygusal tepkileri değişken kişilerdir:

"Ada'daki bu son hafta, onu tamamıyla değiştirdi; ortada, Cihangir'deki konağın o hodbin, hırçın, soğuk ve müstehzi kızından eser kalmadı. Hatta yüzüne ve gözlerine bile yeni bir mana, yeni bir ifade geldi. Evvelden rengi yanaklarının uçlarına doğru hafifçe pembe ve şekli değişmeye yakın olan bu yüze sıcak bir solukluk ve narin bir uzunluk geldi, bütün kanı dudaklarına toplanmış gibiydi. Eskiden ay aydınlığı gibi gözlerine ise, çok yıldızlı gecelerin rengini andırır laciverde yakın bir koyu gölge çöktü, fakat bu gölge, kirpiklerinin gittikçe çoğalan sürmesinden mi, yoksa gözkapaklarının adeta çürümüş gibi görünen esmerliğinden mi geliyor, bir türlü anlaşılıyordu. Kendisi de bu değişiklikten hayrete düşmüş gibiydi; zira, çehresinde şaşırılmış veya ürkmüş bir çocuk hâli vardı; belki de simasına bu ifadeyi veren şey, kaşlarının yukarıya doğru her vakitten ziyade çekik ve gergin durmasıydı. Seniha, bazen de sarhoş gibi görünüyordu; bakışlarına sert bir süzgünlük ve yürüyüşüne, oturuşuna, kalkışına latif bir perişanlık geldi; rüzgârda kımlıdayan dallar gibiydi. Seniha, olur olmaz şeylere gülüyordu. Fakat, bu gülüşler de ruhun saffetini rencide eden bir ahenk vardı; şuh, şehvetli ve aşifte bir ahenk... Seniha'nın kahkahalarında, bir sefahat sofrasında gıdıklanan bir fahişenin sesi duyuluyordu."³

Seniha, romanda dışayönelik duygusal tipin özelliklerini taşısa da, bilinen, güvenilir ya da yerleşik şeylerden hoşlanmaması, geleneklere, aile büyüklerine ve çevresindeki insanlara karşı saygılı olmaması yukarıda bahsettiğimiz gölgesi olan dışayönelik sezgisel tipin harekete geçmesine sebep olmaktadır. Genellikle yeni bir şey peşinde olduğu zamanlarda öteki insanların duygularına ve inançlarına karşı acımasızdır:

¹Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s.189.

²Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 112.

³Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 66-67.

“Kalbini, hedefi muayyen olmayan bir kin, kör bir yılan gibi sarmıştı. Bu yılan her tarafını sanki mütemadiyen sokuyor ve sanki her soktuğu yer derhal iltihaplanıyordu. Öyle ki az zaman içinde bu iltihap bütün mevcudiyetini sardı; konuşması bir haykırma, kımıldanışları birer kıvranış halini aldı. Konakta kavga etmediği kimse kalmadı. Her gözde kendine karşı bir hareket seziyor ve her sözde sinirlerini tırmalayan bir sitem buluyordu. Bir gün biraderi Cemil, safiyetle: “Faik hiç görünmüyor, acaba nerelerde?” diyecek oldu; Seniha, az kaldı çocukla dövüşecekti. Diğer bir gün babası Servet Bey, kendisine dair bir iki fikir söylemek istedi, neredeyse üstünü başını parçalayacaktı. Başka bir gün annesi, ağzından “Maşallah, şişmanlıyorsun, kalçaların öyle bir genişledi ki...” tarzında bir söz kaçırırverdi, hemen döndü: “Allah göstermesin, size mi benzeyeyim istiyorsunuz?” dedi.”¹

Seniha, Avrupa’ya gidip geldikten sonra eskisi gibi değişken mizaçlı değildir. Artık ne istediğini bilen bir karakter olarak karşımıza çıkar. Ailesi Naim Efendi’nin konağından ayrıldıktan sonra bir apartman dairesine geçmiştir. Hemen hemen her gün gösterişli partiler, davetler düzenlenir. Bu sıralarda eve gelen zenginler sayesinde lüks ve rahat içinde yaşar. Artık onun tek ve yegâne amacı zengin koca adayları bulabilmektir. Romanın başında olduğu gibi, romanın sonunda da lüks ve gösterişe o kadar düşkündür ki, yakın arkadaşı Hakkı Celis’in ölüm haberini almasına rağmen davetteki eğlencesine devam eder.

1.1.2. Leyla

*Sodom ve Gomore*² romanının asıl kahramanı olan Leyla; esmer, kadife tenli ve siyah gözlü, insanlarda şehvi duygular uyandıran bir kadındır: “Ya dansı, ya edebî sohbetleri!.. Ve bütün bunlarla beraber o ekzotik, o acaip güzelliği! Teninin o eşsiz kadifelenmiş esmerliği! Ve siyah derin bakışlı gözleri!”³ Bu fiziksel özelliklerinin yanında zeki, akıllı, eğlenceye düşkün, alafranga bir karakter olarak karşımıza çıkar: “Zira, bu kız İstanbul’da tanıdığı kadınların -mukayese edilmez bir surette- en zekisi, en bilgilisi ve İngiliz terbiyesine, İngiliz kültürüne en ziyade yakın olanıydı.”⁴ Leyla, arkadaşlarıyla birlikte gezmeyi ve vakit geçirmeyi, sabah kahvaltılarını, akşam yemeklerini ve eğlencelerini sever, bu sebeple de bahsi geçen aktivitelere katılmayı mütemadiyen ihmal etmez. Çünkü o sosyal bir insandır:

¹Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 118-119.

²Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 15.

⁴Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 15.

“Bundan başka Leyla’nın bir dakikalık boş ve rahat zamanı yoktu ki, kalbinin hareketlerini incelemeye ve çözümlenmeye ve kendini dinlemeğe ve kendini sormağa fırsat ve imkan bulabilsin! Akşam çayları, sabah gezintilerini, sabah gezintileri gece eğlencelerini takip ediyor ve bu arada Necdet’le o ihtiraslı buluşmaları da hesaba katmak lazım geliyordu.”¹

Leyla, dış dünyadan gelen uyaranlara dönük olarak yaşamaktadır. Bu durum onun çevresinden aldığı; uyarıları, algılarını, duygularını, yargılarını etkilemesine ve şekillendirmesine yardımcı olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Leyla’nın “dışayönelik” bir insan olduğu sonucuna varılabilmektedir. Grupları, insan topluluklarını seven Leyla, evinde sık sık partiler düzenler; bu partiler sayesinde girdiği her ortama ve çevreye zorluk çekmeden uyum sağlar. Sonuç olarak o iyi bir ev sahibesidir ve her türlü sosyal etkinliğe katılabilir.

Leyla, yukarıda bahsettiğimiz abartılı ve şuh hayatını herkesin gözü önünde yaşamaktan ayrı bir zevk duyar. Leyla, Necdet ile nişanlı olmasına rağmen, Captain Gerald Jackson Read ile ve diğer İngiliz subaylarla görünmekten, onlarla düşüp kalkmaktan gurura benzeyen bir haz alır. Adeta onları kullanarak etrafındaki insanlara hava atmaktadır. Aslında bunun sebebi Leyla’nın yüzeysel oluşu ve iyi bir izlenim yaratmaya bağlı kalma eğilimidir. Topluma iyi uyum sağladığından işgal altındaki İstanbul’un geçerli ahlaki değerlerini ve inançlarını kabullenir ve aldığı kararlarda aşağı yukarı bu basmakalıp değerlere uygun davranma eğilimindedir. Buna bağlı olarak Leyla, biri yabancıların yanında diğeri Necdet’in yanında olmak üzere iki farklı davranış sergilemektedir:

“Yalnız kaldıkları vakit Leyla büsbütün başka bir kız olurdu. Yabancılar arasındaki o şuh, fettan, oynak ve hatta bir parça da züppe hallerini bırakırdı. O iğreti, yapma örtülerini birer birer atardı, sanki soyunurdu, soyunurdu; çırılçıplak bir ruh olurdu. O kadar halis ve arınmış bir hale gelirdi ve bir küçük kız yumuşaklığı, tatlılığıyla sanki bir kaynak suyu duruluğuyla kalbe akmasını bilirdi.”²

Zevk ve heyecan veren şeyleri seven Leyla’nın duyguları yüzeyseldir. Leyla sürekli yeni yerler, yeni insanlar ve durumlar görmenin peşinde koşar. Sağlığı içinde olsa yurt dışına gitmesi, her türlü davete katılıp, binbir çeşit ortama girmesi hep bu sebeptedir. Bu özellikleriyle Leyla’yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tipin özelliklerini gösterdiğini görürüz. Leyla da bu tipler gibi dış görünüşe son derece

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 87.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 37.

önem vererek, her şeyi duygusal haz temelinde yaşar: ”(...) Leyla gibi her şeyi, her hareketi, her düşüncesi bir gösterişten, bir süsten, bir monden hevesçilikten ibaret olan (...)”¹ birisi için düşünce ve amaç nefret edilen şeylerdir.

Bunlarla birlikte Leyla, ne Captain Gerald Jackson Read’i elinden kaçırmak ne de Necdet’ten vazgeçmek ister. Çünkü diğer duygusal tiplerde olduğu gibi onun da tek önem verdiği şey; ona heyecan yaşatacak olay ve durumlardan uzak kalmamaktır:

“Genç kız adeta bir sıtma nöbeti içinde yaşıyor gibiydi. Bu nöbet onun kişiliğine on Leyla kuvvetinde bir duygulanma ve heyecanlanma gücü katmıştı. Necdet’le olan gizli ve ateşli bağlarında başka bir zevk, Jackson Read’le devam eden İngiliz işi hafif ve zarif flörtlerinde başka bir zevk ve “mondönite” başarılarını herkesin gözü önünde bir bir sermekte başka bir zevk duyuyor, erkekler tarafından kıskanıldıkça daha havai, daha şuh oluyordu.”²

Leyla, tutkulu bir aşk ile bağlı olduğu Necdet’e evlilik konusunu açtığında, Necdet’ten beklediği cevabı alamaz. Bunun üzerine adeta çileden çıkan Leyla, Necdet’i kendi ile tehdit eder, bununla da kalmaz zengin bir adam ile flört etmeye başlar. Bu durum Leyla’nın yardımcı işlevi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanır. Durumlar değiştiğinde bu tip insanların duyguları da değiştiğinden kaprisli olma eğilimindedirler. Ortaya çıkabilecek küçük bir değişiklik duygularının değişmesine neden olur.

Necdet’ten evlilik konusunda beklediği cevabı alamayan Leyla, onunla görüşmeyi keser ve çevresini büsbütün değiştirir. Yeni çevrede, yeni arkadaşlarla birlikte olmaya başlar. Bu durumun sebebi biraz da eski dostlarının onu davetlerine çağırmasında ve ihmal etmeleridir. Bu sebepler Leyla’nın bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu tip sunacağı cazip olasılıklardan ötürü yeni arkadaşlıklar, hobiler ve fikirler edinirler. Farklı ihtimaller gündeme geldiğinde eskiye ait şeyleri bir anda bırakıverirler. Leyla da çevre değiştirerek eski olan her şeyi terk ederek bu özellikleri sergiler.

1.1.3. Azize Hanım

Sodom ve Gomore romanında karşı güç durumda bulunan Azize Hanım, her şeyden önce budala, beceriksiz ve sersemidir. Ayrıca çocukça bir bencilliği vardır. Mesela

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 139.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 87-88.

romanın asıl kahramanı Leyla'yı, bütün münasebetlerinden ayırmak hususunda Madam Jimson'la işbirliğine başladılar mı mutlaka daha ilk adımda ondan ayrılanları kendisine çekmeye, yani bu işte bir çeşit şahsi menfaat gütmeye başlar.¹ Bu çıkarıcı davranışlarının yanında genellikle çevresindeki insanlarla iyi geçinir. Dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve davranışlarını etkilemede birinci sırada gelir. Dolayısıyla Azize Hanım “dışayönelik” bir tiptir. Hemen hemen verilen tüm davetlere katılır ve evli olmasına rağmen etrafındaki erkeklerin ilgisini çekmeye çalışır:

“Lâkin, her şeye rağmen Azize Hanım kendisini Captain Marlow'la bir sevişmenin başında sanıyordu. Captain G. Jackson Read'e bağladığı ümitler tamamıyla kaybolduğu gündün beri içinde bulunduğu alaca toplulukta hangi cinsten, hangi renkten olursa olsun bir âşkın ortaya çıkmasını dört gözle bekleyen bu kadın, nihayet, Marlow'un şahsında bu beklenen erkek yüzünün çizilmeğe başladığını görür gibi olmuştu. Onun içindir ki, bu fırsatı kaybetmek istemedi ve demiri tavında iken dövmeğe kalkıştı.”²

Önce, Captain G. Jackson Read'i daha sonra da Captain Marlow'u kendisine çekmeye çabalamış ancak başarılı olamamıştır. Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak, Azize Hanım'ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılır. Onun hayattan tek beklentisi sevebileceği bir erkek bulmak ve onunla küçük kaçamaklar yapıp, mutlu olmaktır. Kısacası zevk ve heyecan arayışındadır. Uzun zamandır arayışları ve çabaları boşa giden Azize Hanım, en sonunda genç bir Fransız bahriyelisiyle sevgili olur. Bu aşamaya gelinceye kadar birden fazla erkekle ilişkisi olmuş, flört etmiştir. Küçük bir değişiklik duygularının değişmesine neden olur. Erkeklere kolay bağlanırsa da bu bağlar geçicidir ve sevgisi kolayca son bulur. Bahsi geçen durumlar Azize Hanım'ın yardımcı işlevi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü onun duyguları ve değerleri basmakalıp olma eğilimindedir.

1.1.4. Doktor Jean Prade

Sodom ve Gomore romanında karşı güç durumda bulunan Jean Prade, İtilaf zabıtları arasında ilminden ve bilgisinden çok güzel konuşmasıyla ve zekâsıyla sivrilmış ve az zaman içinde bütün Beyoğlu ve Şişli evlerinin harimine girmiş bir adamdır. O, tüm çevresiyle iyi geçinir ve bulunduğu ortamlarda son derece rahat davranışlar sergiler. Bu

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 207.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 130.

onun yaşam enerjisini dış dünyasına aktarmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Çevresinde arasının iyi olduğu genellikle kadınlardır:

“Bu âlemdede birçok geçmiş kadınların gözdesi, genç kızların sırdaşı ve birkaç güzel kadının “amant”i [âşığı] olduğu söyleniyordu. Gerçi, Fransız doktorunun yüzüne bakıldığı vakit bunun herhangi bir sınıf kadınlar tarafından beğenilmesine ihtimal verilemezdi. Çünkü, bu yüz son derece çirkindi! Birtavşan vücudu üzerinde bir yarası başı... İşte, Fransız doktorunun tarifi ancak bu olabilirdi. Gerçekten, sıksa bacaklarının bir düziye kıpırdanışlarından tutun da, kafasının iki tarafından iki küçük kanat gibi gerili duran kulaklarına kadar bu adamda her şey bir tavşanla bir yarasayı andırıyordu. Acaba bunun nesi hoşuna gidiyor, diye vücudunun ve yüzünün her noktası ayrı ayrı incelendiği vakit, insan daha düzeltilmesi imkânsız kusurlara ve garipliklere tesadüf ediyordu. Mesela hep ustura ile tıraş edilmiş kafanın girintileri ve çıkıntıları; ağzını açıp kapadıkça gece vakti bir yıkıntının görünüşünü andıran dişleri; sol yanağının üzerindeki yara izi ve kaşsızlığı, kırpiksizliği gibi... Lâkin bu adam konuşmağa başladığı vakit sanki bir büyücünün asasıyla her çirkinlik bir güzelliğe çevriliveriyor; bütün yüzüne acayip bir şirinlik geliyordu.”¹

Kadınları konuşmalarıyla etkileyen Jean Prade, onların bütün zayıf noktalarını iyi bilir, neden hoşlanırlar, neden hoşlanmazlar; neler onları heyecana getirir, neler hırslandırır, neler gıdıklar; hepsini adeta dilinin ucuyla yoklar, bulurdu.² Onun, kadınlarla bu kadar çok ilgilenmesinin sebebi; zevk ve heyecan peşinde olmasından kaynaklanır. Bu bilgilerden yola çıkarak, Jean Prade’yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik duyumsal” tipler yeni durumlar peşinde koşarak, her şeyi görmek istemesine rağmen gördüklerini anlamak konusunda aynı isteğe sahip değildir.

1.1.5. Madam Jimson

Sodom ve Gomore romanında karşı güç durumda bulunan Madam Jimson, koyu ela gözlü, levent bir kadın olmasının yanında; işgal devletleri komutanı Captain G. Jackson Read’in İstanbul’daki ilk göz ağrısıdır: “Küstah bir tarzda boyalı kalın dudaklarının arasından iri, beyaz ve sıcak dişlerini göstermek için durmadan güler ve bu gülüşüne kuvvetli cinsiyetinin bütün ifade gücünü koyardı.”³ Davetlerde boy gösteren Madam Jimson, her türlü sosyal aktivitenin içerisinde son derece rahat olmasının yanında içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlar. Dış dünyadan gelen

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 225-226.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 226.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 20.

uyarılar; duygularını ve eylemlerini etkileme de birinci sırada gelir. Dolayısıyla Madam Jimson “dışayönelik” bir tiptir. İnsan topluluklarını, partileri ve grupları sever. Çevresindeki kalabalık davetlere katıldığı gibi, kendisi de evinde büyük çaplı ve masraflı partiler düzenler: “Biraz ötede Madam Jimson düzme bir prenses vakarıyla gelen davetliler arasında dolaşıyor ve her birini ya hoş bir söz, ya tatlı bir gülümseyişle ağırlamağa çalışıyordu.”¹ Madam Jimson bu davetlerde, yabancı askerlerle ve zenginlerle flört eder. Ayrıca evli olmasına rağmen birden fazla erkekle de ilişkisi vardır. Madam Jimson’nun bahsedilen özelliklerinden yola çıkarak, onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Madam Jimson, zevk ve heyecan veren şeyleri severek, her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Hayattan tek beklentisi; yeni yerler, insanlar, durumlar ve eğlenceler görmektir. Mensubu olduğu çevrelerde, bütün gözlerin kendi üzerinde olmasından büyük bir haz duyar, sürekli kendisinden söz eder ve gösterişi sever:

“Mösyö Jimson’un ölümü haberi epeyce hayret ve üzüntüyle karşılandı ve cenaze alayı tantanalı oldu. Her şeyde monde’da parlamak vesilesini arayan Madam Jimson bu ölüme en büyük ehemmiyeti vermişti, ta ki kendisi hiç değilse bir müddet için umumî alakanın bir cazibe merkezi olsun diye...”²

Madam Jimson’un yukarıda bahsi geçen davranışları onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. İnsanlara kolay bağlanırsa da bu bağlar geçicidir ve kocasının ölümüne üzülmeyeceği gibi bu durumu kendi lehine çevirmeye çalışır. Kocasının evlerinde ölümle pençeleşirken, Madam Jimson, tüm dikkatleri kendisine çevirmek için büyük bir parti düzenler. Mösyö Jimson, evin ikinci katında acı çekerken, Madam Jimson ise alt katta, misafirleriyle ilgilenir ve yabancı erkeklerle flört etmeye devam eder. Bu davranışı onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu tipe mensup olanlar, yeni bir şey peşinde olduğu zaman, öteki insanların duygularına ve inançlarına karşı acımasızdır. Dolayısıyla gelecek için her şeyini feda edebilirler.

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 96.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 197.

1.1.6. Faik Bey

Kıralık Konak romanında yönlendirici durumda bulunan Faik Bey, kumral, zayıf, uzun ve saçları iyi taranmış bir genç olmasının yanında; yüzünün hatları gayri muntazamdır, ağzı büyüktür. Fakat, gözlerinin yorgun ve aynı zamanda hummalı bir bakışı vardır. Esasen, kadınların hoşuna giden tarafı en ziyade bu bakışıdır. Küçük yaşından beri Avrupa'nın birçok şehirlerini dolaşmış, oturmuş olduğu için tavır ve hareketlerinde hiç sahte görünmeyen bir Frenk zarafeti ve kıvraklığı vardır. Bir mecliste hikâyeler anlatmayı, kadınlara üstü kapalı imalı lakırdılar söylemeyi, oturup kalkmayı, piyano çalmayı, dans etmeyi, hulasa Garplı salon adamının bütün gösterişlerini kendine tamamıyla mal etmiş, mevcudiyetine sindirmiştir.¹ Faik Bey, toplum içerisinde; arkadaşlarıyla birlikteyken ya da yabancı olduğu çevrelerde son derece rahattır ve çevresiyle uyum içindedir:

“Dışarıda uşaklara, içeride hizmetçilere evin efendisi gibi muamele ediyor; Servet Bey’le laubali bir arkadaşı tavrıyla konuşuyor ve Naim Efendi’nin elini adeta zorla tutup sıkıyor; “Bonjur, efendim, nasılsınız bakayım? İyisiniz, iyisiniz, maşallah!” diyor, sonra Sekine Hanımın bazı safiyane hareketleriyle alay ederek, geçip bir koltuğa kuruluyor, ayaklarını kah birbiri üstüne atıyor, kah yarı yatmış gibi odanın ortasına kadar uzatıyor, bazen yüksek bir şeyin üzerine kaldırıp koyuyordu. Daima geveze, daima şakacı, kahkahalı ve şuhtu. Ekseriya, ağzında bir sürü yalanlar ve martavallarla gelirdi.”²

Dış dünyadan gelen uyarılar algılarını, duygularını, yargılarını ve eylemlerini etkilemede; şekillendirmede ilk sırada gelir. Çünkü o, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir ve dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Faik Bey aynı zamanda çevresindeki kişiler ve üyesi olduğu toplum tarafından sevilen, aranan bir gençtir: “Zira, bu meclislere revnak [parlaklık, süs] verebilecek yalnız onun sohbetleri, onun esprileri, onun şakalarıydı. O, bir köşeye çekilir çekilmez oda, suyu çekilmiş bir havuza dönüyor ve hiç kimse ne yapacağını bilemiyordu.”³ Faik Bey, eğlenmeyi ve eğlendirmeyi seven bir insan olmasından dolayı, davetlerden ve partilerden hoşlanmakla birlikte kumara hepsinden daha çok düşkündür: “Bu hususta hissi onu aldatmıyor. Hakikaten Faik Bey’de kumar iptilası her iptilanın fevkindedir, o daha şimdiden kadından bıkmış ve sevdadan yorulmuştur.”⁴ O, katıldığı davetlerde mütemadiyen

¹Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 21-22.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 79.

³Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 23.

⁴Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 23.

kumar oynar ve masadan kalkmasını bilmez. Bu onda bir tür hastalıktır, genç yaşından beri kadınların ilgi odağı olan Faik Bey'in birçok kadınla da münasebeti olmuştur ancak artık onlardan sıkılmış, aradığı zevk ve heyecanı kumarda bulmuştur. Çünkü onun için hayatın yegâne amacı ondan haz almaktır. Bu açıdan Faik Bey'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğunu anlamaktayız. Onun gibi “dışayönelik duyumsal” tipler, düşünce ve amaçtan nefret eder, tek önemsedikleri yemek, içmek ve eğlenmektir. Yeni yerler ve insanlar görme arzuları vardır. Faik Bey'de, Seniha yurtdışına gittikten sonra onun peşinden gider ve böylece bu isteği gerçekleşmiş olur. Faik Bey bir gün kumarda yüklü miktarda para kaybedip borca girdiği vakit, Senihaların konağına gelir. Faik Bey'i perişan hâlde gören Seniha ondan soğumaya başlar. Seniha'nın kendisine eskisi gibi davranmadığını fark eden Faik Bey artık büsbütün farklı bir insan olur:

“Bir an geldi ki, Faik Bey'in sevgisi, fazla tahammür etmiş [mayalanmış] şaraplar gibi kalbinden isyan hâlinde taşı ve Seniha'ya müthiş bir kin bağladı. Tekdire, tehdide başladı. O kadar huysuz, o kadar haşin oldu ki, Seniha, eski havai ve şuh genci artık tanımiyordu. Gittikçe kabalaşıyor, tavrına bir külhanbeyi bıçkınlığı geliyordu. Seniha, ona diyordu ki: “Senden korkuyorum; senden öğreniyorum. Ne kadar fena gözlerin var!”¹

Faik Bey'in hayatındaki durumlar değiştikçe duyguları da değişmektedir. Ortaya çıkacak küçük bir değişiklik onun duygularının değişmesine sebep olur ve insanlara karşı davranışlarında da değişmeler gözlemlenir. Bu durum onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanır. Faik Bey, insanlara kolay bağlanır ancak bu bağlar geçicidir, sevgisi kolayca öfke ve nefrete dönüşebilir. Aynı zamanda o, yapmacık olmasının yanında, içtenlikten de yoksundur: “(...) bu adam gayet sathi, hissiz ve gösterişten ibaret bir mahlûktur.”² Hoşuna gitmediği durumlar olduğunda da içgözlemi marazi ve depresif olabilmektedir:

“Onu unutmak için neler yapmadım... Hiçbir şey kâr etmedi, hınzır kız beynimin içinde burgulu bir çivi gibi saplanmış kaldı. Ondan daha çok güzelleriyle düşüp kalktım, ondan bin kat daha seçkinlerini tanıdım; fakat hiçbiri, hiçbiri, onu bana unutturamadı, hiçbiri bir dakika için onu hatırımdan silemedi. Bazen kendi adımı unutacak kadar sarhoş oluyordum. Lakin onun adı her vakitten daha canlı, daha manalı, dilimden hiç düşmüyordu. Bazen bir kumar masası başında kendimi kaybediyordum, fakat onun

¹Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 96-97.

²Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 38-39.

hayalini daima yanı başımda hazır, kâğıtların üzerine aksetmiş ve yeşil çuhanın ortasında raksederken görüyordum.”¹

İçinde bulunduğu karamsarlık Seniha’ya duyduğu aşktan kaynaklanmaktadır. Aslında Faik Bey, ilk defa böyle bir his içerisine girer. Çünkü ona, ömrü boyunca tek bir kadına bağlı kalmak zor gelmiştir:

“Faik Bey, Hakkı Celis'e daha ziyade yaklaştı, şimdi, bir çelik rengi alan gözlerini genç adamın gözlerine saplayarak: “Bir kadına hiç tutuldunuz mu?” dedi. "Ben, sizin yaşadığınız epeyce kadınlarla münasebete girmiş, aldanmış ve aldatılmışım. Yirmi beş yaşına girdiğim zaman artık bıkmış, usanmış bir adam gibiydim; kadınlığın benim nazarımda hiçbir sırrı kalmamıştı; kendi kendime diyordum ki: ‘Adam sen de, işte evveli de bu, ahiri de bu!’ Hele aşk, sevdâ, filân gibi sözler bana vız geliyordu; bunlar hep romancıların uydurduğu martavallar diyordum; fakat bir gün... Yirmi beşimi geçmiş ve hiç olmazsa yirmi beş kadın tanımıştım, birdenbire ne oldu bilmem... On sekiz yaşında bir çocuk gibi...”²

Ondaki bu davranış biçimi bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasının bir sonucudur. Hayatı boyunca etrafındaki kadınlar tarafından ilgi görüp, peşinden koşulan kişi olan Faik Bey, artık Seniha’nın ve onun aşkının peşinden sürüklenir.

1.1.7. Nasib Hanım

*Nur Baba*³ romanında yönlendirici karakter durumunda bulunan Nasib Hanım, Nur Baba dergâhının müritlerinden birisidir. Hacı Bektaş ocağına geliş amacı, sevgilisi Rauf Bey’le birleşmek için en müsait yer olarak bu tekkeyi görmesidir. Dergâhta düzenlenen içkili eğlencelere mütemadiyen katılır ve sevgilisi Rauf Bey’le vakit geçirir. Onun dergâha gelmekteki yegâne amacı budur. Genel olarak dergâhtaki diğer müritlerle iyi geçinir. Onlarla ters düştüğünde bile oraya bağlı olduğu söylenebilir. Nasib Hanım, insan topluluklarını ve grupları sever. Nur Baba dergâhındaki eğlencelerde son derece rahattır. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Onun Nur Baba dergâhına gelmesindeki sebeplerden biriside zevk ve heyecan arayışında olmasıdır: “Zaten bu çılgın kadın Bektaşiliği bir çocuk eğlencesine çevirdi; yalnız çocuk eğlencesi olsa iyi... O, dergâhları adeta birer randevu mahalli sanıyor.”⁴ Nasib Hanım her şeyi duyusal haz temelinde

¹Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 188.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 186.

³Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

⁴Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 49.

düşünmektedir. Onun hayattan tek beklentisi; hayatın nimetlerinden yararlanmak ve sevgilisi Rauf Bey’le küçük kaçamaklar yapmaktır. Bu bilgilerden yola çıktığımızda Nasib Hanım’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılır.

1.1.8. Nur Baba

Nur Baba romanında yönlendirici durumda bulunan Nur Baba, orta yaşlı, ince dudaklı ağzında şeytanca bir tebessüm olan, şehvet dolu gözlerinde daima muamma bakışını muhafaza eden bir Bektaşî tekkesi şeyhidir. Nur Baba karakterinin en belirgin özellikleri; genç, havai ve eğlenceye düşkün bir mürşîd olmasıdır. Bunların yanında pratik ve aklına koyduğunu yapan bir kişiliği vardır. Onun fiziksel özellikleri de psikolojik yönünü kuvvetlendirmektedir:

“Nur Baba denilen adam tahmin ve tasavvurunun çok fevkinde [üstünde] idi; şalvarlı değildi, ne de belinde kemeri vardı; koyu renk bir pantolon üstüne yakası kapalı beyaz bir keten yelek giymiş ve aba yerine sırtına ince siyah kumaştan bir cübbe geçirmişti. Bu kıyafetin kendine mahsus sade, zarif bir resmiyeti vardı. Yalnız, bazı bu düzgün kıyafet üstünde pek intizamsız, adeta perişan duruyordu. Saçları karmakarışık ve perçemleri tâ gözlerinin üstüne kadar sarkıyordu. Sakalı fazla uzun ve hiç taranmamış gibiydi, benzi pek solgundu, gözleri seyyal [kaygan] zannedilecek kadar süzgündü. Nigar Hanım, bu çehreyi karakalemle çizilmiş bir havarî resmine, bilhassa genç bir “Saint Jean”a benzetti.”¹

Nur Baba, yaşam enerjisini dış dünyaya doğru yönlendirdiği ve dış dünyadan gelen uyaranlara dönük olarak yaşadığı için “dışayönelik” bir karakter modelidir. Nur baba, hayatının sonuna kadar zevk ve eğlence âlemlerinde yaşamak ister, dem ve muhabbet onun hayatının yegâne amacını oluşturur. Hayattaki tek beklentisi sohbet ve muhabbet edeceği yeni kadınlar bulmak, onlarla gönül eğlendirmek ve işi bitip, sıkılınca onları bir kenara atmaktır:

“Halden anlar olan Nur Baba, bilhassa kadınlara hitap etmesini bilir ve nasıl bir kadına doğru gittiğini daha ilk adımda hisseder. Bunun için değil midir ki o maddi ve şekil sever olan Celile Bacı’yı, hilkat [yaradılış] ve tabiatın yeknesak ve muttarit [düzenli] kuvvetlerinden biri gibi istila etti. Mağrur ve mütehakkim Ziba Hanımefendi’ye bir şımarık çocuk rolü oynadı. Şuh ve havaî Nasib Hanım’dan ise ara sıra, birtakım el ve dil şakaları yapmak suretile kâm aldı. Sadedil ve mutekitleri (saf yüreklileri) ağlamak ve

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 58.

ilâhilerle, geçkin ve cesaretsizleri rakı ve şarkılarla; sefih ve tecrübekâr olanları da karanlıklarda anî hamlelerle zapt etti.”¹

Yine Celile Bacı'nın gözünden tekkedeki dem ve muhabbet ortamını, Nur Baba'nın ve çevresindekilerin ahvalini şu şekilde öğreniriz: “Baba kendinden geçmiş, evlatlar her istediğini yapar. Rapt yok, zapt yok, lokma zamanı ise hiç belli değil.”² Tüm bunlardan yola çıkarak Nur Baba'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip özelliği gösterdiği sonucuna varırız. Nur Baba topluluk içinde gayet rahat ve eğlenceye düşkün bir insandır. Hayattan zevk almaktan başka bir gayesi yoktur. Bu yüzden ilkesiz, zevk düşkünü ve durmadan yeni heyecanlar peşinde koşan zevk arayıcısı durumundadır: “Vakıa onun hayatı, önde iştahlı bir mey sofrası, arkada ahenkli bir tambur ve ney cemiyetile cûşişli [çoşkulu] ve sevdaî [sevda] bir alay hâlinde akıp gitmekte idi (...)”³

Nur Baba çevresindeki güzel, şuh ve alımlı bulduğu kadınlara çok kolay bir biçimde bağlanır. Ancak bu bağlılığı ve sevgisi çok uzun sürmez. Ancak daha iyisini ve daha güzelini elde edene kadar bu maşuk hâli devam eder. Bu bilgilerden yola çıkarak Nur Baba'nın yardımcı işlevi “dışayönelik duygusal” tip olarak belirlenir. Bu tipin düşünce işlevi genellikle iyi gelişmemiştir. Bu tipe mensup olan insanlar Nur Baba gibi, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlayarak, dünya ile iyi bir birliktelik içerisine girer. Doğal olarak iyi bir ev sahibidir ve grupların, toplulukların, her türlü sosyal etkinliğin içinde son derece rahattır. Ayrıca çevresindeki kişiler arasında popülerdir:

“-Sen Nursun! Nur-u ilâhisin. Nur Baba, nur, nur! diyerek haykırdı ve sesinden daha hayret verici, daha çılgın bir hareketle parmaklarından yüzüklerini, kulaklarından küpelerini sıyırdı. İnce bir zincirle boynuna asılı duran altın saatiyle altın örgülü para kesesini kopardı ve bunları avuç dolusu mürşidin kucağına attı.”⁴

Nur Baba, tek bir kadına bağlı olarak yaşamını sürdüremez. Kendisine yardım edenleri çabuk unuttur, vefa ve merhamet duygusundan yoksundur, arkasında bıraktığı kırık kalpleri umursamaz. Gelecek için her şeyi feda edebilir, ne dinin ne de yasaların onun için kutsallığı yoktur. Tüm bunlar Nur Baba'nın bilinçaltında yatan gölgesi olan dışayönelik sezgisel tipin harekete geçmesinden kaynaklanmaktadır:

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 130-131.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 23.

³Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 35.

⁴Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 43.

“-Ben bunu keyfimden yapmıyorum. Hangi insan, hangi nefis tasavvur olunur ki Nakip Paşa haremi gibi kanıksamış bir acuzenin kahrını isteyerek, severek çeksin. Ortada mecburi birtakım sebepler olmasa pirim hakkı bir dakika dönüp de yüzüne bakmağa tahammül edemem. Fakat ne yapayım? Talih müsaade etmedi ki kendimize bir kışlık dergâh alalım. Nasıl? İçinizde bu fedakârlığı yapacak var mı? İşte susuyorsunuz. Hâlbuki o beğenmediğiniz kadın bunu bana vaat etti; vaadini icra edeceğinden de eminim. Zira cömertliği ve fedakârlığı da ortada... Bütün kış kendi yurdumuzda bulamadığımız rahatı onun evinde buluyoruz.”¹

Genellikle yeni bir şey peşinde olduğu zamanlarda öteki insanların duygularına ve inançlarına karşı acımasızdır. Bununla birlikte sezgici tip için bir fırsatı kaçırmak düpedüz korkaklık ve zayıflıktır. Roman boyunca herhangi bir değişiklik göstermeyen Nur Baba, romanın başında nasılsa romanın sonunda da, kadın, zevk ve eğlence düşkünü olarak betimlenir.

1.1.9. Ziba Hanımefendi

Nur Baba romanında yönlendirici durumda yer alan Ziba Hanım, İstanbul’un eski ve namlı ailelerin birisine mensup, ellili yaşlarda, ela gözlü, kumral saçlı zarif bir kadındır. Bunların yanında: “Sesi, gözleri kadar güzeldi; parmakları tebessüme kadar sehhar [büyüleyici] ve hünerli idi.”² Henüz gençlik zamanlarında babasının konağında kalırken akşam yemeklerinden sonra piyano çalmaya başlar. Ziba Hanım’ın piyanosunun sesini duyan çevredeki erkekler konağın etrafına doluşup bu sesi dinler. Bir süre sonra Ziba Hanım ismi tüm İstanbul’a yayılmış olur. Onun adını ve hikâyelerini duymayan kalmaz:

“Akşam yemeklerinden sonra piyanosunun başına oturunca, şehnişinin büyük pencerelerinden yine karşı sahillere kadar latif bir musikin aksisi çarpıyor, koya yine küme küme sandallar birikiyordu; şu farkla ki, bu seferki sandallar artık Safa Efendi’yi dürbününü kullanmak zevkinden mahrum ediyor, çünkü mehtapla da, karanlıkta da simsiyah duran ve yalnız sigaralarının ucu parlayan renksiz ve manasız bir erkek yığımından başka bir şey getirmiyordu. Filvaki bu renk siz erkek yığınının manası, yanındaki odada, elleri piyanoda, gözleri koyda dolaşan genç Ziba için pek büyük ve pek açıktı. O kadar ki günün birinde bu dalgalı yığın onu yalnız pencerelerinden büyümlü bir girdap gibi kendine doğru çekti ve genç Ziba bundan sonra hep bu girdabın içinde kaldı.”³

Ziba Hanım, Nur Baba ile tanıştıktan sonra varını yoğunu her şeyini onun yoluna harcar. Ne güzelliğini ve muhabbetini ne de servetini Nur Baba’dan esirger. Dış

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 137-138.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 42.

³Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 42.

dünyadan gelen uyarılara dönük olarak yaşamaya başlar. Bu sebebiyle Ziba Hanım, “dışayönelik” bir insan olarak nitelendirilebilir. Bu tür insanlar içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlarlar. İyi bir ev sahibesidir ve grupların, her türlü sosyal etkinliğin içinde son derece rahattır. Genellikle çevresiyle iyi geçinir, çevresiyle ters düştüğünde bile oraya bağlı olduğu söylenebilir. Zira Ziba Hanım Nur Baba’nın gözünden düşüp yerini Nigar’a kaptırdıktan sonra bile bir süre daha tekkede kalmaya devam eder. Nur Baba gibi Ziba Hanım’da muhabbet ve içki âlemlerini sever, yiyip içmeye önem verir ve her şeyi duyuşal haz temelinde düşünür. Bu şekilde Ziba Hanım’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyuşsal” tip özelliği gösterdiği anlaşılır. Ziba Hanım gibi bu tip insanlar geleceği düşünmektense, anı yaşamayı, eğlenmeyi ve zevk almayı tercih ederler. Sonuç olarak iyi birer arkadaş olabilmelerinin yanında yapay ve ruhsuz olarak da gözükübilirler:

“Bilakis, asıl ondan bahsedelim. Zira görüyorum ki henüz halanın ne mal olduğundan haberin yok. Öğren de, bari bundan sonra ona göre hareket et! Dünyada bunun kadar hile ve yalanla yaşıyan bir kadın görmedim. O yalan için yalan söyler, hile için hile yapar. Dikkat et, her şeyi bir gösteriştir. O hep gösteriş için yaşar, gösteriş için sever. Ağlaması, gülmesi, her şeyi bir gösteriştir.”¹

Ayrıca bu tip insanlar birdenbire küçük bir nedenden dolayı düşman veya paranoyak olma eğilimindedirler. Ziba Hanım tekkedeki yaşantısının bozulmasını engellemeye ve Nur Baba’yı elinde tutmaya çalışır: “(...) Ziba Hanımefendi, hâlâ Nur Baba'yı kıskanmakta devam ediyor. Her ihtimale karşı, bu son şaheserini ölünceye kadar kendine saklamak istiyor.”² Bu aşamadan sonra Nigar Hanım ile aralarında gizli bir rekabet başlar. Ancak vakıf olamaz ve Nur Baba Nigar Hanım’a meyleder. Bunun üzerine Ziba Hanım, Nur Baba’dan intikam almak ister:

“Filvaki, o meseleyi kendi hesabına bir izzeti nefis davası mertebesine çıkaran Ziba Hanımefendi, biraderzadesi geldiği dakikadan beri yerinde duramamıştı; kendisini herkes nazarında terkedilmekten korkan ve bunun için mürşide yaklaşmak isteyen genç kadınları mümkün mertebe uzaklaştırmağa uğraşan kıskanç, eski bir muhibbe seviyesine inmiş görünmekten bir an evvel kurtulmak istiyordu. Aynı zamanda kendi muhabbetile o kadar mağrur görünen genç muhibbine karşı, ne olursa olsun kayıtsız davranmak arzusuna da düştü, öyle ki, mümkün olursa Nigar Hanım’ı onun kolları arasına kendi ellerile itmeğe

¹Karaosmanođlu, *Nur Baba*, s. 66.

²Karaosmanođlu, *Nur Baba*, s. 45.

çalışacaktı. Bu, vakıa, hem Nur Baba ve hem Ziba Hanımefendi için yakıcı bir intikam olacaktı.”¹

Durumlar değıştikçe bu tip insanların duyguları da değıştiğinden kaprisli olma eğilimindedirler. Ortaya çıkabilecek küçük bir değışiklik duygularının değışmesine neden olur. Duygusal sürekli kendilerinden söz eden, gösterişi seven, duygusal tepkileri değışken kişilerdir. İnsanlara kolay bağlanırlarsa da bu bağlar geçicidir, sevgileri kolayca öfke ve nefrete dönüşebilir. Ziba Hanım artık Nur Baba tarafından takdir edilmediğini ve kendisine karşı muhabbetinin bittiğini anlayınca tekkeden ayrılır: “O şimdi muhabbet âlemlerinden tamamilen çekilmiş ve kendini kumar ve ticaret gibi birtakım işlere vakfetmiş olmakla beraber uzaktan uzağa gönlünün ilk vatani olan âleme dair meselelerle meşgul olmaktan hâli kalmıyordu.”² Bunlar onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duygusal” tipin özelliklerini taşımasından kaynaklanmaktadır.

Ziba Hanım, İstanbul’da herkes tarafından tanınmak ve Nur Baba’nın rızasını kazanmak için ailesinin ve öteki insanların duygularına ve inançlarına karşı acımasız olmuştur. İsteddiği gelecek için her şeyini feda etmiştir: “Anasının, babasının, kardeşinin hayatını, ailesinin namusunu, kendi gençliğini, güzelliğini, servetini, her şeyini nesi varsa hepsini feda etti.”³ Tüm bunlar Ziba Hanım’ın bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

1.1.10. Arlette Lavalier

*Bir Sürgün*⁴ romanında yönlendirici durumda bulunan Arlette, hayatı umursamayan, Jean Lavalier’in şımarık kızı olmasının yanında; tahsilini yarım bırakmış, elinden hiçbir iş gelmeyen bir “hoppa”dır. Arlette, bütün kusurlarından başka bir de giyinip süslenmeye, gezip eğlenmeğe düşkün bir kızdır. Ara sıra babasından aldığı cep harçlıklarını gidip bir kahvede veya herhangi bir eğlence yerinde sarf etmekten çekinmez veyahut da bu para ile çok defa, beş paralık kıymeti olmayan birtakım elbiseler alır. ⁵ Arlette dış etkenlerce harekete geçirilir ve çevresinden çok fazla etkilenir. Buna rağmen etrafındaki insanlarla iyi geçinir ve onlarla ters düştüğünde bile mensubu olduğu muhite bağlı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla o, “dışayönelik” bir tiptir. Dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve yargılarını şekillendirmede ilk sırada

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 61.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 158.

³Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 43.

⁴Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

⁵Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 232.

gelir. Onun için dış görünüş önemlidir. Doktor Hikmet ile görüşürken aynı zamanda başka bir adamla da ilişkisi vardır. Bu adam sert ve kaytan bıyıklı birisidir. Arlette'nin de istediği, Doktor Hikmet gibi çekingen ve yumuşak ruhlu bir erkek değildir. Bu sebeple bahsedilen adama tutkulu bir aşk ile bağlıdır. Arlette'nin hayattan beklentisi ondan zevk ve heyecan almaktır. Bu nedenle dış görünüşüne son derece önem verip, her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Bu bilgilerden yola çıkarak, Arlette'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde onun “duyumsal” bir tip olduğu anlaşılmaktadır. Madam Lavalieri, kızı Arlette'yi bir an önce evlendirmek için uğraşır. Çünkü artık Lavalieri ailesi için Arlette, maddi bir külfettir:

“Madame Lavalieri kızında hiçbir sanata istidat görmüyordu: Evlenecek miydi? Heyhat, drahomatsız bir kız için, bu muhitte ve böyle bir zamanda bunu ümit etmek bir hayali hamdı [boş bir hayaldi]. Çok da güzel değildi ki, bir büyük aşkın nihayet imdada yetişmesi beklenebilsin.”¹

Madame Lavalieri, kızını herhangi biri ile evlendirme taraftarı da değildir. Kızının “bookmaker” ile olan macerasını bilir ancak bilmezlikten gelir. Çünkü icap ederse kızının bu adamla olan münasebetini kendisi yönlendirecektir. Zira Arlette'nin başından gitmesi için başka çaresi yoktur. Ancak o adama karşı da bir emniyetsizlik ve şüphe taşır.² Aslında Arlette için en uygun aday, zengin ve köklü bir aileye mensup olan Doktor Hikmet'tir. O da kısa bir süre içerisinde bu fikre alışır ve tutkuyla sevdiği “bookmaker”ı bir kenara atar. Çünkü Arlette kendisinden başkasına kıymet vermez; öteki insanların duygularına ve inançlarına karşı acımasızdır. Geleceği için her şeyi feda eder. Bu davranışı onun bilinçaltında yatan gölgesi “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Ama aslında onun sezgici bakış açısına bağlı, kendisine has bir ahlak anlayışı vardır.

1.1.11. Cemil

Kıralık Konak romanının yardımcı karakteri olan: “(...) Servet Bey'in oğlu Cemil, henüz yirmi yaşında bir mektep çocuğu olmasına rağmen, Beyoğlu'ndaki büyük lokantaların, gazinoların, barların, bazı eğlenceli evlerin sadık bir gediklisidir. (...)”³ Bunun sebebi Cemil'in, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmesidir. O, sosyal bir tip olmasının yanında, yabancı olduğu çevrelerde son derece rahattır. Ailesiyle birlikte

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 232.

²Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 232.

³Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 15.

vakit geçirmek yerine, arkadaşlarıyla eğlence yerlerine gitmeyi, geç saatlere kadar oralarda eğlenmeyi tercih eder. Çünkü dış dünyadan gelen uyarılar algılarını, duygularını, yargılarını ve eylemlerini etkilemede, şekillendirmede ilk sırada gelir. Dolayısıyla Cemil “dışayönelik” bir tiptir. Henüz genç yaşına rağmen birçok tiryakilikleri, vazgeçemediği birçok itiyatları ve ikinci bir tabiat haline girmiş zevkleri, hazları vardır.¹ Cemil Bey’in bir de metresi vardır. Bu metresi yaz kış Beyoğlu’nda oturur. Mütemadiyen onu ziyarete gitmek Cemil Bey için her bakımdan katlanılmaz bir angarya haline girmiştir:

“Tam Beyoğlu hayatının uyanmaya başladığı bir saatte, Karaköy köprüsünden koşarak vapura yetişmek vapuru kaçırınca veya kaçırmak isteyince eve karşı vaziyetini düzeltmek, gece kaçamaklarına makul bir sebep göstermek için maddi ve manevi birçok zahmetlere girmek, onu son derece rahatsız eden işlerdendi.”²

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda Cemil Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi dışayönelik duyumsal tipler zevk ve heyecan veren şeyleri severler; yeni yerler, yeni insanlar ve durumlar görmenin peşinde koşup her şeyi duyusal haz temelinde düşünürler. Cemil Bey’in hayattan tek beklentisi ondan zevk almaktır. Bunun haricinde hiçbir şey onu ilgilendirmez. Rutin şeylerden sıkılır bu yüzden tek bir kadına bağlı kalmak ona zor gelir dolayısıyla da birçok kadınla ilişkisi vardır. Bu durum onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

1.1.12. Necibe Hanım

Kıralık Konak romanının yardımcı karakteri olan Servet Bey'in hemşiresi Necibe Hanım, zevcinin vefatından beri aşağı yukarı beş senedir, yaz kış hep Büyükdada'da oturur. Köşkü, Hristos'ta tamamıyla çamlar içinde, gölgeli ve asude bir köşededir. Şehre nadiren iner, akraba ve yakınlarıyla hiç görüşmez ve karşıdan bütün zevkini tek başına kalmakta bulan bir hanım gibi görünür. Aslında onun hayatı, gayet karışık ve gürültülüdür; merhum zevci gibi delikanlılara, taze kadınlara, içkiye ve saza hiç sönmeyen bir düşkünlüğü vardır. Yaz ve kış, gece ve gündüz eğlencesiz geçen zamanı nadirdir. Ya kendisi günlerce gider, ya ona günlerce gelinir.³ Dolayısıyla Necibe Hanım

¹Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 15.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 15-16.

³Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 47.

“dışayönelik” bir tiptir. İçinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlar. Doğal olarak iyi bir ev sahibesidir ve grupların, toplulukların, her türlü sosyal etkinliğin içinde son derece rahattır. Ondaki bu eğlence düşkünlüğü bilincin işlevlerinden “duyumsal” tipe mensup olmasından kaynaklanmaktadır. Necibe Hanım her şeyi duyusal haz temelinde düşünür, hayattan tek beklentisi ondan zevk almaktır. Her davranışı ve her hareketi buna hizmet eder:

“Boş zamanlarında ise birtakım izdivaç işleriyle, muaşaka [aşk] entrikalarıyla meşguldür. Derler ki, Necibe Hanımefendi bu işlerle kendine maddi menfaatler temin ediyor. Lakin bu bir iftiradır. Necibe Hanımefendi'nin birçok gence kız bulduğu ve birçok dul kadınlara koca aradığı, pek çok sevdalıları çatısının altında barındırdığı doğrudur. Fakat, uzaktan ciddi gibi görünen bu işler, onun için bir eğlence ve bir zevkten ibarettir.”¹

Bunların yanında Necibe Hanım; duygusal, kendisinden söz etmeyi seven, giyinmesi ve konuşması gösterişten ibaret olan bir kadındır:

“Seniha, halasını çok sevmekle beraber, onu pek bayağı bulurdu. Ne giyinişi, ne yaşayışı, ne söz söyleyişi, onun zevklerine göre değildi. Necibe Hanım, yüzünün yüzlerce derin çizgisine rağmen hala düzgün yürüyor, gözlerine sürme çekiyor ve saçlarını açık sarıya boyuyordu. Kıyafeti yüzünden daha az şatafatsız değildi; türlü renkte ipekler içinde tıpkı “egzotik” rollere çıkmış bir opera aktrisine benziyordu.”²

Necibe Hanım’ın bu özellikleri onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanır. Dış görünüşüne, oturup kalkmasına ve geçkin yaşına rağmen son derece önem veren, gösterişli olmayı seven bir kadındır.

1.1.13. Servet Bey

Kıralık Konak romanının yardımcı karakteri olan Servet Bey, Naim Efendi’nin damadı ve Düyunu Umumiye müfettişidir. Alafranga hayat namına sabahtan akşama kadar bin türlü garabet yapan bu adam, büyük hanımın vefatından sonra, evi kendi heveslerine göre değiştirmeye kalkar; ne kadar eski eşya varsa hepsini tavan aralarına ve mahzenlere attırır, her odayı Avrupa'dan gelmiş mobilya kataloglarına göre ayrı bir üslupta, ayrı bir renkte Pisaltıye döşettirir.³ Servet Bey, Müslümanlıktan ve Türklükten nefret eden bir kazasker oğludur. Daima muhayyel bir Avrupa seyahati için hazırlanmış bir bavulu vardır ve bu bavulun yanı başında bir de şapka kutusu durur. Bazı sıkıntılı

¹Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 47-48.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 48.

³Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 14.

saatlerinde bir aynanın karşısına geçerek bu kutudan çıkardığı şapkaları birer birer tecrübe eder ve başını bu serpuş ile örtülü görünce adeta kendinden geçer. Nitekim böyle şapkalı, seyahat kostümleriyle veya suare kıyafetinde hâlâ birçok resimleri vardır. Bu resimler, hâlâ gençlik odasının duvarlarını süsleyen çıplak kadın resimlerinin yanında asılıdır. Türkler içinde kimse bu Servet Bey kadar ateşli ve coşkulu bir biçimde alafrangalığa düşkün olmamıştır. Bu düşkünlükte o derece samimidir ki, gerek babasının, gerek kayınbabasının muhitinde bütün ahval ve hareketi hürmetle değilse bile, adeta korku ve endişe ile karşılanırdı; zira, gözlerinde sarsılmaz bir imana ermiş adamların ateşi vardı. İşte bu ateşin kuvvetiyedir ki Servet Bey, Naim Efendi konağında bütün iradesini istediği gibi yürütüyor ve hele inkılâptan beri bu konakta artık hiç Türkçe konuşulmuyordu.¹ Servet Bey her ne kadar içgüveysi yaşadığı Naim Efendi'nin konağında istediği gibi at koşturuyor olsa da hayatından memnun değildir ve Şişli'deki yeni moda apartman dairelerine taşınmak istemektedir. Nitekim istediği olur. Bir yolunu bularak eşiyle birlikte konaktan ayrılır ve apartman dairesine çıkar. Çünkü onun tek istediği alafranga bir hayat sürmek ve partileri, davetleri istediği gibi kendi evinde yapabilmektir. Bunun sebebi Servet Bey'in yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmesidir. O, yeni evine geçtikten sonra sürekli partiler ve davetler verir. Hiçbir masraftan kaçınmaz, dostlarını yarı yolda karşılar, her şeyleriyle ilgilenir. Dolayısıyla Servet Bey “dışayönelik” bir tiptir.

O, topluma iyi uyum sağladığından dolayı mensubu olduğu sosyal çevrede geçerli olan alafranga sevdasını çok kolay kabullenir ve verdiği kararlarda aşağı yukarı bu basmakalıp değerlere uygun davranma eğilimindedir. Servet Bey sadece dış dünya gerçekleriyle ilgilenir, ancak bunların ne anlama geldiğiyle ilgili fazla düşünmez. Alafranga yaşamaktan ve yeni apartman dairesine taşındığından dolayı zevk ve heyecan duyar. Zaten onun hayattan tek beklentisi de budur. Yeni aldığı evi alafranga tarzı döşemek ve tüm eş, dost ve akrabalarını evine davet ederek, onlara yeni evini ve yaşantısını göstermek, yemek, içmek ve eğlenmektir. Bu bilgilerden yola çıkarak Servet Bey'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılır. O, sürekli kendisinden söz eden, gösterişi seven ve duygusal tepkileri değişken bir tiptir:

¹Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 14-15.

“Servet Bey'e gelince, o bir histerik kadın gibi huysuzdur. Evin içinde mütemadiyen kavga edecek adam arıyor. Kır ve kırık bıyıklarının altında dudaklarının gittikçe şişen ve uzayan bir hâli var. Yemeklerden sonra Havana sigarasının kutusuna elini uzatmıyor bile, geniş sofada bir aşağı, bir yukarı dolaşiyor, ara sıra önüne tesadüf eden eşyaya bir tekme vuruyordu.”¹

“Servet Bey, bütün o alafranga namus ve haysiyet prensiplerinin arkasında, daima toplanıp dağılan dalgalı, değişken bir şahsiyetten başka bir şey değildi.”² O, Naim Efendi'nin konağında uzun süre kalmasına ve kayınbabasının kendisine ve ailesine çok yardımları dokunmasına karşın, Naim Efendi'ye hoş davranmaz, inatçıdır ve bildiğini okumak ister. Sevgisi kolayca öfke ve nefrete dönüşebilir. Bu şekilde davranışlar sergilemesi onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Yeni apartman dairesine yerleşme fikri Servet Bey'in aklına düştükten sonra, çevresindeki hiç kimsenin duygularını ve inançlarını umursamaz. Onun için ne hasta ve yaşlı bir adam olan Naim Efendi ne de babasının tek başına kalmasını istemeyen eşi önemlidir. Ayrıca Servet Bey'in farklı ihtimaller gündeme geldiğinde eskiye ait şeyleri bir anda bırakıvermesi onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

1.1.14. Hamdi Bey

Nur Baba romanının yardımcı karakteri olan Hamdi Bey, dergâhın müritlerinden olmasının yanında, basit ve kaba saba gösterişi altında ince hisler taşıyan bir insandır. Sonra ne tuhaf tavırları, ne kadar gülünç sözleri vardır. Nigar Hanım, bütün manasıyla en hakikî Bektaşî'yi bu adamda görür. Hamdi Bey'in hiçbir defa kendisine ait bir iş için üzüldüğü, kızdığı, meraklandığı olmamıştır. “Ne itseler ana şakir, ne kılsalar ana şâd” sözü onun hareket düsturudur. Tekkede birçok hareketlere maruz kalır, hiç sesini çıkarmaz ve kimseye asla kin bağlamaz. Yavaşlığı ve sessizliği hazan insanı sinirlendirecek dereceye varır.³ Çevresindeki insanlarla iyi geçinmeye çalışır, kimsenin kalbini kırmamaya özen gösterir. Ayrıca *Nur Baba* dergâhında girdiği eğlence ortamlarında son derece rahattır:

“Miralay Hamdi Bey'e gelince, o genç kızlar ikinci defa olarak kendini yalnız bıraktıkları dakikadan itibaren sofradan uzaklaşmış, sırtını ocağın mermer sütununa dayamış, yarı çıplak göğsü üstünde bir sağa bir sola, bir öne bir arkaya yuvarlanır gibi duran mücella

¹Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 130.

²Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 156.

³Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 157.

[parlak, saçsız] başını iki omuzu arasında güç zapt ediyor ve arada bir, gözleri örtülü, yüzü donuk, âtlı bir asabiyet içinde yalnız parmağının ucu ile iki kaşının ortasını kaşıyan Baba'ya doğru yıkılacak gibi oluyor, sonra birden gözlerini açıp telaşla kendini topluyordu.”¹

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan da anlaşıldığı üzere Hamdi Bey, “dışayönelik” bir tiptir. O, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Bundan dolayı girdiği sosyal ortamlara zorluk çekmeden uyum sağlar. Nur Baba dergâhındaki içkili eğlencelerde kendisinden yaşça çok küçük genç kızlarla eğlenmekten ve onlarla düşüp kalkmaktan da çok hoşlanır:

“(…) Daha ötede koca bir miralay oturuyor, göğsü açık bir entari giyen ve mücella [parlak, çıplak], kocaman başını iki tarafa sallıyan bu adam bir askerden, daha doğrusu bir insandan ziyade Yunan esatirindeki [mitolojideki] o, yeni yetişmiş bakireleri kovalıyan satirlere benziyor: yanı başlarındaki genç kızlarla o kadar meşgul ki etrafını görmüyor. Avurtlan mezeler ve gözleri behimi bir parlıltıyla dolu, şüphe verici, üstü örtülü tavırlarla kimildanıp duruyor. Bu adam ancak nefes söylenirkendir ki, biraz kendini topluyor ve iki dizüstü gelip boğuk bir sesle ahenge iştirak ediyor.”²

Bu tür kaçamaklardan kendisine has bir nevi zevk ve heyecan duyar. Çünkü Hamdi Bey, her şeyi duyuşsal haz temelinde düşünür. Dolayısıyla onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyuşsal” tipin özelliklerini taşıdığını görürüz.

1.1.15. Ahmet Samim

*Hüküm Gecesi*³ romanının yardımcı karakteri olan Ahmet Samim, evli ve iki çocuk babası muhalif bir gazetecidir; psikolojik açıdan neşeli, korkusuz, eğlenceye düşkün, sevimli bir karakterdir. Romanın asıl kahramanı Ahmet Kerim’in en yakın arkadaşı olan Ahmet Samim, yaşça ondan büyük olmasına rağmen düzenli bir hayata sahip değildir. Onu tecrübeli ve hayata karşı katılmış bir kimse olarak saymak lazım gelir.⁴ Aşağıdaki pasajda Ahmet Samim ile Ahmet Kerim arasındaki fark şu şekilde dile getirilir:

“Şu fark ile ki, Ahmet Samim, pratik politikanın insanı vaktinden önce yıpratıcı ve söndürücü mihnetlerine rağmen, hayrete değer bir direnişle ilk gençlik çağının bütün ateşini, coşkunluğunu ve ataklığını korumakta ve Ahmet Kerim'e en çok bu tarafından bağlı kalmakta idi. Bundan başka, Ahmet Kerim'le Ahmet Samim biraz da sefahat ve

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 29.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 100-101.

³Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

⁴Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 41.

sefalet arkadaşı idiler. Ahmet Samim çoktan evli ve iki çocuk babası olmakla beraber henüz hayatını düzenleyememiş ve belki düzenlemeğe de lüzum görmemişti. Çünkü ruhunda sönmek bilmeyen o ebedi gençlik coşkunuğu onu tabiatıyla kalenderce ve düzensiz bir yaşayış yoluna götürmüştü.”¹

Ahmet Samim dost canlısıdır, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlayarak, dünya ile iyi bir birliktelik içine girer. Arkadaşlarıyla birlikte girdiği ortamlarda ve her türlü sosyal etkinliğin içinde son derece rahattır: “Zira eşsiz bir “mizah” kabiliyeti taşıyan Samim bunların her birinden Moliere’in kahramanlarına benzer gülünç kişi örnekler çıkarmakta güçlük çekmezdi.”² Bunun sebebi onun yaşam enerjisini dış dünyaya yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Ahmet Samim “dışayönelik” bir tiptir. Bu tipler dış dünyadaki nesnelere korkmaz ve hatta onların arasında kendilerini güvende hissederler. Çünkü bütün dikkatlerini nesnelere etkileyebilmelerine yönlendirmişlerdir. Onlarla özgürce oynar ve bu sırada pek çok şey öğrenirler. Bazı zamanlar bu amaçla riskler alabilirler. Onlara göre, bilinmeyen her şey bir cazibe merkezidir. Bunun sebebi merak etmekten hoşlanmalarıdır. Ahmet Samim’in yukarıda bahsettiğimiz dışayönelik bir tip olması sebebiyle, evli ve iki çocuk babası olmasına rağmen İstanbul Beyoğlu’ndaki eğlence yerlerine gittiği ve sabahlara kadar arkadaşları ile birlikte eğlendiği romanda sıklıkla görülmektedir. Bütün bunların yanında onun Despina adındaki bir hayat kadınıyla da ilişkisi vardır:

“O durmadan taşan, kaynayan bir ruhtu. Koca bir memleketin içine bile sığmak bilmeyen böyle bir ruhun Rumeli Hisarı’nın arka sokaklarında bir küçücük evde kapalı kalabileceğine nasıl ihtimal verilirdi? Onun içindir ki, Ahmet Samim “Nerde sabah orda akşam” diyen yüksek serserilerden biriydi ve hep karmakarışık duran kumral saçlarının altındaki kalender ve sevimli yüzüyle, o tatlı şehla bakışlarıyla bir başkasına çirkin görünebilecek bu yaşayış yoluna bir cazibe vermekte idi.”³

Yukarıdaki pasajda da bahsedildiği üzere Ahmet Samim “Nerde sabah orda akşam” diyen serserilerden biridir. Çünkü ruhunda sönmek bilmeyen gençlik coşkunuğu ve onun tabiatı düzensiz bir yaşayış biçimi seçmesine sebep olmuştur. Onun dışayönelik özellikleriyle de örtüşen “zevk ve eğlenceden hoşlanması, her şeyi haz temelinde düşünmesi sıradan bir hayatı seçmemesi, heyecan araması ve yeni kişilerle tanışma arzusu” gibi yönlerinden yola çıkarak Ahmet Samim’i bilincin işlevleri açısından

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 41-42.

²Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 63-64.

³Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 42.

değerlendirdiğimizde “duyumsal” tipin özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. Ahmet Samim’in gerek işinde gerekse de özel hayatında korkusuz ve kendinden emin davranışları daha çok duyumsal tiplerde görülen gerçekçi, pratik ve aklına koyduğunu yapan kişi özellikleriyle örtüşmektedir. Ahmet Samim dış dünya gerçekleriyle ilgilenen ancak bunların ne anlama geldiği üzerinde fazla düşünmeyen, aldığı zevk ve heyecana bakan yüzeysel özellikleriyle de duyumsal tiplerle uyum sağlar. Ancak bir süre sonra Ahmet Samim, düzenli aralıklarla aldığı tehdit mektuplarının birdenbire kesilmesiyle, bu işin tehditle kalmayıp eyleme döküleceğini anlayıp dışarıya çıkıp arkadaşlarıyla eğlenmeye bile tereddüt ve korku içinde bakar: “Vallahi, azizim, dedi, ben artık geceleri şurada burada dolaşmaktan korkuyorum. Siz buna ister evham, ister endişe deyiniz. Gözüm yıldırı artık... Bu adamlar, beni, mutlaka öldürecekler.”¹ Bu durum Ahmet Samim’in yardımcı işlevi olan “içekapanık düşünen” tipin özelliklerinin açığa çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu tiplerde, aşırı durumlarda araştırmalarının sonucuyla gerçeklik arasında bir ilişki olmayabilir, giderek gerçeklikten kopabilir ve şizofrenik bir hâl alabilirler:

“Hayır, kardeşim, hayır! Çıkmayacağım, gitmeyeceğim! Korkudan tirtir titriyorum. Hiçbir zaman bu kadar korktuğumu bilmiyorum. Minimicik bir çocuk iken hayalimin yarattığı ateş gözlü cinler, kabarık saçlı kapkara cadılarla sarılı kaldığım gecelerde bile böylesine bir korkuya kapıldığımı hatırlamıyorum.”²

“Aslında, karakersiz denecek derecede uysal ve hele, bu gibi zevk ve eğlence işlerinde her zaman önyak olan Ahmet Samim’in, bu akşam birdenbire, arkadaşlarının ısrarına karşı böyle acayip bir ciddilikle karşı koyuşu, onun tarafından, yalnız beklenmeyen değil, sanki esrarlı bir hareketti.”³

Ahmet Samim’in aşırıya kaçan bu korkularının günün birinde yersiz olmadığı anlaşılır. Bir gece, arkadaşlarından birisi olan Fazıl Ahmet’le Bâbîâli yokuşunda yürürken sırtından vurularak öldürülür. Başına geleceği tahmin etmekteki başarısı onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönellik sezgisel” tipin harekete geçmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bu özelliği ölümünün önüne geçemez çok değil iki sene içerisinde Ahmet Samim ismi tamamen unutulur.

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 43.

²Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 44.

³Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 42-43.

1.1.16. Şahabettin Süleyman

Hüküm Gecesi romanının yardımcı karakteri olan Şahabettin Süleyman, her gün veya her hafta, biri batıp biri çıkan birtakım gazetelerde yazarlık etmekte olan bir gazetecidir. Günde üç dört yazı yazdığı oluyor ve tabiatıyla bu başından aşkın çalışmalarını bitirebilmesi için gece geç vakitlere kadar uğraşması lazım gelir. Fakat yine de bu uğraşlarına rağmen devamlı bir para ihtiyacı içindedir. Ne giyinmeye, ne yıkanmaya, ne de tıraş olmaya imkân bulabilir. Hatta ne yer, ne içer. Fakat ona yine para yetiştirmez. Kalıpsız fesinin altından fıskıran uzun ve yağlı saçlarını ikide bir elinin tersiyle zapt etmeye çabalayarak ve terziden aldığı gündün beri hiç ütü yüzü görmemiş ve dikişsiz birer eski kumaş parçasına dönmüş pantolonlara sarılı bacaklarının üstünde haline, tavrına bir çeşit sağlamlık ve zarıflık vermek ister gibi dimdik yürüyerek durmadan yazmakta olduğu kitaplarının yazı ücretlerinden bir miktar avans para koparabilmek ümidiyle Bâbîâli Caddesi'nin ne kadar kitapçı dükkânı varsa hepsine, günde birkaç kere başvurmak, onun, açık havada yaptığı biricik egzersizdir. Çoğu günlerde darlığı o kadar dayanılmaz bir şekilde girer ki, on beş mecediyeye alacağı olan bir kitapçı ile peşin para alacağım diye, beş mecediyeye anlaşır ve bu acayip pazarlığı büyük bir başarı gibi anlatır. Kahkahalarla gülererek “Herifi yine kafese koydum” derdi. Ve zavallının saflığı o derecedeydi ki, kafese kendisinin girmiş olduğunun hiç farkına bile varmaz.¹ Çevresinde bulunan arkadaşları ile de uyum içindedir. Ahmet Samim gibi yakın dostlarıyla gece gezmelerine ve eğlenmelerine gider, geç saatlere kadar evin yolunu bulamaz. Aynı zamanda Şahabettin Süleyman, yabancı olduğu çevrelerde güvenlidir ve her türlü sosyal ortamda son derece rahattır. Dolayısıyla o, “dışayönelik” bir tiptir. Kötü bir huyu vardır ki, oda bin türlü zahmetle, gece gündüz çalışarak kazandığı parayı kadınlara yedirmesidir. Tufan gibi alın terleri dökerek beslediği ve kendisi çıplak kalmaya razı olarak giydirip kuşandırdığı, her gün farklı metreslerle birlikte yaşar.² Çünkü Şahabettin Süleyman'ın hayattan tek beklentisi ondan duyusal haz almaktır. Zevk ve heyecan veren şeyleri sever ve bu yüzden de onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğunu anlarız. O, aynı zamanda iyi bir de arkadaşdır. Ahmet Samim, öldürülmeden önce sürekli Şahabettin Süleyman'la vakit geçirir, onsuz bir yere gitmez ve onsuz eğlenemez. Bir kadına bağlı kalmak kendisine çok zor gelen Şahabettin Süleyman, kıskançlığın iptidailikten kalma bir his olduğunu ve

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 55-56.

²Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 57.

kendisinin böyle bir histen yoksun bulunduğunu ispat etmek için, arkadaşlarını birlikte yaşadığı metresinin odasına götürür ve “Gözümün önünde istediğinizi yapmakta serbestsiniz!” demeye kadar işi ilerletirdi. Kendisinin birçok paralar harcadığı bu metreslerden, onun yokluğunda faydalanan yine bu arkadaşları olurdu.¹ Bu durum Şahabettin Süleyman’ın gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanır. O ektiğini hiçbir zaman biçemez ve başkaları onun enerjisinin meyvelerini toplarken o, yaşamını olasılıklar peşinde harcar.

1.1.17. Captain Gerald Jackson Read

Sodom ve Gomore romanının yardımcı karakteri olmasının yanında aynı zamanda yönlendirici durumda bulunan Captain G. Jackson, Leyla tarafından eski Yunan heykellerine benzetilen, yakışıklı, çapkın bir İngiliz zabitidir. İşgal durumundaki İstanbul’a geldiği günden beri akşamları ya davete ya da yemeklere gider, sabahlara kadar eğlenir evine sadece uyumak için uğrar:

“Captain Gerald Jackson Read bu alışık olmadığı öğle uykusundan epeyce geç uyandı; burada uyandı yerine ayıldı da diyebiliriz. Çünkü, Captain Gerald Jackson Read üç saat önce lüzumundan fazla zengin, ağır ve içkili bir yemekten sonradır ki kendini yatağa güç atmış ve sızıp kalmıştı.”²

Captain G. Jackson, yaşam enerjisini dış dünyaya aktarmış bir karakter olarak karşımıza çıkar. Büyük bir çoğunluğu kendisine hayran kadınlardan oluşan geniş bir sosyal çevreye sahiptir. Avrupa’dan gelen bir İngiliz olmasına rağmen, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlayarak, dünya ile iyi bir birliktelik içine girer: “Öyle ki, Captain G.J. Read bunun yanında bulunduğu zamanlar muhitini hiç yadırgamıyor, kendisini kendi memleketinde, kendi evinde, kendisine vadedilmiş ve alınmış yazılmış bir hayat arkadaşıyla yaşamakta sanıyordu.”³

“Onun gündelik hayatı sabah vakti at gezintileri, öğleden sonra golf veya tenis oyunları, akşamları briç partileriyle devamlı bir hareket içinde geçip gidiyordu. Nitekim bazen bu hoş meşguliyetlerde kendisine arkadaşlık edecek kimseleri bulamayınca odasında sezlongun üstünde uzanıp saatlerce şahane bir tembelliğin sefasını sürüyordu.”⁴

Captain G. Jackson, dış dünyadan gelen uyarılara dönük olarak yaşamaktadır. Bu sebeple o tam manasıyla bir “dışayönelik” tiptir. Dışayönelik davranışın özellikleri

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 56-57.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 11.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 15.

⁴Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 255.

libidonun dışarıya doğru akışı, olaylara, insanlara ve nesnelere ilgi, onlarla ilişki içine girmek ve onlara bağlılıktır. Bunlar herhangi bir kişide huy olarak bulunuyorsa Jung o kişiyi dışayönelik olarak adlandırmaktadır. Captain G. Jackson gibi dışayönelik tipler dış etkenlerce harekete geçirilir ve çevrelerinden çok fazla etkilenir. Sosyal bir tiptir ve yabancı olduğu çevrelerde güvenlidir. Mensubu olduğu çevrede ya da arkadaş ortamında popülerdir: “Herkes sizi beğeniyor, sizi hayranlıkla seyrediyor. Bakınız, işte inanmıyorsanız, bir an başınızı arkanıza çeviriniz; salondaki bütün hanımların gözleri sizin üzerinizde...”¹Kadınlar tarafından beğenilen ve arzu edilen bir erkek olan Captain G. Jackson, birçok kadınla flört etmiş ve ilişki yaşamıştır:

“İstanbul’a geldiği günden beri gerçi bir an flörtsüz kaldığı, bir an kadınlardan baş aldığı yoktu. Captain G. J. Read aşk ve sevdâ oyunlarından artık doymuştu. Bunlar yüzünden hükümetinin kendisine emanet ettiği mühim işleri bile görmeğe vakti kalmıyordu. Kışlada talim esnasında olduğu gibi bu sıkı yürüyüş ortasında birdenbire durup arkasından koşan, etrafını saran bu aşk delisi kadınlar alayına “Rahat dur!.. Yerinde say!...” diye bağıracağı geliyordu. Fakat, kadın cinsi disiplin altına girer mi?”²

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda Captain G. Jackson’u bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tipin özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. Daha çok erkeklerde rastlanan bu tipler genellikle gerçekçi, pratik ve aklına koyduğunu yapan kişilerdir. Dış dünya gerçekleriyle ilgilenir, ancak bunların ne anlama geldiği üzerinde fazla düşünmezler. Zevk ve heyecan veren şeyleri severler, ama duyguları yüzeyseldir. Dış görünüşüne ve yiyip içmeye son derece önem verip, her şeyi duyusal haz temelinde görürler. Sonuç olarak bu tipler iyi birer arkadaş olabilmelerinin yanında yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilirler:

“Halbuki siz, ey dandy ! Siz, ey bilgiç, hayatta zarif ve estetik bir manzara göstereceğim diye kendinize karşı yapmadığınız işkence ve cefa kalmıyor. Sıcak bir yaradılışınız var; soğuk görünmeğe çalışırsınız. Romanesk ve saf yüreklisiniz, şüpheci ve materyalist süsü takınırsınız. Kuruntulusunuz, bunu merhametsiz bir Don Juan maskesi altında saklıyorsunuz. Bütün bu sıkıntılı rolleri kimin için oynuyorsunuz? Birkaç tane beyinsiz kadını hayrete düşürmek için mi?”³

Ancak Captain G. Jackson bir süre sonra içinde bulunduğu muhitten ve çevresindeki kadınlardan sıkılmaya başlar:

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomora*, s. 17.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomora*, s. 12.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomora*, s. 49.

“Henüz otuzuna girmeden yavaş yavaş kanıksamış hovardalara mahsus bir vakitsiz bezginliğe düşüyordu. Gerçi Captain Gerald Jackson Read'in bu kadınlara kendisinden bir şey verdiği yoktu. Bu coşkun Bakkanal, içinde yalnız sevmek, aranmak, üzerine düşülme, bir çok rekabet ve paylaşma kavgalarının mevzuunu teşkil etmek ve hiçbir dakika kendi haline bırakılmamaktır ki onu yoruyor, sarsıyor, sinir sistemine bir tuhaf gerginlik veriyordu.”¹

Yukarıda verilen bilgilerin ve pasajdaki durumun sebebi Captain G. Jackson'un yardımcı işlevi olan “içekapanık duygusal” tipin ortaya çıkmasıdır. Kendi düşünceleriyle baş başa kalmayı yeğleyen bu kişiler, yalnız kalmayı başkalarıyla beraber olmaya tercih ederler: “İngiliz delikanlısı böyle kendisini daha iyi hissediyordu. Çünkü, bu yalnızlık, onun için en tabii bir haldi; kendi kılıfı, kendi atmosferiydi.”²

Captain G. Jackson, birçok kadınla birlikte olmasına, flört etmesine ve etrafında ona hayranlıkla bakan kadınlar olmasına rağmen kişisel ilişkileri çok zayıftır. Çünkü bir kadına bağlı kalmak ona çok zor gelir. Romanda önceleri Leyla'yı sevip, ona muhabbet beslerken daha sonraları Şehnaz Sultan'la ilişki yaşamaya başlaması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Bunun sebebi Captain G. Jackson'un bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkması ve onu yönlendirmesidir.

1.1.18. Major Will

Sodom ve Gomore romanının yardımcı karakteri olmasının yanında aynı zamanda yönlendirici durumda bulunan Major Will'in, İstanbul'da ne yaptığını ve ne olduğunu bilmemekle birlikte, fahri bir vazife alarak sadece eğlenmeye veya eğlencelerinin çeşnisini değiştirmeye gelmiş haylaz bir milyoner olduğu üzerinde duruluyordur.³ Tüm derdi eğlenmek olan bu adam, her türlü sosyal ortamın içerisinde son derece rahattır. Kendi evinde davetler, düzenler ve gelen misafirlerle tek tek ilgilenir: “Major Will'in sevincine son yoktu. Güler yüzlü ve yuvarlak, o guruptan bu gruba koşuyor, herkese söyleyecek bir tuhaf söz buluyor ve çaydan sonra misafirlerine yalısını gezdireceği dakikayı telaşla bekliyordu.”⁴ O, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiş, dış dünyadan gelen uyarılara dönük olarak yaşamaktadır. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Özellikle kadınlar tarafından sevilen ve aranan bir insandır:

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 13.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 254.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 18.

⁴Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 96.

“Major Will'i bütün o kaba saba görünüşüne, o hayvanî ve süfli zevklerine rağmen Captain G. Jackson Read'e tercih eden kadınlar pek çoktur. Bunlara göre Captain G. Jackson Read'in soğuk ve faydasız güzelliğini seyir ve temaşa ile boşuna vakit kaybetmekten ise Major Will'in meclisinde hem çılgınca eğlenmek, hem de hazan kıymetli hediyeler elde etmek elbette daha ziyade akıl kârı idi. Bundan başka Major Will, Captain Jackson Read gibi zorba ve kıskanç da değildi. Bir yerde beraber eğlendiği vakit herkese herkesle istediğini yapmak hürriyetini verirdi.”¹

Major Will, hayattan zevk almak için yaşar. Cinsel anlamda farklı fantezileri vardır ve heyecan arayışındadır. Her şeyi duyuşsal haz temelinde düşünür. Tam bir hovardadır:

“Bu, bütün manasıyla tam Major Will'e göre bir âlemdi. Tombul adam, pembeye boyalı büyük bir futbol gibi o kadından bu kadına yuvarlanıyor ve her birinde ancak birkaç dakika duraklayabiliyordu. Öyle ki, bir kolu Madam Jimson'un beline sarılırken; öte ki koluyla Nermin'e doğru uzanmaktan ve aynı zamanda Azize Hanım'a gözlerinin ucuyla işaretler yollamaktan kendini alamıyordu.”²

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda Major Will'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyuşsal” tip olduğu anlaşılır. Onun gibi “dışayönelik duyuşsal” tipler, çok iyi bir arkadaş olabilmelerinin yanında yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilirler.

1.1.19. Miss Fanny Moore

Sodom ve Gomore romanının yardımcı karakteri olmasının yanında aynı zamanda yönlendirici durumda bulunan Fanny Moore, İstanbul'da görev yapan Amerikalı bir gazetecedir: “Biliniz ki, o her şeyden evvel yola gelmez bir “flapper”dir [hoppadır].”³ Fanny Moore, romanda ilk olarak Nuriye Hanım'ın düzenlediği çay partisinde, Necdet'le girdiği diyalogla birlikte karşımıza çıkar. Bu konuşmada evlilik konusundaki aykırı düşünceleriyle çevresinde bulunanların dikkatini çeker: “(...) çünkü evlenmede anlaşmak uzviyetlerin anlaşması, yani -bunun bir fenni ismi olacak...- ha, bir çeşit “affinite pysiologique” demektir. Şu hâlde ben koca olarak seçeceğim adamı yatakta tecrübe etmeden önce nasıl bir koca olacağını nereden bileyim?”⁴ İstanbul'a geldiğinden beri, Nuriye Hanım'ın, Leyla'nın ve Major Will'in partilerinde boy gösterir. Genellikle çevresiyle iyi geçinmektedir. Sosyal bir insandır ve yabancı olduğu ortamlarda güvenlidir. Çünkü o, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir bu sebeple de

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 18-19.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 109-110.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 56.

⁴Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 58-59.

“dışayönelik” bir tiptir. Bunlarla birlikte Fanny Moore’un farklı cinsel eğilimleri vardır. O, erkeklerden hoşlanmak yerine, kendi cinslerine yani kadınlara ilgi duymakta ve onları arzulamaktadır:

“Akşamdan beri acayip tavırlarıyla tek başına ortada dolaşan Miss Fanny Moore ise o kadar sarhoş olmuştu ki ayak üstünde bir kimsenin omuzuna yaslanmadan duramıyor ve etrafına, hususiyle kendi cinsinden olanlara hareketsiz ve esrarlı gözlerle adeta yiyecek gibi bakıyordu. Amerika'nın bakir ormanlarında daldan dala atlayan iri yabani kedilerden hiç farkı olmayan bu kızda içtikçe vahşileşen bir hâl vardı. Miss Fanny Moore’un hemen herkese ürküntü veren bu halini yalnız küçük Nermin anlamış gibi görünüyordu. Zira, onu birkaç kere Amerikalı kızla köşe ve bucaklarda el ele tutuşup konuşurken veya birinin kolu öbürünün beline dolanmış olarak yan yana gezinirken ve hatta bir defasında bir küçük çocuk gibi Fanny Moore'un dizlerine oturup başını omuzuna dayarken görenler oldu.”¹

Fanny Moore’daki bu cinsel davranış sapmasını, bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde onun, “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hayattan beklediği şeyler; zevk ve heyecandır. Yeni yerler, yeni insanlar görmek ve yeni zevkler, yeni heyecanlar tatmak için Amerika’dan, İstanbul’a gelmiştir. Dünya nimetlerine ve eğlenmeye son derece önem vererek, her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Romanın sonunda sevgilisi Nermin’i de yanına alarak Amerika’ya geri döner.

1.1.20. Atıf Bey

Sodom ve Gomore romanının yardımcı karakteri olan Atıf Bey, orta yaşlarda olmasına rağmen ancak yirmi beş yirmi altı yaşlarında görünen yakışıklı bir adamdır. Yüzünün Keşmirî esmerliği gözlerinin çevresine gelince âdeta siyaha yakın bir koyuluk alır ve bu gölge bakışlarına sıtmal bir rahavet verir. Burnu uzun, kalındır ve çok derinden kırılmış bıyıklarının keskin çizgisi altından aşağıya sarkan kalın etli, ıslak dudakları vardır.² Atıf Bey kumar ve eğlence düşkün bir insandır: “Bunda Azize Hanım'ın kocası Atıf Beyin bir tesiri olduğu iddia edilemez. Zira iliklerine kadar kumar ve safahat içinde çürümüş olan bu adamın Türk milletini sevdirebilecek herhangi bir manevi nüfuz sahibi olacağına ihtimal vermek mümkün değildi.”³ Bu tür zevklere vakit ayırmaktan karısı Azize Hanım’la hiç ilgilenmez. Genel olarak çevresiyle iyi geçinir. Girdiği her türlü sosyal ortamın içerisinde son derece rahattır. O, dış dünyadan gelen uyaranlara dönük

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 110.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 148.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 245.

olarak yaşadığından dolayı, “dışayönelik” bir tiptir. Ancak Atıf Bey’in özellikleri bunlarla da sınırlı değildir. Kumar oynarken tanıştığı George Marlow ile de ilişki yaşamaktadır:

“Azize Hanımın kocası aklından bu şeyleri geçirirken gözlerinin ucuyla da durmadan Marlow’u süzüyordu. Zira, bu adam, Beyoğlu’nun yalnız en meşhur kumarbazlarından değil, aynı zamanda en tanınmış cinsi sapıklarından biriydi ve bu çeşit kimselere mahsus bir sezinti ile yanına gelip oturan delikanlının kendine sokuluşlarındaki mânayı hissetmeğe başlamıştı.”¹

Atıf Bey’de duyulara yönelik tutumlarından ötürü cinsel davranış sapması görülmektedir. Zevk ve heyecan veren şeylerden hoşlanan Atıf Bey, her şeyi duysal haz temelinde düşünür. Bu sebeple onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır.

1.1.21. George Marlow

Sodom ve Gomore romanının yardımcı karakteri olan George Marlow, işgal subayı Captain Gerald Jackson Read’in çok eski dostu ve yakın arkadaşıdır. O, sosyal bir insandır, girdiği çevreye ve topluma zorluk çekmeden uyum sağlar. İstanbul’a yurtdışından gelmiş olmasına rağmen, her türlü sosyal etkinliğin içerisinde son derece rahattır. Dış dünyadan gelen uyarılar; algılarını, duygularını ve yargılarını şekillendirmede birinci sırada yer alır. Bundan dolayı George Marlow “dışayönelik” bir tiptir. Ayrıca George Marlow, eşcinsel eğilimleri olan bir insandır:

“Hele o delikanlı... O tunçtan bir genç tanrı heykelidir. Esmer ve parlak derisinin üzerinden hiç durmaksızın birer billur damlası gibi akan o berrak, o iri ter tanelerini niçin birer birer yutmadım? Daima gözlerinin üstüne doğru dökülen gür ve siyah saçlarının abanoz siperliği altından bana bakarken bütün irademi kaybediyordum, eriyordum.”²

George Marlow, zevk ve heyecan veren şeylerin peşinden koşar. Duyulara yönelik tutumundan dolayı cinsel davranış sapması vardır. Dış görünüşüne ve günlük yaşantısına son derece önem vererek, her şeyi duysal haz temelinde düşünür. Bu sebeplerle onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tipin özelliklerini taşıdığını görürüz. Yeni insanlar ve yeni yerler görmek, yeni zevkler tatmak için yurtdışından İstanbul’a gelmiştir.

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 149.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 48.

1.1.22. Nermin

Sodom ve Gomore romanının yardımcı karakteri olan Nermin, henüz on yedisini bitirip on sekizine basan, kendisine karşı güveni olmayan, bencil bir insandır. Yüreği pek çok hırslarla dolup taşıdığı hâlde bunların hiçbirini tatmin etmenin yolunu bulamaz. Mesela Leyla gibi sevmek, kur edilmek ister; fakat hiç kimse onu ciddiye almaz. Hâlâ her taraftan bir çocuk muamelesi görür. Hem güzel ve hoş, hem de şuh ve işvelidir, ayrıca kâfi derecede zeki ve zariftir. Belki yalnız bir kusuru vardır, o da kibri ve gururudur.¹ Nermin, çevresindeki tüm davetlere ve yemekli toplantılara katılır, girdiği ortamlarda son derece rahattır. O, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Nermin, “Beni keşfedecek adama kayıtsız, şartsız teslim olacağım!” der. Hâlbuki, nice zamandır, ne Kolej’e gelip giden Amerikalı deniz zabıtları arasından, ne kendisinin girip çıktığı “monden” çevrelerdeki yabancılar arasından bir tanesi dönüp de ona bakmaz.² Etrafındaki erkekler tarafından beklediği ilgiyi göremeyen Nermin, farklı arayışlar peşine düşer. Major Will’in daveti sırasında Amerikalı gazeteci Fanny Moore ile tanışır. Bu yabancı gazeteci kızın kendisine gösterdiği ilgi hoşuna gider ve onunla ilişki yaşamaya başlar:

“Küçük Nermin’e gelince o, tamamıyla Miss Fanny Moore’un malı olmuştur. Masuvanın örneği gibi iğrenç, utanmaz ve çekici olan bu Amerikalı kız Major Will gecesinden beri toy ve körpe avını bir ipekten ağ içinde hapsedmişti. Nermin ise başkalarının yaptığı aşkları, başkalarının sevdiği erkekleri hor görmek için bundan daha mükemmel bir fırsat bulamazdı. Bir kadın tarafından sevmek ona gösteriş ve zarıflığın en yeni, en asri şekillerinden biri gibi geliyordu.”³

Nermin dış dünyadan gelen uyaranlara dönük olarak yaşar; zevk ve heyecan veren her şeyi sever, hayattan tek beklentisi de budur. Duyulara yönelik tutumlarından ötürü Nermin’de cinsel davranış sapması vardır. Bu bilgilerden yola çıktığımızda Nermin’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. O, her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Bilinen, güvenilir ya da yerleşik şeylerden hoşlanmaz. Yeni bir şey peşinde olduğu zaman diğer insanların duygularına ve inançlarına karşı acımasızdır. Nitekim romanın sonunda, anne ve babasına haber vermeden onları geride bırakarak, sevgilisi Fanny Moore ile Amerika’ya gider. Onun bu davranışı bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 89.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 89.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 144.

çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu tipler genellikle acımasızdır. Onlar için bir fırsatı kaçırmak; korkaklık ve zayıflıktır.

1.1.23. Şehnaz Sultan

Sodom ve Gomore romanının yardımcı karakteri olan Şehnaz Sultan, padişahın akrabalarındandır. Captain Gerald Jackson Read'le olan ilişkisi sonucunda romanın sonlarına doğru ortaya çıkar. Kendi yaşantısından memnun değildir ve yalısında yalnız başına kalmaktan şikâyetçidir. Jackson Read'le tanıştıktan sonra Major Will'in düzenlediği partilere katılır, kendisine çok yabancı gelen ortamlara bir süre sonra alışmaya başlar:

“Hele, Major Will'in yalısı ve oradaki âlemler onun için sinemalarda gördüğü bin bir gece masallarının gerçekleşmesi gibi bir şeydi. Şehnaz Sultan ilk günler yadırgadığı ecnebi ahbablarına, İngiliz dilini epeyce öğrendikten ve İngiliz içkilerinin tadını aldıktan sonra hayli alışmıştı da.”¹

Dış dünyadan gelen uyarılar, Şehnaz Sultan'ın; algılarını, duygularını ve eylemlerini etkilemede birinci sırada yer alır. Dolayısıyla ”dışayönelik” bir tiptir. Şehnaz Sultan aynı zamanda evlidir ancak Jackson Read ile ilişkisi vardır. Hayattan zevk ve heyecan almanın yollarını aramakta, her şeyi duyusal haz temelinde düşünmektedir. Bu sebeple onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Başka yerler ve insanlar görmenin peşinde olan Şehnaz Sultan, bunaldığı yalısından dışarı çıkarak Major Will'in evine gitmeye başlar. Ancak orada da yapay ve ruhsuz olarak görünmekte, ani öfke patlamaları yaşamakta ve küçük bir nedenden dolayı insanlara karşı düşmanlık besleyebilmektedir:

“Bir gün kendisiyle birlikte gelen sırdaş cariyelerinden birinin kafasına elinde tuttuğu bir kalın bardağı fırlatmıştı. Başka bir gün Major Will'in hizmetçilerinden biri sofraya şampanya dağıtmaya kendisinden başlamadı diye hemen gözünün önünde dövülüp kovulmasını istemişti. Başka bir gün de hoşlanmadığı bir adam kendisiyle flörte kalkıştı diye, az kalsın ince bir meyve bıçağını herifin böğrüne saplayacaktı!”²

Şehnaz Sultan gibi “dışayönelik duyumsal” tipler, dışarıda olan biten her şeyle ilgilenirler ancak bunların ne anlama geldiği üzerinde pek fazla kafa yormazlar. Dolayısıyla duyguları yüzeyseldir.

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 253.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 254.

1.1.24. Hakkı Bey

*Ankara*¹ romanının yardımcı karakteri olan Hakkı Bey, otuzlu yaşlarda, orta boylu, ince belli, geniş omuzlu bir delikanlı olmasının yanında; Millî Mücadele’ye katılan bir binbaşısıdır. O, romanın başlarında Avrupa medeniyetine karşı iyi duygular beslemez ve adeta ondan nefret eder: “Siz, şuna gâvur-eli deyiveriniz. Topunun da Allah belasını versin! Biz, bir Ehlisalip hareketi karşısındayız. Kimden kime şikâyet edeceğiz? Hangisinin aleyhine hangisiyle anlaşmak mümkündür? Hepsi aynı kurt sürüsü.”²

“Avrupa medeniyeti. Bu, Avrupalı’nın uydurduğu yüz bin yalandan biridir. Yuf bize ki kendimizi bildiğimiz günden beri bu yalana bir nas [kesin kanıt] gibi inanmışız. Yalan, yalan, yalan... Avrupa bir yırtıcı-kuşlar yuvasıdır ve onun karşısında ancak tepeden turnağa kadar silahlanmış olarak çıkılır.”³

Ancak Hakkı Bey Selma Hanım ile evlendikten ve askerlikten emekli olduktan sonra büsbütün başka bir insan olur. Artık sivil hayata geçmiş olan Hakkı Bey’in giyinmesi, yaşam biçimi ve davranışları çok değişir. Lüks bir yaşam tarzını benimser, gösterişli davetlere sıklıkla gitmeye başlar:

“Evlenmeden evvel, kadına karşı o kadar saygılı görünen Hakkı Beyin evlendikten sonraki bu hâli, bu kendi keyfine göre hareketi, karısını, adeta, bu, hiçe sayışı Selma Hanımı gücendirmiyor değildi. Hele, kocasının bu yeni yaşayış tarzı, bu yeni kıyafeti ona pek de hoş gelmiyordu. Gerçi bıyıklarını tıraş etmek ve saçlarını uzatmakla Hakkı Bey, olduğundan çok daha gençleşmişti. Lâkin, bu gençlik hiç hususiyeti olmayan bir gençlik idi ve askerden o kadar vakarlı, karakterli, o kadar olgun ve amir görünen Hakkı Bey’i, nihayet, yakışıklı denilebilecek bir delikanlı haline sokmuştu.”⁴

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda Hakkı Bey’in “dışayönelik” tip olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü o, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Dış dünyadan gelen uyarılar algılarını, duygularını, yargılarını ve eylemlerini etkilemede ve şekillendirmede ilk sırada yer almaktadır. Hakkı Bey, askerlik zamanlarında milli şura sahip idealist bir aydınken, askerlikten emekli olduktan sonra, lükse ve eğlenceye düşkün bir insan olmasının sebebi; topluma iyi uyum sağlaması, günün geçerli ahlaki değerlerini ve inançlarını kabullenmesi, bununla birlikte de verdikleri kararlarda aşağı yukarı bu basmakalıp değerlere uygun davranmaya çalışmalarıdır.

¹Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 40.

³Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 41.

⁴Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 98.

Bunlarla birlikte Hakkı Bey'in bir kusuru daha vardı ki oda; evli olmasına rağmen yabancı kadınlarla flört etmesidir. Gittiği tüm davetlerde Selma Hanım'ı yalnız bırakır ve hızlıca soluğu başka kadınların yanında alır. Hakkı Bey'in her geçen gün daha da rahat davranması, onun yaptığı çapkınlıklardan çevrelerindeki insanların haberdar olmasına sebep olur:

“Zira, Hakkı Beyin bir ecnebi madamla flört'ühemen bütün Yenişehir salonlarında ağızdan ağıza dolaşan ve bazı günler, adeta, bir skandal dedikodusu mahiyetini alan apaçık, besbelli bir şeydi. Suvarelerde, çaylarda, balolarda mütemadiyen bu kadınla dans etmeler; çok defa, kocasız geldiği zamanlar, onu, geç vakit otomobile evine götürmeler; kabul günleri haricinde, ona, uzun ve samimi ziyaretlerde bulunmalar; öyle göze batmayacak ve kendilerine mana verilmeyecek hadiselerden değildi. Bundan başka o madam, her İstanbul'a gittikçe tuhaf bir tesadüf eseri olarak, Hakkı Beyin de bir işi çıkıyor, aynı trende, aynı vagonunda ve kim bilir, belki de gece olunca aynı kompartımanda birlikte seyahat ettikleri oluyordu.”¹

Hakkı Bey'in eşi Selma Hanım kocasındaki bu değişikliğe hayret ediyor, artık kocasını tanıyamıyordu:

“Yarabbi, bundan üç dört yıl evveline gelinceye kadar o derece mutaassıp Avrupalı düşmanı olan bu adam, birden bire ne değişmiş, ne kadar o eski adamın tamamıyla aksi, zıttı bir insan olmuştu... Hakkı Bey, gerçekten, bundan beş yıl evvel, Murat Beyin Etlik'teki bağında “Şunlara gavur deyin. Avrupa medeniyeti; bu, Avrupalıların uydurduğu yüz bin yalandan biridir” diyen kimse midir? Selma Hanım, işte Avrupalılarla sevişmekte, Avrupalılarla düşüp kalkmakta adeta ilahi bir zevk duyan bu Hakkı Beyle o Hakkı Bey arasında bir münasebet, bir uzaktan benzeyiş bulmak şöyle dursun, hatta bir istihale köprüsü bile kuramıyordu.”²

Hakkı Bey'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tipin özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. O da diğer duyumsal tipler gibi zevk ve heyecan veren şeyleri sever, bu yüzden lükse, eğlenceye ve kadınlara düşkündür. Yeni yerler ve insanlar görme arzusunu dindirmek için, tüm davetlere; yemeklere ve eğlencelere katılır. Hakkı Bey gibi duyumsal tipler düşünce ve amacı geri plana atar, sadece anı yaşamak ister ve böylece her şeyi haz temelinde düşünür.

Hakkı Bey askerlikten emekli olmadan önce vatanını ve milletini seven, sadece milletin refahını arzulayan, milli bilince sahip idealist bir tiptir. Ancak emekli olduktan sonra kendisini lüks yaşamaya adar ve tek derdi eğlenmek olur. Sonuç olarak

¹Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 154.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 155.

sunduğu; eğlence, kadın ve lüks yaşamın cazip olasılıklarından ötürü eskiye ait her şeyi bir anda bırakıverir ve yeni arkadaşlarla birlikte yeni fikirler edinirler. Bu durum onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin açığa çıkmasından kaynaklanmaktadır.

1.1.25. Germaine

Bir Sürgün romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Germaine, doğduğu günden beri mutlu bir gün görmemiş, hayatı sıkıntılar içerisinde geçmiş genç bir kızdır. Babası çok fazla içki içer ve içtikten sonra da annesini hırpalar. Babası gittikten sonra annesi sinirini Germaine’den çıkartır ve vücudunu çürükler içinde bırakır. Oda evden kaçarak soluğu sokakta alır ve geç saatlere kadar eve uğramaz. Annesinin kendisine yaptığı eziyetlere daha fazla dayanamaz ve on altı yaşında evden büsbütün kaçar. Artık onun için farklı bir hayatın kapıları açılır. Normalde içine kapanık bir insan olan Germaine, evden kaçıp da dışarıdaki zor hayatı görünce dış dünyaya ayak uydurmaya başlar. Genel olarak çevresiyle iyi geçinir ve kendisine yeni arkadaşlar edinir. Çünkü dış dünyadan gelen uyarılar; algılarını ve duygularını şekillendirmede ilk sırada gelir. Bu sebeple de “dışayönelik” bir tiptir. Germaine, evden kaçtıktan sonra bir mücellit onu yanına alarak dükkânında çalışmasına izin verir. Ancak bu adamın amacı farklıdır ve Germaine’den faydalanmak ister. Oda bu durumdan şikâyetçi değildir aksine mücellitin kendisine karşı davranışları hoşuna gider:

“Bu sabah uyanışları, bu okşamalar benim çok hoşuma gidiyordu. Onun içindir ki, bazı günler, o gelmezden çok evvel uyandığım hâlde, onun ayak seslerini işitir işitmez uyur gibi yapıyordum. Hele, patronumun eli, henüz kabarmağa başlayan göğsümün üzerinde, fazla tevakkuf ettiği [durduğu]günler, âdeta kendimden geçer gibi oluyordum. Onu üzerime doğru çekmek, ona: ‘Beni sık, beni hırpala; faismoi du mal!’ [acıtı beni] diye bağırarak istiyordum. Nihayet, bir gün geldi, kendimi tutamadım.”¹

Germaine’nin hayattan beklentisi ondan zevk almak ve heyecan duymaktır. O, dış dünyadan gelen uyaranlara dönük olarak yaşar. Dış görünüşüne ve gündelik yaşantısına son derece önem vererek her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Yukarıdaki pasajdan ve bilgilerden yola çıkarak, Germaine’yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Doktor Hikmet ve Germaine bir otel odasında geceyi birlikte geçirdikten sonra Germaine gizlice Doktor

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 195.

Hikmet'in cüzdanını alarak otelin parasını öder ve sanki Doktor Hikmet'in hayatına hiç girmemiş gibi sessiz sedasız ortadan kaybolur.

1.1.26. Ragıp Bey

Bir Sürgün romanının yardımcı karakteri olan Ragıp Bey, iyiliksever ve babacan bir kişi olmasının yanında; insanları eleştirmeyi seven, birazda yalancı bir insandır. Ragıp Bey Paris'e geleli uzun yıllar olmuştur. Bu zaman diliminde etrafındaki çoğu kimselere kendisini sevdirmesini ve onlarla uyum içerisinde yaşamasını bilmiştir:

“Ragıp bey mi?” demişti. “Onu kim tanımaz. Ona adıyla saniyle Baba Ragıp, derler. İyi yürekli, basit kafalı bir adamdır. O kadar basit kafalı ki aşağı yukarı on beş seneye yakın bir zamandır Paris'te oturduğu hâlde hala Fransızca doğru dürüst bir cümle yapmasını bilmez. Buna rağmen Quartier'de son derece populaire'dir. Herkese, her sınıf halka kendisini sevdirmiştir? Eli de çok geniştir? Belki, biraz da bunun için seviliyor.”¹

Ragıp Bey hakkındaki malumatı romanının diğer bir kahramanı olan Ahmet Rıza'dan öğreniriz. Ragıp Bey'in kimlerden olduğunu ve Paris'de neler yaptığını şu şekilde beyan eder:

“Bu, İstanbul'da, Hıdiv İsmail Paşa'nın vekilharçlığını etmiş bir adamın oğludur. O münasebetle çocukluğundan beri birtakım Mısır prensleriyle düşüp kalkmıştır. Hıdiv İsmail Paşa'nın vefatından sonra oğullarının peşinde takılıp İtalya'ya gelmiş. Oradan Mısır'a gitmiş. Mısır'dan da gene bu prenslerin birinin refakatinde Paris'e kapağı atmıştır. Çok sempatik, nekre [nükteci] ve biraz da dalkavuşumsu olduğu için bütün bu Mısırlılar arasında paylaşılamayan bir matah gibidir. Birkaçından mukannen [belirli] aylığı bile vardır. Aylık vermeyenler de onu, buraya her gelişlerinde ihsanlara, atıfetlere gark ederler. Buna mukabil, hepsinin Paris'teki işlerine o bakar. Prensesler siparişlerini ona yapar. Bu itibarla Ragıp Bey'e, Hıdiv ailesinin Paris'te gayri resmî sefiri unvanı verilebilir.”²

Ragıp Bey dış etkenlerce harekete geçirilmekte ve çevresinden çok fazla etkilenmektedir. Dış dünyadan gelen uyarılar; algılarını, duygularını ve eylemlerini etkilemede birinci sırada gelir. Dolayısıyla yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir ve “dışayönelik” bir tiptir. Ragıp Bey etrafında olup bitenle ilgilenir, ancak bunların ne anlama geldiği üzerinde fazla kafa yormaz. Diğer bir deyişle zevk ve heyecan veren şeyleri sever, ancak duyguları yüzeyseldir. Yeni yerler ve insanlar görmek, tanımak için Paris'e gitmiştir. Giyinmesine ve yaşam tarzına son derece önem

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 92.

²Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 92-93.

vererek her şeyi duyusal haz temelinde düşünür: “Bir bakıma, Ragıp Bey bunlar arasında gene en iyisiydi. Hiç olmazsa; o, Paris'in, eğlence Paris'inin zevkine varmış bir adamdı ve burada yiyip içmekten gezip eğlenmekten başka bir iddiası yoktu.”¹ Bu bilgilerden yola çıkarak Ragıp Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak Ragıp Bey gibi “dışayönelik duyumsal” tipler iyi birer arkadaş olabilmelerinin yanında yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilirler.

1.1.27. İdris Hulûsi

*Panorama*² romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan İdris Hulûsi, hâl ve tavır bakımından pek tuhaf bir adamdır. Bazı günler, matbaaya saç, sakal birbirine karışmış, üstbaş perişan bir serseri derviş gibi gelir, gider; gelince ya bir boş koltuk bulup içine gömülür, saatlerce horul horul uyur, ya da korkunç bir yazı cezbesine tutularak masanın başına geçer; bir çırpıda, yüzlerce sayfa doldurur.³ Bazen de İdris Hulûsi büsbütün başka bir insan olurdu. Her gün tıraşlı, tertemiz yüzüyle, taranmış, fırçalanmış, hatta pomatlanmış saçlarıyla, en son moda göre biçilmiş geniş omuzlu belden kasma ceketiyle, Amerikanvari bol yakalı gömlekleri, alacalı çiçekli, dallı budaklı boyunbağlarıyla adeta Hollywood'dan fırlayıp gelmiş bir sinema *Jeune Premier*'ini andırır.⁴ İdris Hulûsi, konuşmaya başladığı zaman, herkes kalemi kâğıdı bırakarak tarihi roman tefrikacısı İdris Hulûsi'nin anlattığı hikâyeleri dinler:

“Hele İdris Hulûsi, bugünkü gibi keyfi yerindeyse ve birkaç kadeh de çakıştırmışsa... Bu tarihi roman tefrikacısı henüz genç denilecek bir yaşta bulunmak ve tarih denilen ilimle yakından, uzaktan ilgili bir tek satır okumamakla beraber, kafası, geçmiş zamanlara dair o kadar çok, o kadar çeşitli, o kadar acayip bilgilerle doluydu ve bunları allandıra pullandıra öyle hoş ve nükteli fıkralar hâlinde nakletmesini bilirdi ki, dinleyicilerinin ağzı ya hayretten bir karış açık kalır ya da her biri ayrı tempoda birer kahkahayla gülmekten kırılırdı.”⁵

İdris Hulûsi'nin çevresiyle iyi geçinmesi yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Bu özelliklerinin yanında zevk ve eğlenceyi seven bir yapısı vardır. Dış görünüşüne ve çevresiyle olan

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 167.

²Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Panorama*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 306.

⁴Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 307-308.

⁵Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 306.

ilişkilerine son derece önem vererek, her şeyi duyuşal haz temelinde düşünür. Verilen bilgilerden yola çıkarak, İdris Hulûsi'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyuşal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik duyuşal” tipler genellikle iyi birer arkadaşlardır.

1.1.28. Nedim

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Nedim, terbiyesiz, kaba ve hayta olmasının yanında; boyu bir metre seksen santime yakın ve narin endamlı genç bir delikanlıdır:

“(…) Nedim'i herhangi bir kalabalıkta seçip görmemek ne mümkündür! Hele genç kadın gözleri, onu nereye sokulsa, kaç yüz kişi arasına karışsa, gündüz aydınlığında olsun, gece karanlığında olsun mutlaka keşfedip bulmasını bilirdi. Gerçi Nedim, görünüşü itibarıyla bazı seçkin vasıflardan da mahrum değildi. Mesela, her şeyden önce, biçimine, kalıp kıyafetine diyecek yoktur. Yürürken iki yanına hafifçe yalpa vuruşları, omuz ve kol kımıldanışları oturup kalkarken bir edayla bacak büküp uzatışları, yüzünün o küskün, şımarık, sert ifadesi, sarışın kafasını dimdik tutuşu, kendisini pek yakından tanıyanlara dünyanın en nadir zevklerine doymuş bir genç İngiliz lordunun insana eksiklik duygusu veren acayip etkisini hatırlatabilir. Fakat Nedim'den hoşlanan kızlarla kadınların çoğu onu yeni şöhret bulan bir sinema aktörüne benzetmektedir. Bu yüzden kaç kere, o aktörün oynadığı filmler gösterilirken sinema salonunun alacakaranlığı içinden nice taze ve gülümser kadın çehreleri, o anda rastgele, seyirciler arasında bulunan Nedim'e doğru çevrilip uzanmıştır. Bundan başka yine kaç kere, Ankara Palas pavyonunun danslı akşamlarında veya herhangi bir baloda, hemen bütün genç kızların rimelli gözlerinin, “Bizi dansa kaldırmaz mısın?” diye yalvarır gibi onun yüzüne dikildiği görülmüştür.”¹

Servet Bey'in oğlu olan Nedim, evde çok vakit geçirmeyi sevmez. Ailesinden ve kaldığı evden sıkılır, bu yüzden her seferinde soluğu dışarıda, arkadaşlarının yanında alır: “Nedim'e gelince, o her vakit olduğu gibi akli başka yerlerde, ne söyleneni işitmiş, ne de söyleyeni görüyordu. Derdi günü yemeği bir an önce bitirip sokağa çıkmaktı.”² Nedim'in dış dünyadan gelen uyarılar; algılarını ve duygularını şekillendirmede birinci sırada gelir. Genel olarak evinin dışındaki çevrelerle iyi geçinen Nedim, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Aslında Nedim'in dışarı çıkmasındaki amacı ondaki kumar tutkusudur. Nedim, cebindeki dört beş lirayla hem koşulara gider, hem de pek düşkün olduğu müşterek bahislere katılır.

¹Karaosmanođlu, *Panorama*, s. 30-31.

²Karaosmanođlu, *Panorama*, s. 26.

Ancak bu kötü alışkanlığı onun zevk ve heyecan arayışını tatmin etmektedir. Nedim'in başka bir eğlencesi yoktur, ne kadınlarla ilgilenir ne de şatafatlı davetler merakını celp eder: "Artık gözü hiçbir şey görmüyor, kulağı hiçbir şey işitmiyordu. Bununla beraber tribünler birçok güzel ve süslü hanımlarla set set yükselen birer bahçe parteri gibiydi. Nedim, başını çevirip bu yana bakmıyordu bile."¹ O, dünya nimetlerine ve kumara son derece önem vererek, her şeyi duygusal haz temelinde düşünür. Verilen bilgilerden yola çıkarak Nedim'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde "duyumsal" tip olduğu anlaşılmaktadır. Servet Bey, Nedim'i annesi, Sevim ve Ragıp Bey ile birlikte yurtdışına gönderir. Sosyal bir tip olan Nedim, yurtdışına gidince; kurnaz, becerikli ve uçarı delikanlı tarafları söner, silinir ve pısrık bir insan olur. Çevresindeki insanlarda soğuk bir izlenim yaratmaya ve birdenbire uyumsuz insan profili çizmeye başlar. Yurtdışına gittikten sonra melankolik bir iç dünyasına sahip olan Nedim, arada bir de duygusal patlamalar yaşar: "Nedim'in, çok kere de, sebepsiz yere herkese kızdığı; herkesi haksız bulduğu ya da herkesten bir kötülük görüyorum zannına kapıldığı olurdu. Böyle zamanlarda ağzı sert bir burkuluşla kilitlenir ve konuşması anlaşılmaz bir homurtu şekline girerdi."² Onun bu bahsettiğimiz davranışları yardımcı işlevi olan "içekapanık duygusal" tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Nedim gibi yardımcı işlevi içekapanık duygusal tip olanların değerleri ve yargıları basmakalıp olma eğilimindedir.

1.1.29. Pertev

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Pertev, alnının üstüne düşen kumral perçemi olan, keskin bakışlı, atılgan, çevik hareketli, yırtıcı bir mahlûktur. İnsana endişe ve hayranlık veren asaletli bir delikanlıdır. Yırtık pırtık kol ve bacaklarında ise eski Yunan Efeblerinin zarıflığı, ahengi ve çalımını vardır.³ Pertev rahat bir insandır. En yakın dostu olan romanın bir diğer karakteri Ziver ile birlikte sokaklarda yaşar. Yaşamı sokaklarda geçtiğinden dolayı dış dünyadan gelen uyarılar; algılarını ve duygularını etkilemede ve şekillendirmede ilk sırada gelir. Pertev, içinde bulunduğu ortama ya da döneme zorluk çekmeden uyum sağlamıştır. Objelerden korkmaz ve hatta onların arasında kendisini güvende hisseder. Yaşam enerjisini dış

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 30.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 27.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 193.

dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Pertev dışayönelikliğin bir getirisi olarak her türlü sosyal çevrede son derece rahattır:

“Her aklına estikçe, karşısına geçip kah bir sandalyede ayak ayak üstüne atarak, kah bir mindere boylu boyuna uzanıp yaslanarak gelsin cıgara, gitsin kahve keyfine bakıyor; camı istemezse gözlerini tavana dikip -güya odada kendinden başka kimse yokmuş gibi- şurasından burasından birtakım sesler çıkararak ve bazen de durmadan ısıklık çalarak pinekliyordu. Hamdi Bey, gerçi altı yıllık hapisane hayatında bu çeşit tiplerden türlü türlüünü görmüş, hem de bunlardan bazılarıyla düşüp kalkma ya da sövüşüp dövüşme idmanını da yapmıştı ama, bu serserinin küstahlığına her nedense, alışamıyor; her hareketi, her sözü ağızına gidiyor ve onu, yakasından tutup sokağa atmaktan kendini güç zaptediyordu.”¹

Pertev ve Ziver arasındaki ilişki arkadaşlıktan biraz daha fazlasıdır. Ziver, arkadaşına karşı farklı duygular hissetmektedir. Pertev’in eşi Kevser’den ikisi arasındaki ilişkiyi şu şekilde öğreniriz:

“Pertev’i, bir dakika yalnız bırakmaz. Başkasının onunla konuşmasını istemez. Çünkü, onu kıskanır. Neden mi diyeceksin? (İncecik parmağının ucuyla bir Pertev dediği kumral genci, bir de öbürünü göstererek ve arsız arsız sırtarak) Çünkü, bunlar karı-koca gibi yaşarlar. Geceleri koyun koyuna yatarlar. Ben bilmez miyim, sanki neler yaptıklarını... Kaç defa gözlerimle gördüm; kaç defa elimle yakaladım. Yakaladım ama, ikisi birden benim üstüme çullandılar... Beni dövdüler, dövdüler. Sesim çıkmasın diye biri ağzımı tıkadı, öbürü karnımı tekmelemeye, nereme rasgelirse vurmaya başladı.”²

Pertev, dış dünyadan gelen uyaranlara dönük olarak yaşamaktadır. Hayatın bütün nimetlerinden faydalanarak her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Duyulara yönelik tutumundan dolayı yukarıda da bahsettiğimiz gibi Pertev’de cinsel davranış sapması görülmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Pertev gibi “dışayönelik duyumsal” tipler için düşünce ve amaç nefret ettikleri şeylerdir.

1.1.30. Semra

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Semra, romanın asıl kahramanı Fuat’ın kız kardeşi, Osman Nuri Bey’in ise kızıdır. Bu devlet düşkünü ailenin içerisinde başlı başına, acayip bir nesne vardır ki oda Semra’dır. Yataktan kalkar kalkmaz Semra'nın ilk işi ayaklarına ipek çoraplarını geçirip aynanın karşısında

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 555-556.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 193.

dudaklarını boyamak, alttan üstten yola yola merceklerle bile görülemez bir hale giren kaşlarını beş on kalem tuşuyla hafifçe gölgelemek ve saçlarını her gün başka bir şekilde tarayıp topladıktan sonra oturma odasının puflarından biri üstüne yaydığı manikür aletleriyle saatler saati tırnaklarını yontup cilalamak ameliyesine koyulmak olur.¹ Onun bu şekilde davranışlar sergilemesinin sebebi dış dünyadan gelen uyarıların; algılarını ve duygularını etkilemede ve şekillendirmede ilk sırada gelmesinden kaynaklanır: “Semra da fena yürekli bir kız değildir. Onu bu hale sokan, düşüp kalktığı arkadaşlarıdır.”² Genellikle arkadaşlarıyla ve çevresiyle iyi geçinir ve sosyal bir insandır. Her türlü sosyal ortamda rahattır çünkü yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Günler geçtikçe küstah ve şımarık bir kız olmaya başlayan Semra, zengin bir adamla nikâhsız olarak yaşamaya başlar ve bu rezalet annesi Seniye Hanım’ı utancından öldürür. Onun kendisinden; rahatından ve eğlencesinden başka önem verdiği hiçbir şey yoktur. Bir süre sonra Semra hakkında dolaşan havadisleri işitmeyen, bilmeyen kalmaz çünkü Seyfi Ünlü denilen adamın ünlü kapatması Semra, bindiği otomobiliyle hemen her gün, her caddenin ortasından arkasından toz veya zifos bırakarak geçmektedir. Duyguları yüzeyseldir ve bu hayattaki yegâne amacı zevk ve heyecan almaktır. Gündelik yaşantısına son derece önem vererek her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Bu bilgilerden yola çıkarak Semra’yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Düşünce ve amaç bu tipin nefret ettiği şeylerdir. Sonuç olarak Semra gibi “dışayönelik duyumsal” tipler iyi birer arkadaş olabilmelerinin yanında, yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilirler:

“Bundan daha bir yıl öncesine kadar kendisiyle dertleşip konuşmaktan o kadar zevk aldığı ve yalnız bir ağabey gibi değil, bir arkadaş, bir kafadar, bir dost gibi düşüp kalktığı bu kızı, -hele askerden dönüşün de- kendinden o kadar uzaklaşmış, her hâl ve hareketiyle o kadar yabancılaşmış buldu ki, günlerce, haftalarca, ona ne deyin, ne söyleyeceğini, ona karşı nasıl davranacağını bilememişti. Bu duygusuz, anlayışsız, bu otomat genç kızda boş yere eski Semra’yı arayıp bulmaya çalıştı.”³

Semra’nın tüm bu özelliklerinin yanında, ayrıca onun gibi dışayönelik duyumsal tipler küçük bir nedenden dolayı düşman veya paranoyak olma eğilimindedirler. Yeni bir şeyin peşinde olduğu zaman öteki insanların duygularına ve inançlarına karşı

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 184-185.

² Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 454.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 185.

acımasızdır. Gelecek için her şeyi feda eder. Zengin bir adamın kapatması olarak annesini kahrından öldürmüş, abisi Fuat'ı da insanların yüzüne bakamayacak, toplum içine çıkamayacak vaziyete getirmiştir. Onun bu davranışı bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

1.1.31. Sevim

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Sevim, uzun boylu, ince endamlı, sarışın bir kız olmasının yanında; bu dünyaya yalnız Hollywood'un selüloit şeritleriyle bağlıdır. Sevebileceği delikanlılar, benzemek istediği genç kızlar bu şeffaf kurdelelerden beyaz patiska perde üstüne akseden gölgelerdir. Bir dere, bir ağaç, bir bahçe, bir deniz kıyısı, bir mehtaplı gece eğer bu perdenin dışında ise, ona hiçbir şey söylemiyor, onda hiçbir duygu ve hiçbir heyecan uyandırmıyordu.¹Sevim, Sosyal bir tiptir ve dış etkenlerce harekete geçirildiğinden çevresinden çok fazla etkilenir. Genellikle çevresiyle iyi geçinir ve geniş bir arkadaş ortamı vardır. Bu sebeple Sevim “dışayönelik” bir tiptir. Topluma iyi uyum sağladığından dolayı günün geçerli ahlakî değerlerini ve inançlarını kabullenmiştir ve verdiği kararlarda hemen hemen bu basmakalıp değerlere uygun davranma eğilimindedir.

Sevim, içinde bulunduğu toplumdan ve çevresinden yaşadığı talihsiz bir olay neticesinde sıkılmaya başlar. Artık üyesi olduğu muhitten uzaklaşmayı ve yeni yerler, insanlar görmeyi arzu eder:

“Avrupa kıtasında geçirdikleri ilk haftadan beri Sevim'in onlara hiçbir ihtiyacı kalmamıştı. Kızcağız, sanki burada doğmuş, burada büyümüşken, birkaç senesini Ankara'da Servet Bey denilen bir adamın evinde geçirmeye mecbur kaldıktan sonra, tekrar doğup büyüdüğü yerlere dönmüş, vaktiyle alıştığı şeylere yeniden kavuşmuş gibi birden bire etrafına karşı bir neşeli sokulganlık göstermeye başlamıştı. Bir memleketten öbür memlekete, bir şehirden öbür şehre kalkıp geldikleri zaman Sevim, ancak beş on saatlik bir yabancılık ve tereddüt devresi geçiriyor, ertesi güne varmadan o yerin bütün caddelerini, parklarını, sinemalarını, cici bici mağazalarını, lavantacılarını, çiçekçilerini, moda ve şapka evlerini kendi eliyle koymuş gibi buluveriyordu. Tek başına her yere girip çıkıyordu; tek başına uzun gezintiler yapıyor; ne Ragıp Bey'in, ne Nedim'in kendisine arkadaşlık etmelerine ihtiyaç gösteriyordu.”²

Sevim, pasajdan da anlaşıldığı üzere içinde bulunduğu çevreye zorluk çekmeden uyum sağlayarak, insanlar ile iyi bir birliktelik içerisine girer. O, dış görünüşüne ve dünya

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 24-25.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 378.

nimetlerine son derece önem verir çünkü her şeyi duyuşal haz temelinde düşünür. Bu bilgilerden yola çıktığımızda Sevim'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde "duyuşal" tipin özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. Bu tipin içerisinde yer alan insanlar birdenbire, herhangi bir nedenden dolayı paranoyak olma eğilimindedirler:

"Zira, bu kız, o uğursuz vakadan beri hala -ne maksatla olursa olsun- herhangi bir erkek elinin vücuduna dokunmasını istemiyordu ve yaralanmış cinsiyetini dışarıdan gelen bütün tesirlere karşı hala vahşî bir titizlikle korumaktaydı. Olmaya ki, bir genç adam, ya bir flört maksadıyla ya da onu dansa davet etmek için yanına sokulmaya, hatta uzaktan bile arzuyu, hayranlığı ifade eder bir bakışla bakmaya görsün. Sevim, derhal bir yaban kedisi gibi irkilir, gerilir ve pençelerini atmaya hazır bir vaziyet alırdı. Hatta, bir defa, Mühendis Ragıp Bey'in ellerini ve kollarını bu pençelerin hoyrat temaslarıyla tırmık içinde bırakmıştı."¹

Yukarıdaki pasajda aktarılanlar Sevim'in bir adamın saldırısına uğradıktan sonraki ruh halidir. Sevim, yaşadığı bu olaydan sonra bir süre evden dışarıya adım atmamakla birlikte; kimsenin yüzünü görmek istememiştir. Erkek cinsine karşı derin bir tiksinti ve korku duyar. Yabancı bir erkek sesi işitti mi yüzü sapsarı kesilir ve eli ayağı titremeye başlar. Hele bir erkek elinin temasına hiç tahammülü yoktur. Onun içindir ki, kendisini tedavi eden hekimler, adamakıllı muayeneye imkânı bulamıyorlar; nabzını bile dinleyemiyorlardır.² Ancak Sevim Avrupa'ya gittikten sonra bu karamsar ve uyumsuz halleri yok olur. Ortaya çıkan küçük bir değişiklik duygularının değişmesine neden olmuştur. Bu durum onun yardımcı işlevi olan "dışayönelik duyuşal" tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmıştır. Sevim gibi dışayönelik duyuşal tipler çevrelerinde olan her olaya, özellikle moda olanlara kolayca katılırlar:

"Sevim, sinemada görmediği ve sinemadan öğrenmediği hiçbir harekette bulunmak, hiçbir iş yapmak istemezdi. Bugün tenis dersi almaya başlamışsa, bunun başlıca sebebi, ekran üstünde pek hoşuna giden birkaç film yıldızının bu top oyunlarındaki zarafetlerine hayran kalmış olmasıydı. Yine böyle bir sebeple ata binmek emelindeydi. Fakat henüz kendisine ustalık ve yoldaşlık edecek bir kavalie bulamamıştı."³

Sevim, gerek Türkiye'de gerek yurtdışında yaşadığı rutin hayattan ve çevresinden sıkılmış durumdadır. Sunacağı cazip olasılıklardan ötürü, yeni arkadaşlıklar, hobiler ve fikirler edinir böylece farklı ihtimaller gündeme geldiğinde eskiye ait şeyleri bir anda bırakır. Sevim, annesi ve Ragıp Bey'le birlikte kaldığı otelden kaçır ve tüm uğraşlara

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 375.

² Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 134.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 25.

rağmen nerede, kimle olduğu bulunamaz. Onun bu acımasızlığı ve bencilliği bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu tipler gelecek için her şeyini feda edebilir.

1.1.32. Ziver

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Ziver, dar ve cılız sırtı olan kıvrıkcık saçlı bir gençtir. Romanın bir diğer kahramanı Pertev ile birlikte sokaklarda yatıp kalkar. Ziver de sokaklarda büyüdüğü için dış dünyadan gelen uyarılar; algılarını ve duygularını etkilemede ve şekillendirmede ilk sırada gelir. Onlar karınlarını, orda burada çalışarak ya da hırsızlık yaparak doyururlar. Arada bu şekilde kendisini riske atar. Onun gözünde bilinmeyen her şey bir cazibe merkezidir. Ziver de Pertev gibi içinde bulunduğu durumdan ötürü yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Bu sebeple de “dışayönelik” bir tiptir. Ziver, kader arkadaşı olan Pertev’den arkadaşlıktan öte bir duygu ile ondan daha çok hoşlanmaktadır:

“Ziver, onu şimdiye kadar rastlayıp tanıdığı insanların en kusursuzu, en akıllısı, en kuvvetlisi, en yakışıklısı olduğu kadar en şık giyineni bilirdi. Hoşuna gitmeyen hiçbir tarafı, beğenip imrenmediği hiçbir hâli yoktu. Her hususta ona benzemek arzusuyla için için yanıp tutuşurdu. Ara sıra, çıplak gerdanına sarıp düğümlediği bir kirlî mendil, ona bahşişlerini ya da sadakalarını aldığı nice kalantor beyefendilerin türlü renkler, türlü çiçeklerle bezenmiş -ve Allah bilir ne kadar pahalı- ipek kravatlarından daha güzel görünürdü. Hele elleriyle bacaklarının öyle bir kıvraklığı, öyle bir baş tutuşu, kumral perçeminin ikide bir sağ kaşının üstüne öyle bir sarkışı vardı ki, Ziver'e, sinema ilanlarında hayran hayran seyrettiği delikanlı resimleri derecesinde taklidi imkânsız gelirdi ve Pertev'in eliyle bu hırpalanışlardan, bu itilip kakılışlarından adeta bir zevk ve iftihar duyardı.”¹

Fiziksel ve psikolojik anlamda zayıf olan Ziver, kendisini koruyacak ve sahip çıkacak bir erkeğe ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden her ne kadar kendisi de bir erkek olsa da Pertev’i nazarında bir Tanrı olarak görmektedir. Bu yüzden onunla karı koca gibi yaşamaya başlar ve her şeyi duygusal haz temelinde düşünür. Duyulara yönelik tutumundan ötürü de cinsel davranış sapması görülmektedir. Ancak bir süre sonra Pertev, romanın diğer karakterlerinden birisi olan Kevser isminde bir genç kızla evlenir. Bunun üzerine Pertev’i kıskanan Ziver, ona iftira atar ve hapse girmesini sağlar. Çok sevdiği Pertev’e birden bire düşman olmuştur. Bu bilgilerden yola çıkarak Ziver’i

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 76-77.

bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Ziver gibi “dışayönelik duyumsal” tipler küçük bir nedenden dolayı düşman veya paranoyak olma eğilimindedirler.

1.1.33. Rüknettin Molla

*Hep O Şarkı*¹ romanının yardımcı karakteri olan Rüknettin Molla, hayâsız, yılışık ve “hoppa” olmasının yanında romanın asıl kahramanı olan Münire’nin kocasıdır. Münire, Rüknettin Molla’yla kendi isteği ile evlenmemiştir. Kocasını sevmek bir yana adeta ondan tiksiniyor ve nefret etmektedir. Onun Rüknettin Molla hakkındaki şu sözleri bu durumu ispatlar niteliktedir:

“Aynı konakta kaynanamın vücudundan bölünüp çıkarılmış gibi birbirinden acayip bir alay mahlûkat kaynaşır dururdu. Bunların en acayibi, kaynanama en çok benzeyeni de benim kocamdı ve onu, evin içinde, geniş paçalı hilali donları, kadife hırkaları, işlemeli takkeleriyle bingil bingil dolaşırken görenler -hele arkadan bakıyorlarsa- validesi hanımefendiden hemen hiç ayırt edemezlerdi.”²

Rüknettin Molla, genellikle dış etkenlerce harekete geçirilir ve çevresinden çok fazla etkilenir. Çevresiyle ters düştüğünde bile oraya bağlı olduğu söylenebilir. Yaşam enerjisini tamamen dış dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Rüknettin Molla, dünya nimetlerine son derece önem vererek her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Evli olmasına rağmen, bazı geceler gizli gizli evdeki hizmetçilerin odasına gider ve günün birinde Habeşi bir hizmetçi kızı hamile bırakır. Çünkü onun hayattan tek beklentisi zevk ve heyecan almaktır. Bu bilgilerden yola çıkarak Rüknettin Molla’yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak onun gibi “dışayönelik duyumsal” tipler iyi birer arkadaş olabilmelerinin yanında yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilirler.

1.1.34. Şâhande Hanım

Hep O Şarkı romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Şâhande Hanım, genç yaşında iki küçük kızıyla dul kalmış bir kadın olmasının yanında; Boğaziçi’nin bir füsunlu cazibe merkezidir.³ Şâhande Hanım pek ehli dil bir kadındır, saza söze, cemiyet hayatına pek düşkündür ama bu düşkünlüğü herhangi bir taşkınlığa vurdurmamış ve ömrünün sonuna kadar vakarı, şerefi, itibariyle yaşamasını bilmiştir. Aynı zamanda

¹Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

²Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 50.

³Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 34-35.

çevresindekilere karşı sevecen bir insandır, ağzından kimsenin gönlünü kıracak bir söz çıkmaz. Hiç hissettirmeden küçükle küçük, büyükle büyük olmasını bilir ve halayıklarına, uşaklarına muamelesinde, nazik ve şefkatlidir. Bu davranışları onun yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır, dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Şâhande Hanım geçkin yaşına rağmen eğlenceye düşkün bir insandır:

“Halamın, altmış beş yaşından sonra, dünya zevklerine hala dört elle sarılmakta devam edişine yahut da bunlardan hâlâ bir neşve teselli umuşuna doğrusu biraz şaşmağa başlamıştım. Ta çocukluğumdan beri her hâl ve hareketi karşısında yalnız hayranlık duyduğum, her ettiğini, her söylediğini “mahzihikmet” [tam bir hikmet] bildiğim ve hele son felaketler üzerine bu hayatta kendime yegâne destek telâkki ettiğim halacığım, şimdi, bana havâî ve avare bir kadın gibi görünüyordu. Ondan tamamıyla irkilip soğumama yalnız şu düşünce mani idi: “Belki,” diyordum, “belki bütün bunları beni oyalamak, beni avutmak için yapıyor.”¹

Şâhande Hanım yaşının ilerlemiş olmasına rağmen hayattan zevk almak ve yeni heyecanlar yaşamak istemeye devam etmektedir. O, hâlâ dış görünüşüne ve eğlenmeye son derece önem vererek her şeyi duyuşal haz temelinde düşünmektedir. Verilen bilgilerden yola çıkarak Şâhande Hanım’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyuşal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik duyuşal” tipler, dış dünyadan gelen uyaranlara dönük yaşarlar. Yeni insanlar ve durumlar görmenin peşinde koşan bu tipler her şeyi görmek istemesine rağmen, gördüklerini anlama konusunda aynı isteğe sahip değillerdir.

1.1.35. Cennet

*Yaban*² romanının alıcı figürü olan Cennet; levent, “gelgelli”, kahkahası bol ve keskin bakışlı bir kadındır. Kaşlarına rastık çeker ve ellerine kına yakar. Köyde bulunan diğer kadınlar gibi erkeklerden ürküp kaçmaz. Herkesin içinde, hatta “Yaban” dedikleri Ahmet Celâl’in bulunduğu yerlerde bile elini kolunu sallayarak, göğsünü gere gere dolaşır. Tarlada çapa yaparken, evde yemek pişirirken, derede çamaşır yıkarken durmaksızın şarkı söyler.³ Genel olarak çevresiyle iyi geçinir. Bunun sebebi Cennet’in yaşam enerjisini dış dünyasına aktarmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla o, “dışayönelik” bir tiptir. Cennet, Süleyman ile evli olmasına rağmen; boynuna altınları

¹Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 153-154.

²Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

³Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 51.

takıp, göğsünün birkaç düğmesini açık bırakarak çeşme başında su doldururken gelip geçen erkekleri süzer. Bununla da kalmayıp erkeklerle ilişkiye girer:

“Yalnız, Cennet, -bu genç kadının adıdır- altı ay geçmedi, bir gece, bir ağıl duvarının dibinde bir yabancı adamla yakalandı. Bütün köy halkı sopalar, çapalar, övendirelerle, bu açık hava zinacılarının üstüne hücum etti. Cennet'le aşığı, ağılın duvarını kendilerine siper yapıp hücum edenlerin üzerine, öyle bir taş yağdırdılar, öyle bir taş yağdırdılar ki, herkes dağıldı. Kaçışmaya mecbur kaldı.”¹

Cennet, zevk ve heyecan arayışındadır. Dış dünyadan gelen uyaranlara dönük olarak yaşar ve her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Yukarıdaki pasajdan ve bilgilerden yola çıkarak Cennet'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim romanın sonunda yeni yerler ve durumlar görmenin peşinde olan Cennet aşığıyla birlikte köyden kimseye haber vermeden ayrılır. O, cazip gelen farklı ihtimaller gündeme geldiğinde eskiye ait şeyleri bir anda bırakmaktan zevk alır. Yeni bir şey peşinde olduğu zamanlarda öteki insanların duygularına karşı acımasızdır ve gelecek için gözünü kırpmadan her şeyini feda eder. Kocası Süleyman'ı bir an tereddüt etmeden arkasında bırakmıştır. Bu durum onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

1.2. İÇEKAPANIK DUYUMSAL TİPLER

1.2.1. Doktor Hikmet

Bir Sürgün romanının asıl kahramanı olan Doktor Hikmet kara gözlü, kartal burunlu, narin ve uzun boylu bir delikanlı olmasının yanında, yirmi yedi yaşında olmasına rağmen hayatın hemen her sahasında acemi kalmış bir adamdır. O, İstanbul'un kibar ve devlet düşkünü bir ailesi içinde çocuklarına lüzumundan fazla şefkatli bir ana baba elinde, bin türlü naz ve okşama ile büyümüştür. Mekteple ev arasında daima bir lalanın refakatinde gidip gelmeğe alışmıştır. Akranlarıyla münasebetlerinde her zaman sıkı bir ahlak ve seviye kontrolüne tâbi tutulur. Ailenin muhite karşı koyduğu bu karantınayı, zaten, muhit de - başka sebepler dolayısıyla - aileye karşı koymuş bulunmaktadır.² Ailesinin bu kadar üstüne düşmesi onu kısıtlamış; çocukluk ve ilk gençlik yıllarını yalnızlık ve arkadaşsızlık içerisinde geçirmesine sebep olmuştur. Çocukluğunda başlayan yalnızlığı, İzmir'e sürgüne gönderilmesiyle artarak devam etmiştir:

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 50-51.

²Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 18.

“Doktor Hikmet dikkatle buna bakıyordu ve buna bakarak kendi kendine diyordu ki: “Ben de tıpkı bu karınca gibiyim. Daracak bir hayat çemberi içinde dönüp duruyorum, dönüp duruyorum. Guraba hastanesi, Dağ mahallesindeki ev, Abajoli, Kosti, Kramer.. Kramer, Kosti, Aba joli, Dağ mahallesindeki ev, Guraba hastanesi. İşte benim dünyamın kutupları ve her birinin arasında üçer kilometrelik bir mesafe bile yok... Bu mahluk, hiç değilse, hep aynı noktada dönüp dolaştığının farkında değil. Sonra kurtulmak için bu ıslak duvarı delip çıkmağa çabılıyor. Demek ki bir gayesi var. Ben bundan bile mahrumum.”¹

Paris’e gidip orada yaşamanın hayalini kuran Doktor Hikmet, İzmir limanından Marsilya’ya gidecek olan vapura son anda yetişerek İzmir’den kaçır. Ancak yalnızlığı burada da peşini bırakmaz ve vapurdaki herhangi bir insanla ahbaplık kuramaz: “Kendi aralarında mütemadiyen ahbapça konuşup gülüşen bu adamlar, o, biraz yanlarına yaklaşır gibi oldu mu, derhal, soğuk bir resmiyetle susuyorlar veyahut sadece suratlarını asıp arkalarını dönüyorlardı.”² Paris’e attığı daha ilk adımda hiç de hayalindeki gibi bir yer olmadığını anlayan Doktor Hikmet tekrar karamsar bir psikolojinin içerisine düşer:

“Fakat Doktor Hikmet’in marazî bir raddeye [hastalıklı bir çizgiye]varan sıkılganlığı, onu bir müddet, gözleriyle uzaktan seyrettiği mermer masalardan birinin başına geçip oturmaktan alıyordu. Hiç tanımadığı bir adama söz söylemek, hiç bilmediği bir yere girip çıkmak ona zaten kendi memleketinde bile çok müşkül görünen bir işti. Şimdi ise, bu gibi hareketler, onun gözünde adeta korkunç bir hacim almıştı. Daha ilk adımında, “Paris” onu, o kadar yıldırılmış, o kadar cüretini kırmıştı ki, mümkün olsa gidip oteldeki odasına kapanacak ve oradan artık bir daha dışarıya çıkmayacaktı.”³

“Bizim neşemiz, dışarıya doğru taşmaz. Hep gönlümüzde için için kabırır.”⁴ diyen Doktor Hikmet yaşam enerjisini dış dünyaya değil iç dünyasına yönlendirmiştir. O, toplumdan hoşlanmaz, topluluk içerisinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. Bu sebeple Doktor Hikmet “içekapanık” bir tip olarak karşımıza çıkar:

“Doktor Hikmet, bu büyük ve yabancı şehirde, pusulasını o kadar şaşırılmış, her şeyi o kadar garipsemiş ve kendini o kadar kaybetmiştir ki, bir yandan arkasında bıraktığı ana baba şefkatine, hiç değilse uzaktan uzağa tekrar temasa gelmek; öbür yandan, kendisile dert ortağı birtakım insanlarla yeni bir dostluk ve arkadaşlık tesis etmek istemekle, bu sıkıntılı vaziyetten bir an evvel kurtulmağı düşünmüş oluyordu.”⁵

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 14-15.

² Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*,s. 32.

³ Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 61-62.

⁴Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 253.

⁵Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 74.

Doktor Hikmet, o çok arzuladığı Paris’in kalabalığından bir süre sonra bunalır ve onu mutlu edecek tek şey artık bu kalabalıktan sıyrılmak ve kendi iç dünyasına dönerek orada yalnız kalmaktır:

“Kafası bu birbirini tutmaz düşüncelerle karmakarışık, bahçeden dışarı çıktı, caddelerin kalabalığına katıldı. Fakat, bu kalabalık onu her vakitten ziyade rahatsız ediyordu. Doktor Hikmet, şu dakikada yalnızlıktan başka hiçbir şeyin hasretini duymuyordu. Yalnızlık... Lâkin, bir şehrin gürültüsü içinde, pencereleri bir işlek caddeye bakan bir odadaki yalnızlığı değil, tam mânasiyle bir kır ortasında, sessizlik, tembellik ve tahayyülle dolu bir yalnızlık istiyordu.”¹

Doktor Hikmet’in yalnızlığı biraz da onun özgüven yoksunluğundan kaynaklanmaktadır. Kendisini hiç beğenmemekle birlikte, gerek vücudundan gerekse de hâl ve davranışlarından hoşnut değildir. Bu durum onun psikolojisini de olumsuz yönde etkilemektedir:

“(...) kendi zavallı hâli; zayıf ve uzun boyu, incecik boynu, daracık omuzları ve Paris'e geldiği günden beri bir defa ütü yüzü görmemiş bir esvablarla kendi biçare manzarası, onun yüreğinde herhangi bir optimizma'ya [iyimserliğe] yer bırakmıyordu. Doktor Hikmet, zaten, hiçbir zaman kendisinden memnun değildir. Fakat, kendisine karşı şu andaki kadar da nefrete yakın bir hoşnutsuzluk duyduğunu hatırlamıyordu. Bedeninin her bir parçası ona karikatüral bir biçim gibi geliyordu. Bunun içindir ki, birkaç kere aynaya isabet eden gözlerini haşyetle [korkuyla] yere indirmişti. Lâkin, Doktor Hikmet'in, kendisini görmek için daima içinde taşıdığı bir ayna ve muttasıl bu aynaya dikili duran başka gözleri vardı. Bunları istediği yere çevirmek onun elinde değildi.”²

Dışarıdan gözlemlendiğinde sakin, edilgen ve davranışlarını denetim altında tutan biri izlenimi veren Doktor Hikmet, duygu ve düşüncelerinin kısırlığından ötürü diğer insanların ilgisini çekmemektedir: O, “Milyonlarca kişilik bir insan yığını içinde, kim olduğu, nereden geldiği, nereye gideceği, ne yaptığı, ne yapacağı hiç bilinmeyen; daha doğrusu, hiç kimsenin vazifesinde olmayan yalnız ve garip bir adam...”³ dır. Bu bilgilerden yola çıkarak Doktor Hikmet'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tipin özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. Onun gibi içekapanık duyuşa sahip olan tipler, kendilerini dile getirmedeki karakteristik içekapanıklık sorunundan dolayı çok zor anlaşılırlar. Yeni yerler ve yeni arkadaşlar

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 229.

²Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 107.

³Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 121.

görmeyi arzulayan Doktor Hikmet, Paris'e geldiği günden beri her şeyi duyuşal haz temelinde düşünmeye başlamış, zevk ve heyecan veren şeylerin peşine düşmüştür:

“Doktor Hikmet Parisli denince, kaldırımdaki kızla salondaki madamı, çeşni itibariyle birbirinden ayıramıyordu. Meselâ ilk akşam lokantada rastgeldiği kadınla, Montmartre kahvesinde bakiştığı kızı ve nihayet, şimdi önünden geçtiği bu genç talebeyi veya bu mağaza satıcısını aynı derecede şiddet ve ihtirasla arzu ediyordu.”¹

Pasajda bahsedilen durum Doktor Hikmet'in yardımcı işlevi olan “dışayönelik duyumsal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu tipler dış dünyadan gelen uyaranlara dönük yaşarlar, bencildirler ve hayattan tek beklentileri zevk ve eğlencedir:

“Şimdiye kadar, kendi keyfimden, kendi fantaziyelerimden, kendi zevk ve heveslerimden başka neye tabi oldum? Buraya kaçışımın sebebi nedir? Sanki, İzmir'de beni tazyik mi ediyorlardı? Bütün mânasiyle bir sürgün şartları içinde mi yaşıyordum? Haydi canım! Hep laf! Paris'i görmek hevesi; gezmek, eğlenmek arzusu, birtakım maceralara atılmak iştiyakları [özlemleri] (...)”²

Bunların yanı sıra Doktor Hikmet, karşısındaki insanların hissettiklerini, düşündüklerini ve belli bir duruma ilişkin gizli olasılıklarını tahmin etmekte başarılıdır:

“Arlette, ona yüzden “seninim” dese bile, içten o adamındı. O adamı sevmekte ve bütün mevcudiyetiyle onun olmakta berdevamdı. Doktor Hikmet, bunun böyle olduğunu nasıl biliyordu. Doktor Hikmet, bunu, malûm olan beş duygunun fevkinde bir müstesna duygu ile sezip hissediyordu. Genç kızın yüzüne her yakından bakışında o adamla geçirdiği saatlere ait bir perişanlığın izlerini görür gibi oluyordu. Daima gevşek ve çözülmeğe müheyya [hazır] bir topuzla tepesine doğru kabaran lepiska saçlarının dalgalarından tutun da her zaman açık bıraktığı fildişi rengindeki gerdanının pürüzsüz sathına kadar bu güzel kafanın her noktası, Doktor Hikmet'in endişeli gözleri önünde bir gizli aybın damgasını taşımaktadır. Ya gözleri!... Arlette'in yüreğini okumak için gözlerine dikkatle bakmak kâfi idi. Bunlar, içlerinde bir cürmün sırrını taşıyan bütün günahkârların gözleri gibi uzun bir bakışa asla tahammül edemiyorlar ve hemen uzaklara çevrilip kaçıyorlardı.”³

Bu durum onun gölgesi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 96.

² Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s.295-296.

³Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 244.

1.2.2. Derviş Çınarî

Nur Baba romanının yardımcı karakteri olan Derviş Çınarî, yirmi senedir dergâha hizmet eden, üç defa yaya olarak Hacı Bektaş’a gitmiş olan, Nur Baba ocağının emektaridir:

“Her sözünde bir hikmet vardır, dediği çıkar. Bacı ona danışmadan hiçbir şey yapmaz. Mürşid bile başı sıkıya gelince ona koşar. Onun içindir ki, kendisine taç ve teber[balta] verildi. Bununla beraber kendisinde kibrin zerresi yoktur, gündüzleri mutbakta yemeğini pişirir ve geceleri bahçenin bir köşesinde, kendi eliyle yaptığı dört direk üstündeki çardağında yatar.”¹

Hiçbir şekilde yorgunluk belirtisi göstermeyen Derviş Çınarî, dergâhın tüm işlerini tek başına yapar ve asla bu durumdan şikâyetçi olmaz. Ancak insanlara karşı çekingendir ve pek az sevgi gösterir. Bu durum onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. O, dergâha gelen misafirler arasına karışmaktansa, yalnız kalmayı tercih eder. Toplumdan hoşlanmaz ve toplum içinde kendisini kaybolmuş hisseder. Dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Günler geçtikçe Derviş Çınarî daha da içine kapanır:

“Biçare Derviş Çınarî artık tamamilen ihtiyarladı, kulakları ağırlaştı; beli büküldü, gözlerinin nuru söndü; öteden beri muamma ile dolu olan çehresi artık hiçbir mana ifade etmez oldu. Artık hiç kimse ile konuşmuyor ve eskiden şarkı söyleyerek nefes okuyarak gördüğü işlere gittikçe derinleşen bir sükût içinde devam ediyor.”²

Derviş Çınarî, dış dünyadan uzak durmayı tercih eder ve bu sebeple kendi duyularına yönelir. Çünkü kendi iç dünyasını dış dünyadan daha ilginç bulur. Dışarıdan onu gözlemleyen insanlara; sakin, edilgen ve davranışlarını denetim altında tutan biri izlenimi verir. Derviş Çınarî’nin bu özelliklerini dikkate alarak onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu sonucuna varılmaktadır. Derviş Çınarî’nin kötü bir alışkanlığı vardır ki oda uyuşturucuya düşkün olmasıdır. Nur Baba’nın gözünden düşen Nigar Hanım’a da bu kötü alışkanlığını aşılar:

“Vakıa bu kadınla bu adam arasındaki dostluk iptidalarında [önceleri] müşterek bir iptila saikasıyla [etkisiyle] başlamıştı. İkisi de haşhaşa ve afyona düşkünlü; fakat sonraları bu rabıta bir köpekle sahibi arasındaki muhabbet gibi sırf manevi bir alaka haline girdi. Derviş Çınarî, Nigar Hanım ağzını açıp bir kelime söylemeden, genç kadının ne diyeceğini bilir ve genç kadın onun bu bakışından ne istediğini anlardı. Böylece Derviş Çınarî

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 103.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 149.

Nigar Hanım'ın ne kadar ızdırap çektiğini bildi ve Nigar Hanım Derviş Çınarı'nın kendi ızdırabına aşına olduğunu hissetti.”¹

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda Derviş Çınarı'deki bu ilaç tutkusunun onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duyumsal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

1.3. DIŞAYÖNELİK DÜŞÜNEN TİPLER

1.3.1. Ahmet Kerim

Hüküm Gecesi romanının asıl kahramanı olan Ahmet Kerim, inandığı değerler uğruna savaşan, mesleğini dürüst bir şekilde yerine getirmeye çalışan, bir meşrutiyet aydınıdır. Ülkenin gidişatından ve içerisinde bulunduğu toplumdan memnun değildir. Bu durum onun hassas bir yapıya sahip olduğunu gösterir: “Hayatının politika ve yazarlık bölümünde ne kadar huysuz, nobran ve acı ise hususi bölümünde o kadar tatlı, ince, nükteci, cana yakın ve şendir.”²

“Çok samimi olduğu birkaç dostuyla Beyoğlu'nda içmeye, yemeye ve gezip eğlenmeye giderdi. Zaten bu Beyoğlu onun uğrağıdır ve dostları herhangi bir birahane önünde onun geçeceği saati beklerler. Bunların, kendisini, bazan ta matbaaya kadar gelip aradıkları da olur. Çünkü, Ahmet Kerim, yarenlik, sohbet ve eğlence âlemlerinde büsbütün başka bir adamdır.”³

Ahmet Kerim, çevresindeki arkadaşları tarafından aranılan bir insandır. Yakın dostları arasında popülerdir. Genellikle çevresiyle iyi geçinir. Bunun sebebi Ahmet Kerim'in “dışayönelik” bir tip olmasındandır. O dışayönelik insanlar gibi dış dünyadaki nesnelere ilgilenir onlardan gelen uyarıları dikkate alıp eylemlerini, yargılarını, duygularını ayarlar; kısacası nerede nasıl hareket edeceğini bilir. Ahmet Kerim idealist bir gazetecidir; enerjisini öğrenmeye, nesnel dünya hakkında bilgi toplamaya yöneltmiştir. Dönemin politikası ve olayları ile yakından ilgilenmektedir. Buradan yola çıkarak Ahmet Kerim'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tipin özelliklerini taşıdığı sonucuna varırız. Dışayönelik düşünen tipin en iyi yönlerinden birisi sadece dış dünya ile ilgilenmesi ve nesnel gerçekler üzerinden yorum yapmasıdır. Lâkin bu durum zamanla onu sınırlandırabilir; sadece gerçeklere

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 172.

²Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 37.

³Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 37.

bağlanmasını sağlayabilir. Ahmet Kerim de bu sebeple gerçeklere takılı kalır, soyut fikirler oluşturamaz:

“Nidayı Hakikat başyazarı düşüncelerinin burasına gelince kendisinden öğrenir gibi oldu ve ruhunu, yaptıkları şeylerin dürüstlüğünden şüpheye düşen kişilere mahsus, derin bir keder kapladı. Fakat, genç varlığında her düşünceden daha kuvvetli olan bencilliği birden başını kal dırdı: “Hayır! Ben, yalnız ben, bu cins hakikat bezirgânlarından değilim” dedi. “Her yazım kuvvetle inandığım, kuvvetle hak bildiğim bir fikrin ifadesidir.”¹

Ahmet Kerim, Ahmet Samim’in öldürülmesi ile yalnızlığa ilk adımını atmış olur. Çünkü çevresinde onu Ahmet Samim kadar iyi tanıyan, anlayan başka kimse kalmamıştır:

“Ahmet Kerim, bütün cesaretini ondan almamış mıydı? Onu, her sendeleyip düşeceği sırada bir kahkahasıyla ayağa kaldıran, onun iradesini, bu her zaman taze neşenin bir hava fişeği kandillerini andıran binbir türlü pırıltılarıyla şevke getiren, ona çılgın bir cesaretin hesaplı ve tedbirli bir kuvvete üstün olduğunu söyleyen Ahmet Samim değil miydi?”²

Ahmet Kerim, yalnızlığa giden yolda son darbeyi de Samiye’den almıştır. Onun intiharıyla hayata tamamen küser: “Samiye'nin intiharı onda neşe ve zevk adına ne varsa hepsini alıp götürmüştü.”³ O artık ne yapacağını, nereye gideceğini bilemez; tamamen boşluğa düşmüş ve kaybolmuş bir insandır: “O gün bu gündür, ne kadar değişmiş, ne kadar bambaşka bir adam olmuştu! Her şeye ve herkese karşı yüreğinde bir yabancılik duyuyordu.”⁴ Bunlarla birlikte, Ahmet Kerim’in yaratılışı itibariyle utangaç ve çekingen bir insan olması, yeni dostlar bulmasına da engel olmuştur. Onun içinde bulunduğu durumlar değiştikçe duyguları da değişmektedir. Bunun sebebi Ahmet Kerim’in bilinçaltında yatan “dışayönelik duygusal” tipin harekete geçmesidir. Bu tipler gibi Ahmet Kerim de değişen duygularına rağmen nazik ve geçimlidirler. Kendi başlarına kalmaktan hoşlanmaz; bu sebeple marazi ve depresif davranışlar sergiler:

“Ahmet Kerim bütün bu karşılama töreninin dışında, bir kenarda, küskün duruyordu. Tatmin edilmemiş genç muharrir kibrinin gittikçe artan ateşi, ona bir çeşit sıracalı çocuk mızımlığı vermişti. Lazım geldiği kadar saygılı veya özden olmayan bir selamı; bir laubalice gülüş, bir dalgın bakış; taşlarcasına bir söz, bir hiç onda, doğrudan doğruya onuruna vurulmuş bir darbe tesirini yapıyor ve bunun işkencesini bir ağır yük gibi, günlerce yüreğinin üstünde taşıyordu. Ahmet Kerim'in yüreğinin üstüne çöken yük keşki

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 13.

²Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 45.

³Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 240.

⁴Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 111.

bununla kalmış olsaydı! O, umulmayan, o hatır ve hayale sığmaz intihar faciasından sonra genç adamın kalbinde pişmanlık, yuva yapmış bir yılan gibidir. Bu yılan her gün histerik bir kadın kolu gibi kıvrılarak, burkularak yüzlerce yumurta yumurtluyor ve bunlardan çıkan küçücük haşereler onun kanına zehirlerini akıtmaya başlıyordu.”¹

Romanın başında idealist bir aydın olarak çizilen Ahmet Kerim, romanın sonuna doğru artık günlük yaşamda karşımıza çıkan sıradan insanlar gibi yaşamaya ve düşünmeye başlayarak günden güne pasifleşir.

1.3.2. Sırrı Bey

Hüküm Gecesi romanında karşı güç durumunda bulunan Sırrı Bey, eski ittihatçılardan biriydi. Onun için muhalifler arasında adına “Dönme Sırrı” denilirdi:

“(…) Sırrı Bey, bu yeni başlayan teşkilâtli hareketin içinde hiç durmak, hiç yorulmak bilmez mücadeledecilerden biriydi. Bundan başka İshak Sükûti'nin en samimi bir arkadaşı olmak ve o ölümlük yanında bulunmak dolayısıyla, şahsi yetinin öteki bütün Jön Türkler arasında büsbütün ayrı ve saygıya değer bir manası vardı. Eğer o, bu sıfatını şimdi tamamiyle kaybetmiş bir hâlde bulunuyorsa, bunun sebebi, yine kendisidir. Sırrı Bey ağırbaşlı olmasını, hiç değilse öyle görünmesini bilmedi. On sekiz yaşında ne idiye, otuzunda, otuz beşinde yine öyle kaldı; yani, atılgan, coşkun, gürültücü ve son derece hükmetmeye meyilli olarak.”²

Sırrı Bey genel olarak çevresiyle iyi geçinen, sosyal bir insandır. İçinde bulunduğu çevreyle ters düştüğünde bile oraya bağlı bulunduğu söylenebilir. Bu sebeple Sırrı Bey “dışayönelik” bir tiptir. Gerek Ahmet Kerim’le gerek diğer arkadaşlarıyla girdiği sosyal ortamlarda son derece rahattır. Ancak Ahmet Samim’in öldürülmesinden sonra tüm muhalifler, kendilerinin de öldürüleceğinden korkar ve susarlar. Bu sessizlikte sadece Sırrı Bey’in gür sesi duyulur. Fakat çevresinde Ahmet Kerim’den başka kimsesi kalmamıştır. Sürekli onunla vakit geçirmeye başlar ve İstanbul’da olan olayları herkesten önce Ahmet Kerim’e iletir. Ahmet Kerim bu durumdan şüphelenir ve bir süre sonra Sırrı Bey’in İttihat ve Terakki’ye bilgi sızdırdığı ortaya çıkar. O, kendisini nesnel dünya hakkında bilgi toplamaya yöneltmiştir. Gerçeklerle ve maddi şeylerle ilgilenir. Bu açıdan Sırrı Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tipin özelliklerini taşıdığını görürüz. “Dışayönelik düşünen” tipler, duygusal yönlerini bir yana ittiğinden, diğer insanlara soğuk ve kendini beğenmiş bir izlenim verebilir:

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 157.

²Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 34.

“Ahmet Kerim, Sırrı Beyin bütün o sevimsiz görünüşlerine, yağlı ve uzun saçlarına, huysuzluğuna, inatçılığına, kibir ve gururuna rağmen, bu pörsümüş derinin altındaki cevheri her an sezerdi. Bu adam, saygıya değer değilse bile, her hâlde acımaya ve sevilmeye layıktı. Çünkü, bahtsızdı; daima bahtsızdı.”¹

Ayrıca, Sırrı Bey gibi dışayönelik düşünsel tipler kişisel ilişkilerini olduğu gibi kabul etme ve çevrelerindeki insanların duygularını fark etme eğilimindedirler.

1.3.3. Selma Hanım

Kiralık Konak romanının yardımcı karakteri olan Naim Efendi'nin hemşiresi Selma Hanım, genç kızlığından beri ailenin içinde herkesten ziyade kendisine hürmet ettiren ağır, haşmetli ve amirane bir kadındır. Naim Efendi'yi genç yaşından beri kah yakından, kah uzaktan sevk ve idare eden Selma Hanımefendidir. Naim Efendi, hatta evlendikten sonra bile birçok zamanlar hemşiresinin tesiri altında kalır; bu kadının akliselimine, azim ve iradesine, dirayet ve basiretine hayrandır. Karısının vefatından beri hemen her sokağa çıkışında bir kere ona uğrar. İki kardeş, uzun uzadıya dertleşirler, hasbihal ederler. Naim Efendi, bu hasbihallerden ekseriya dayak yemiş, kabahatli bir çocuk gibi çıkar. Zira Selma Hanımefendi, pek ziyade tok sözlü bir kadındır. Herkesin kusurunu yüzüne vurmakta ve işlenen hatanın hiç değilse dille cezasını vermekte zerre kadar insafı yoktur.² Selma Hanım, lafını hiç kimseden esirgemeyen, girdiği ortamlarda son derece rahat bir insandır. Çünkü o yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Bu sebeple “dışayönelik” bir tiptir. Naim Efendi hastalanıp da koca konakta tek başına kaldığında onu kendi evine götürmek ister ancak Naim Efendi bu duruma sıcak bakmaz ve ısrarla reddeder. Bunun üzerine Selma Hanım, bir yana çekilmek yerine tartışmayı ve ağız kavgasını tercih eder:

“Naim Efendi, hemşiresi böyle haykırdıkça daha ziyade hıçkırmaya başladı; zira, gittikçe heyecanı artıyordu. Öyle ki, hastanın ne kadar sükûna muhtaç olduğunu pekiyi bilen Cenân Kalfa, ihtiyar adamın hıçkırığından evvel Selma Hanımefendi'nin bağırmaclarını durdurmaya çalıştı. Fakat, esasen pek yaygaracı olan Hanımefendi, kendi sesinden başka bir şey işitmiyor, söyledikçe coşuyor, söyledikçe coşuyordu.”³

Elinden geldiği kadar Naim Efendi'nin problemlerini çözmeye çalışan Selma Hanım, konağı satılığa çıkartmaya karar verir ve hemen hemen her gün kimi görse konağın satılık olduğunu söyler. Abisini içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için bir çıkar yol

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 35.

²Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 32.

³Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 158.

aramaktadır. O, çöple samanı ayırmada oldukça iyidir. Bu açıdan Selma Hanım'ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tipin özelliklerini taşıdığı anlaşılmaktadır.

Selma Hanım abisi Naim Efendi'yi çok sever ve ona içten bir saygı duyar. Naim Efendi'nin kızı ve damadının onu konakta tek başına, hasta ve sefalet içinde bırakmasına dayanamaz, abisini kendi evine götürmek ve yardım etmek ister:

“Kardeşim, kardeşim, nihayet seni dertli ettiler, gördün mü bir kere başımıza gelenleri! Şimdi ne yapalım Kalfa? Allah aşkına çabuk bir çaresini bul! Aman bana da fenalıklar geliyor. Hay Allahtan bulasıcalar, buna can mı dayanır? Nasıl içlerine sinmiş de bunu böyle yalnız bırakmışlar? Ayol, insanın kalbi nasıl rahat eder? Nasıl eğlenir, nasıl gezer tozar? Hele o yangın gecesi, hele o yangın gecesi... İstanbul'un dört köşesinden yedi kat yabancılar koştu geldi de onlar bir uşak göndermek lüzumunu bile hissetmediler. Benim aklıma bakın ki hala nelere şaşıyorum. Vah kardeşim vah, neyin var, neyin yok hepsini, hepsini onlara verdin; şimdi de onlar için hıçkırma hıçkırma can veriyorsun! Bari biliyorlar mı? Bari neden bu hale geldiğini biliyorlar mı? Ne gezer, ne gezer! Vallahi vazifelerinde bile değil. Orada gece gündüz vur patlasın, çal oynasın!”¹

Selma Hanım'daki bu gereksinimi olanlara karşı duyduğu merhamet duygusu onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “içekapanık duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu tip bir kadındaki hissetme genellikle çocuklarına geçer.

1.3.4. Cahit Halit

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Cahit Halit, İzmir'de Dış Ticaret Ofisi'nde görev yapmaktadır. Biz onun hakkındaki bilgiye yakın arkadaşı olan, Ahmet Nazmi ile memleket meseleleri hakkında mektuplaşmaları üzerine ulaşıyoruz. Ahmet Nazmi, Cahit Halit'e gönderdiği mektubunda ondan şu şekilde bahseder: “Memleketin havasında boş yere arayıp durduğum 'aşk ve şevk' sanki her taraftan çekilmiş de senin içinde toplanmış gibi... Kendi kendine fıkır fıkır kaynayıp duruyorsun; fakat sakın günün birinde, köpürüp taşayım deme.”² Cahit Halit, iyimser bir mizaca sahip olan, her şeye rağmen umudunu kaybetmeyen bir insandır:

“Cahit Halit şimdi, ellisini boylamış bir yaşlı insandır. Fakat, genç ve akıncı ruhu, hala içinde fıkır fıkır kaynayıp duruyor. Ama, neye yarar? Bu ruh, yirmi beş yıl, hep böyle boş yere kaynadı durdu. Bir zamanlar, İzmir Dış Ticaret Ofisi'nde vazife görürken amirleri ona, taşkın mizaçlı, haddini bilmez bir memur gözüyle baktı; parti, mahalli teşkilat

¹Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 158.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 118.

içindeki birçok hareketlerini siyasi disipline aykırı buldu ve fikirlerini yaymak için çıkardığı bir dergide, her yazdığına ters mana veriliyordu... Nihayet, serbest hayata çekilip bir kooperatifin umumi kâtibi olduğu zamandan beri de hala bu bürokratik kafanın baskısı altında bunalmaktadır.”¹

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda Cahit Halit’in yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirdiği görülmektedir. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. O, tüm enerjisini öğrenmeye ve nesnel dünya hakkında bilgi toplamaya yöneltmiştir. Ancak, duygusal yönlerini bir yana ittiğinden, diğer insanlara soğuk ve kendini beğenmiş bir insan izlenimi vermektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak Cahit Halit’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Dışayönelik düşünen tiplerin, düşüncesinin yönü dış dünyadır. Gerçeklerle ve maddi şeylerle ilgilenir. Eğer kendisine birtakım fikirler gerekiyorsa bunları ya geleneklerden ya da günün geçerli inançlarından alır. Duygularını genellikle dış dünyadan saklar, sessiz ve ilgisizdir. Genellikle melankolik bir havası vardır:

“Cahit Halit bir yandan, bu yolda heba olmuş gençliğine acırken, öbür yandan yurt ölçüsünde, kimbilir, daha nice samimi enerjilerin böylece yıpranıp gitmiş olduğunu düşünererek derin bir yeise düşüyordu. Bu yeis içinde onun yegâne tesellisi, Ahmet Nazmi gibi birkaç candan arkadaşıla ettiği hasbihallerdi. Şimdi ise, bu teselliden de mahrum kalmış ve memleketi saran şu manevi anarşi havasında, kendi yazdığını kendine okutan, kendi söyleyip, kendi dinleyen bir meczup haline girmişti.”²

Bu davranış yapıları ve duyguları onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “içekapanık duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Ancak Cahit Halit gibi gölgesi içekapanık düşünen tip olanların, duygusal bağlarla bağlı oldukları yakın çevrelerde değerleri iyi bilinir, kalıcı ve güvenilir dostlukları vardır.

1.3.5. Halil Ramiz

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Halil Ramiz, ilk başlarda ateşli ve milliyetçi bir mektep öğretmenidir. Ancak daha sonra söylediği heyecanlı bir nutukla Atatürk’ün ilgisini çekmiş, çok geçmeden de mebusluğa seçilmiştir. Halil Ramiz çevresinde sevilen ve saygı duyulan bir insandır. Çeşitli aralıklarla kendisine verilen görevler sebebiyle Anadolu’nun muhtelif yerlerini dolaşır. Sosyal bir tiptir, grupları ve insan topluluklarını sever. Her türlü sosyal etkinliğin içerisinde son derece

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 581.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 581.

rahattir. Çeşitli nedenlerden dolayı çevresiyle sıkıntı yaşar ancak yine de içerisinde bulunduğu muhite bağlı olduğu söylenebilir. Yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Ancak Halil Ramiz, duygusal yönlerini bir yana ötelediğinden, diğer insanlara soğuk ve kendini beğenmiş biri izlenimi verebilir. Bunun yanında yardımseverdir, her zaman güçlünün değil güçsüzün yanındadır. Romanda da bir meseleyi çözmesi için görevlendirilir. Atıklar köyüne uğrar ve köylülere yardımcı olabilmek için elinden geleni yapar. Problem çözmede ve çöple samanı birbirinden ayırmada oldukça iyidir. Ayrıca Halil Ramiz, çevresindeki insanların duygularını fark etme eğilimindedir:

“Halil Ramiz gibi sezisi kuvvetli ince bir psikolog için bu sorunun cevabını bulmak o kadar zor değildi: Neşet Sabit, ya bir bakanlık kokusu almış; şimdiden mesuliyet sahibi bir devlet adamının tedbirli rolünü oynamak istiyor; ya da -Halil Ramiz, bunu kendi kendisine itaftan bile tiksiniyordu- ya da, kimbilir belki, diğer birçok arkadaşı gibi, ona gözden düşmüş ve artık samimiyetine layık görmediği bir kimse muamelesi yapıyordu.”¹

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Halil Ramiz’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Romanın başından sonuna kadar adaletli, dürüst ve namuslu bir politikacı olan Halil Ramiz, bu erdemlerinin mükâfatını alacağı yerde hep kaybeden taraf olmuştur.

1.3.6. Nebile

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Nebile; yirmi beş yaşında, fidan gibi kalmış bir boyu, süt beyaz bir teni, gür ve siyah saçları, incecik samur kaşlar altında tatlı ve munis bakışlı lacivert gözleri olan genç bir kadındır.² Romanın bir diğer karakteri olan Komiser Hamdi Bey’in karısıdır. Hamdi Bey takıntılı ve ayak fetişisti bir adamdır. Nebile, kocasının her gece ayaklarını sevmesine, sadece onlarla alakadar olmasına anlam veremez. Kocasının hasta olduğunun farkındadır ancak bu durum karşısında ne yapacağını bilemez: “Zira, o kadar tedbirli, metanetli, temkinli olan Nebile, artık, sıfırı tüketmişti. Ne kafasında o eski açıklıktan, ne iradesinde o eski sağlamlıktan eser kalmıştı.”³ Ancak yine de evinde bir takım sorunlar olan Nebile, çevresindeki insanlarla iyi geçinmektedir. İstese evden hemen ayrılabilir ama o bunu tercih etmez çünkü onun gözünde bilinmeyen her şey bir cazibe merkezidir. Kocasının

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 59.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 197.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 296.

içinde bulunduğu hastalığı ve kendisinden önce esrarengiz bir biçimde ölen Hamdi Bey'in eşlerinin ölüm sebeplerini merak eder. Çünkü Nebile yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, objelerden korkmaz hatta onların arasında kendisini güvende hisseder. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Tüm enerjisini kocası Hamdi Bey'in üzerindeki sır perdesini aralamaya harcamaktadır ve başarılıda olur. Bir gün Hamdi Bey, eve kundak getirerek Nebile'yle kundak oyunu oynamak ister. Nebile her ne kadar korksa da kabul eder çünkü sonunu merak etmektedir. Bu oyun sonunda Hamdi Bey'in kendisinden önceki eşlerini gıdıklayarak öldürdüğünü anlar ve karakola giderek kocasından şikâyetçi olur. Bunun neticesinde de Hamdi Bey tutuklanır. Nebile yıllardır çözölemeyen problemi çözmüştür. Onu, verilen bilgilerden yola çıkarak bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Nebile gibi “dışayönelik düşünen” tipler çöple samanı birbirinden ayırmada oldukça iyidirler.

1.3.7. Vali İhsan Turan

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan İhsan Turan, Türk Ocakları'ndan yetişme, ileri fikirli bir milliyetçidir. Ayrıca ileri bir Türk cemiyetinin kurulması için işe evvela halkın sosyal hayat şartlarını değiştirmekten başlamak gerektiği kanısındadır. Halka, medeni bir surette yaşamak, muasırlaşmak, garplılaşmak nedir, bunları birtakım canlı belgelerle öğretmek, onca idare amirlerinin ilk vazifesidir. Mütareke devrinde, daha hiçbir resmi sıfatı yokken bile birkaç arkadaşıyla beraber modern köyler kurma teşebbüslerine bunun için girişmiş, ilk kaymakamlıklarında dans ve konferans salonlu kulüplerini bunun için açmıştır.¹ İhsan Turan sosyal bir tiptir ve bunun bir sonucu olarak da çevresiyle iyi geçinir. Çevresiyle ters düştüğünde bile oraya bağlı olduğu söylenebilir. Göreve gelmesiyle halkın alışkın olmadığı bir takım yenilikler yapar ve bu durum söylentilere yol açar: “Binaya lüzumsuz yere birtakım süsler yaptırdığı, Ankara'dan yol paraları vererek, birtakım yabancı ustabaşılar, bezgiciler çağırdığı, her kata bir banyo koydurduğu ve mobilyalarını Avrupa'dan getirttiği söyleniyordu.”² Ancak İhsan Turan tüm bu söylenenlere kulak asmayarak işine devam eder ve halkın daha iyi şartlar altında yaşayabilmesi için elinden geleni yapar. Onun çevresindeki insanlar için çabalaması, onlarla uyum içerisinde yaşamak istemesi, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. İhsan Turan'ın tek bir amacı vardır ve tüm

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 49.

² Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 49.

yaptıkları onu, amacına bir adım daha yaklaştırmaktadır. Onun bu yegâne amacı, sosyal hayatın çehresini değiştirmek, halkın medeni seviyesini yükseltmek ve Anadolu'nun geri kalmış şehirlerini Avrupa'daki emsalleri seviyesine çıkarmaktır. Tüm enerjisini bu yolda harcar. Bunlara ek olarak İhsan Turan, problem çözmede ve iş organizasyonlarında son derece iyidir. Bu bilgilerden yola çıkarak İhsan Turan'ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik düşünen” tipler kişisel ilişkilerini olduğu gibi kabul etme ve çevrelerindeki insanların duygularını fark etme eğilimindedirler.

1.4. İÇEKAPANIK DÜŞÜNEN TİPLER

1.4.1. Ahmet Celâl

Yaban romanının asıl kahramanı olan Ahmet Celâl, katıldığı Birinci Dünya Savaşı'nda gazi olan eski bir subaydır. Askerliği esnasında emir eri olan Mehmet Ali, sağ kolu ve hayatta kimsesi olmayan bu adama acır ve onu kendi köyüne davet eder. Çok fazla seçeneği olmayan Ahmet Celâl bu teklifi kabul eder ve Mehmet Ali ile birlikte köye gider:

“Dünyadan elini eteğini çekmiş bir kimse için Anadolu'nun bu ücra köşesinden daha uygun neresi bulunabilir? Ben, burada diri diri, bir mezara gömülmüş gibiyim. Hiçbir intihar bu kadar şuurlu, bu kadar iradeli, bu kadar sürekli ve çetin olmamıştır. Daha otuz beşimize basmadan her şeyin bittiğini, işin tamam olduğunu; aşkın, arzunun, ümit ve ihtirasın artık bir daha uyanmamak üzere sönüp gittiğini kendi kendimize itiraf etmek; kendi kendimize, bütün mutluluk ve başarı kapılarının kapandığını söylemek ve gelip, burada bir ağaç gibi yavaş yavaş kurumağa mahkûm olmak. Böyle mi olacaktı? Böyle mi sanmıştım? Lâkin işte böyle oldu ve böyle olması lazımdı.”¹

Ahmet Celâl'deki ilk hayal kırıklığı; yalnızlık ve karamsarlık hissi köye geldiği ilk andan itibaren başlar. Bu köy hiç de onun hayal ettiği gibi bir yer değildir. Bahsi geçen köy adeta ondaki kaybolmuşluk ve yalnızlık hissini tetikler çünkü o, köyü kendisi ile özdeşleştirir. Ahmet Celâl'in gözünden köy şu şekilde betimlenir:

“Burada ise, yalnız gerçek; çıplak, çirkin, kaba, yalan gerçek!.. Boz toprak dalgaları, alabildiğine uzuyor. Yeknesak ovayı ikiye bölen Porsuk Çayı şiddetli bir zelzelenin açtığı bir uzun, bir yılankavî yarık gibidir. Hiç suyu görünmez. Tâ yanına gittiğiniz zamanda bile, o suyun cana can katan serinliğini ve rengini bulamazsınız. Boz topraklar orada çürümüş ve pıhtılaşmış sanılır. Elinizi bir soksanız günün hangi saatinde ve hangi

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 17.

mevsiminde olursa olsun bir cerahat gibi ılıktır. Ve tepeler... Ve tepeler, birer urdur. Ve bütün ufkun çerçevelediği âlem, ancak, bu ıstırap manzarası ile canlı görünür. Boş ve lüzumsuz feza içinde, hiçbir kuşun geçtiğini görmedim.”¹

Ahmet Celâl, yalnızlığından ve kimsesizliğinden kaçmak için geldiği bu köyde daha fazla yalnızlaşır. O, köye gittiğinde sağ tarafındaki eksikliği hissettirmek için, ilk zamanlar köylülere sağ tarafını döner. Bunun sebebi, insanların saygısını ve takdirini kazanmak istemesindedir. Ancak bu durum köylülerin merhametini uyandırmadığı gibi, onlar tarafından umursanmaz bile. Bununla da kalmayıp köylüler onu kendilerinden birisi olarak görmezler, ona kendi aralarında “yaban” ismini takarlar:

“Buraya geldiğim günden beri beni işgal eden en önemli, en büyük şey, Mehmet Ali'nin evindekilerden başlayarak, köylüleri kendime alıştırmak, ısındırmak olmuştur. Lâkin şimdiye kadar -işte buradaki yaşantımın bu sekizinci ayıdır- hâlâ küçük İsmail'le Mehmet Ali'nin anası Zeynep Kadından başka birisinde muvaffak olduğumu sanmıyorum.”²

“Mehmet Ali olmasa hiç kimse benimle konuşmayacak, benim yanıma yaklaşmaktan çekinecek; bana köyün sokaklarında dikili bir korkuluk gibi bakacak. İlk günler çocuklar benden ürküp kaçışmıyorlar mıydı? Köpekler arkamdan havlamıyorlar mıydı? Oysa, ben ne acayip, ne korkunçtum. Bilakis... Ve buraya yabancılardan kaçıp geldim; yabancının cevrenden kaçıp geldim. Ta ki, kendi kanımdan, kendi canımdan bu küçük insan cemiyetinin içine karışayım, onunla haşır neşir olayım, onda kimsesizliğimi unutayım diye...”³

Ahmet Celâl'in köyde kaldığı sürece başından geçenleri ve o anlarda hissettiklerini yazdığı küçük bir not defteri vardır. O, içinde bulunduğu yalnızlıktan ve karamsarlıktan kurtulmak, bir an içinde olsa bu dünyadaki garipliğini unutmak için yazmakta ve adeta her yazdığında bir katharsis (arınma) yaşamaktadır: “Lâkin, ben bütün bu yazılan bir kimseye bir şey anlatmak için yazmıyorum. Hayır, hayır, bu hiç aklımdan geçmedi. Ben bu yazıları, kendi kendime konuşmak için, yalnız bunun için yazıyorum.”⁴ Ahmet Celâl'in yalnızlığını anlamamız açısından onun kendisini bir konserve kutusuna benzettiği şu pasaj önem arz etmektedir:

“Geçen gün, kırlarda dolaşırken ayağım bir konserve kutusuna çarpmıştı. Durup bakmıştım. Bu kutu Amerika'dan gelmiş bir kutu idi ve üstünde İngilizce bir şeyin adı yazılı idi. Bu kutuyu buraya hangi yolcular bıraktı? Kim bilir ne zamandan beri kaldı,

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 29.

²Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 36.

³Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 20.

⁴Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 98.

bilmiyorum. Fakat tuhaf bir ilgiyle eğildim, elime aldım, baktım âdeta bir eski âşınayı görür gibi oldum. Ben, bu topraklarda, işte bu teneke kutunun eşiyim.”¹

Ahmet Celâl'deki bu kaybolmuşluk, yalnızlık ve karamsarlık hissi zamanla yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesine sebep olmuştur: “Kendimi o kadar garip o kadar yalnız ve öksüz hissediyorum.” diyen Ahmet Celâl'i bu bağlamda değerlendirdiğimizde “içekapanık” bir karakter olduğu anlaşılmaktadır. O köydeki insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir. Bu nedenle köyde yaşadığı bu sorunlar karşısında eylemsel planda bir faaliyette bulunmayıp düşünmeyi tercih eder. Zira içekapanık tipler topluluk içinde kendilerini boşlukta hissederler ve ait olamazlar. Ahmet Celâl de bu hislerle adeta boşlukta ve köylülerle kendisi arasında bir uçurumun olduğunu fark eder ve giderek onlardan uzaklaşır:

“Şimdi yalnızım, büsbütün yalnızım. Bu akşamdan itibaren tek kolumla her işimi kendim göreceğim. Yemeğimi kendim pişireceğim. Odamı kendim süpüreceğim. Belki günün birinde kadınlar arasında çamaşırımı yıkattırarak bir kimse bulamayıp kendim yıkamak zorunda kalacağım.”²

Ahmet Celâl'in düşünceleri kendisine dönüktür. Duygusuz ve uzak bir insan izlenimi verir ve düşünceleriyle baş başa kalmak ister. Mehmet Ali gibi birkaç yakın dostunun dışında insanlar onu pek ilgilendirmez. Bu durumda Ahmet Celâl'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tipin özelliklerini gösterdiğini anlarız. Dışarıdan bakıldığında içekapanık düşünen tip genellikle garip bir kişilik olarak görülür. Yukarıda da değindiğimiz gibi, köylüler onu kendilerinden biri olarak görmemişler ve ona “yaban” ismini takmışlardır:

“Geceleri sabahlara kadar okumayayım da ne yapayım? Ben, el ayak çekildikten sonra odamın kapısını sürmeleyip kitaplarımla başbaşa kalmak saatini dört gözle beklerim. Çünkü, bu ömrümün bütün hazin sergüzeştini ve yaşadığım anın ağır sıkıntısını unuttuğum tek saattir. O vakit, bu çıplak ve yalçın oda, gerçek dünyadan daha geniş, daha ferahlı bir âlemin munis, sevimli ve her biri sihir ve füsunla yoğrulmuş mahlûkları ile dolmağa başlar.”³

Ahmet Celâl, Mehmet Ali'nin annesi Zeynep Kadın'ın tarlası üzerinde hiç hakkı yokken hak iddia eden Salih Ağa karşısında dimdik ayakta durmuş ve kendisine evinin kapısını açan, karnını doyuran bu yaşlı ve yardıma muhtaç insana romanın sonuna kadar

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 69.

²Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 108.

³Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 21.

destek çıkmıştır. Ahmet Celâl gibi duygusal tipler, mutsuzluğun ve adaletsizliğin farkına vardığında yardımcı olmak için gerçek bir istek duyar:

“Oğlu askere gittiği gün bile gözünden bir damla yaş akmayan bu kadın, şimdi bir toprak parçası elinden gidecek diye ağlıyor. Asıl tuhafı şu ki, bu tarla kira ile benim hesabıma ekip biçiliyor. Ve Salih Ağa benden davacıdır. –Korkma, ona zırnık vermem. Gerekirse mahkemeye düşeriz.”¹

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda bahsi geçen durumda Ahmet Celâl’in sergilediği tavrın sebebi onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkması olarak görülmektedir.

1.4.2. Fuat

Panorama romanın asıl kahramanı olan Fuat, zorlukla geçimini sağlayan, dürüst, ilkeli, namuslu bir gazeteci olmasının yanında; şuurlu ve imanlı bir milliyetçidir. Çocukluğu ve gençlik yılları zenginlik ve refah içinde geçen Fuat, babasının ölmesi ve gazetecilik mesleğini seçmesiyle maddi sıkıntı içerisine düşer:

“Koca bir konakta, bir vezir kızından dünyaya gelmiş, dadılar, tayalar elinde kimbilir ne kadar nazlandırılarak, şımartılarak büyümüş ve ilk adımlarım kimbilir ne geniş divanhanelerde, ne yumuşak ve kıymetli halılar üstünde atmış bu çocuk, şüphesiz ki, bu derme çatma, bu daracık Aksaray apartmanını yadırgayacaktı.”²

Yaşadığı apartman dairesinin ve mütemadiyen bütün gününü geçirdiği odasının kasvetli havası onu karamsarlığa sürüklemekte ve ona yalnızlığını daha fazla hatırlatmaktadır:

“Oysa, Fuat, kendini bu dünyada yalnız, yapayalnız; yanmış bir ormanın kenarında ateşten rasgele kurtulmuş, fakat bütün dalları, yaprakları kavrulmuş bir kuru ağaç gibi yalnız buluyordu ve bu yalnızlık hissi dakikadan dakikaya, saniyeden saniyeye kalınlaşp yükselen bir kale duvarı hâlinde onun etrafını çevirmekte, onun, dış dünyayla bütün ilişkilerini kesmekteydi.”³

Aslında Fuat’ın yalnız bir insan olması biraz da kendisinden kaynaklanmaktadır. Etrafındaki gerek onu seven arkadaşlarına gerekse de çevresindeki diğer kişilere olsun iyi davranmıyor, davranışlarını kontrol edemediğinden insanları kendisinden uzaklaştırıyordu: “(...) Fuat’ın inatçı mizacını, sert karakterini biraz büküp yumuşatacağı yerde, büsbütün dikleştirilmiş ve katılaştırmıştı. Bu yüzden, tanıdık ya da

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 62.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 183.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 330.

arkadaş çevrelerinde çiğnemediği izzetinefis, kırıp geçirmedeği hatır, gönül kalmamıştı.”¹

“O zaman Fuat, binlerce insan yığınlarına hitabeden bir miting hatibi gibi el kol sallayarak, tepinerek ve yakınında bulunan eşyalara yumruklar indirerek, çığlık çığlık üstüne salıvermekten kendini alamazdı. İşte, biraz da bu yüzdendir ki, etrafı boşaldıkça boşalmış ve Fuat, sade evinde değil, bütün İstanbul'un içinde yapayalnız kalmıştı. Ve bu yalnızlık Fuat'ı en çok korkutan hallerden biriydi.”²

Fuat'ı yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak değerlendirdiğimizde “içekapanık” bir karakter olduğu anlaşılmaktadır. İçekapanık davranış, geri çekilmeci bir davranıştır. Yaşam enerjisi içeriye doğru akar ve kişisel etkenler üzerinde yoğunlaşır. Fuat gibi içekapanık tipler; duyguludurlar, toplum içinde aptalca görünmekten korkarlar bu yüzden sosyal çevrelerde nasıl davranacaklarını öğrenemedikleri görülür.

Annesi ve kız kardeşi ile aynı evde yaşayan Fuat, onların düşüncelerini önemsemez. Çevresinde olup bitenlere karşı umursamazdır. Kötü gidişatın farkındadır ancak bu durumu değiştirmek için çaba sarf etmez. Bununla birlikte öteki insanların ne düşündüğünü, ne duyduğunu anlamaz ya da ilgilenmez:

“Semra hakkında dolaşan havadisleri işitmeyen, bilmeyen kalmamıştı ve herkes haklı olarak, ona bir orospunun kardeşi gözüyle bakıyordu. Bir orospunun kardeşi mi? Evet, bu sıfatın ağırlığını bizzat kendi vicdanı üzerinde hissetmekteydi. Nasıl hissetmesin ki? Seyfi Ünlü denen herifin ünlü kapatması Semra, bindiği otomobiliyle hemen her gün, her caddenin ortasından onu, tozlara veya zifoslara bulayıp bulayıp geçmektedir. Nasıl hissetmesin ki, Semra'nın dillere destan sürmeleriyle dudak boyaları, onun yüzünde kararıp kızartmadık bir nokta bırakmamaktadır. Bu maskara surata tabii, herkes bıyık altından gülerdi; üstünün başının kirleri, lekeleriyle, tabii, herkesi iğrendirir, kaçırır. Lâkin, son zamanlarda bütün tanıdıklarına ve yaşadığı muhite karşı Fuat'ın kalbinde yer eden duygu da bundan başka bir şey değildi. Her gün, matbaaya, kimsenin bulunmadığı saatlerde, adeta hırsızlama adımlarla girip çıkmasının ve tercümelerini yapıp yazısını yazar yazmaz soluğu hemen sokakta almasının sebebi de buydu.”³

Bu bağlamda Fuat'ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tipin özelliklerini gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu tipler duygusuz ve uzak bir insan görüntüsü verebilmesinin yanında, kendi düşünceleriyle baş başa kalmak ister. Ayrıca bu tipler

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 587.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 591.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 593.

dışarıdan gözlemlendiğinde genellikle garip bir kişilik olarak da görünebilirler. Fuat'ın gündün güne değişen mizacını annesi fark etmiyor değildi. Artık Seniye Hanım oğlunu tanıyamaz, onu her geçen gün daha çok garipser: “Bundan birkaç zaman öncesine kadar anasıyla kız kardeşi üstüne titrer görünen bu tatlı sözlü, güler yüzlü, iyi yürekli çocuk, şimdi, yerini haşin, huysuz, nobran bir delikanlıya, Seniye Hanımefendi'nin bazı örneklerini görüp tanıdığı gençlerden birine terketmiş gibiydi.”¹ Fuat'ta görülen bu ciddi değişiklikler onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkıp onu bu doğrultuda yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında bu tipler, haksızlığın ve adaletsizliğin farkına vardığında yardımcı olmak için elinden geleni yapar. Fuat bir gün odasının penceresinden etrafı seyrederken kavga eden çocukları görür ve hiç düşünmeden onların yanına inerek aralarındaki sorunu halleder. Romanın sonunda yakın arkadaşı Ahmet Nazmi'yle birlikte dolaşmak için dışarıya çıkarlar. Yürüdükleri sırada önlerine bir türbe çıkar. Fuat, türbenin içerisine baktığında birtakım tarikat üyelerinin ayin yaptığını görür ve içeriye girerek bu maskaralığa son vermelerini ister. İlk önce küçük tartışmalar ile başlayan olay, biraz sonra şiddetli bir kavgaya dönüşür ve Fuat linç edilerek öldürülür.

1.4.3. Ahmet Rıza Bey

Bir Sürgün romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Ahmet Rıza Bey, kırçıl sakallarla çevrilmiş düzgün ve beyaz yüzlü olmasının yanında; hayatın bir sürü sert mücadeleleri içerisinde bulunmuş bir adamdır. Romanın asıl kahramanı Doktor Hikmet'in bakış açısıyla Ahmet Rıza Bey şu şekilde anlatılır:

“(…) bir başkasının ahlâkı hakkındaki mütalâasını söylerken böyle muztarip ve mahcup görünüşü, Doktor Hikmet'e bir ruh iffetinin alâmeti gibi geldi. Deminki müstehzi adam, hiç hoşuna gitmiyordu. Fakat, Ahmed Rıza Bey'in bu tarafı, ona, derhal bir saygı hissi verdi ve hemen bahsi değiştirmek lüzumunu duydu.”²

Ahmet Rıza Bey'in, çevresinde birçok insan vardır. Ancak etrafını saran kalabalığa rağmen o, kendisini yalnız hissetmektedir. Onun çekingen mizacı, yamacındaki insanlarla rahat bir şekilde konuşmasını engeller ve bu konuşmalar sıcak, samimi bir çerçevede ilerlemez:

“(…) Ahmet Rıza, hem yazıları, hem şahsı itibarıyla bir mütekait mutasarrıftan [emekli bir kaymakamdan] farksızdır. Tavır ve edasında daimî bir kitabeti resmiye [resmi bir

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 186.

²Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 93.

yazı] kuruluşu vardır ve her vakit bunun, insana fütür veren [usanç, bezginlik] eksikliği, soğukluğuyla Sergüzeşt müellifinin romantik taşkınlığı arasında bariz bir ruh ve karakter tezadı göze çarpardı.”¹

Ahmet Rıza Bey için egemen etken iç gereksinmedir. Kalabalık ortamlardan ve toplumdan hoşlanmaz, yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Duygusuz ve uzak bir insan izlenimi verebilir ve düşünceleriyle baş bala kalmak ister. Kendisi gibi olan birkaç yakın dostunun dışında insanlar onu pek ilgilendirmez. Doktor Hikmet Ahmet Rıza Bey’i ilk gördüğünde biraz garipser çünkü dışarıdan bakıldığında garip bir kişilik olarak görülür. Verdiğimiz bilgilerden yola çıktığımızda Ahmet Rıza Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “içekapanık düşünen” tipler yalnız kalmayı başkalarıyla beraber olmaya tercih ederler.

1.4.4. Albert

Bir Sürgün romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Albert, yüzünde merhametten ve heyecandan eser olmayan, melankolik bir ruh yapısına sahip, şair Lavalier’in oğludur. Albert, etrafında olanlara karşı kayıtsızdır. Hiçbir his belirtisi göstermez. Yalnız gözleri fena bir parıltıyla, bir cani bakışının parıltısıyla parlar. *Bir Sürgün* romanının asıl kahramanı Doktor Hikmet, Albert’ten şu şekilde bahseder: “Ne acayip genç; hiçbir defa etrafına bakmıyor. Bu genç kadınlardan, hiçbirine karşı velev gelip geçici bir alaka bile hissetmiyor. Bu yaşta yalnız nefret etmesini biliyor.”² Albert’in yaşam enerjisi içeriye doğru akar, egemen etken iç gereksinmedir. Dolayısıyla o, “içekapanık” bir tiptir. Her ne kadar vaktinin çoğunluğunu dışarılarda geçirse de toplumdan hoşlanmaz, topluluk içinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. Bir topluluğun içinde bulunduğu zamanlarda da Albert, sürekli bir teoriye ya da paradoksa saplanmış durumda ve sürekli düşünme halindedir:

“Acımak; kuvvetli bir karakteri uçurumlara sürükleyebilir. Düşününüz bir kere, eğer ben babamdan nefret etmesem, ona merhamet etmeğe mecbur kalacaktım. Yani onu sevecektim. Onu severken onun miskin ve zavallı mukadderatına iştirak edecektim. Yavaş yavaş onun gibi bir rate [başarısız] olacaktım ve bir cimri titiz bourgeois karısı olan anamın bütün evi zehirleyen nefesini sabah akşam bir şefkat iksiri gibi teneffüs etmeğe katlanacaktım. Çünkü, o, her kapıdan çıkışında daima tatlılaştırmağa çalıştığı ekşi ev kadını sesi ile bana akşama erken dönmemi söylediği vakit, yüreğim dayanamayacak,

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 165-166.

²Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 181.

dönecektim. Aile sofrası denilen o işkence trapezesinin önüne oturacaktım. Çocukluğumdan beri, her gün, aynı saatte ve aynı şekilde tekrar edilen sözlerle karışacaktım. Babamın hayat zırlıklarını dinleyecektim ve kız kardeşimin uslu, itaatli, şefkatli bir aile kızı maymunluklarını seyredecektim.”¹

Albert için kendi benliğinin gerçekliğini araştırdığını söyleyebiliriz. Duygusal yönlerini bir kenara ittiğinden dolayı çevresindeki insanlara soğuk ve kendini beğenmiş bir insan izlenimi verebilir. Çoğu zaman kendi düşünceleriyle baş başa kalmak ister. Doktor Hikmet gibi yakın dostu olanların haricinde insanlar onu pek ilgilendirmez. Bu bilgilerden yola çıkarak Albert’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde, “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Bu düşünme tipinin başlıca değeri, ortaya koyduğu yeni bakış açılarıdır. Dışarıdan bakıldığında içekapanık düşünür garip bir kişilik olarak görülür. Bunların yanında Albert, entelektüel açıdan kendisini beğendiğinden fikirlerinin kabul görmesini çok umursamaz.

1.4.5. Ahmet Nazmi

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Ahmet Nazmi, Diyarbakır Lisesi’nde edebiyat ve felsefe öğretmenliği yapmaktadır. Romanın başlarında Ahmet Nazmi hakkındaki bilgilere, onun yakın arkadaşı olan Cahit Halit ile mektuplaşmalarından ulaşıyoruz. O, vatan topraklarının bin türlü tarihi hatıralarıyla yoğrulmuş parçası üstünde kendisini garip ve kimsesiz hissetmektedir. İçinde bulunduğu bu yalnızlık hissini de kendisi şu şekilde dile getirir: “Benim, bir kenarda, herkesten uzak kalmayı tercih edişim -onlarda olduğu gibi- herkesi kendimden aşağı görmek illetinden ileri gelmiyor. Bunun yegâne sebebi -sana kaç defa itiraf ettim- kendi nefsim, kendi kıymetime, kendi bilgime olan itimsizliğimdir.”² Toplum içinde aptalca görünmekten korkar ve genellikle toplum içinde nasıl davranacağını öğrenemediği görülür. Ayrıca toplumdaki hoşlanmaz, topluluk içinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. Tüm bu özellikleri onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır, dolayısıyla da Ahmet Nazmi, “içekapanık” bir tiptir. Duygusuz ve uzak bir insan izlenimi verebilir ve düşünceleriyle yalnız kalmak ister. Kendisi gibi olan birkaç yakın dostunun haricinde insanlar onu pek ilgilendirmez. Ahmet Nazmi, bir süre sonra akademisyen olur ve Diyarbakır’dan

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 182.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 220.

İstanbul'a taşınmasıyla çevresindekileri küçümseyici, gururlu ve hoşgörüsüz bir insana dönüşür:

“Ahmet Nazmi profesörlük pâyesine erdiği günden beri bir hayli değişmiş, Fuat'a biraz yüksekte bakar olmuştu. Hele evlenip barklandıktan, daha doğrusu, Şehzâdebaşı'nda, eski bir ailenin dayalı döşeli konağına içgüveysi girdikten sonra, yaşayış tarzına verdiği istikamet, takındığı aile babası tavrı ve nihayet, kariyerini yapmış kimselere mahsus bir nefis emniyeti gösterişiyle eski dostunun o kadar zıddına gitmeye başlamıştı ki, eğer bu Ahmet Nazmi, dünkü mektubuyla kendini görmek arzusunu belirtmemiş olsaydı, Fuat, dostluk münasebetlerinin kesilişini cana minnet bilecek ve onunla yeniden düşüp kalkmak ihtiyacını asla hissetmeyecekti.”¹

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Ahmet Nazmi'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünsel” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “içekapanık düşünen” tipler entelektüel açıdan kendilerini beğendiklerinden fikirlerinin ya da düşüncelerinin genel anlamda kabul görmesini çok umursamazlar.

1.4.6. Tahincizâde Hacı Emin

Panorama romanının yardımcı karakteri olan Hacı Emin Efendi, okuması yazması pek kıt olmakla beraber, medreseden icazetli, mektepten diplomalı Avukat Hafız Necati'ye ders verecek kadar bilgi ve tecrübe sahibi bir insandır. Atatürk'ü ve Atatürk inkılâplarını sevmeyen ve her fırsatta eleştiren Hacı Emin Efendi, Şapka İnkılâbı'nın çıkmasıyla birlikte kendisini evine kapatır ve uzun yıllar dışarıya çıkmadan yaşamını sürdürür. Dolayısıyla o “içekapanık” bir tiptir. İçekapanık davranış geri çekilmeci bir davranıştır. Hacı Emin Efendi de toplumdaki kendisini soyutlamış ve çevresindeki insanlardan kaçmak için kendisini evine kapatmıştır. Yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendiren Hacı Emin Efendi, toplumdaki hoşlanmaz ve kalabalık içerisinde bulunmaktansa yalnız kalmayı tercih eder. 1945 yılında çok partili hayata geçilip de, Demokrat Parti kurulunca, Atatürk'ün partisi mağlup olacak diye sevinen Hacı Emin Efendi uzun yıllar kapandığı evinden çıkar. Ancak bu sevinci çok fazla sürmez ve 1946 yılında seçimleri Halk Partisi'nin kazanmasıyla tekrar karamsarlık içine gömülür ve evine tekrar kapanır: “İşte, Tahincizade Hacı Emin Efendi, böyle bir umutsuzluğa düşmüştü. Artık, hiçbir kimseden, hiçbir şeyden hayır ummuyordu. Şapka Kanunu'ndan sonra yaptığı gibi, dünyaya küsüp, yeniden uzlet köşesine çekildi.”²

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 587.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 567.

Duygusuz ve uzak bir insan izlenimi veren Hacı Emin Efendi, onu evinde ziyarete gelen birkaç yakın dostunun dışında, insanlarla çok ilgilenmez. Genellikle inatçı, bildiğini okumak isteyen, hoşgörüsüz, gururlu, çevresindekileri küçümseyici tutumları olan yaklaşılması güç bir insandır. Kendi düşünceleriyle baş başa kalmayı tercih eden Hacı Emin Efendi, “düşünen” tipin özelliklerini taşımaktadır. İnsanlar ve durumlar içekapanık düşünürlerin öngördüğü biçimde gelişmezse hiç beklenmedik bir anda güçlü heyecan patlamaları yaşayabilirler:

“Arada bir, canı pek sıkıldıkça, öfkesini, ya genç karısından ya da, son yıllarda, ondan hâsıl olma iki çocuğundan alıyordu. Böyle anlarında, hizmetinde herhangi bir ufak kusur, evin içinde herhangi bir hafif patırtı, onu çileden çıkartmaya yetiyordu; genç kadımla küçük oğlanların nerelerine rasgelirse tokatları, yumrukları, tekmeleri atmaya, savurmaya başlıyordu. Gerçi, bu dayak fasıllarının sonunda, çok defa, kimin kimi dövdüğü pek belli olmazdı. Zira, kurbanlar kaçışıp, ortadan kaybolunca yaşı yetmişe dayanmış ihtiyarın, bir minder üstünde soluk soluğa yığılıp kaldığı görülürdü.”¹

Hacı Emin Efendi bir süredir yatalak hâlde olan karısı vefat ettikten sonra, evde getir götür işlerine bakan, kendisinden yaşça çok küçük olan Fatma’yı gizli gizli sıkıştırmaya ve taciz etmeye başlar. En sonunda onunla evlenir. Kendince öksüz ve fukara bir kızla evlenerek büyük bir sevap işlediği düşünmektedir. Ancak onun tek düşündüğü cinsel arzularıdır. Bu bilgilerden yola çıktığımızda Hacı Emin Efendi’nin yardımcı işlevini “dışayönelik duygusal” tip olarak belirleriz. Bu tipler her şeyi haz temelinde düşündükleri için en çok önemsedikleri şeylerden birisi kendi zevk ve arzularıdır.

Durumlar değiştikçe Hacı Emin Efendi’nin duyguları da değiştiğinden kaprisli olma eğilimindedir. O, yukarıda da bahsettiğimiz gibi Şapka İnkılâbı’ndan sonra evine kapanmış, çok partili hayata geçilince sürgün hayatına son vermiş ancak Demokrat Parti’nin seçimleri kaybetmesiyle tekrar kendisini evine hapsetmiştir. Ortaya çıkan değişiklikler onun duygularının değişmesine sebep olmuştur. Bu durum onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmıştır.

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 567-568.

1.4.7. Neşet Sabit

Ankara romanında değerin temsili olan Neşet Sabit, geniş, güzel ve yuvarlak alınlı, gür, kara ve dağınık saçlı olmasının yanında, millî şuura sahip genç ve idealist bir gazetecidir. Millî Mücadele ruhunu tam yerinde yaşamak isteyen Neşet Sabit İstanbul'dan Ankara'ya gelir. Ancak her an İstanbul'u özler, Ankara'daki hayata ve insanlara bir türlü alışamaz. Bununla birlikte “monden” davetlere katılmayı ihmal etmez. Her ne kadar bu davetlere katılsa da toplum içinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder: “Genç adama tesadüf ettiği ilk suvarede, onu o kadar mahzun ve o kadar bir kenarda yapayalnız gördü ki, dayanamadı; döndü, dolaştı, dans etti, fakat sonunda gidip genç adamla konuşmaktan kendini alamadı.”¹

“Bu bir entelektüel “vice”i, dedi. Hatta, buna, bir nevi snobisma da diyebilirsiniz. Nasıl ki, bazı kibar, zarif ve monden kimseler köy ve kır hayatına kavuşmaktan ve orada kaba saba bir ömür sürmekten zevk alırlarsa, ben de, bunun aksine içinde yaşadığım âlemin zıddıyla temas etmekten marazi bir haz duyuyorum. Bu âlem, benim şahsiyetimi hırpalayarak, sarsarak kuvvetlendiriyor. Sizler beni, her gün bir parça daha kendi içime itiyorsunuz.”²

Neşet Sabit'i bu bağlamda düşündüğümüzde “içekapanık” bir tip olduğu anlaşılmaktadır. Genellikle bu tiplerin toplum içerisinde nasıl davranacaklarını öğrenemedikleri görülür:

“İşte, Selma Hanım, Neşet Sabit'i ilk defa olarak, böyle bir dekor içinde kabul etti. Genç adam, hem evdeki kalabalıktan, hem hayatında ilk defa gördüğü bu eşyalardan şaşırılmış, sıkılmış bir hâlde idi. Ayağını nereye basacağını, nereye, nasıl oturup nasıl kalkacağını bilmiyor gibiydi.”³

Bu durum Neşet Sabit'in çevresindeki insanlara aptalca görünmekten korkmasından kaynaklanmaktadır. Onun gibi içekapanık tipler onaylamadıkları veya hoşlarına gitmeyen bir durum karşısında kötümser ve eleştirci olabilirler: “Hayır, hanımefendi; anarşistin en alası sizlersiniz. Sizin muhitinizdeki insanlardır. Çünkü cemiyet harici ve cemiyete rağmen yaşayan müfrit ferdiyetçilersiniz. Ben ise cemiyetin içinde kaybolmuş bir adamım.”⁴ Her ne kadar sosyal açıdan eksiklikleri olsa da bu tipler iyi anlaşılabilir, bağlı ve içten birer dost olabilirler:

¹Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 125.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 124.

³Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 131.

⁴Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 124.

“Tuhafi Şu ki, Neşet Sabit bütün bunları söylerken genç kadına ne ukala bir adam hissini veriyor, ne de onu kızdırıyordu. Bu tarz konuşmalar, onu, sadece eğlendiriyordu. Selma Hanım, gitgide bunların tiryakisi oldu. Bir suvareye, bir baloya, bir danslı aya, bir konsere gittiği vakit, gözleriyle Neşet Sabit'i araŐtırıyor, göremeyince adeta üzülüyor ve görünce, onu, hemen yanına çağırıp acı ve sert belagatini tahrik etmeye çalışıyordu.”¹

Neşet Sabit, çevresindeki insanlara duygusuz ve uzak bir insan izlenimi verir. Çünkü çoğu zaman kalabalık insan yığınlarının içerisine girmektense düşünceleriyle baş başa kalmak ister. Kendisine yakın bulduğu birkaç yakın dostunun dışında diğer insanlar onu pek ilgilendirmezler. Bu açıdan Neşet Sabit'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tipin özelliklerini gösterdiğini anlarız. Kendi düşünceleriyle yalnız kalmayı tercih eden bu kişiler, entelektüel açıdan kendilerini beğendiklerinden fikirlerinin genel anlamda kabul görmesini çok umursamazlar. evresindeki eğlenen, glen ve hayatı sadece haz temelinde düşünen insanların karşısında Neşet Sabit, kişisel kaygılarından ve arzularından tamamen sıyrılıp, kendisini ülkesine adayarak faydalı olmaya çalışmaktadır.

Neşet Sabit, belli bir duruma ilişkin gizli olasılıkları ve olayları fark etmede başarılıdır: “Bütün lksnz, bütün danslarınız, aylarınız, kahkahalarınız ruhunuzun sefaletini rtemiyor” dedi. “Bazı siz gülerken, ben, hıkırdığınızı hissediyorum.”² Bu durum onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bu tipler ileride meydana gelebilecek gelişmeleri tahmin etmede iyidirler. Tüm bunların yanında Neşet Sabit nazik ve bir o kadar da geçimli bir tiptir. Gerek çevresindeki insanlara gerekse de sıklıkla görüştüğü Selma Hanım'a olsun her zaman kibar ve naziktir. Ancak tüm bu iyi huylarının yanında, i gözlemi marazi ve depresif olabilir: “Gerçekten bu yeknesak, bu boş ve geniş yol karanlık olsa daha kolaylıkla yürünecek ve daha az yorucu olacaktı. Bu, yüreğe baygınlık veren bir fuzuli aydınlıktı.”³ Yukarıda bahsettiğimiz, Neşet Sabit'in nazik, kibar ve karamsar olması bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik duygusal” tipin açığa çıkmasından kaynaklanmaktadır.

¹Karaosmanoęlu, *Ankara*, s. 124.

²Karaosmanoęlu, *Ankara*, s. 156.

³Karaosmanoęlu, *Ankara*, s. 134-135.

1.5. DIŞAYÖNELİK DUYGUSAL TİPLER

1.5.1. Selim Necati Bey

Hüküm Gecesi romanında karşı güç durumda bulunan Selim Necati Bey, Beşiktaş Kulübü'nün en coşkun çığırkanlarından biridir. Ayrıca Altıncı Belediye Dairesi başkâtibi olmak ona, bütün çevrelerde hemen hemen Beyoğlu mutasarrıflığına denk bir nüfuz ve önem vermiştir.¹ Bu çevrelerde kendisini tanımayan yoktur. Selim Necati Bey, etrafındaki arkadaşları ve diğer insanlarla iyi anlaşır, çünkü o, yaşam enerjisini tamamıyla dış dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Ancak elindekiyle yetinme hissinden yoksun bulunan Selim Necati Bey'in, içinde bulunduğu makam ve mevki gözünü doyurmuyor, gözü gittikçe daha yukarılarda dolaşıyordu: “Selim Necati küçük, fakat ihtiraslarına son olmayan politikacılardan biriydi. Onun içindir ki, ne olursa olsun herhangi bir gürültülü hareketle daha çok dikkati çekmek ve devrin belli başlı adamları sırasına geçmek istiyordu.”² Selim Necati için sadece kendi çıkarları önemliydi, diğerlerinin ne düşündüğü ya da ne hâlde olduğunun bir önemi yoktu. Selim Necati Bey, hisleriyle hareket etmesinden dolayı onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılır. Onun gibi “dışayönelik duygusal” tipler için ortaya çıkan küçük bir değişiklik duygularının değişmesine sebep olur. Ayrıca bu tür tipler, duygusal tepkileri değişken kişilerdir:

“(…) Selim Necati, evde, büsbütün başka bir kişilik sahibidir. O yaşa gelmiş hiçbir oğul anasına bunun kadar saygılı olamaz ve hiçbir ağabey kız kardeşini Selim Necati kadar şefkatle sevemezdi. Dışarıda bin fitne, bin ikiyüzlülük ve bin bir türlü ahlak fesadı içinde yaşayan bu adam, evinden içeriye girerken bu hüviyetini çamurlu keloşlarıyla birlikte evinin kapısı önüne bırakırdı.”³

Genellikle Selim Necati Bey gibi dışayönelik duygusal tipler, dönem ve zaman içerisindeki değerli sayılan her şeyi kabullenerek, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlar. Bununla birlikte bu tipin gerek duyguları gerekse de değerleri olsun basmakalıp olma eğilimindedir.

1.5.2. Salih Ağa

Yaban romanında karşı güç durumda bulunan Salih Ağa, köyün zengin adamlarından biridir. Lâkin kılık kıyafet itibarıyla bir dilenciden hiç farkı yoktur. Kışın en soğuk

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 98.

²Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 99.

³Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 99.

günlerinde bile, ayağına çorap giyemez. Ökçesi basık pabucunun içinde, kara ve çatlak topuklu ayakları, ellerinden ziyade ortadadır. Ahmet Celâl, Salih Ağa'nın ayaklarına bakarak onun kişilik tahlilini yapar:

“Denilebilir ki, rüşeymi ve yeraltı kişiliğinin bütün ifadesi bu ayaklarda toplanmıştır. Rahat mıdır? Sinirli midir? Bir arazi meselesinde, köylülerden birine, bir oyun oynamak üzere midir? Bir işte kazanmış mıdır? Kaybı mı vardır? Sizin hakkınızda ne düşünüyor? Bunları anlamak için hemen ayaklarına bakınız. Eğer bunlardan birinin başparmağı oğulrnakta ise Salih Ağanın canı bir şeye sıkılmış dernektir. Eğer bunlardan biri ayakkabıyı, parmaklarının ucunda hafif hafif oynatmakta ise, biliniz ki, keyfi yerindedir. Çıplak tabanlarını sizin yüzünüze doğru uzatıyor ve hareketsiz duruyorsa, emin olunuz ki, yeni gasbettiği bir lokmanın hazım devresini geçirmektedir. Fakat, sizin hakkınızda bir fesat kurmakla meşgulse, bu ayaklar, iki büklüm, onun altında saklıdır. Sinsi sinsi, bir ava doğru yaklaşan tilkinin adım atışlarını hiç görmedinizse, Salih Ağa'nın yürüyüşüne bakınız.”¹

Salih Ağa'nın dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve eylemlerini etkilemede ve şekillendirmede ilk sırada gelir. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Salih Ağa için önemli olan tek şey kendi çıkarı ve menfaatidir. Haksız yere kazanç elde eder ve köylünün hakkını gasp etmeye çalışır. Durumlar ve olaylar değiştikçe, duyguları da değişir ayrıca yapmacık ve içtenlikten yoksundur: “Salih Ağa bir otomat gibidir. Gözümün önünde canlı yaratıklara mahsus bütün vasıfları gösteriyor, lâkin ne işitiyor, ne konuşuyor, ne de sözlerimden bir şey anlamış görünüyor. Sanki benim ağzımla onun kulağı arasındaki mesafe beş on kilometredir.”² Bu bilgilerden yola çıkarak Salih Ağa'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılır. Bunlarla birlikte Salih Ağa, köy kahvesine hemen hemen her gün gider ve tek başına orada oturarak düşünceleriyle baş başa kalır. Dışarıdan bakıldığında duygusuz ve uzak bir insan görüntüsü verir. İnatçı, hoşgörüsüz, bildiğini okuyan bir yapısı vardır. İç gerçeklere olan düşkünlüğünden dış dünyadaki ilişkilerine çok az önem verir ya da onları hiç önemsemez. Bu davranışları Salih Ağa'nın bilinçaltında yatan gölgesi olan “içekapanık düşünen” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. O, kendisinden başka insanların ne düşündüğünü ve ne hissettiğini önemsemez ya da ilgilenmez. Onların yanındayken çekingen ve sessizdir.

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 28.

²Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 62.

1.5.3. Ali Kemal

Hüküm Gecesi romanının yardımcı karakteri olan Ali Kemal, yumuşak ve yayvan gülümseyişi olmasının yanında, batıya özenen bir gazetecidir. İkdam Gazetesi onun eline bırakıldığı sırada, her akşam bir konferans vermeye çağrılır, bundan da ayrıca para alır, her yanda harıl harıl kitapları satılır. Ali Kemal çevresi geniş bir insandır. Genel olarak etrafındaki insanlarla iyi geçinir. Dış dünyadan gelen uyarılar onun; algılarını, duygularını ve eylemlerini yönlendirmede ilk sırada gelir. Bundan dolayı Ali Kemal “dışayönelik” bir tip olarak karşımıza çıkar. Muhalifler arasında olmasına rağmen hükümetle arası iyidir. Kendi rahatı ve huzuru yerinde olduktan sonra dünya umurunda değildir. Bunlarla birlikte ortaya çıkabilecek küçük değişiklikler Ali Kemal’in duygularının değişmesine neden olur. Ülkenin ya da kendisinin durumu tehlikeye düştüğü vakit çareyi kaçmakta bulur. Varsa yoksa tek derdi kendi hayatı ve kendi çıkarıdır. Ne milleti ne de ülkesi umurundadır: “Onun gibi milletin gücüne hiç güveni olmayan, onun gibi bozguncu ve zayıf yürekli bir adam nasıl oluyor da böyle heybetli bir ümit ve güven vuruşmasını yakından görmeğe çağırıyordu?”¹ Bu bilgilerden yola çıktığımızda sadece hisleriyle hareket eden Ali Kemal’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Ali Kemal gibi “dışayönelik duygusal” tipler genellikle nazik ve geçimli olmalarının yanında, duyguları ve yargıları basmakalıp olma eğilimindedir, bununla birlikte sık sık görüştüğü kişilerle uyum içindedir.

1.5.4. Hasib Bey

Hüküm Gecesi romanının yardımcı karakteri olan Hasib Bey, Edmond Desmoulains'in bütün eserlerini hulasa etmiş; sürekli nazır namzedi tavrı takınan, herkesten de buna göre muamele bekleyen bir insandır. Çünkü muhalifler arasında Hasip Bey’e gelecekteki nazırlardan biri gözüyle bakılır. Uzun süre elçilik müsteşarlıklarında bulunmuş olması, sakalının kısa ve sivri kesilişi, tek gözlüğü, Edmond Desmoulains hakkındaki derin ve rekabet kabul etmez bilgisi onu, dostlar gözünde bir nazırlık sandalyesine en yakışır kişilerden biri haline getirmiştir. Hasip Bey, belli başlı muhalefet adamlarının kendi hakkındaki bu yakın sevgi ve ilgisini gurur ve iftihar ile sezmektedir.² Hasib Bey’in çevresindeki insanlar tarafından genel olarak sevilip sayılması onun herkesle iyi

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 197.

²Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 18.

geçinmesinden kaynaklanmaktadır. Sosyal bir insandır ve yabancıları olduğu çevrelerde güvenlidir. Hasib Bey, bu özelliklerinden dolayı “dışayönelik” bir tiptir. Dost canlısıdır; insan topluluklarını ve grupları sever. Aslında topluluklar içerisinde sürekli boy göstermesinin geçerli tek bir sebebi vardır, oda bir an önce bir Nezaret koltuğuna yerleşmek istemesidir. Çevresiyle iyi geçinmesi, davetlere katılması, kibarlığı ve nezaketi hep bu sebeptir. Hasib Bey’in tek önemseydiği kendi çıkarıdır. Kendisine hiçbir mevki vermeyen ve hatta belki adını bile hatırlan getirmeyen hükümet erkânına karşı can ve gönülden muhalefete geçmiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak Hasib Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu görülmektedir. Onun gibi “dışayönelik duygusal” tiplerde, ortaya çıkabilecek küçük bir değişiklik duygularının değişmesine neden olur. Duygusal, sürekli kendilerinden söz eden, gösteriş seven ve duygusal tepkileri değişken kişilerdir. Hasib Bey yaşadığı dönemdeki değerli sayılan her şeyi kabullenerek, içinde bulunduğu çevreye zorluk çekmeden uyum sağlar. Bu sebeple iyi bir ev sahibidir ve her türlü sosyal etkinliğin içinde son derece rahattır.

1.5.5. Ömer Bey

Hüküm Gecesi romanının yardımcı karakteri olan Ömer Bey, İkinci Abdülhamit devrinde adı fısıltılarla bir kulaktan öbür kulağa geçen ve her kulakta az bulunur, acayip ve değerli bir küpe gibi takılı kalan, meşrutiyet devrinin yüksek makamlarına kurulmuş kimseleri bir zaman sofrasında yedirip içiren ve kütüphanesinde okutup öğreten eski bir sadrazamdır.¹ Ömer Bey, dönemin nüfuzlu kişilerindendir, bundan dolayı sosyal bir insandır. Genel olarak çevresiyle iyi geçinir. Yakın arkadaşları ve etrafındaki insanlarla geç vakitlere kadar yer, içer ve sohbet eder. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Dış dünyadan gelen uyarılar algılarını, duygularını ve eylemlerini etkilemede ilk sırada gelir. Ömer Bey, insancıldır, dostlarını yarı yolda karşılar, her şeyleriyle ilgilenir ve tümünden yardımseverdir:

“Sizi beklettim, sizi beklettim. Af buyurun. Dün gece Necip Molla Bey, Neşet Paşa, Saim Efendi hazretleri filan geç vakte kadar hep burada idiler. Aramızda uzun bir bahis açıldı. Onlar gittikten sonra bu bahsin mevzuunu teşkil eden meseleye dair bütün dosyalarını karıştırmak mecburiyetinde kaldım. İyi ki karıştırdım. Bunlar arasında sizin için öyle enteresan vesikalar buldum ki... Göreceksiniz... Her biri gazetecilik bakımından

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 19-20.

milyonlar değer. Yemekten sonra vaktiniz müsaitse birlikte tasnif ederiz. İçinden beğendiklerinizin kopyasını alabilirsiniz. İsterseniz asıllarını da veririm.”¹

Ömer Bey, sürekli kendisinden söz etmeyi ve gösterişi seven bir insandır. Kendisine olan aşırı güveni onu bazı zamanlar insanlar içerisinde gülünç duruma düşürür. Fakat Ömer Bey, akli sabit bir noktaya saplanmış herhangi bir ihtiraslı ve herhangi bir idealist gibi gülünç olmak kaygısından uzaktır. O kendisini her yaptığı şeyde, o kadar haklı, o kadar dürüst, o kadar doğru bulur ki, onu eleştirecek veya hor görececek bir kimsenin yeryüzünde bulunabileceğine ihtimal vermez.²

“Doğduğu gün “Salise” rütbesini alan ve yirmi beş yaşına geldiği vakit, artık kazanacağı rütbe, erişeceği makam kalmayan bu paşazadenin meşrutiyet devrine düşman oluşu belki de, arabasına kurulup karakollar önünden geçerken kendisine artık eskiden olduğu gibi selama durulmamasından ve fırsat düştükçe, gazetelerde kendisine “Ütufetlü Ömer Beyefendi Hazretleri” denilmemesindendi.”³

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda Ömer Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Ömer Bey gibi “dışayönelik duygusal” tipler, içinde bulunduğu çevreye zorluk çekmeden uyum sağlayarak, dünya ile iyi bir birliktelik içerisinde girer. İyi bir ev sahibesidir, toplulukların ve grupların içerisinde son derece rahattır.

1.5.6. Samiye

Hüküm Gecesi romanının yardımcı karakteri olan Samiye, Altıncı Belediye Dairesi başkâtibi, İttihatçı Selim Necati Bey’in kız kardeşi olmasının yanında, ud ve piyano çalıp, şarkı söyleyen genç bir kızdır. Romanın asıl kahramanı olan Ahmet Kerim, Samiye’nin evinin altından geçerken onun sesini duyar ve yüzünü görmeden ona âşık olur. Samiye de türlü bahanelerle, Ahmet Kerim evlerinin altından geçerken onun muhabbetine karşılık verir: “İkinci defa aynı kafesin arkasından ufak bir kahkaha... Lâkin öyle bir kahkaha ki, alaturka bir şuhluğun bütün oynaklığını veya genç bir kısraklığın kişneyişini andırır.”⁴ Yabancıları olduğu Ahmet Kerim’e karşı son derece rahat, samimi ve neşelidir. Yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla Samiye “dışayönelik” bir tiptir. Onun gibi dışayönelik tipler objelerden korkmaz, aksine onların arasında kendisini güvende hisseder. Samiye günün birinde Ahmet Kerim’e bir not

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 20.

²Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 29.

³Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 26-27.

⁴Karaosmanoğlu, *Hüküm gecesi*, s. 100.

yazarak onu gece yarısı evine gizlice davet eder. Ahmet Kerim, Samiye'nin yanına geldiğinde, Samiye çığlık atar ve daha önceden evin çeşitli yerlerine saklanıp bu çığlığı bekleyenler bir anda odaya dolup, silahlarını Ahmet Kerim'e doğrultur. Kendisine çevrilen silahlar karşısında cesurca duran Ahmet Kerim'den Samiye çok etkilenir ve ona kurduğu tuzaktan dolayı pişman olur. Bu olaydan sonra Ahmet Kerim'e olan duygularında değişimler meydana gelir ve ona bitmek bilmeyen bir aşk ile bağlanır. Ortaya çıkan küçük bir değişiklik duygularının değişmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla Samiye'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tipin özelliklerini taşıdığını görürüz. Ahmet Kerim'e kurulan tuzaktan onu kurtaran yine Samiye'den başkası değildir. O, adaletsizliğin farkına vardığında yardımcı olmak için gerçek bir istek duyar. Ancak Samiye'nin evinde geçen olaydan sonra Ahmet Kerim ondan nefret eder ve uzaklaşır. Sevdiği adamın kendisi hakkındaki düşüncelerine ve davranışlarına üzülen Samiye'nin tüm neşesi yok olur ve gündün güne içe kapanık bir insan olur. Giderek gerçeklerden kopar ve şizofrenik bir hâl alır. Bu durum onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “içekapanık düşünen” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmıştır. Samiye artık duygusuz ve uzak bir insan görüntüsü verir, düşünceleriyle baş başa kalmak ister. Ahmet Kerim'den bir süre sonra umudunu keser ve intihar ederek içini yakıp kavuran pişmanlık hissiyle birlikte aşk acısına son verir:

“Samiye nerdeyse koşarcasına bu mavi şeye doğru gitti. İki büyük yalı arasında bir rıhtım kemeri. Genç kız bu kemerin altından sanki bir oyun yapar gibi suların içine dalıyor ve ayakları yerden kesilinceye kadar, ilerliyor ve birden yürek paralayıcı bir çığlıkla kendisini dalgalara bırakıyor. Samiye üç defa denizin dibine batıp çıktı. Kulaklarında aralıksız bir çingirak sesi, çın çın çınıyor ve kapanan gözlerinin ötesinde renk renk bir âlemin, kırmızı, mor, yeşil ve erguvani perdeleri birbiri ardısıra açılıyordu.”¹

1.5.7. Sami Bey

Sodom ve Gomore romanının yardımcı karakteri olan Sami Bey, Beyoğlu muhitindeki geniş münasebetleri sayesinde herkes tarafından tanınan, Düyünü Umumiye'nin eski yüksek memurlarından birisidir. İstanbul'u işgal eden yabancı komutanların davetlerine katılır ve zaman zaman da Sami Bey onları kendi evinde ağırlar. Topluma karşı uyum sorunu yoktur ve çevresiyle genel olarak iyi geçinir. Bu onun yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Sami Bey “dışayönelik” bir tiptir. O, işlerinin yolunda gitmesini, İstanbul'da bulunan yabancı subaylarla iyi

¹Karaosmanoğlu, *Hüküm Gecesi*, s. 148.

geçinmeye bağlamıştır. Bu uğurda kızı Leyla'nın, işgal askerleriyle flört etmesine sesini çıkartmaz. Çıkarı doğrultusunda hareket eder, bu sebeple de İngiliz ve Fransız subaylarıyla iyi geçinmeye çalışır. Bu bilgilerden yola çıktığımızda Sami Bey'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde, “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik duygusal” tipler genellikle çevresindeki değerli sayılan her şeyi kabullenerek, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlayarak, dünya ile iyi birliktelik içerisine girer. Ancak hisleri, değerleri ve yargıları basmakalıp olma eğilimindedir.

1.5.8. Ahmet Nazif Bey

Ankara romanının yardımcı karakteri olan Nazif Bey, yumuşak başlı bir adamdır. Temkinli görünüşünün yanı sıra; her tesire çabuk uyum sağlar ve ürkek ruhludur.¹ Bir bankanın muamelat şefi olan Nazif Bey, romanın asıl kahramanı Selma Hanım'ın ilk kocasıdır. Nazif Bey ve eşi, Nazif Bey'in görevinden dolayı Ankara'ya taşınırlar. Bir süre bu yeni şehre alışamayan Nazif Bey, daha sonra çocukluk arkadaşı Murat Bey'le tesadüf eseri karşılaşınca içerisinde bulunduğu topluma ayak uydurmaya başlar. Eşini de yanına alarak, eski arkadaşı Murat Bey'in evine ziyaretlere giderler. Bununla da kalmayıp, Ankara'nın muhtelif yerlerini at üstünde gezerler. Nazif Bey'in dış dünyadan gelen uyarılar; algılarını, duygularını ve eylemlerini etkilemede birinci sırada gelmektedir. Bu sebeple de çevresiyle uyum içinde yaşar. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Nazif Bey'in içinde bulunduğu durumlar değiştikçe, duygularıyla birlikte davranışları da değişir. Ankara'daki vaziyet kötü bir hâl alınca, Nazif Bey, eşi Selma Hanım'ı gerisinde bırakarak şehirden ayrılmak ister. Onun tek düşündüğü kendi malı ve canıdır:

“Fazla bencil, fazla korkak görüldüğü bazı anlar olmuştu. Hele Sakarya'nın son günlerinde bütün manasıyla bir bozguncu idi. Karısına kaçmayı teklif ettiği, “eğer sen gitmezsen, ben, yalnız başıma giderim” dediği dakika, artık, manevi hezimetin son derecesine düşmüş bulunuyordu.”²

Nazif Bey'in eşine duyduğu sevgi bir anda yerle yeksan olmuştur. O, artık sadece kendi çıkarını düşünmektedir. Artık sevecen, iyi huylu Nazif Bey gitmiş, yerine yapmacık ve içtenlikten yoksun bir insan gelmiştir. Eşi Selma Hanım da bu durumun farkındadır:

¹Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 67.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 96.

“Selma Hanım, kocasından ne kadar uzak olduğunu, onu ne kadar sönük, ne kadar şahsiyetsiz ve mıymıntı bulduğunu asıl bugün anlıyordu. Onun ütülü ve tozsuz pantolonundan, beyaz gömleğinden, saçlarının o intizamlı taranışından ve yumuşak, pembe cildinden tiksiniyordu.”¹

Bu bilgilerden yola çıkarak Nazif Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Romanın ikinci kısmında Nazif Bey ve eşi Selma Hanım ayrılırlar. Bu olaydan sonra Nazif Bey, içgözlemi marazi ve depresif olan bir birey haline gelir: “Yumuşak, pembe, sessiz ve uslu Nazif, kuru, sinirli, sert ve haşin bir insan olmuştu. Kendini tamamıyla içkiye verdiğini söylüyorlardı. Bu gidişle belki, bütün istikbali mahvolacak, belki (...)”²

1.5.9. Murat Bey

Ankara romanının yardımcı karakteri olan Murat Bey, kalın kara kaşlı, iriyarı bir adam olmasının yanında; babacan ve samimi bir insandır. Nazif Bey’in çocukluk arkadaşı olan Murat Bey aynı zamanda bir mebustur. Ankara’nın Etlik semtinde, bir bağ evinde ailesiyle birlikte yaşamaktadır. O, Ankara’da birlikte vakit geçirebileceği birilerini bulamamaktan şikâyetçidir. Ancak tesadüf eseri eski arkadaşı Nazif Bey’le karşılaşınca, onu ve eşi Selma Hanım’ı evlerine davet eder. Bu davet son olmaz ve artık Murat Bey’in evi çeşit çeşit misafirlerle dolar. Hemen hemen her gece yemekler yenilir ve sohbet edilir. Bu davetlerde ve yemeklerde Murat Bey çevresine karşı her zaman nazik ve uyumludur:

“(…) Murat Bey, eski babayani ve lâubali halinden hemen hiçbir şey kaybetmemiştir. Kadın olsun, erkek olsun, samimi ahbap veya resmi tanıdık olsun daima her kesle senlibenli konuşmakta ve genç hanımlara “kızım” genç beylere “evlâdım” ve kendi yaşında olanlara “kardeşim” diye hitaplarında devam ediyordu. Servet, bu babayaniliğe, yalnız himaye edici bir tavır getirmişti. Onun içindir ki, bazı ince ve duygulu kimselere Murat Bey’in eskiden hoşça giden bu samimi arkadaşı edası tahammül edilmez bir kabalık gibi gelmeye başlamıştı.”³

Murat Bey, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. O, dönemi içerisindeki değerli sayılan her şeyi kabullenerek, mensubu olduğu çevreye zorluk çekmeden uyum sağlayarak dünya ile iyi bir birliktelik içerisine girer. Doğal olarak iyi bir ev sahibidir ve her türlü sosyal etkinliğin içinde son derece rahattır.

¹Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 86.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 97.

³Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 107.

Ankara romanının asıl kahramanı Selma Hanım'ın gözünden Murat Bey şu şekilde tasvir edilir: “Zaten, Murat Beyin hâlinde, bakışlarında, gülüşlerinde öyle bir saffet, öyle bir babayanılık vardı ki, bu şişman adam, genç kadına adeta kendisinin de kırk yıllık ahbabı imiş gibi yakın geliyordu.”¹ Ancak Murat Bey, mebusluğu bıraktıktan sonra arsa spekülasyonlarıyla uğraşmaya başlar ve dönemin en zengin adamlarından birisi olur. Artık lüks içinde yaşamını sürdürür. Sürekli kendisinden söz eden ve gösterişi seven bir insan halini alır:

“Bu adam, ben kendisini tanıdığım vakit, bütün ailesiyle birlikte cana en yakın, en sempatik ve en halis insanlardan biriydi. Şimdi görüyorsunuz; en birinci terzilere diktilmiş frakının içinde şişkin bir “parvenu” karikatürüdür ve eski sadeliğini o kadar kaybetmiştir ki, onun sırtına her millet: “Bu bir spekülasyoncu tipidir!” yaftasını yapıştırabilir. Ve bu mutantan görünüşü arkasında, yeni hayat şartlarından ürkmüş bir ana, hırçın bir kan, huysuzlaşmış bir kız kardeş ve bir alay şımarık çocuk var!”²

Yukarıdaki pasajdan ve bilgilerden yola çıkarak, Murat Bey'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Çevresindeki her olaya, özellikle de moda olanlara kolay bir şekilde katılmış ve “monden” hayata adım atmıştır.

1.5.10. Yıldız Hanım

Ankara romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Yıldız Hanım, uzaktan bir oğlan çocuğuna benzeyen, dümdüz ve fidan gibi vücudu olan bir kızdır. Bu genç kız, çevresindeki insanlara karşı nasıl davranması gerektiğini bilen, saygıda kusur etmeyen, terbiyeli bir insandır:

“Genç kızın kendilerine bu ilk ziyareti idi. Mümkün olduğu kadar resmi davranıyor; Selma Hanım'a karşı, yaşını başını almış bir ev sahibesine gösterilmesi lazım gelen hürmette kusur etmiyordu. Hele Neşet Sabit'le muamelelerinde zerre kadar laubalilik yoktu. Piyesin değişecek tarafı hakkında muharririn sayıp döktüğü mütaleaları bir talebenin hocasını dinleyişi gibi şahsiyetsiz, itirazsız dinliyor; arada bir iyice anlayamadığı noktalara dair ancak kısa bir kaç soru sormakla kalıyor, sonra, gene baştan ayağa sessiz bir dikkat kesiliyordu.”³

Yıldız Hanım'ın etrafındaki insanlarla uyum içinde yaşaması, onun yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. İçinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden ayak uydurur. Özellikle kişisel

¹Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 37-38.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 142.

³Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 214-215.

ilişkilerinde; gerek Neşet Sabit'le gerekse de Selma Hanım ile olsun, genel olarak yol yordam bilen, çirkin durumları düzeltici ve karışıklıkları gözden saklayıcı bir davranış biçimi sergilemektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak Yıldız Hanım'ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılır. Onun gibi “dışayönelik duygusal” tipler genellikle nazik ve geçimlidirler.

1.5.11. Cemal

Bir Sürgün romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Cemal, laubali ve bayağı bir gülüşü olan, Doktor Hikmet'in Pire limanında karşılaştığı, Jeune Turc neşriyat acentesidir. Ketten bezinden ve tabanları lastikten, sessiz ayakkabıları vardır ve koyu siyah pantolonuyla, açık lacivert ceketi güneşte rugan deri gibi pırıl pırıl parıldar. Başına da rengi ne olduğu belirsiz bir gemici kasketi geçirmiştir. Romanın asıl kahramanı Doktor Hikmet, bu garip adamın arkasından derin bir hüznle bakar. Ona karşı duyduğu merhamette, hafif bir aşağılama payı da vardır. Cemal iki sene evvel İzmir'den firar ederek Pire'ye gelmiş ve yerleşmiştir. Herkes Cemal'i tanır ve onu severler. Çevresindeki insanlarla uyum içindedir:

“Acenta Cemal, bülbül gibi Rumca konuşuyordu ve denilebilir ki bütün Pire'de, gümrükten itibaren her rasgeldiği adamla ahbap çıktı. Hatta Atina'da Stein mağazasının da bile bir iki çırak ve satıcı ile tanıdıktı. Bilgiç ve alışkan bir tavırla Doktor Hikmet'e istediklerini seçiyor, fiyat üzerinde inceden inceye pazarlıklar yapıyor ve bazı, mağazanın adamlarıyla bir olup ona şunun yerine bunu, bunun yerine şunu almasını tavsiye ediyordu.”¹

Cemal, sosyal bir tiptir ve yabancı olduğu çevrelerde güvenlidir. Yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Cemal, kendi menfaatini düşünen bir insandır. Doktor Hikmet'e elbise alabileceği yerleri göstermekte yardımcı olur. Ancak kendisine de elbise aldırır ve ücretini vermez. Bununla da kalmayarak Doktor Hikmet'ten bir miktar para alır. Ayrıca Cemal, sürekli kendisinden söz eder ve gösterişi sever. İzmir'den kaçarak Pire'ye geldiği andan beri içinde bulunduğu çevreye zorluk çekmeden uyum sağlar ve oradaki insanlar ile iyi bir birliktelik içerisine girer. Doktor Hikmet Pire'ye geldiğinde onu henüz tanımamasına rağmen çok iyi karşılar, doğal olarak iyi bir ev sahibidir. Bu bilgilerden yola çıkarak Cemal'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Cemal gibi “dışayönelik duygusal” tipler genellikle nazik ve geçimlidirler.

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 36.

1.5.12. Madam Lavalier

Bir Sürgün romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Madam Lavalier, feleğin çemberinden geçmiş kurnaz bir kadın olmasının yanı sıra; gayet pozitif düşünceli ve muhayyilesi dar bir insandır. Bu sert mizaçlı kadının tek derdi ve uğraşı kızı Arlette'dir. Kızının sorumsuzca para harcamasından ve evlenecek düzgün bir insan bulamayışından şikâyetçidir:

“Arlette, bütün kusurlarından başka bir de giyinip süslenmeğe, gezip eğlenmeğe düşkün bir kızdı. Ara sıra babasından çarptığı cep harçlıklarını gidip bir kahvede veya herhangi bir eğlence yerinde sarf etmekten çekinmiyordu veyahut da bu para ile, çok defa, beş paralık kıymeti olmayan birtakım cici biciler alıveriyordu. İşte o zaman Madame Lavalier büsbütün küplere biniyor, kızının suratına ağzına gelen küfürleri savuruyordu ve onu, günlerce aç bırakmakta adeta sadiquebir zevk duyuyordu.”¹

Madam Lavalier, kızını ve kocasını hariç tutarsak genel olarak romanın asıl kahramanı Doktor Hikmet gibi çevresindeki diğer insanlarla iyi anlaşır. Dış dünyadan gelen uyarılara göre duygularını ve davranışlarını şekillendirir. Bazı anlarda kocası ve kızı gibi çevresindeki insanlarla ters düştüğü vakit bile mensubu olduğu muhite bağlıdır. Bir tarafa çekilmek yerine tartışmayı ve ağız kavgasını tercih eder. Bu davranışları onun yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır, dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Sadece kendi menfaatini düşünen Madam Lavalier, kızının bookmaker ile olan ilişkisini bilmekte ancak bilmezlikten gelmektedir. Eğer gerekirse Arlette'nin evden gitmesi için, kızının bu adamla olan münasebetini kendi himayesine almaktan çekinmeyecektir. Ancak bookmaker'a güvenmediği için bu işe tereddütle yaklaşır. Bu sırada karşısına Doktor Hikmet gibi bir ideal damat adayı çıkar ve Madam Lavalier eskiye ait fikirlerini unuttur. Durumlar değiştikçe, duyguları da değişmiştir. Doktor Hikmet'e karşı son derece iyimser ve cana yakındır. Onu evinde ağırlar dolayısıyla iyi bir ev sahibesidir. Verdiğimiz bilgilerden yola çıktığımızda Madam Lavalier'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik duygusal” tiplerin duyguları ve değerleri basmakalıp olma eğilimindedir ve Doktor Hikmet gibi sıkça görüştüğü kişilerle uyum içerisindedir.

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 232.

1.5.13. Doktor Namık Ahmet

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Namık Ahmet, ateşli bir idealist olmasının yanında; aynı zamanda şayanı dikkat bir teşkilatçı ve gözü yılmaz bir aksiyon adamıdır. Ayrıca: “Namık Ahmet’te, ideal ve aksiyon adamlarının pek azına nasip olan bir müsamahalı, nükteli ve kalenderce konuşma vergisi vardı. Hattâ, bazen en ciddi bahisleri bile o kadar hoş ve eğlenceli bir şekle sokarak anlatırdı ki, dinleyenler gülmeden kırılırdı.”¹ Bu özelliği onun çevresinde sevilmesine ve arkadaş ortamlarında aranılan bir isim olmasına sebep olmuştur. Genellikle çevresiyle iyi geçinir. Sosyal bir tiptir ve yabancı olduğu çevrelerde güvenlidir. Çünkü Namık Ahmet, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Ancak Namık Ahmet’in, içinde bulunduğu durumlar değiştikçe duyguları da değişmektedir. Bu sebeple kaprisli olma eğilimi vardır. Son zamanlarda girişmiş olduğu siyasetten dolayı hâl ve hareketleri değişmeye başlamıştır. Sıkıntılı, üzgün görünmekte, onun bu durumu yıllardır yanında çalışan, hemşire Gertrude’nin gözünden de kaçmamaktadır. Çünkü Namık Ahmet, dakika şöyle dursun, saniye sektirmeden, bir kronometre intizamı ve bir kronometre düzgünlüğüyle işlerini görmekteyken artık büsbütün bu huyu da tam tersi bir vaziyet almıştır: “Şimdi görülmesi gereken bir işi sonraya bırakmalar, hastaları saatlerce bekletmeler, bazen birine ait bir teşhisi öbürününkiyle karıştırmalar, dalgın dalgın düşünmeler, bir hiç için sinirlenip huysuzlanmalar hep bu ruh halinin eseri idi.”² Verilen bilgilerden yola çıkarak, Namık Ahmet’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik duygusal” tiplerin değerleri ve yargıları basmakalıp olma eğilimindedir ve sıkça görüştüğü kişilerle uyum içindedir. Bu tipler nazik ve geçimli olmalarının yanında, iç gözlemleri marazi ve depresif olabilmektedir.

1.5.14. Kevser

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Kevser, yeldirmele pardösü arası, eski püskü bir kadın mantosu içinde kaybolmuş incecik bir vücuda sahip olmasının yanında; nemli badem yapraklarını andıran yeşil gözlü genç bir kızdır.³

“(…) Dokunaklı bir sesle derdini dökmeye koyulunca, yavaş yavaş, her şey değişmeye başladı: O biçimsiz eski püskü manto, sanki yavaş yavaş sıyrılıp yere kaydı ve altından

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 284.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 166.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 549-550.

büsbütün başka biri; taşkın bir cinsiyetin ihtiraslarıyla yancınlaşmış, yanperileşmiş bir yaratık çıkar gibi oldu. Hamdi Bey iki, üç adım geri çekildi. Zira, bu yaratık bir yandan konuşuyor, öbür yandan, boynuna atılmak istiyormuşcasına üzerine doğru yürüyordu ve genç kadının bu hareketlerinde bir dişi parsın kımıldanışlarını sezmemek mümkün değildi.”¹

Çevik, atılgan ve her işin altından kalkabilecek bir insan olan Kevser, kocası Pertev’in başı belaya girdiği vakit onu kurtarmak için elinden geleni yapar. Romanının diğer bir karakteri olan Komiser Hamdi Bey’den ricacı olur ve onu ikna ederek kocası Pertev ile birlikte Komiser Hamdi Bey’in evinde kalmaya başlarlar. Kevser, objelerden korkmaz, yabancı olduğu çevrelerde son derece rahattır. Çevresindeki insanlarla iletişim kurarken başarılıdır. Çünkü yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Kevser, kişisel ilişkilerine önem verir, genel olarak yol yordam bilir ve çirkin durumları düzeltici, karışıklıkları gözden saklayıcı bir tip olduğu söylenebilir. Aynı zaman da yardım severdir, henüz çocukken sokakta kalan Pertev ve Ziver’e yiyecek bir şeyler getirir. Hem de bunu kendisinde yardıma muhtaç bir hâldeyken yapar. Bu bilgilerden yola çıkarak Kevser’i, bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik duygusal” tipler nazik ve geçimlidirler. Bu tipin en iyisi sempatik ve yardımseverken, en kötüsü ise yapmacık ve içtenlikten yoksundur.

1.5.15. Servet Bey

Panorama romanının yardımcı karakteri olan Servet Bey, soğukkanlı, muhayyilesi dar, refleksleri kıt bir adam olmasının yanında; resmi vazifesinden ve kendisine kazanç getiren bazı işlerden başka hiçbir şeyi umursamayan devletin üst kademelerinde çalışan dolgun maaşlı bir memurdur. Servet Bey, az söyler; çok dinler ve bunun için herkes kendini, son derece tartılı ve saygılı bulur. Hiçbir münakaşaya girişmez, yüksek sesle konuşulan yerlerde oturmazdı. Bazen reislik ettiği idare meclislerinde bahis kızışır gibi olunca en münasip ve en hukuki bahanelerden birine başvurup toplantıyı kesmenin çaresini keşfeder ve bunu o kadar maharetle, o kadar tatlılıkla yapar ki, âzâ arkadaşlarının parmakları ağızlarında kalırdı.²

“Servet Bey, zengin bir adamın oğlu değildi. Bütün gençliğini mahrumiyet, hattâ yoksulluk içinde geçirmiş, Rumelinin küçük toprak sahiplerinden fedakâr bir babanın

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 550.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 19-20.

kendisine gönderdiği beş on kuruşla Mülkiye-i Şahane'yi bitirinceye kadar akla kararı seçmişti. Sonradan, gerçi yolunu kolay söktü. Hele Meşrutiyet içinde tahsilini tamamlamak üzere Paris'e gidip gelince devlet kapılarını birbiri ardına açık buldu, en dolgun maaşlı memuriyetlere geçti. Bununla da kalmayıp, günün birinde Abdülhamit devri nazırlarından bir paşanın Erenköyü'ndeki köşküne içgüveyisi olarak girip yerleşti. Fakat Servet Bey, sonradan görme birçok kimseler gibi, talihinin bütün bu lütufları, bütün bu cömertlikleriyle şımarıp baştan çıkacağı yerde, hala ilk gençlik yıllarının yoksullukları, mahrumiyetleri içinde yaşayıp gidiyormuşçasına, hesaplı ve idareli hareketten ayrılmamıştı.”¹

Servet Bey herkesle iyi geçinen, içinde bulunduğu toplum tarafından kabul edilip, saygı duyulan bir insandır. Bu, onun yaşam enerjisini dış dünyaya yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Servet Bey, “dışayönelik” tipin özelliklerini taşır. O, ne içkiden, ne gezmeden ne de eğlenceden hoşlanmamasına rağmen, çevresindeki insanlarla her zaman uyum içerisinde yaşamış ve arkadaş çevrelerinde de kendisini sevdirmeyi bilmiştir. Ancak, Servet Bey'in bir kötü huyu vardır ki, oda içinde bulunduğu durumlar değiştikçe duygularının da değişmesiydi. Birlikte iş yaptığı Sırrı Bey, gün gelip de maddi anlamda çöküntüye uğrayınca ona sırtını çevirmekte gecikmemiştir: “Zira Servet Bey, içki, eğlence âlemlerini ve şatafatlı toplantıları sevmediği kadar, işi yolunda gitmeyen ya da nüfuz ve itibardan düşmüş kimselerle, ahbaplık etmeyi de sevmezdi.”² O, kendi çıkarıyla alakası olmayan işler için parmağını bile kıpırdatmazdı. Tüm bu bilgilerden yola çıktığımızda Servet Bey'in “duygusal” tipin özelliklerini gösterdiğini anlamaktayız. Servet Bey gibi dışayönelik duygusal tipler için ortaya çıkabilecek küçük bir değişiklik duygularının değişmesine neden olacağından duygusal tepkileri değişkendir:

“(…) Yenişehir'deki ev kendisi ne onbeş bin liraya malolunca sanki evlatlarından birini kaybetmiş gibi derin bir yürek acısına düştü. O sabırlı ve sükûnetli Servet Bey, adeta huysuz, titiz ve aksi bir insan olmuştu. Ya hiç konuşmuyor, ya mutlaka söylenene sert bir karşılık vermek için ağız açıyordu. Karısının ilk günler, yeni evden hoşnutluk getirişleri ona birer acı kinaye gibi geliyordu. “Bu evi alalı benden gönül rahatlığı gitti. Bari sana ferahlık gelsin!” diyordu. Fakat karısının ilk zamanlara ait bu hoşnutluk getirişleri yerini bazı şikâyetlere terketmeye başlayınca Servet Bey'in tepesi attı. Lüzumsuz yere “Beni öldürmek istiyorsunuz, canıma kastediyorsunuz!” gibi sözlerle sızlanıp ahüvah etti.”³

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 22.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 205.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 22.

Servet Bey, ne içkiden, ne eğlenceden, ne gezip tozmadan hoşlanırdı. Hele bu çeşit şatafatlı toplantılardan o kadar çekinir, o kadar kaçardı ki, bazen, karısı Naşide Hanım'ın zorlu iradesi bile onu böyle yerlere sürüklemekte aciz kalırdı.¹ O, bazı zamanlarda duygusuz ve uzak bir insan izlenimi verirdi. Kendisi gibi olan birkaç yakın dostunun dışında insanlar onu pek ilgilendirmezdi. Sırrı Bey'le birlikte girdikleri kooperatif işinde maddi durumu olmayan Niyazi Bey gibi insanları dolandırır ve hiçbir şey olmamış gibi hayatına kaldığı yerden devam eder. Kısacası öteki insanların; ne düşündüğünü, ne duyduğunu anlamaz ya da umurunda olmazdı. Tüm bu durumlar Servet Bey'in bilinçaltında yatan gölgesi olan “içekapanık düşünen” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanır.

1.5.16. Sırrı Bey

Panorama romanının yardımcı karakteri olan Sırrı Bey, okuma yazması pek kıt olmasının yanında; babacan ve geniş yürekli bir müteahhittir. Sırrı Bey, bina ve arsa spekülasyonu uğraşan, bu sayede ortağı Servet Bey ile birlikte çok paralar kazanan bir iş adamıdır. Sırrı Bey, çevresindeki insanlar tarafından sevilen ve saygı gösterilen bir insandır. Ondaki babacan ve samimi tavırlar girdiği her ortamda kendisini sevdirmesine yetmiştir. Sırrı Bey, hesapsızca, yüklü miktarlarda aldığı krediler ve Servet Bey'le girdiği kooperatif işinin altından kalkamaması sebebiyle iflas eder: “Lakin, buna karşılık Sırrı Bey gene yalnız değildi. Hanedanlığı, sokulganlığı, güler yüzlülüğü sayesinde bir sürü yeni tanıdıklar, yeni ahbablar, yeni arkadaşlar edinmişti.”² Çünkü Sırrı Bey, yaşam enerjisini dış dünyaya yönlendirmiştir. O, sosyal bir tiptir ve yabancı olduğu ortamlarda son derece rahattır. Dolayısıyla Sırrı Bey, “dışayönelik” bir tiptir. Sırrı Bey gibi dışayönelik tipler dost canlısıdır. İnsan topluluklarını ve partileri sever.

Sırrı Bey, iflas ettikten sonra büsbütün farklı bir insan olur. İçinde bulunduğu imkânlar ve durumlar değiştikçe kaptisli olmaya başlamış, hayatındaki değişikliklerden sonra duyguları da değişmiştir:

“Ragıp Bey, onu, hiç böyle bir kızgınlık ve taşkınlık içinde görmemişti. Deminki yürek sızısını unutmuş, hatta onun neler dediğini bile anlamaz olmuş, hayretle yüzüne bakıyordu. İşte, bir yeni, bir başka Sırrı Bey daha... Biçarenin, derisi gibi, saçlarının rengi gibi

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 205.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 387.

huyu da değişmişti. Nerede o eski babacan, geniş yürekli, Anadolu ağası? Nerede bu ihtilaçlı, bu ağzı kalabalık, bu temkinsiz ve tutumsuz şehir kabadayısı?”¹

Sırrı Bey, duygusaldır, sürekli kendisinden söz etmekten hoşlanır, gösterişi sever. Sanki dünyaya geliş amacı buymuş gibi davranır. Doęu Anadolu'nun ücra bir kasabasında yoksul bir ailenin içinden çıktığı, ancak orta tahsilini bitirebildiği ve büyük şehir insanlarıyla ancak yirmi yaşından sonra düşüp kalkmaya başladığı hâlde, gösterište, şimdi, hepsini geçmiş bulunuyordur. Para, onun elinden su gibi akıp gider:²

“Kendini kudretli, muzaffer ve kırılıp delinmez bir zırhla kaplanmış, donanmış hissediyordu. Sanki koca Paccardı, yüz elli, iki yüz elli kilometre koşturan motor onun içinde işliyor gibiydi. Her klakson sesinin arkasından başını sokağın kalabalığına uzatıp: “Savulun! Savulun! Milyoner Sırrı Bey geçiyor!” diye haykıracağı geliyordu.”³

Sırrı Bey'in değişken duygulara sahip ve gösterişi seven bir insan olmasından yola çıkarak onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tipin özelliklerini bünyesinde topladığını görmekteyiz. Sırrı Bey de kendisini bu şekilde tanımlamaktadır: “Hep hissiyatımla hareket ederim. Bazı, en çıkmaz gibi görünen işlere şevk ve emniyetle atılırım. Bazı da, senin anlattığın gibi, yüzde yüz garantili işler karşısında irkilir kalırım (...)”⁴

Sırrı Bey'in bina ve arsa spekülasyonuyla uğraşmakta olduğunu yukarıda belirtmiştik. Yaptığı bu işten büyük miktarda paralar kazanmıştır. Bunun sebebi onun işiyle alakalı gizli olasılıkları fark etmede ve ileride meydana gelecek gelişmeleri tahmin etmedeki başarısıdır: “(...) biraz daha dışinizi sıkıp bekleyin; ötesine berisine az buçuk tamir koyduktan sonra o eve gelecek yıl otuz bine müşteri buluruz. Ve hadiseler, birbiri ardısına müteahhit Sırrı Bey'in ne kadar haklı olduğunu ispat etti.”⁵ Bu durum onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik sezgisel” tipin özelliklerini taşımasından kaynaklanmaktadır. Oda kendisinde bulunan bu özelliğin farkındadır: “(...) Hissi kablervuku mu [önsezi mi] derler nedir; içimden bana hükmeden hep odur.”⁶

Sırrı Bey iflas ettikten sonra memleketine geri döner ve kız kardeşi ile birlikte küçük ve izbe bir köy evinde yaşamını sürdürür. Gerçi, böyle bir yaşayışın, Sırrı Bey gibi büyük

¹Karaosmanoęlu, *Panorama*, s. 533.

²Karaosmanoęlu, *Panorama*, s. 204.

³Karaosmanoęlu, *Panorama*, s. 139-140.

⁴Karaosmanoęlu, *Panorama*, s. 138.

⁵Karaosmanoęlu, *Panorama*, s. 24.

⁶Karaosmanoęlu, *Panorama*, s. 138.

şehirlerde milyonlarla oynamaya, Paccard otomobiliyle dolaşmaya, on odalı, yirmi odalı konak ve köşklere oturup kalkmaya alışmış bir adam için, diri diri mezara girmekten pek farkı yoktu, ama ne yapsın ki gerek Ankara'da, gerek İstanbul'da borçlanmadığı otel, pansiyon, lokanta kalmamıştı. Kılık kıyafetçe de o kadar düşük bir hale gelmişti ki, cemiyet içine çıkmaktan utanır olmuştu. Ara sıra, sokakta, eski tanıdıklarından birine rastlayınca, görmemezlikten gelip geçer; hatta bazı, bunlardan biri biraz uzaktan gözüne ilişti mi, yangından kaçır gibi hemen, bu kaldırımdan öbür kaldırıma sıvışır.¹

1.5.17. Cemil Bey

Hep O Şarkı romanın yardımcı karakteri olan Cemil Bey, romanın asıl kahramanı olan Münire'nin çocukluktan arkadaşı ve sevdiği insan olmasının yanında, komşuları Hakkı Paşa'nın oğludur. Cemil Bey, insanlara hele ki bir kıza karşı sert ve kaba muamelelerde bulunabilecek bir insan değildir. Büyüğüne olsun, küçüğüne olsun, kardeş veya akranlarına olsun, herhangi bir saygısızlık göstermez, sevgiden, şefkat ve nezaketten hiç ayrılmaz. Cemil Bey o kadar uysal ve yumuşak mizaçlıydım ki, ağzından bir kerecik "Hayır, olmaz!" sözünün çıktığını işiten olmamıştır:²"İşte, Cemil Beyin, çocukluğunda Sıdika'dan başlayarak bütün gençliği boyunca yakasını türlü türlü kız ve kadınların pençesine kaptırıp gidişi ve adının uçarıya, çapkına, hovardaya çıkışı da fikrimce, bu huyunun, önüne geçilmez bir neticesi olsa gerektir."³ Cemil Bey, çocukluğundan başlayarak yetişkinlik zamanına kadar çevresiyle iyi geçinen bir insandır. Dış dünyadan gelen uyarılar algılarını, duygularını, yargılarını ve eylemlerini etkilemede, şekillendirmede ilk sırada gelir. Dolayısıyla Cemil Bey, "dışayönelik" bir tiptir. O, bu özelliğinden dolayı her zaman arkadaşları ve etrafındaki insanlar tarafından aranılan bir isim olmuştur: "Bir yaz günü, bizim yalının arka tarafındaki koruda beş on arkadaş körebe oynuyorduk. Aramızda her vakitki gibi, Cemil Bey de vardı. Onsuz zaten ne adamakıllı bir oyun tertip etmesini bilirdik, ne de tertip edilen oyundan tam mânasıyla bir tad çıkarmasını (...)"⁴ Cemil Bey aynı zamanda kişisel ilişkileriyle ilgilenen, genel olarak yol yordam bilen bir tip olarak da karşımıza çıkar:

"(...) Cemil Bey bütün arkadaşlarımın en büyüğü değildi ama, bilmem neden hepimiz üstünde öyle bir alıp sürükleyici tesiri vardı ve hiç yoktan türlü eğlenceler icadında ve bizi

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 571.

²Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 21.

³Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 21.

⁴Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 17.

durup dururken bir kahkaha, bir çığlık kasırgası haline sokuvermekte o kadar hüner ve marifet sahibiydi ki, bazen seyrimize gelen büyükleri bile gülmekten katıltırdı.”¹

Cemil Bey, doğal olarak iyi bir sahibidir ve grupların, toplulukların, her türlü sosyal etkinliğin içinde son derece rahattır. Eğlenceli ve sempatik bir yapısı olan Cemil Bey, etrafındaki insanlara kendisini sevdirmeyi her zaman bilmiş, onlarla iyi ilişkiler kurmuştur:

“Cemil Bey, emsalsiz bir taklitçiydi de. Kah kuşlar gibi ötmeğe, kah kediler gibi miyavlamağa, kah denizden geçen sandalcılarla sokak satıcıları gibi sesler çıkarmağa başladı mı bunları, asıllarından ayırmak çok defa, yalnız bizler için değil, hatta o seslerin sahipleri için bile mümkün olmazdı. Evet, o ötmeğe başlayınca çok defa kuşların etrafında uçtuklarını veya kondukları dallar üstünden ona cevap verdiklerini hatırlarım. Ve yine çok defa, kedilerin onun miyav miyavlarına duvar diplerinden, dam kenarlarından kulak kabarttıklarını da görmüşümdür.”²

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak, Cemil Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü onun gibi “dışayönelik duygusal” tipler değerli sayılan her şeyi kabullenerek, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlayarak, dünya ile iyi bir birliktelik içine girer. Ancak Cemil Bey’in bunların yanında melankolik bir yapısı daha vardır. Münire’ye âşıktır; onu göremediği ve ondan uzak kaldığı her an iç gözlemi marazi ve depresif olmakta, Münire’ye yazmış olduğu mektubunda bu durum açık bir şekilde görülmektedir:

“Yüzünüzü görmeyeli beri, dünya gözümde zindan kesildi. Bundan, intihar ile kurtulmak istedim olmadı. Küülün [alkolün] zehri ile kurtulmak istedim, olmadı. Türlü sefahat yollarına, türlü maceralara saparak kurtulmak istedim, olmadı. Söyle, sevgilim; ne edeyim ne eyleyeyim de kendime bir halâs ve necat çaresi bulayım? Yeniden gençliğime yeniden eski şevk ve neşatıma kavuşayım? Ben biliyorum. Yegâne kurtuluş çarem sizsiniz. Bir kerecik olsun, yakından veya uzaktan sizi görebilsem, zannediyorum ki, zindanımın duvarları, birdenbire yıkılarak gün yüzüne çıkıvereceğim. Fakat aramızda ne kadar çok engeller var? Bunları tırmanıp geçebilmek için iki taraftan uğraşmamız lâzım geliyor. Zira, ben şimdiye kadar elimden geleni yaptım. Kış demedim yaz demedim, hep civarınızda dolaştım durdum. Lâleli ile Vefa arasındaki sokakların taşı toprağı bir dile gelse de söylese. Kaç bayram, kaç kandil günü, -annenizle babanızın elini öpmeğe giderken sizi koçonuzun içinde görürüm ümidiyle- kaç defa nasıl taban vurduğumu. İki yıldır, her yaz aynı ümitle Bağlarbaşı’na taşınmadığım gün kalmadı. Sayfiyenin oraya pek

¹Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 17.

²Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 17.

yakın olmakla beraber size bir kerecik olsun rasgelmek saadetine eremedim. Ne yaparsın? Nerelere, kimlerle vakit geçirirsin? Bari bunu bilsem sizi, gider, hayalimde arar bulurdum.”¹

Cemil Bey’in bu karamsarlığı onun yardımcı işlevi olan “içekapanık duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar böyle durumlarda içekapanık ve depresif olsa da güçlü duygusal bağlarla bağlı olduğu Münir’e ve onun halasının yanında değeri iyi bilinir. Cemil Bey’in çevresinde ona hayran olan birçok kız vardır. Ancak onun gözü Münire’den başkasını görmez ya da görmek istemez. Ona göre sanki dünyada sadece Münire vardır, seviyecek tek insan odur ve ondan başkası Cemil Bey’i alakadar etmez. Bu tavrı onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “içekapanık düşünen” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Romanın sonunda uzun bir sürgün hayatından sonra tekrar İstanbul’a gelen Cemil Bey o kadar değişmiştir ki Münire artık onu tanıyamaz: “Bir insanın şekli, tavır ve hâli değişebilir amma, ahlâkı nasıl değişir, bir türlü anlayamıyorum.”² diyerek şaşkınlığını dile getirir. Artık Cemil Bey ve Münire Hanım arasındaki uçurum kavuşamayacakları kadar büyümüştür.

1.6. İÇEKAPANIK DUYGUSAL TİPLER

1.6.1. Nigâr Hanım

Nur Baba romanının asıl kahramanı olan Nigâr Hanım, otuzuna yaklaşmış, oldukça zeki, münevver, iki çocuklu bir kadındır. Romanda hakkında çok fazla bilgi verilmeyen, sefir tayin edildiği Madrid’den bir türlü dönemeyen Eşref Bey ile evlidir. Nigâr hanım iki çocuğu ile birlikte annesinin yanında Kanlıca’daki bir yalıda yaşamaktadır. Çevresinde eşinin akrabalarından olan Macit Bey ve zaman zaman ziyarete gittiği halasından başka kimsesi yoktur, dolayısıyla yalnızdır. O önce bu yalnızlıktan kurtulmanın çaresini mütemadiyen kitap okumakta bulur; okuduklarıyla hep halası Ziba Hanımefendi’yi bağdaştırır: “Yaşı ilerledikçe okuduğu romanlardaki büyük aşk kahramanlarile halası arasında sıkı bağlar, benzerlikler bulmağa başladı ve gitgide kalbi ona karşı taşkın bir hayret ve takdir his ile doldu.”³ Nigâr Hanım içinde bulunduğu yalnızlıktan ve iç sıkıntısından kurtulmanın tek çaresi olarak halası Ziba Hanımefendi’ninki gibi debdebeli bir yaşam tarzını arzular:

¹Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 69-70.

²Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 162.

³Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 48.

“Nigar Hanım, halası gittikten sonra yalının kan rengi bir ziya ile dolan büyük odalarından tatmini zor, gizli bir faaliyet ihtiyacile kararsız kaldı. Sanki Ziba Hanımefendi bütün bir günün manasını beraber alıp gitmişti; genç kadın, şu dakikada o giden gibi kendini heyecanlara bırakmak, dedikodular içinde çırpınmak, iftiralara uğramak, bağırarak, uyumak, parasız kalmak, sonra koşup gitmek, misafirler beklemek istiyordu. Bir müddet ilk defa işittiği bir sesmiş gibi sofada ve merdivenlerde birbirini kovalayan çocuklarının çığlıklarını, gürültülerini dinledi; sonra mahut şehnişinin büyük penceresine yaklaştı, ağır camı kaldırdı ve koyun akşamla dolmuş, pembe suyuna baktı.”¹

Yukarıdaki pasajdan yola çıktığımızda Nigâr Hanım’ın “içekapanık” bir karakter olduğu anlaşılır, yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir ve kişisel etkenler üzerinde yoğunlaşır. Nigâr Hanım da diğer içekapanık tipler gibi çevresindeki insanlara karşı güvensizdir, bu nedenle sosyal değildir, kendisiyle baş başa kalıp düşünmeyi tercih eder:

“Nigar Hanım onları köşkün geniş taraçasında üstü şişeler, kadehler, buzlar ve mezelerle dolu beyaz örtülü bir büyük masa başında yarı sarhoş buldu ve bu hâl, ilk nazarda onu öyle ürküttü ki hepsi tarafından kendisine gösterilen tehâluk [içten karşılama, içtenlik] ve nezakete rağmen hemen geriye dönmeyi düşündü; fakat, vücudu kadar yumuşak olan kalbi halasını gücendirmekten korktu ve oradakiler nazarında ürkek ve toy görünmeği nefsine karşı bir zillet saydı. Dudaklarından hiç eksik olmıyan zarif ve iltifatlı tebessümle, hepsini birer birer selâmladı.”²

Nigâr Hanım’ın toplum içerisindeki yalnızlığı ve onun bu durumdan kurtulma isteği zamanla Nur Baba’nın dergâhına sığınmasına sebep olmuştur. Nigâr Hanım’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip özelliği gösterir. Nigâr Hanım’ın okuduğu romanların tesirinde kalması, halası Ziba Hanımefendi’ye özenmesi, kendisine göre basmakalıp bir değer yargısı oluşturması ve en önemlisi de kurgulamış olduğu dünyayı gerçek zannederek peşinden gitmesi tamamıyla düşünmeden, duygularıyla hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. O böyle yaparak kendisini oyun oynamaya zorlamakta ancak bunda başarılı olamamaktadır. Bunlar onun gerçek duyguları değil bütünüyle melankolik bir yapısı olmasından kaynaklanmaktadır. Duygularını benliğinin merkezine koyan Nigâr Hanım bu sebeple zaman zaman duygusal patlamalar yaşar. Kurduğu bu dünyanın gerçek olmadığını anladığında tıpkı duygusal tipler gibi farklı bir arayış içerisine girer ve bir önceki dünyasıyla tamamen zıt olan Nur Baba’nın dergâhına gitmeye başlar. Bu yüzden ‘durgun sular derinden akar’

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 52-53.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 57-58.

deyimi bu tip için uygun düşmektedir: “Öyle deme, Nigar Abla! Ben bilirim; senin ruhun tıpkı başını kanadının altına sokmuş bir kuş gibidir. Harice karşı o kadar örtülü, o kadar saklı durursun ve hayat namına yalnız kendi kalbinin vuruşlarını dinlersin. Biraz açılсан biraz kımıldasan, biraz uçsan...”¹ Nigâr Hanım gibi içekapanık duygusal tipler görünüşte çekingen olmalarına rağmen dostlarına ya da gereksinimi olanlara karşı genellikle sevgi dolu ve anlayışlıdır. Halası Ziba Hanımefendi kendisinden herhangi bir konuda destek ya da para istediğinde bu durumu gayet anlayışla karşılar ve yardım etmek için elinden geleni yapar: “Nigar Hanım, dudaklarından hiç eksilmeyen bir tebesümile odasından otuz lirayı almağa gitti.”² Bunlarla birlikte içekapanık duygusal tip uyumsuzdur. Şaşırtıcı biçimde dürüsttürler; rol yapmaktan hoşlanmazlar. Şayet rol yapmak zorunda kaldıklarında çevreleri tarafından şizoid (içekapanık) olarak tanımlanırlar ve zaman zaman duygusal patlamalar yaşayabilirler: “Nigar Hanım, muhabbet mürşidinin bu soğuk ve haşın manzarası önünde öfke ve korku ile karışık bir his duydu ve odanın ortasında bir küçük çocuk gibi tepine tepine, bağıra bağıra, hüngür hüngür ağlamak istedi.”³ Sonuç olarak bu tip insanlar duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz, ilişki kurulması ve anlaşılması güç kişilerdir. Düşüncelerini doğrudan yansıtmazlar. Aşağıdaki alıntı Nigar Hanım’da da bulunan bu özelliklere örnek teşkil etmektedir:

“Genç kadın bu merasimi iğrenç ve âdi buldu; hele mürşidin kendi kadehine kendi eliyle doldurduğu bir kadehe bu kadar büyük bir kıymet vermeğe gayret edişindeki kabalık ona nihayetsiz göründü ve muhiblerin en yenisi olduğu için, dudaktan dudağa dolaşmış kadehi en son boşaltmak felaketine maruz kalan Nasib Hanım’a doğru eğildi ve gülerek: Gerçekten Bektaşî olmak pek güç bir şeymiş... dedi.”⁴

Nigâr Hanım, yukarıda bahsettiğimiz gibi melankolik bir tavır sergileyerek içinde bulunduğu çevreden bunaldığını hissettirir. O hiçbir şeyden zevk ve tat almamakta, ruhunu bir kutu içerisinde hapsolmuş hissetmektedir:

“Nigar Hanım; Nişantaşı'nda, zevcinin akraba ve taallûkatile çevrili, dar ve sıkıcı bir çember içinde gibidir. Her hareketini zımnî bir murakebeye [gizli bir denetlemeye] her sözünü sessiz bir tenkide ve her teşebbüsünü nereden çıktığı bilinmiyen bir manaya maruz zannederdi. O izdivacının ilk gününden beri, gerek zevcinin ve gerek ona mensup olanların yanında bir an için olsun ne kalbinin istirahatini, ne vücudunun hürriyetini,

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 71.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 52.

³Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 129.

⁴Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 60.

hatta, ne de irade-i cüz'iyesini bulabildi. Genç kadın, onlarla ve onların muhitinde, kendini büsbütün başka bir yerde kayıp, garip, menfi ve mahbus hissediyor.”¹

Yukarıda bahsedilen bu sebepler nedeniyle Nigar Hanım, yeni insanlarla tanışmak, yeni yerler ve durumlar görmek arzusuna kapılmıştır. Böylece, onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duyumsal” tip ortaya çıkar. Nigâr Hanım artık eskisi gibi utangaç, sessiz ve çekingen değil, tam tersine şuh, laubali ve neşeli bir kadın olmuştur. Gerek alkolün gerekse de çevresinin etkisiyle yaşam enerjisi dışarıya doğru akmaya başlar, eski çekingen halinden en ufak bir belirti kalmaz ve her türlü topluluğun içerisinde son derece rahat davranışlar sergiler:

“Nigâr Hanım, maksadını izaha lüzum görmedi. Bir dakika içinde baştan başa şuhluk ve hiffet [hafiflik, hoppalık] kesilmişti. Kendisini kapının önünde bekliyen bacı ile uzun uzun öpüştü, muhibbelerin bazılarıyla şakalaştı, gülüştü ve etrafına tatlı kokular saçarak kendi için hazırlanan odada soyunmağa çıktı.”²

“Bundan da anlaşılıyor ki, Nigar Hanım, esasen bir seneden beri farkında olmaksızın böyle bir gün için hazırlanmış bulunuyordu. Çoktan rakının kokusuna alışmış ve piyano-sunda nefesler çalmağa başlamıştı. Nur Baba'dan kendisine selam geldikçe bilmukabele “Erenlere aşk ve niyaz ederim,” tabirini kullanmakta yeni bir lisan öğrenmişlere mahsus bir zevk buluyordu. Yavaş yavaş tarikat erkânının icap ettiği vaziyetleri ve tavırları taklit de onun için ayrı bir eğlence oldu; teşekkür makamında sağ elini kalbi üzerine koyup öne doğru eğilişleri, bir kapıdan girerken eşiğe basmadan geçişleri; rakı kadehlerini alışı verişlerdeki hususiyetleri öğrendikçe, içinden adeta çocukça bir sevinç duyuyordu.”³

Nigâr Hanım gün geçtikçe değişmiş, değiştikçe başkalaşmıştır. Artık hayatın tadını çıkarmaya başlamıştır. Çevresinde olup biten her şeyi duyuşal haz temelinde görmeye başlar: “Bir saat geldi ki ağırbaşlı beyaz muhibbemi artık hiç tanıyamaz oldum; bu, bütün tavırlarıyla sarhoş, şuh ve aşifte bir kadın (...)”⁴

“Fakat, Nigar'ın içtiğini hiç görmemişim. Yanındaki beyaz entarili, süzgün nazarlı genç dervişin, ikide bir, kendine uzattığı pembe kadehi ağzının kenarını hafifçe yukarıya doğru kaldıran tebessümüyle alıp dudaklarına götürüşlerini gördükçe hayretten hayrete düşüyordum. O bu kadeh merasimine çoktan alışmış gibi duruyor; her defasında bin eda ile insanlara derecelerine göre saygı gösterin, eğilip sakının elini öpmeği, sonra boşalan kadehi hürmetle göğsüne götürmeği hiç unutmuyor. Hatta -sakisi mürşid olduğu için midir, nedir?- bunu diğerlerinden fazla bir istek ve dikkatle yapıyor ve buna kendiliğinden

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 135.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 115.

³Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 80.

⁴Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 104.

türlü türlü şuhluklar ve türlü türlü zarafetler ilâve ediyor, öyle ki sofrâ halkının gözleri bilâihtiyar ona doğru çevriliyor, hatta ara sıra, diğêr sofradan bizim sofraya gelenler oluyordu.”¹

Romanda sürekli bir değışim içerisinde olan Nigâr Hanım, romanın sonunda tekrar ve nihai olarak içekapanık bir vaziyet alır. Ancak bu romanın başındaki gibi bir yalnızlık değıl, adeta bir çöküş, bir yok oluşturu. Artık her şeyini kaybeden bir kadın olarak yaşamına devam edecektir:

“Nur Baba ile Süheyla'nın izdivaçlarından sonra Nigar Hanım'ın hâli tamamen muamma-engiz [çözümü güç] bir şey oldu. Odasından dışarıya hemen hiç çıkmıyor, tekke içinde kimse ile konuşmuyor ve her an derin bir düşünceye dalmış gibi görünüyordu. Evvelce yüzünün en sevimli, en diltirip [alımlı, çekici] hareketlerinden biri olan bu inhinali [yay biçimindeki] gamzesi, şimdi bir bıçak yarasının izihâlinde uçları aşağıya doğru sarkmış ağzını daima yana doğru çeken bir işmizaz [buruşma] idi ve çehresinde bu işmizazın çizdiği acıklı mânadan başka hiçbir ifade kalmamıştı.”²

1.6.2. Selma Hanım

Ankara romanının asıl kahramanı olan Selma Hanım, çelimsiz, gür ve kabarık saçlı, uzun boylu ve ince parmaklara sahip bir kadındır. Bununla birlikte:“(…) Selma Hanım, bu şöhret düşkünlerinden, bu ihtiraslı politikacı kadınlardan biri değıldi. İyi bir tahsil görmüş olmasına ve fikir davalarını çok iyi anlayabilecek bir seviyede bulunmasına rağmen memleket işlerine karışmak emeli gönlünden hiç geçmemişti.”³ Selma Hanım, Ahmet Nazif Bey'le evlendikten sonra İstanbul'dan Ankara'ya taşınır. Uzun süre İstanbul'da yaşamış ve İstanbul'un denizini, doğal güzelliklerini, hareketli yaşantısını görüp alışmış olan Selma Hanım için, Ankara gibi kurak, doğal güzelliklerden yoksun ve medeniyetten uzak bir yere gelmek onu hayal kırıklığına uğratmış bu durum onun yalnızlığa ilk adım atışı olmuştur:

“Genç kadının, bilhassa, o çarşı gezintisinden sonra, artık, Ankara'dan büsbütün Sıtkı sıyrılmıştı. Artık odasından dışarıya çıkmak istemiyordu. Hiç değılse, burası, ona İstanbul'u hatırlatan birtakım eşya ile döşeli idi. Bu eşyanın her parçasında bir munis koku, bir samimi duruş, bir doğrudan doğruya gönülle konuşuş hâli vardı ve Selma Hanım, içinde başlayan yurt yerimini ancak bunlar arasında avutabiliyordu.”⁴

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 98-99.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 171.

³Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 18.

⁴Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 33.

Yukarıdaki pasajdan yola çıktığımızda Selma Hanım'ın "içekapanık" bir tip olduğu anlaşılır; yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir ve kişisel etkenler üzerinde yoğunlaşır. Selma Hanım gibi içekapanık tip toplumdaki hoşlanmaz, topluluk içinde kendilerini yalnız ve kaybolmuş hissederler: "(...) Selma Hanım, geldiği günden beri buraya bir türlü alışamamıştı. Her şeyi ve herkesi yadırgıyordu."¹ O, gerek Ankara'nın karamsar havasından gerekse de çevresindeki insanlara ve yaşantılarına yabancı oluşundan, bu şehirde kendisini yalnız ve kimsesiz hissetmektedir. Öte yandan bu tipler duyguludurlar, aptalca görünmekten çekinirler, bunlarla birlikte toplum içinde nasıl hareket edeceğini ve insanlara nasıl davranacağını öğrenemedikleri görülür:

"Bu cansız, soluk ve kirli tabiat, Selma'nın gözüne batıyordu. Zaten, at kostümü meselesinden dolayı üzülen ve hırçınlaşan yüreği, sanki bir diken yığınına sürtünür gibi tırmalanıyor, kanyordu. Öfkeli öfkeli Nazife baktı. O Almanya'da iken yaptırdığı spor esvaplarını giymişti. İçinden "Bu kabalık değil mi? Biliyor ki, ben de ata binmeye can atmıştım" diyordu. Murat Bey'in bağına vardıkları zaman genç kadında herkesle kavgaya hazır bir insan suratı vardı. Onları ceketsiz karşılayan ev sahibine çıkışmak istedi. Çocukların biraz nemli dudaklarla öptükleri elini mendiliyle birkaç defa sildi. Hanımlarla, denilebilir ki ancak selamlaştı. Halbuki, Murat Bey'in annesi, onu, yanaklarından öpmek istemişti; şişman kız kırk yıllık ahbap gibi onun boynuna atılmaya kalkışmıştı. Her ikisine de ancak müsaade etti."²

Verdiğimiz bilgilerden ve yukarıdaki pasajdan yola çıktığımızda Selma Hanım'ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde "duygusal" tip özelliği gösterir. Görünüşte çekingen olan Selma Hanım, acı çeken insanlara ya da gereksinimi olanlara karşı genellikle sevgi dolu ve anlayışlıdır. O, savaşın başlamasıyla birlikte Askerî hastaneye giderek, gönüllü olarak hasta bakıcılık yapar. Bir süre yaralı askerleri burada tedavi eder. Bu durum onun tamamıyla duygularıyla hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Selma Hanım ancak çalışarak içinde bulunduğu yalnızlığı ve karamsarlığı unutmaktadır: "(...) Çalışmak, çalışmak. Bir şeye yaramak, bir şeye yaradığını hissetmek, işte, yaşamının yegâne manası" diyordu ve böyle düşünürken bütün kederlerini, hayal inkisarlarını, iç sıkıntılarını unuttuyordu."³ Duygularını benliğinin merkezine koyan Selma Hanım'ın, bir türlü içinden çıkamadığı melankolik bir iç dünyası vardır: "Lakin Selma, can sıkıntısından ne yapacağını bilmez bir hâldeydi. Dış sancısına tutulmuş bir insanın vire yer ve duruş değiştirmekle ağrısını

¹Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 31.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 51.

³Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 87.

dindirmeye çalışışı gibi kendini oradan buraya atıyordu.”¹ Selma Hanım gibi içekapanık duygusal tipler, genelde sessiz ve zor anlaşılır tiplerdir. Bir topluma girdiklerinde ya da insanlarla konuşmaya başladıklarında, karşısında bulunanların kendilerini anlamadıklarını düşünürler: “Kendine diyordu ki: “Evet, benim bunlardan ne farkım var?” Fakat Selma Hanım’la onlar arasındaki farklar sayılamayacak kadar çok; mukayese edilemeyecek kadar keskindi. Birer Buda heykelciği gibi önünde çömelmiş duran bu üç kadından hangisinde onu anlayan bir insan hâli vardı?”²

Selma Hanım’ın ikinci kocası Hakkı Bey’in maddi imkânları iyileştikçe bazı davetlere gitmeye başlarlar. Ancak o, Selma Hanım’ı gittiği davetlerde yalnız bırakır. Davetlerde tek başına kalan Selma Hanım, etrafındaki insanları özellikle kadınları tahlil etme fırsatı bulur: “Kadınlara gelince, bunların hepsi, yüzden dost görünmekle beraber içten onun düşmanı idi. Selma Hanım, kendisine gülümseyen bütün ağızların içinde her vakit sokmaya hazır bir yılan dilinin titrediğini seziyordu.”³ Böylece onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıktığını görürüz. Bu tip, bir durum ya da olay içerisindeki gizli olasılıkları fark etmede iyidir. Bu sebeple de ileriki bir tarihte meydana gelecek gelişmeleri tahmin etmede büyük oranda başarı gösterirler:

“Evet, kim ne derse desin, Neşet Sabit’in Büyük Devlet Tiyatrosu’ndaki genç artist kızla alakası günden güne göze çarparak bir mahiyet almaktadır. Selma Hanım’ın kadınlık duygusu kendisini aldatmamıştı. Bu, onda bellibaşlı bir şüphe gibi değil, bir önceden sezmiş, bir malûm oluş gibi başlamıştı.”⁴

Selma Hanım, Ahmet Nazif Bey’le evlendiği zaman yaşadığı hayattan bir süre sonra sıkılmaya başlar. Evinde yalnızdır ve sohbet edeceği ne bir kimsesi ne de Ankara’da gezmeye gidebileceği bir yeri vardır. Kocasını bir gün eski arkadaşı Murat Bey’le karşılaşır. O, Ahmet Nazif Bey’i ve eşi Selma Hanım’ı çiftliklerine davet eder. Bunun ardı arkası kesilmez ve bu davetler gezilerle ve ata binmeleriyle devam eder. Selma Hanım halinden çok memnundur. Çünkü dışayönelik sezgisel tipler yeni arkadaşlar, hobiler ve yeni fikirler edinmekten hoşlanırlar. Bununla birlikte Selma Hanım gibi bu tipler, farklı ihtimaller gündeme geldiğinde eskiye ait şeyleri bir anda bırakıverirler. Selma Hanım, ilk önce Ahmet Nazif Bey ile evlenir. Fakat onda umduğunu bulamaz ve onun davranışları neticesinde bir süre sonra ondan soğumaya başlar: “Selma Hanım,

¹Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 45.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 167.

³Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 148.

⁴Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 210.

kocasından ne kadar uzak olduğunu, onu ne kadar sönük, ne kadar şahsiyetsiz ve mıymıntı bulduğunu asıl bugün anlıyordu. Onun ütülü ve tozsuz pantolonundan, beyaz gömleğinden, saçlarının o intizamlı taranışından ve yumuşak, pembe cildinden tiksiniyordu.”¹

Aslında Ahmet Nazif Bey’den asıl uzaklaşmasının ve ondan boşanmasının sebebi onun milli şuurdan yoksun olmasıdır. Bu yüzden ideal bir tip ve asker olarak gördüğü Binbaşı Hakkı Bey ile evlenir. Ancak Hakkı Bey emekli olduktan sonra büsbütün başka bir adam olur. O idealist, milli şuura sahip Hakkı Bey gitmiş, yerine kılık kıyafetine özen gösteren, davetlerden çıkmayan, lüks hayat tutkusu başlamış olan, evli olmasına rağmen kadınlarla flört eden birisi gelmiştir. Bunun neticesinde ikinci kocası Hakkı Bey’e karşı da hislerinde azalma olur ve ondan da boşanır ve sonuncu eşi olan Neşet Sabit ile evlenir.

Selma Hanım’ı Ankara’ya geldiği ilk zamanlarda sadece yeni yerler gezmek, yeni arkadaşlar tanımak ve iç sıkıntısından kurtulmak alakadar ediyordu. Ancak Neşet Sabit’le tanıştığı vakit, onunla Anadolu ve Millî Mücadele hakkında sohbet eder. Daha sonra askerî hastanede hasta bakıcılığı yapar. O artık tamamıyla değişmiş ve fikirlerini günün geçerli inançlarından almıştır. Bu durum onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik düşünen” tipin harekete geçmesinden kaynaklanmaktadır. Artık Selma Hanım içinde bulunduğu toplumu benimseyen, halkı için elinden geleni yapan bir aydın tipidir.

1.6.3. Münire

Hep O Şarkı romanının asıl kahramanı olan Münire, romanında anlatıcısı olduğundan dolayı kendisi hakkındaki bilgileri yine ondan öğreniriz. Münire, yay gibi gergin ve çekik duran incecik kaşlı, iri ela gözlü, kıvrır kıvrır dudaklı ve bembeyaz dişleri olan bir kadın olmasının yanında; roman okumayı çok seven ve hayatını romanlardaki hayatlar gibi devam ettirmek isteyen, bununla birlikte de roman karakterleriyle kendini özdeşleştirip gerçeklerden kopan bir hayalperesttir:

“Ben, “Ekmekçi Kadın”ın küçük oğlancağızı için gözyaşlarımla kaç mendil ıslatmışımdır ve itiraf ederim ki, La Dame aux Camelias’ın, yasını, aynı hastalıktan, pek genç yaşında kaybettiğimiz halamın kızı Hasibeciğin yasından daha çok tutmuşumdur. Haydi, o vakitler çocuk denecek bir çağdaydım da bütün bu uydurma facialara inanırdım, diyelim,

¹Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 86.

ya geçen gün, Manakyan'ın tiyatrosunda “Demirhane Müdürü”nü seyrederken geçirdiğim fenalık neyle izah olunabilir?”¹

Münire, tıpkı *Yaban* romanının asıl kahramanı Ahmet Celâl gibi tüm sıkıntısını ve yalnızlığını okuyarak ve yazarak unutmaya çalışmaktadır. Ondaki bu yalnızlık hissi ta çocukluğunda ortaya çıkmaya başlar. Münire, kendini bildiğinden beri komşuları Hakkı Bey’lerin oğlu Cemil Bey’i sevmekte ve onu herkesten kıskanmaktadır. Bu durumu öğrenen Münire’nin babası, Cemil Bey’i çapkın ve hovarda bulduğundan dolayı görüşmelerine izin vermez ve Münire’yi eve kapatır. İşte onun hayatındaki ilk yalnızlık safhası da böylece başlamış olur. Bir gün ne olup bittiğini anlayamadan kendisini Nafi Molla’nın oğlu Rüknettın Bey’le evlenmiş olarak bulur:

“Ben, o günlerde, uykuda yürüyen bir insan gibiydim. Daldığım kâbustan Rüknettın Molla Bey’in eli vücuduma dokunur dokunmaz can havliyle uyanacak ve başıma gelen felâketin bütün dehşetini anlayacaktım. Lâkin, bu anladığım şey de bir başka korkulu rüyaya benzeyecekti ve her korkulu rüyada olduğu gibi meselâ üstüme bıçakla yürüyenler görecektim de “yetişin, öldürüyorlar beni!” diye haykıramayacaktım. Gulyabani gibi birtakım mahlûkların arkamdan kovaladıklarını hissedecektim de, bacaklarımda kaçmak gücünü bulmayacaktım.”²

Münire, gelin gittiği Nafi Molla’nın konağında büsbütün yalnızlaşır ve temelli kendi içine kapanır. Çünkü ne kocası Rüknettın Bey’den ne de kaynanasından biraz olsun hoşlanmaktadır:

“Bense geceli gündüzlü hep o anayla o oğul arasında yaşamağa mahkûmdum. Ne soluk alacak bir yerim, ne dertleşecek bir kimsem vardı. Her sabah gözlerimi küçük Molla Bey’in hi hi hi diye gülüşleri ile açıyor ve akşamlarımı kaynanam hanımefendinin hafif yağ kokulu şişkin elini öpmek merasimi ile tamamlıyordum.”³

Ancak sadece kayınbabası Nafi Molla’ya karşı içinden bir sevgi duyar: “Nafi Mollaya dair bu sergüzeşti öğrendikten sonra, onun hakkındaki hürmet ve muhabbetim büsbütün artmıştı. Demek, bu konakta o da benim gibi yalnız, yapayalnızdı. O da benim gibi bu kaba saba aile ocağını yadırgıyordu.”⁴ Gerek çocukluğunda gerekse de bu konağın içinde yaşadığı yalnızlık Münire’yi “içekapanık” bir tip olarak karşımıza çıkartmıştır. O yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir. Çevresindeki insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir. Düşünmeyi harekete geçmeye yeğler. İnsanlar ve nesnelere karşısındaki

¹Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 14-15.

²Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 46-47.

³Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 49.

⁴Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 49.

kendini korumaya yönelik davranışları ve utangaçlığı çocukluğundan beri devam eder: “Lâkin, o tarihte ben otuzumu geçmiş bir dul kadındım amma, henüz genç kızlık toyluklarından ve utangaçlıklarından kurtulamamıştım.”¹

Münire, dışarıdan bakıldığında soğuk bir izlenim veriyor olsa da ancak o içe kapanıklığı sebebiyle hissetmeye yoğunlaşmakta, bu yüzden “durgun sular derinden akar” deyimini onun için uygun düşmektedir. Bu nedenle Münire’yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğunu anlaşılır. Onun, duygusal bağlarla bağlı olduğu yakın çevrelerinde, örneğin; annesinin, halasının, dadısının ve Cenana Kalfa’nın yanında değeri iyi bilinir ve kalıcı, güvenilir dostlukları vardır. Bunların yanında Münire, kocası Rüknettin Bey’in hareketlerinden, huy ve davranışlarından hoşlanmaz ancak buna rağmen ona tesir etmeye ya da değiştirmeye çalışmaz, bunun için çaba sarf etmez. Münire’deki bu kişisel ilişkilerini olduğu gibi kabul etme özelliği onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik düşünen” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kendi hayal dünyasında idealleştirdiği Cemil Bey’i yıllar sonra tekrar gördüğünde, tanıdığı ve âşık olduğu Cemil Bey’in bu adam olduğuna inanamaz çünkü artık yaşı ilerlemiş, tecrübeleri artmış ve gözündeki sır perdesi aralanmıştır.

1.6.4. İsmail

Yaban romanında karşı güç durumda bulunan İsmail, Mehmet Ali’nin kardeşi olmasının yanında; gülmeyi çok sevmeyen, ağır ve ciddi duran bir gençtir. İsmail, çocukluğundan beri, boyundan büyük her işi yapmaktadır. Romanın asıl kahramanı olan Ahmet Celâl’in ağzından İsmail’in durumunu şu şekilde öğreniriz:

“Bu yaratık, çocukluk nedir bilmedi. Başka diyarlardaki çocukların gülüp oynamaktan başka bir şey yapmadıkları mutlu çağda, bu, yirmi yaşında bir delikanlının güç dayanacağı bütün ağır işleri görüyordu. Yük taşıyordu. Çapa çapalıyordu. Diğer taraftan sıtma, küçük böğrünü zehirli tırnaklarıyla oyuyordu. Acaba, doğduğu günden beri, bir defa olsun, hiçbir şeye güldü mü?”²

O, genellikle sessiz ve içine kapanık bir çocuktur. Çevresindeki insanlarla çok fazla bir iletişim kurmaz. Toplumdan hoşlanmaz, topluluk içinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. Bu sebeplerden dolayı İsmail, “içekapanık” bir tiptir. Sıcak ve dost canlısı değildir ve dışarıdan bakıldığında soğuk bir izlenim yaratır. Günler geçip, İsmail

¹Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 136.

²Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 38.

büyüdükçe bambaşka bir insan olur. Artık ne laftan ne de sözden anladığı vardır: “Bizim İsmail’e, artık ben de kızar oldum. Ne bir iş gördüğü, ne yerinde durduğu var. Öyle bir haylazlaştı, öyle bir haylazlaştı, deme gitsin. Bazen, ortadan büsbütün kayboluyor. Saatlerce, hatta günlerce nereye gittiği bilinmiyor...”¹ Önceden de çevresindeki insanları çok umursamayan İsmail, hiç olmazsa söze giderdi ancak şimdi etrafına karşı büsbütün uyumsuz bir insan olmuştur. Bu bilgilerden yola çıkarak, onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. İsmail gibi “içekapanık duygusal” tipler duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz ve ilişki kurulması zor kişilerdir. Ahmet Celâl, köye geldiği günden beri İsmail’le anlaşamadığı gibi köyde kaldığı süre zarfında da ikili arasındaki ilişki bir arpa boyu yol ilerlemez. Aralarındaki azda olsa kalan muhabbet Ahmet Celâl’in sevdiği kızı İsmail’in almasıyla tamamen son bulur.

1.6.5. Hakkı Celis

Kıralık Konak romanının yardımcı karakteri olan Hakkı Celis, şair ruhlu, hisli ve kimseye zararı olmayan kendi hâlinde bir genç olarak karşımıza çıkar. Hakkı Celis karakterinin belirgin özellikleri; dürüst, saf ve ağırbaşlı oluşudur. Romanda ideal bir karakter olarak çizilen Hakkı Celis, hayalinde yer eden Seniha’yı, bitmek tükenmek bilmeyen, karşılıksız ve tutkulu bir aşkla sever. Seniha’dan beklediği değeri ve karşılığı göremedikçe içine kapanır ve bu aşk onun için ıstıraplı bir hâl alır:

“Asıl dertli olan, asıl birini seven Hakkı Celis’ti. Henüz bu yaşta, zavallı çocuk gönül çekmek nedir bir büyük adam gibi biliyor ve bir büyük adam gibi yarasının acısını, kimseye sır vermeyerek taşıyor. Benzine bir tatlı solukluk, gözlerine bir derin bakış ve başına acayip bir dalgınlık geldi. Ne mektepteki derslerine bakıyor, ne de evindeki kitaplarını okuyabiliyordu.”²

Hakkı Celis için artık dış dünya önemini yitirmiş, bu sebeple yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Hakkı Celis gibi içekapanık tipler insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir ve düşünmeyi harekete geçmeye yeğler. Aynı zamanda diğer içekapanık tipler gibi Hakkı Celis de çekingen ve kararsızdır: “Hakkı Celis gittikçe herkesten uzaklaşmak istiyordu.”³ Çünkü

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 78.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 86.

³Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 86.

içindeki sıkıntıdan kurtulmanın tek yolu olarak yalnızlığı görüyor ve ona sımsıkı tutunuyordu.

Hakkı Celis, içekapanıklığının bir gereği olarak insanlara karşı nazik ve düşüncelidir de. Kimseyi kırmak, üzmemek istemediği gibi çevresinde olan olaylara tepkisiz kalır. Etrafındaki insanların kendisini yönlendirmesine izin verir: “Genç adam bir otomat gibiydi. Her nereye çekseler oraya gidecek, her ne deseler onu yapacaktı.”¹ Bunların yanında zengin bir hayal dünyası vardır. Seniha’yı okuduğu kitaplardaki hayali kahramanlara benzeterek onu idealleştirir: “Hakkı Celis, Seniha'nın bir zamanlar hakikatte mevcut olduğundan şüpheye düştü; bu kız, genç adam için kitaplarda tanıdığı hayali kızlardan biri gibiydi; muhayyilesinde, “Desdemona”ların, “Juliette” ve “Madam Bovary”lerin arasına karıştı.”²

Hakkı Celis, görünüşte çekingen olmasına karşın yakın dostlarına, acı çeken insanlara ya da gereksinimi olanlara karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Naim Efendi rahatsızlanıp yatağa düştüğü vakit tek yoldaşı Hakkı Celis olur. Ne çok sevdiği torunu Seniha, ne kızı Sekine Hanım, ne de damadı Servet Bey onunla tam manasıyla ilgilenirler. Hakkı Celis, gün aşırı onu ziyarete gelir, yaşlı ve hasta adamın acısını bir nebze hafifletir: “Gerçi, yavrucak, ne kadar gönlüne göreydi; kendisini de ne kadar iyi dinler; ne kadar iyi anlardı; ailesi içinde hiç kimse ne hemşiresi, ne kızı bu çocuk gibi cana yakın değildi.”³ Bunlardan yola çıkarak Hakkı Celis’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip özelliği gösterdiğini söyleyebiliriz. Hakkı Celis gibi duygusal insanlar, duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz, ilişki kurulması ve anlaşılması güç kişilerdir. Genellikle melankolik bir havaları vardır: “(...) Bugün içimde çok gam var; birtakım mağmum neşideler, birtakım matemli ilahiler bilip söylemek isterdim.”⁴ diyerek içindeki hüznü ve kederi ortaya çıkarmaktadır.

Hakkı Celis, her ne kadar dışarıdan bakıldığında soğuk bir izlenim yaratıyor olsa da, gerçekte derin ve yoğun duygularla dolu olduğundan arada bir ortaya çıkan duygusal patlamaları çevresindeki insanlarda şaşkınlık yaratmaktadır:

“Ve Seniha bunları söylerken, Hakkı Celis'e, öyle bir tavırla ve o kadar derinlere giden bir nazarla baktı ki, zavallı çocuk neye döndüğünü bilemedi, o ana kadar hiç bilmediği bir

¹Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 57.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 128.

³Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 193.

⁴Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 58.

şiddetli heyecana tutuldu; birdenbire boğazına birçok hıçkırıklar hücum etmişti, kendini tutmak istedi, muvaffak olamadı, oturduğu yerde, dirseklerini dizlerine dayadı, başını elleri içine aldı ve hüngür hüngür ağlamaya başladı.”¹

Hakkı Celis, içerisinde yaşadığı dünyadan ve çevresindeki insanlardan memnun değildir. Ama o kadar pasif bir karakterdir ki bu gidişatı değiştirmek için herhangi bir çabası da yoktur. İnsanlarla özellikle de Seniha ile olan ilişkisini olduğu gibi kabul etmiştir. Bu durum onun bilinçaltında yatan, gölgesi olan dışayönelik düşünen tipin harekete geçmesiyle açıklanabilir. Bununla birlikte bu tip, bazen ani politik veya dinî konuşmalar yapabilir veya kişisel bağlılıklarında ani değişiklikler yaratabilir. Hakkı Celis ve Seniha arasında geçen diyalog bu durumu destekler niteliktedir:

“Yalnız büyümek değil, ihtiyarladım bile, Seniha Abla,” dedi. “Siz çok gezdiniz, çok gördünüz. Fakat ben çok düşündüm, çok hissettim. O kadar ki, bütün fikirler, bütün hisler bana şimdi yavan geliyor. Siz bu bezginliğe vasıl oldunuz mu? Nerede? Her tarafınızdan arzu, emel, gençlik fişkırıyor, şimdi ‘haydi!’ deseler bir seneden beri yaptığımız seyahatleri aynı iştiha ile tekrar edebileceksiniz. Fakat, ben düşündüklerimi tekrar düşünmek, hissettiklerimi tekrar hissetmek istemeyeceğim. Seniha abla, bizi pişiren ıstıraptır; gezip görmek değildir. Sizden evvel kaç kişi Avrupa'ya gitti geldi. Bunların bazılarının kıyafetlerinde epeyce değişiklik gördüm, fakat ruhlarında ne değişti; bilmiyorum. Bunlar bize oradan, başlarında bir acayip sarhoşluk ve gözlerinde safiyane bir hayretle avdet ettiler. Seniha abla, siz de bunlardan biri misiniz?” Seniha zoraki bir kahkaha ile güldü;

“Ooo, daima felsefe! Sen hiçbir zaman hayat adamı olamayacaksın, hiçbir zaman, zavallı Hakkı!”

Bunun üzerine genç adam acı acı gülümseyerek yarı ciddi, yarı şaka cevap verdi;

“Öyleyse ölüm adamı olurum.”²

Hakkı Celis asker elbisesini üzerine geçirdikten sonra, artık tek düşüncesi “ölüm” olmaya başlamıştır. Bu saatten sonra gözü ne çok sevdiği Seniha'yı ne de çevresindeki başka insanları görür. Hakkı Celis duyduğu bireysel aşktan kopup, içerisinde sadece vatan ve millet sevgisine yer olan güçlü bir sevdaya tutulmuştur: “Hakkı Celis giydiği asker esvabının içinde ilk defa olarak bir kahraman gururunu hissetti; kendi kendine,

¹Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 203.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 151.

göğsü kabararak: “Ben bir ölüm adamıyım, ya ölmeye, ya öldürmeye gidiyorum.”¹ dedi. Çanakkale cephesine katıldıktan kısa bir süre sonra orada şehit oldu.

1.6.6. Emine

Yaban romanının yardımcı karakteri olan Emine; yağız, uzunca yüzlü ve yeşil gözlü bir köylü kızıdır. Ahmet Celâl, Emine’yi görür ve ona âşık olur. Yalnızlığını birazda olsa onunla kapatmak ister. Ancak Emine, Ahmet Celâl’e yaklaşmaz ve onu her gördüğü yerde ondan kaçmaya çalışır: “Beni görünce, gene o yabani geyik tavırları... Gene o, ağaçların arasına saklanmalar koşmalar. Dönüp arkaya bakmalar.”² Emine’nin ürkek bir yapısı vardır. O, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir ve düşünmeyi harekete geçmeye yeğler. Genellikle Ahmet Celâl gibi kendisine yabancı birisini görünce nasıl davranılacağını öğrenemediği görülür. Bunun sebebi Emine’nin yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesindedir. Dolayısıyla o, “çekapanık” bir tiptir. Emine, duygularını dış dünyadan saklayan; sessiz ve ilişki kurulması güç bir kişidir. O, aslında çekapanıklığı sebebiyle hissetmeye yoğunlaşmaktadır. Bu bilgileri bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde Emine’nin “duygusal” tip olduğu anlaşılır. Bu tipe dâhil olan insanlar kendilerini saklama eğiliminde oldukları oldukça farklılaşmış değerler bütününe sahiptirler. Ahmet Celâl onunla evlenmek ister ancak Emine: “Elin yabanına ben varmam (...)”³ diyerek Ahmet Celâl’in bu isteğini reddeder ve İsmail ile evlenir. Romanın sonunda düşman askerleri köye girer; evleri yakıp, yağmalamaya başlar. Bunun üzerine Ahmet Celâl, Emine’yi de alarak düşman askerleri tarafından işgal edilen köyden kaçar.

1.6.7. Hasan

Yaban romanının yardımcı karakteri olan Hasan, on bir on iki yaşlarında bir çocuk olmasının yanında; ağırbaşlı, vakarlı, görev ve sorumluluğunu anlamış bir insandır. Emeti Kadın’ın öksüz torunu sığırtmaç Hasan, köyde çobanlık yapar. *Yaban* romanının asıl kahramanı Ahmet Celâl, Hasan’ı şu şekilde tasvir eder:

“Fakat bir gün onu yakından görüp tanıyınca, ne kadar belli bir kişiliği olduğunu anladım. Bu da İsmail gibi, hiç gülmez. O derece ağır ve ciddi durur ki, ben karşısında kendimi bir şımarık çocuk gibi havai ve hoppa bulurum. Kaç defa onunla şakalaşmak istedim, sonunda ancak bozulduğumu hissettim. İki üç kuşaklık şehir çocuğu olmasından mı nedir,

¹Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 152.

²Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 61.

³Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 105.

cılız ve yamalı omuzlarında bir devlet düşkününe insana hüznün ve saygı veren asaletini taşıyor. Gerçi, İsmail de bir çeki taşı gibi ağırdır. Fakat ruhla hiç ilgili olmayan ve doğrudan doğruya vücudun yoğunlaşmasından gelen bir ağırlıktır. Bundan başka Hasan, bir genç Tanrı kadar güzeldir. Gözleri bir ceylanın gözlerinden daha cazibelidir. Narin çizgili, armudi yüzü ve ince dudakları eski Flaman ressamlarının çizmekten çok hoşlandıkları portrelerin rikkatinden bir şey saklıyor.”¹

Hasan, çevresi ile çok muhabbeti olan bir çocuk değildir. Sabahtan akşama kadar köyün hayvanlarına bakar, dağlarda tek başına özgürce dolaşır. Köydeki insanlar içerisinde sadece arada sırada yanına gelen Ahmet Celâl ile konuşur. Bu durum onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Hasan gibi içekapanık tipler toplumdan çok haz etmez, topluluk içerisinde kendilerini yalnız ve kaybolmuş hissederler. Bu sebeple genellikle soğuk bir izlenim yaratabilirler. Ancak görünüşte çekingen olmasına rağmen, kendisiyle ilgilenen Ahmet Celâl’e karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Hasan’ın bahsettiğimiz davranışlarını bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “içekapanık duygusal” tipler uyumsuzdur, şaşırtıcı biçimde dürüsttür. Kendisini bir oyun oynamaya zorlasalar bile muhtemelen bunu beceremez.

Romanın sonunda düşman askerleri köye girdiklerinde Hasan’ı döverek yaralarlar. Bunun üzerine Emeti Kadın, Ahmet Celâl’den yardım ister. Hasan’ı Ahmet Celâl’in evine getirerek yatağa yatırır. Düşman askerleri bu kez de Ahmet Celâl’in evini basar ve evde ne varsa alırlar. Hasan’ın yattığı yatağın çarşafını çekince, Hasan birden yere düşer ve oracıkta hayatını kaybeder.

1.6.8. Süleyman

Yaban romanının yardımcı karakteri olan Süleyman, karısının yanında boynu bükük ve hep sırtan bir çocuktur. Süleyman bütün manasıyla, Türk masallarındaki “Keloğlan” tipidir. İtaatli, kılıbık ve biraz da filozoftur, ruhunun sonsuz derinliği vardır. Yerine göre Aşık Garip, yerine göre Yunus Emre’dir. Zümrüdüanka masalı onun için çıkmıştır. “Çobanla peri padişahının kızı” masalındaki kahraman da odur. Onda bitmez tükenmez yolculukların yarattığı sabır, kuşlar ve kurtlarla düşüp kalkmanın verdiği sadelik, bir yüksek yaşantı ilkesi haline girmiştir.² Süleyman, kendi hâlinde kimseye bir zararı olmayan bir meczuptur. Karısı Cennet’in başka erkeklerle ilişkisi olduğunu bilir ancak

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 112-113.

²Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 51.

onu çok sevdiğinden dolayı bu duruma sesini çıkartmaz. Bir gün Cennet başka bir adamla köyden sessiz sedasız ayrılır. Zaten çevresindeki insanlarla çok muhabbeti olmayan Süleyman iyice içine kapanır:

“Ertesi gün, Cennet’le herif, sabahleyin erkenden köyü terk ettiler. İşte Süleyman karasevdaya o günden sonra tutuldu. Bu, önce, ta yüreğinin derinliklerinden gelen bir ağlama sesi hâlinde başladı. Süleyman’ın gözlerinden bir damla yaş akıyor, fakat hiçkırı hiçkırı, hüngür hüngür ağlıyordu. Sonra karanlık bir sessizliğe düştü. Ne yiyor, ne içiyor, ne de söylüyordu. Gözlerini bir noktaya dikeyor. Öyle saatlerce kalıyordu.”¹

Süleyman, insanlarla bir arada olmaktan hoşlanmaz çünkü başına gelen son olaylar onu büsbütün çekingen ve öteki yapmıştır. Ancak, küçük çocuklarla bir arada oturur. Onun en samimi dostlarından biri de Memiş’tir. Eski bir mescit viranesinin içinde, saatlerce yan yana kaldıkları olur.² Süleyman yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Görünüşte çekingen olmasına karşın Ahmet Celâl ve Memiş gibi yakın dostlarına karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Ancak çevresine karşı uyumsuzdur. Duygularını dış dünyadan saklar; sessiz, ilgisiz ve ilişki kurulması güç bir kişidir. Ayrıca genellikle melankolik bir havası vardır. Bu bilgilerden yola çıkarak Süleyman’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır.

1.6.9. Zeynep Kadın

Yaban romanının yardımcı karakteri olan Zeynep Kadın, bütün ailenin yükünü tek başına omuzlamış, yaklaşık kırk yaşlarında dul bir kadındır: Eli, ayağı bir ağacın henüz topraktan sökülmüş kökleri gibidir ve vücudu, bir meşe kütüğü kadar sağlamdır. Çok kere, küçük boz eşeğin taşıyamadığı en ağır yükleri alnından bir ter akmadan dimdik taşır ve tarlada, saatlerce, belini doğrultmaksızın çalışır.³ Zeynep Kadın, çevresindeki insanlarla çok sohbet etmez, topluluktan hoşlanmaz ve kalabalık ortamlarda kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. Dolayısıyla Zeynep Kadın “içekapanık” bir tiptir. İçekapanık davranış geri çekilmeci bir davranıştır, düşünmeyi harekete geçmeye yeğler. Zira Salih Ağa Zeynep Kadın’ın tarlasını almaya kalktığında, Ahmet Celâl, Salih Ağa’yı mahkemeye vermeyi teklif eder ancak Zeynep Kadın, harekete geçmek yerine düşünmeyi tercih eder. Görünüşte çekingen olmasına karşın, gereksinimi olanlara karşı

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 59.

²Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 52.

³Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 37.

sevgi dolu ve anlayışlıdır. Oğlu Mehmet Ali'nin askerlik arkadaşı, bir kolu olmayan Ahmet Celâl'i evine alır ve onu bir süre misafir eder. Zeynep Kadın'daki bu merhamet duygusundan yola çıkarak onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Zeynep Kadın gibi “içekapanık duygusal” tipler yoğun duygularla dolu olduklarından arada sırada ortaya çıkan duygusal patlamaları etrafındaki insanlar tarafından şaşkınlıkla karşılanabilir:

“Zeynep Kadın, bir gün, bir komşu kavgasında, paylaşılmayan bir kocaman dibek taşını, huşunetle teperek bir hamlede yere devirmişti. Zaten, bu sakin ve mütevekkil kadının, öfke başına vurduğu zaman ne yapacağı kestirilemez. Bir defa, kasabadan geç gelen İsmail'i, altına alıp öyle bir dövdü ki, Mehmet Ali de dahil olmak üzere, bütün ev halkı çocuğu elinden alamadık.”¹

Sonuç olarak bu tip insanlar, hissettiklerini dış dünyadan saklayan; sessiz ve ilişki kurulması güç kişilerdir.

1.6.10. Cemile Hanım

Ankara romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Cemile Hanım, Mebus Murat Bey'in kız kardeşidir. Romanın başlarında; zinde, sıhhatli ve neşeli olan Cemile Hanım, bir süre sonra aldığı kiloları ve içine giremediği elbiseleri dert eder. Bu sebeple de etrafına karşı ilgisiz, çekingen ve içekapanık bir insan olur. Bunlarla birlikte toplumdan hoşlanmaz, topluluk içinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. İçerisinde bulunduğu durumlar neticesinde Cemile Hanım, yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir:

“(…) eskiden o kadar açık yürekli o kadar babacan olan Cemile, şimdi, haşin denilecek derecede asık suratlı ve küskündü. Bütün gayretlerine rağmen bir türlü kaynaşamadığı bu modern hayatı gittikçe daha ziyade yadırgıyor ve bu yadırganlığı, onda, bu hayatta muvaffak olmuşlara karşı bir kin ve düşmanlık şeklinde tezahür ediyordu.”²

Önceden çevresindeki insanlara karşı sevecen ve dost canlısı olan Cemile Hanım, artık bu özelliklerini tamamıyla yitirmiş ve soğuk bir izlenim yaratmaya başlamıştır. Ayrıca etrafı ile uyumsuzdur, kendisini bir oyun oynamaya zorlasalar bile bunu beceremez. Selma Hanım'ın dans teklifini, vücut yapısı ve bu konudaki acemiliği sebebiyle, rezil olmak korkusuyla: “Bilmediğimden değil, fakat doğrusu, bu umumi yerlerde, elin

¹Karaosmanoğlu, *Yaban*, s. 37.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 116.

tanımadığım herifleriyle, katiyen...”¹ diyerek reddeder. Bu bilgilerden yola çıktığımızda Cemile Hanım’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak onun gibi “içekapanık duygusal” tiplerin duyguları ve yargıları basmakalıp olma eğilimindedir, iç gözlemleri marazi ve depresif olarak nitelenir.

1.6.11. Halime Hanım

Ankara romanının yardımcı karakteri olan Halime Hanım, saf, iyi yürekli bir kadın olmasının yanında; çekme yüzlü, ince dudaklıdır. Bu yüze otuz beş yaş verilmekle beraber, çizgileri henüz kalınlaşmamıştır. Dört beş defa anne olmanın ve kim bilir ne büyük zahmetlere katlanmış bulunmanın ağırlığı hep vücuduna çökmüştür. Üç yıldan beri evli ve biri emzikte, öbürü kucakta iki çocuk annesi olduğu hâlde yüzünde henüz buluğa ermemiş bir şımarık çocuk ifadesi vardır. O, bu ifadeyi muhtemelen, öne doğru uzanmış çenesiyle yuvarlak yanaklarından alır. Çünkü Halime Hanım’ı ne bu evde, ne bu dünyada şımartacak kimse yoktur. Ömer Efendi’nin uzak akrabasından bir öksüz kız sıfatıyla bu eve girdiği günden beri bir an işten ve dayaktan baş alamamış, bir an güler yüz görmemiş, tatlı söz işitmemiştir.² İçerisinde bulunduğu ortam onu içekapanık bir insan haline getirmiştir. Sosyal değildir ve düşünmeyi harekete geçmeye tercih eder. Dolayısıyla Halime Hanım, yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirdiğinden “içekapanık” bir tiptir.

Halime Hanım, Ömer Efendi’nin diğer karısı gibi babacan veya sevecen değildir, bu sebeple soğuk bir izlenim yaratmaktadır. Ancak görünüşte çekingen olmasına rağmen, Selma Hanım gibi yakın dostlarına karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır: “Selma Hanım, bunlar arasında, yalnız Halime ile kafadardı. O kadının safderunluğunda, çocukça sözlerinde adeta sinirlerinin dinlendiğini ve yüreğindeki pasların silinip gittiğini hissederdi.”³ Bu bilgilerden yola çıkarak Halime Hanım’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “içekapanık duygusal” tipler uyumsuzdur, kendilerini bir oyun oynamaya zorlasalar bile, büyük olasılıkla bunu beceremezler. Bu özellikleri sebebiyle de çevresindeki insanlar tarafından içekapanık olarak tanımlanırlar.

¹Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 116.

²Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 26-27.

³Karaosmanoğlu, *Ankara*, s. 47.

1.6.12. Hamdi Bey

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Hamdi Bey, kırk yaşlarında, sarı benizli, süzgün gözlü, yakışıklı bir adam olmasını yanında; mesleğini en iyi şekilde yapmaya çalışan, dürüst bir komiserdir. Komiser Hamdi Bey, özel hayatında dünyanın en talihsiz insanlarından biridir. Beş yıl içerisinde üç defa evlenmiş, her üçünde de saadeti ancak beşer altışar ay sürebilmiştir. Ecelin kara pençesi, bu beşer altışar aylık uğursuz mühletlerin sonunda korkunç bir şaşmazlıkla onun harimine uzanıyor ve birbirinden güzel, birbirinden taze üç eşini, üç hayat yoldaşını elinden alıp bir daha dönülme-yen yere götürüyordu.¹ Üst üste başına gelen bu şanssız olaylar onu, için için karamsarlığa ve yalnızlığa sürüklemiştir: “Hem de ne kadar yalnızdı, ne kadar yalnızdı, Yarab-bim!.. Dünyada hiç kimse onun gibi kimsesiz ve yalnız değildi.”²

“Gerçekten Hamdi Bey, ne tek bir düşmanı, ne de tek bir dostu vardı. Zira o, kendi hâlinde, herkesten uzak yaşamasını severdi. Hiç kimsenin işine karışmaz, kimseyi de kendi işine karıştırmazdı. Resmi vazife icapları dışında şehrin hayatıyla tek teması olmadığı için, şimdiye kadar edindiği tanıdık ve ahbablarının sayısı beşi, altıyı geçmezdi. Hamdi Bey, içki, kumar nedir bilmez; sinema, tiyatro gibi eğlencelerden ise fazla zevk almazdı. Bütün ömrü, şu masanın başında kağıt imzalamak, emir vermek, amirleriyle telefon muhabere-leri etmek, ara sıra da, bugün olduğu gibi, Karaköy bölgesi asayışı hakkında haftalık raporunu yazmakla geç-erdi.”³

Hamdi Bey’in yaşam enerjisi yaşadığı olaylardan dolayı iç dünyasına yönelmiştir. Egemen etken iç gereksinmedir. Dolayısıyla o “içekapanık” bir tiptir. Hamdi Bey gibi içekapanık tipler; insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir ve düşünmeyi, harekete geçmeye tercih eder. Bununla birlikte genellikle utangaç ve çekimserdirler: “Hattâ bu uzun bekârlığın sebebini ondaki cinsi çekingenlikle utangaçlığında aramak fikri kimsenin aklına gelmeyerek, yıllarca, kendisine birtakım kötü itiyatlar, çirkin huylar bile atfedilmişti.”⁴

Hamdi Bey, görünüşte çekingen olmasına karşın, yardıma ihtiyacı olan insanlara sevgi dolu ve anlayışlıdır. Kalacak yerleri olmadığı için, onun evine sığınan Pertev ve eşi Kevser’i yanına alır ve bir süre kalmalarına izin verir. Bu bilgiden yola çıkarak Hamdi

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 85.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 493.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 88.

⁴Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 87.

Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip özelliği gösterir. Özel hayatında ne kadar sevecen ise iş hayatında da bir o kadar merhametlidir:

“Komiser beyin yüreği, kendi eliyle bir tavuk kesmek şöyle dursun, kesilirken bakmaya bile dayanamazdı. Birkaç defa bu iş için beni evine çağırdığını ve bana: ‘Aman Naci Efendi, hayvancağızı, belli etmeden, bağırtmadan, usulcacık Baklayıver!’ diye yalvardığını hatırlarım. Beş yıl yanında çalıştım; ne bir kimseye bir çift tokat attığımı, ne de gözü önünde, birine dayak attırıldığını gördüm. Bir kere, Karaköy civarını kasıp kavuran iki serseri çocuğu enselerinden yakalayıp huzuruna getirmiştim. Başımı kaldırıp yüzlerine bakmadı bile. ‘Hadi, Naci Efendi, uzatma işi. Parmak izlerini al da salıver!’ dedi.”¹

Ancak tüm iyi huylarının yanında Hamdi Bey’in birtakım psikolojik rahatsızlıkları vardır. Son eşi olan Nebile’yle evlendikten sonra hastalıklı düşünceleri ve fantezileri ortaya çıkar. O, bir bakıma mazoşist ve ayak fetişistidir. Bu davranışları zevk ve heyecan için yapar. Bu sebeple onda cinsel davranış bozukluğu olduğu aşikârdır. İçinde bulunduğu durum onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duyumsal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Duyulara yönelik tutumlarından dolayı bu kişiler arasında ilaç tutkusu ve cinsel davranış sapmaları sık olarak görülür. Nebile Hanım, kendisine her zaman anasından bile görmediği bir sevgi, bir tatlılık ve bir şefkatle muamele eden, onun bir dediğini iki etmeyen, ona her akşamüstü koltuğunun altında türlü hediyelerle gelen bu adamı, böyle anlarda hiç tanıyamıyor, Hamdi Bey’in yüzü öyle bir yırtıcı hayvan ifadesi alıyordu ki Nebile’nin bütün vücudu tir tir titremeye başlıyordu:²

“Bu yatak odası münakaşaları dışında yalnız nezaketini, yalnız terbiyesini, yalnız kibarlığını gördüğü ve ağzından -değil kendisine karşı- hatta maiyetinde çalışanlara, hizmetini görenlere karşı bile herhangi bir kaba ve kötü söz işitmediği bu adamın bir hiç için böyle birden tehevüre gelip [kızıp köpürerek] kendini kaybedişleri, elini, ayağını öpüp yaladığı karısına, “odun gibi bir mahlusun!” diyecek kadar haşinleşmeleri Nebile’yi yalnız kendi hesabına kırıp geçirmekle kalmıyor, onun hesabına da üzüyor, işkillendiriyordu.”³

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda sonuç olarak yardımcı işlevi dışayönelik duyumsal tip olan Hamdi Bey; iyi, merhametli ve duygusal olabilmesinin yanında yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilmektedir.

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 487-488.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 198-199.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 199.

1.6.13. Osman Nuri Bey

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Osman Nuri Bey, rahmetli babası gibi memleket sevgisini her şeyin üstünde tutan ve bu yolda, gerekirse her türlü fedakârlığı göze alabilecek bir adamdır.¹ Hariciye Nezareti'nde çalıştığı işinden el çektirilir. Ancak bu durumu evdekilere özellikle eşine söylemek istemez. Her sabah işe gidiyormuş gibi evden çıkar ve akşam olunca da evine geri gelir: “Osman Nuri Bey, çocuklarını ve hele karısını üzecek herhangi bir aile işinden bahsetmeyi hiç sevmez ve bu çeşit kaygıların yükünü tek başına taşımayı kendine bir vicdan borcu bilirdi.”² Bir süre sonra Osman Nuri Bey'in içinde bulunduğu durum saklanamaz hale gelir ve varı yoğun her şeyi olan oturdukları konağa da borçlarından dolayı bir tebligat gelir. Nitekim bu tebligat olayından yarım saat sonra, çocukları kendi hallerine bırakarak, eşiyile birlikte yatak odalarına çekildikleri vakit, Osman Nuri Bey, umutsuzluğa düşerek, sessiz sessiz ağlamaya başlar.³

Osman Nuri Bey yaşadığı olaylardan dolayı insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir ve düşünmeyi harekete geçmeye yeğler. Yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Osman Nuri Bey, görünüşte çekingen olmasına rağmen ailesine karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır: “Halbuki Osman Nuri Bey, o anda sebebini bilmeden ağlıyordu. Son zamanlarda sinirleri o kadar bozulmuş, yüreği o kadar yufkalaşmıştı ki, bellibaşlı bir üzüntüsü olmasa bile, ya çocuklarından birinin soluk yüzüne ya da karısının saçlarındaki aklara bakarken birdenbire içleniyor, büyük bir ağlama ihtiyacına kapılıyordu.”⁴ Verilen bilgilerden yola çıkarak Osman Nuri Bey'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “içekapanık duygusal” tipler genellikle melankolik bir havaları olması karşısında aynı zamanda kendine yeten ve iç huzuru olan kişiler izlenimi de verebilirler.

1.6.14. Ragıp Bey

Panorama romanının yardımcı karakteri olan Ragıp Bey, şeref ve haysiyet sahibi olmasının yanında; pek genç yaşından beri ağırbaşlı, vakarlı ve biraz da alıngan yapıya sahip bir insandır. Ragıp Bey, Servet Bey'in kızı Sevim'e âşık olmasıyla birlikte, onun muhabbeti uğruna her şeyini feda etmeye hazırdır. Ancak Sevim'den beklediği karşılığı

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 99.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 98.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 102.

⁴Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 102.

alamayan Ragıp Bey günden güne içine kapanmaya, dış dünya ile bağlantısını koparmaya başlar:

“Zavallı Ragıp Bey'de bu hüzünlü tavır, bu eda, zaten, çoktan bir nevi tikhalini almıştı. Kaç zamandır, Sevim'le bütün konuşmaları onun tarafından hep böyle bir mahzun mahzun önüne bakıp susmakla nihayet buluyordu. Bir zamanlar o kadar hoşsohbet, o kadar neşeli ve şakacı; her konuşmasında o kadar fikir çelici ve kandırıcı olan bu pratik hayat adamı, o toy ve körpe kızın elinde hırpalana hırpalana bütün etkisini kaybetmiş; dünyanın en pısrık, en beceriksiz, en hantal insanlarından biri olmuştu.”¹

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda Ragıp Bey'in “içekapanık” bir tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi içekapanık tipler toplumdan ve kabalıktan hoşlanmaz, bu tür ortamlarda kendilerini yalnız ve kaybolmuş hissederler. Aynı zamanda: “Ragıp Bey'in yerinde başka biri, bu vaziyetten kendi nefesine azami istifadeyi çıkarabilirdi. Lakin, bu iyi yürekli adamın aklından, sevdiği kızın ruhu üzerinde bir baskıda bulunmak fikri bir an için bile geçmemiştir.”² Çünkü Ragıp Bey vicdan sahibi bir karaktere sahiptir. Sevim'in başından geçen talihsiz olaydan sonra onunla sürekli yakından ilgilenmiş, yaşadığı kötü olayı unutmaması için onu Avrupa'ya götürmüştür. Ragıp Bey, görünüşte çekingen bir yapıya sahiptir ancak yakın dostlarına ve acı çeken insanlara karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Bu bilgilerden yola çıktığımızda Ragıp Bey “duygusal” tip özelliği göstermektedir. Genellikle bu tipler duygularını dış dünyadan saklayan; sessiz, ilgisiz, ilişki kurulması ve anlaşılması güç kişilerdir. Bunların yanında melankolik bir yapıları vardır:

“Buna rağmen Ragıp Bey, işin bu tarafına hala gereken ehemmiyeti vermemektedir. Zira Sevim, birtakım ecnebi delikanlılarla düşüp kalkmaya başladığı zamandan beri onda ne akıl, ne idrak kalmış, tam manasıyla baştan karaya vurmuştu. Nitekim, bir zamanlar ağzına bir damla alkolü bin nazlanmayla koyan bu adam, şimdi, otel barlarının tezgahlarından ayrılmasını bilmiyordu.”³

Ragıp Bey, Sevim ile olan ilişkisini olduğu gibi kabul etmiş durumdadır. Aslında kendisinde Sevim'in ona karşı bir şey hissetmediğinin farkındadır. Ancak ne yazık ki karşılıksız olarak onu sadık ve tutarlı bir şekilde sevmektedir. En sonunda Sevim'in onu sevemeyeceğini anlar ve ondan ümidini kesip Türkiye'ye geri döner. Ragıp Bey'deki bu kişisel ilişkilerini olduğu gibi kabul etme ve çevresindeki insanların duygularını fark

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 374.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 431.

³Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 432.

etme başarısı onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik düşünen” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

1.6.15. Seniye Hanım

Panorama romanının yardımcı karakterlerinden birisi olan Seniye Hanım, romanın diğer kahramanlarından olan Osman Nuri Bey’in eşi, Fuat ve Semra’nın ise annesidir. Seniye Hanım, kocasına iyi ve sadakatli bir eş, çocuklarına karşı ise sevecen ve ilgili bir annedir. Kocasını Osman Nuri Bey’in işlerinin bozulmasına, evlerine tebligat gelerek ellerinden alınmasına rağmen, kocasını hiçbir zaman suçlamaz, ona karşı her zaman iyi ve nazik davranır:

“Kocasını kaybettiği günden beri sıhhati hayli sarsılmış, hayli çökmüş ve birdenbire, sanki on beş yaş daha ihtiyarlamış olan Seniye Hanım, hele bu apartmana taşınıp tıklıldık-tan sonra adeta yan yatalak bir hale girdi. Artık ne çocukların sökükleleriyle meşgul olabiliyor; ne de ev işlerinden her hangi birine el sürebiliyordu.”¹

Seniye Hanım’ı, kocasının ölümü ve konaktan çıkarak apartman dairesine taşınmaları haylice üzmüştür. Her geçen gün biraz daha çevresi ile olan bağlantısını kesmiş ve içine kapanık bir insan olmuştur. Artık Seniye Hanım, topluluk içinde olmaktan hoşlanmaz ve kendisini bu dünyada yalnız hisseder. Bunun sebebi onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır, dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Ancak görünüşte çekingen olmasına karşın çocuklarına karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Aynı zamanda uyumsuzdur, şaşırtıcı bir biçimde dürüsttür. Ailesinin düştüğü durumdan sonra onların bu durumundan faydalanan insanlara karşı oğlu Fuat’ı şaşırtacak birtakım kelimeler sarf eder:

“Annesi bu tarzda konuştuğu Fuat’ın hayreti artıyordu. Demin, hırs ve tamah kıvılcımlarıyla pırıldadığını gördüğü gözleri, şimdi, için için yanan bir haset korunun isiyile buluyor gibiydi. Sonra bu “iflahsız oğullan...”, “gün uğursuzunmuş” sözlerine ne demeli? Fuat, annesinin ağzından bu kötü ve bayağı tabirleri de ilk defa işitiyordu. Onun, şimdiye kadar en çileden çıkarıcı, en isyan ettirici haksızlıklar karşısında bile lehçesinin asaletinden bir zerre kaybettiğini hatırlamıyordu.”²

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Seniye Hanım’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “içekapanık duygusal” tipler genellikle duygularını dış dünyadan saklayan sessiz

¹Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 184.

²Karaosmanoğlu, *Panorama*, s. 451.

kişilerdir. Ancak derin ve yoğun duygularla dolu olduklarından arada bir ortaya çıkan duygusal patlamaları çevrelerindeki insanlarda şaşkınlık yaratabilir.

1.6.16. Naim Efendi

Kıralık Konak romanında değerın temsili figürü olan Naim Efendi, devletine, milletine ve geleneklerine bağlı, İkinci Abdülhamit devri ricalinden saygın bir devlet adamıdır: “Bununla beraber, Naim Efendi'nin iki esaslı fazileti daha vardı: Bir ana kadar müşfik ve bir dul kadın kadar titizdi.”¹ Ayrıca bir devlet adamına yakışacak derecede terbiyeli, itaatkâr ve hürmetkârdır:

“Memuriyet hayatında yakından gördüğü resmî bütün pisliklere rağmen, devlete ve devlet adamlarına karşı hâlâ derin bir saygısı vardı. Naim Efendi o terbiyeli kimselerdendir ki evliya, enbiya isimlerinin sonunda ‘radiyallahû anh’ demeyi hiç unutmazlar ve “paşa” kelimesini med ile telaffuz edip, mutlaka “hazretleri” ile nihayetlendirirler.”²

Naim Efendi'nin çocukluğu ve gençliği insanların çok olduğu yerlerde geçmiş, bu durumda onun çevresindekilerle iyi ilişkiler kurmasını kolaylaştırmıştır. Ancak Naim Efendi değişen hayata ayak uyduramamakta ve kendisini bu yabancı hayatın içerisinde günden güne yalnız ve ötekileşmiş hissetmektedir:

“Vakia o, yirmi beş yaşından beri daima şaşan, tiksinen, ürken ve kaybolmuş bir ömrün hasretini çeken bir adamdır. Onu insandan kaçır ve huysuz zannedenler yanılıyorlar. Bütün çocukluğu ve bütün gençliği İstanbul'un en kalabalık bir konağında geçen Naim Efendi, eğlenceli meclisleri, ahbap arasında sohbetleri, misafirlere ziyafetleri pek severdi. Fakat öyle bir zamanda yaşadı ki, bunların hepsi yasaktı; olmasa bile, eski devrin meclislerini, sohbetlerini, ziyafetlerini, misafirlerini bulmak ne mümkündü? Naim Efendi, yeni sazdan, yeni şarkılardan zevk almak şöyle dursun, son senelerde artık yazılan ve konuşulan Türkçeyi de anlamıyordu.”³

Bu kaybolmuşluk ve yalnızlık hissi Naim Efendi'nin yaşam enerjisini kendi iç dünyasına yönlendirmesine sebep olmuştur. Yaşam enerjisi ve dış dünya ile olan ilişkileri açısından değerlendirdiğimizde Naim Efendi, “içekapanık” bir karakterdir. İçekapanık yetişkinler toplumdan hoşlanmaz, topluluk içinde kendilerini yalnız ve kaybolmuş hissederler:

“Naim Efendi, akşama doğru, Kasım Paşa'nın evinden çıktığı zaman, ne yapacağını tamamiyle şaşırılmış bir adamdı. Artık hiçbir şey hakkında hiçbir fikri yoktu. Arabasının

¹Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 10.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 10.

³Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 12.

penceresinden, geçtiği yerlere bakarken, kendini yabancı bir şehrin sokaklarında kaybolmuş, nereye gideceğini, kime başvuracağını bilmeyen bir garip sandı, gözleri bomboştı; bütün gördüğü şeyler, ev, araba, hayvan, insan, telgraf direkleri, kaldırım taşları, hepsi aynı şekilde; aynı cinste, aynı mahiyette, aynı manada birtakım eşya gibi görünüyordu ve etrafındaki gürültüden korkuyordu.”¹

Naim Efendi çevresindeki insanlardan kendisini saklama eğiliminde oldukça farklılaşmış değerler bütününe sahiptir: “Göğüs üstünde bir yağ lekesi, bir kaba söz, mübalâtasız [dikkatsiz] bir hareket, onu müsavi derecede kederlendiren şeylerdendir; fakat, pek içli, pek nazik bir adam olduğu için, kederlendiğinin kimse farkına varmazdı.”² Aslında içekapanıklığı nedeniyle hissetmeye yoğunlaşmakta, bu yüzden ‘durgun sular derinden akar’ deyimini Naim Efendi için uygun düşmektedir:

“Ömrümde hiç kimse ve hiçbir şey ona bu çocuk kadar tikslenme vermedi. Bazen konağın içinde avazı çıktığı kadar: “Ya o, ya ben!” diye haykıracağı gelirdi. Seniha’yı adeta hırçın bir ihtiyar koca gibi ondan kıskanmaya başladı. İkisini bir arada yalnız bilince ne rahatı, ne huzuru kalıyordu; içine müthiş bir vesvese giriyor ve tecessüsü ateşten bir gömlek gibi bütün vücudunu sarıyordu.”³

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Naim Efendi’yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır. Görünüşte çekingen olmalarına karşın bu tipler, yakın dostlarına, acı çeken insanlara ya da gereksinimi olanlara karşı genellikle sevgi dolu ve anlayışlıdır:

“Naim Efendi, biraz da torunlarını çok sevdiği için sesini çıkaramazdı. Yoksa her şeye rağmen konağın içinde hürmet edilen, korkulan yegâne amir yine o idi. Biraz şiddet gösterecek olsa, her şeyin yoluna girmesi ihtimali henüz mevcuttu. Fakat ne yazık ki, o zayıf kalpli bir büyükbaba idi. Sonrada aldığı terbiye onun -kiminle olursa olsun- yüksek sesle konuşmasına bile müsait değildi.”⁴

Naim Efendi’de romanın diğer karakteri Hakkı Celis gibi durumlara müdahale etmekten aciz, pasif bir kişilik yapısına sahiptir. Aslında bunu yapacak güce sahiptir. Yukarıdaki pasajda da görüleceği üzere, “her şeye rağmen konağın içinde hürmet edilen, korkulan yegâne amir yine o idi.” Ancak Naim Efendi gerek terbiyesinden gerekse de torunlarına olan sevgisinden bu kötü gidişata dur diyecek kudreti kendisinde bulamaz. Jung “içekapanık duygusal” tipleri şu şekilde tanımlamıştır:

¹Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 106.

²Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 10.

³Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 80.

⁴Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak*, s. 18.

“Bunlar genelde sessiz, geçit vermeyen, zor anlaşılır tiplerdir... uyumlu, çarpıcı, etrafa hoş sükunetli bir izlenim verirler... diğerlerini etkileme tesir etme veya bir şekilde onları değiştirme amacı gütmeyenler... başka birinin hakiki hislerine tepki göstermede pek fazla çaba harcamazlar... Bu tip belirsiz bir üstünlük, hissiyle beraber eleştirel yansızlık taşıyan bir nezakete sahiptir...”¹

Sonuç olarak bu tip insanlar duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilişki kurulması ve anlaşılması güç kişilerdir. Genellikle melankolik bir havaları olmasının yanında, derin ve yoğun duygularla dolu olduklarından arada bir ortaya çıkan duygusal patlamaları çevrelerindeki insanlarda şaşkınlık yaratabilir:

“Hastalıktan, yalnızlıktan, biraz da yoksulluktan, son zamanlarda, huyu çok değişti; hırçın, hiddetli bir ihtiyar oldu. O kadar ki, Selma Hanımefendi bile, artık ona laf dinletemiyordu. Hele Sekine Hanım, babasının yanında ağzını açıp bir tek kelime söyleyemez oldu; bütün hayatında usluluğu ve yumuşaklığıyla tanınmış bir adamda bu hiddet ve şiddet, adeta, bir ateş [bunama] veya bir cinnet alameti olarak telakki edilmekteydi. Bunun içindir ki, herkes, önünde boyun eğmek mecburiyetini hissediyor ve bütün huysuzlukları bir delinin buhranları gibi, mazur görülüyordu.”²

1.6.17. Celile Bacı

Nur Baba romanında değerlin temsilî figürü olan Celile Bacı, bütün muhibler âleminde temkin ve vakarı, fazla intizam severliği, hattâ biraz da ahlâkî taassubiyle tanınmış, kırkına yaklaşmış bir kadındır.³ Kocası Afif Baba vefat ettikten sonra, kendi eliyle büyüttüğü yirmi üçüne henüz basmış çılgın ve havaî bir genç olan Nur Baba ile evlenir. Uzun zamandır kimsenin uğramadığı tekkeye, bu evliliğin nasıl olup bittiğini anlamak ve görmek için gelen insanlar dolar. Nur Baba tekke adet ve geleneklerine uymayan davranışlarda bulunur. Çevresini saran kadınlarla yer, içer sabahlara kadar eğlenir. Bu durumdan memnun olmayan tek kişi vardır oda Celile Bacı’dır:

“Aralarında sesini çıkarmayan yalnız Mürşidin zevcesi Bacı Celile Hanım idi. Hattâ, o bu sözleri biraz hiddetle dinler gibiydi, zira, kendisi her şeyi tadında bırakmak taraftarıdır. Hayatın, saçlarındaki beyaz tellerden daha çok birtakım acı tecrübeleridir ki ona bu düsturun isabetini öğretti.”⁴

İçerisinde bulunduğu durumdan memnun değildir ancak bunu değiştirmek için bir çaba da sarf etmez. Çevresindeki insanlarla çok konuşmaz, sosyal bir tip değildir. Topluluk

¹Stevens, *Jung*, s. 96.

²Karaosmanoğlu, *Kıralık Konak*, s. 192-193.

³Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 37.

⁴Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 22.

içine girmektense yalnız kalmayı tercih eder. Bunun sebebi onun yaşam enerjisini iç dünyasına aktarmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Celile Bacı “içekapanık” bir tiptir. O, toplumdan hoşlanmaz ve topluluk içinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. Çevresindeki insanlarla genellikle uyumludur ve etrafına hoş sükunetli bir izlenim vermektedir:

“Şeyhin karısı karşığı minderden beni tetkik ediyor. Birkaç defa nazarlarımız birbirine isabet etti; doğrusu bu kadın bütün bu karışık simalar içinde gerek kıyafeti, gerek tavırlarile insana yegâne temizlik, intizam ve iffet hissi verenidir, beyaz saçları da yüzünü ayrıca asilleştiriyor. Arada bir, amirane bir eda ile yerinden kalkıp sofada dolaşanlara yavaş yavaş bir şeyler tenbih ediyor.”¹

Celile Bacı tekkeye gelen insanları etkileme ya da onları değiştirme çabasında değildir. Tekkeyi de, Nur Baba’yı da, Nur Baba’nın etrafını saran kalabalığı da kendi haline bırakmıştır. Bu durumda onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tipin özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. Celile Bacı gibi “içekapanık duygusal” tipler duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz ve anlaşılması güç insanlardır. Genellikle melankolik bir havaları olması karşısında kendine yeten iç huzuru olan kişilerdir.

Aynı zamanda Celile Bacı tekkenin gelenek ve göreneklerine son derece bağlıdır. Eğer kendisine fikirler gerekiyorsa onları ya geleneklerden ya da günün geçerli inançlarından alır:

“Bu kadın kendi iradesini kaybettiği günden beri intizam severlik hissini artık başkalarının, bilhassa genç zevcinin iradesine hâkim olmakla tatmin edebiliyordu. Hattâ zaman zaman bu tahakkümünü o kadar ileriye götürüyor, Nuri Baba’yı o kadar sıkı bir zaptürapt altına alıyordu ki, zavallı genç adam adeta bir ağ içine düşmüş gibi çabalanmağa başlıyordu. Fakat her çabalanışında Celile Bacı şefkatli bir anne tebessümile ona doğru sokuluyor ve: “- Dergâhın selâmeti için...” diyordu. “Çoban kendi havasına düşerse ağıl darmadağın olur.”²

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda Celile Bacı’nın bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışyönelik düşünen” tipin özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. Bu tipler genel olarak problem çözmede ve çöple samanı birbirinden ayırmada oldukça iyidir. Tekkeyi mütemadiyen çekip çeviren de Celile Bacı’dan başkası değildir.

¹Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 88.

²Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, s. 38-39.

1.6.18. Necdet

Sodom ve Gomore romanında değerlin temsili figürü olan Necdet, romanın asıl kahramanı Leyla'nın dayısının oğlu olmasının yanında aynı zamanda Leyla'nın nişanlısıdır. Romanda Necdet'in en belirgin özelliği aşırı derecede İngiliz düşmanı olmasıdır: "Hiç dikkat etmediniz mi, İngilizlerin kendilerine mahsus bir kokuları olduğuna. Bu koku miyan köküyle Sunlight sabunu arasında bir şeydir; bazıları da iyi temizlenmemiş kösele kokar."¹

"Leyla'nın dayısının oğlu Necdet mutaassıp bir İngiliz düşmanı idi. Bir İngilizle uzaktan selam vermek, bir İngilizle ahbaplık etmek, bir İngilizin bulunduğu topluluğa girmek, hat-ta tramvay ve vapur gibi umumi yerlerde bir İngilizin yanına oturmak bile bu genç adam için dayanılmaz bir azap olurdu."²

Necdet, İstanbul'un işgale uğraması, çevresinde İngiliz subayların dolaşması ve Leyla'ya olan tutkulu bir o kadar da yorucu ilişkisi onda kaçma hissi uyandırmakta ve yaşadığı yerden çok uzaklara gitmek istemektedir. Aslında: "O, öteden beri insanlardan kaçan, vahşi bir çocuktur."³

"Necdet: "Bu bulutlar nereye gidiyor? Ben de onlara katılsam, dedi; ruhumun bu bozgun gecesinde bana sizden başka kim yoldaşlık edebilir? Siz de bencileyin kimden kaçtığınızı ve nereye gittiğinizi bilmiyorsunuz! Bir lanetleme kızıdan, bir cadıdan kaçıyorum. Onun yüzü bu soğuk ve solgun kış ayının yüzü gibi donmuş ve anlaşılmazdır. Ve neye kaçtığımı da pekiyi biliyorum. Unutmak için kaçıyorum!"⁴

Necdet'teki bu yalnızlık ve kaçma hissi, yaşam enerjisini kendi iç dünyasına yönlendirmesine sebep olmuştur. Yaşam enerjisi ve dış dünya ile olan ilişkileri açısından değerlendirdiğimizde Necdet, "içekapanık" bir tiptir. Bu tipler genellikle çekingen ve kararsızdır. Öte yandan Necdet gibi içekapanık yetişkinler toplumdan hoşlanmaz, topluluk içinde kendilerini yalnız ve kaybolmuş hissederler. Necdet içinde bulunduğu hayattan ve çevreden o kadar bunalmıştır ki intihar etmeyi bile düşünür:

"Necdet şu anda tek samimi ve mantıklı hareketinin intihardan başka bir şey olamayacağını düşünüyordu ve ona bütün aşk yoluna intihar edenler dünyanın en akli başında

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 25.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 23-24.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 290.

⁴Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 33.

insanları gibi görünüyordu. Gerçekten, gerçekten bu dayanılmaz heyecanı, bu müthiş feveranı dindirmek için ölümden başka çare var mıdır?”¹

Necdet görünüşte çekingen olmasına karşın yakın dostlarına, acı çeken insanlara ya da gereksinimi olanlara karşı genellikle sevgi dolu ve anlayışlıdır:

“İki bacağı kesilmiş bir Türk askeri kendisine sığınacak تنها bir köşe bulmak için kalabalığın içinde bin zahmetle sürünerek tramvayın ön sahanlığına geçmeğe çalışıyor. Tam bu sırada, bir durakta, o taraftan içeriye doğru şuh, fıkrıdak bir kız girdi; yanında bir İngiliz zabiti vardı. Oturmak için yer aradılar. İngiliz zabiti kırbacının ucuyla önden üçüncü sırada oturan iki kişiye kalkmalarını işaret etti. Kız, gülererek açılan yere doğru yürürken kısık bir feryat koptu. Bu, yerde sürünen zavallı kötürüm askerin sesiydi. Kız iskarpinlerinin sivri topuklarıyla bunun tek dayanağı olan ellerinden birine basmıştı. Lakin utanmaz kız bu hareketinden hiç sıkılmadı ve deminki sımsık yüzü sert bir ifade alarak ayaklarının dibindeki hazin insan kalıntısına baktı: Ne acayip! diye söylendi. Bu haldeki adam da tramvaya biner mi? Ve öbürünün titrek sesle mırıldandığı bir cevap üzerine öfkesi büsbütün arttı: Haydi oradan! Söylenip durma!" dedi. O zamana kadar bu manzaranın az çok kayıtsız bir seyircisi olan Necdet'in yüreği ağzına geldi. Gözlerinin önünden şimşeklerle yüklü bir kara bulut geçti. Hemen, kızın üzeri ne atılıp narin boğazından sıklamak istedi. Hiçbir şeye yaramayan ellerinin bu hareketi onun boşuna ve lüzumsuz hayatının tek müsbet işi olacaktı. Lakin nedendir bilemedi; sıkılan yumrukları birden bire gevşedi; bütün vücudu bir soğuk terle ıslandı ve gözlerinden sessiz sessiz, tane tane yaşlar akmaya başladı.”²

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıktığımızda, Necdet'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tipin özelliklerini taşıdığını anlarız. Bu tipteki bir insanın genellikle melankolik bir havası vardır. Öfkeyi, merhameti, nefreti, şiddeti kısacası her şeyi kendi içinde yaşar:

“Necdet “İşte ben içimdeki kıyameti içime sığdırmağa yeterli güçte değilim; ya ben onu boğacağım, ya o beni boğacak!” diyordu. Sonra birdenbire her hissi, her düşüncesi duruyor; kalbinde, kendisine bu büyük elemi veren mahlûka karşı bir onulmaz öfkeyle başbaşa kalıyordu. Neden biraz evvel ta yanından geçerken, salonun kapısı önünde yüzüne bir tokat aşketmedi? Neden karnının ortasına bir tekme atmadı. Neden o telefonda konuşurken yavaş yavaş arkasından yanaşıp da sanki şaka yapıyormuş gibi ellerini boğazına geçirip onu sıkı sıkı boğmadı? Eğer

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 34.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 257-258.

bunlardan birini yapmış olsaydı şu dakikada kim bilir ne sakin, ne rahat bir adam olacaktı?”¹

Necdet gibi bu tipe mensup olanlar gerçekte derin ve yoğun duygularla dolu olduklarından arada bir ortaya çıkan duygusal patlamaları çevrelerindeki insanlarda şaşkınlık yaratabilir:

“Necdet, bu milli heyecanlar içinde o kadar aşırı ve mutaassıp bir milliyetçi olmuştu ki, yanında Türk zaferinin heybetini değiştirecek bir düşüncede bulunmak şöyle dursun, hatta bundaki destan-ı mehabeti [şanlı destanı] bozabilecek herhangi bir söz söylemenin imkânı kalmamıştı. Birisi Lloyd George kabinesinin düşmesini Türk askerî galibiyetinden çok İngiltere'nin içişlerine bağlamak istediği için zavallıyı az kalsın gırtlığından yakalayıp boğacaktı.”²

Ayrıca Necdet, belli bir duruma ilişkin gizli olasılıkları fark etmede oldukça iyidir. Gözlemi ve sezgisini etkili bir biçimde insanlar üzerinde kullanır:

“Necdet pistten epeyce uzakta sapa ve تنها bir köşeye rastlayan masanın başından etrafına ilk bakışında yalnız bunu gördü ve tam o sırada yanına gelen “serveuse”den bir cin-vermut istedi. Sonra yavaş yavaş manzaranın ayrıntılarını seçmeğe başladı. Tahmin ettiği gibi barda en çok göze çarpan İngilizlerdi. Gerçekten bunların çoğu smokin giymiş yahut sadece sivil kıyafetle gelmişti. Fakat Sami Beyin evinde İngiliz’i kokusundan tanıdığını söyleyen Necdet için bunların tavır ve hareketlerinden kim olduklarını hissetmemek imkân dışında idi. Zaten İstanbul’un işgalinden beri genç adamda sanki bir altıncı his peyda olmuştu. Bu his vasıtasıyla bütün şehri dolduran alaca kalabalığın içindeki bütün cinsiyetleri ve milliyetleri birbirinden adeta gözü bağlı ayırabiliyordu. Yüz veyahut iki yüz kişilik bir küçük kalabalığı teşkil eden insanlar arasında İtalyan’ı hangisidir, Fransız’ı hangisidir, Rus ve İngiliz’i hangileridir, derhal bir bakışta anlayıveriyordu.”³

“İşte biraz ötedeki masada bir takım hayta gençler cıvık cıvık gülüşüyorlar, kadınlara bakıyorlar: içlerinden biri yanındakinin viskisini yavaşça kendi bardağına döküyor, öbürü işin farkına varıp arkadaşının omzuna bir yumruk indiriyor. Sonra başbaşa verip birbirlerine sırdaşça bir şeyler fısıldıyorlar. Necdet, bunların haftalıklarının bir kısmıyla eğlentiye çıkmış birtakım Rum mağaza çırakları olduğunda bir an şüphe edebilir mi?”⁴

¹Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 34-35.

²Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 285.

³Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 39-40.

⁴Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, s. 40.

Necdet, gerçeklerle ve maddi şeylerle ilgilenir. Eğer kendisine fikirler gerekiyorsa onları ya geleneklerden ya da günün geçerli inançlarından alır. İstanbul işgal altından kurtulduktan sonra artık Necdet'i ne Leyla ne de başka bir kadın ilgilendirir. Onun aklında ve fikrinde sadece vatan ve milli mücadele vardır. Fikirlerindeki bu değişiklik onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “dışayönelik düşünen” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

1.6.19. Dr. Pienot

Bir Sürgün romanında değerlin temsilci figürü olan Pienot, mütevazı, alçakgönüllü ve iyilikseverdir. Bundan başka, Pienot'da evvel zaman hâkimlerini hatırlatan bir geniş ve derin irfan ve bunu başkalarına telkin kudreti vardır. En dolaşık, en çapraşık en yüksek hakikatleri, güya, dünyanın en basit, en açık ve en sıradan, bilgileriymiş gibi bir sade dil ile söyleyiş tarzına sahiptir. Hayatın hiçbir şeyine, ne de kendi ilmine zerre kadar ehemmiyet vermez ve onları ciddiye almaz görünür. Pienot'un bir büyük meziyeti daha vardır ki o da hiç nükteci olmamasıdır. Doktor Hikmet, Fransa'ya ayak bastığı günden beri, bu, ilk rast geldiği adamdı ki espiri yapamıyordu ve ukalalığa düşmeksizin daima ciddi kalmasını biliyordu.¹ Romanın sonlarına doğru, asıl kahraman olan Doktor Hikmet'in hastalığına teşhisi koyan Pienot'tur. O da Doktor Hikmet gibi kimsesi olmayan bir insandır: “Ne çoluğum, ne çocuğum var. Bu koca şehrin içinde ben de sizin gibi yapıyayım. Bir bakıma göre, gene sizin gibi bir yabancıyım.”² diyerek içinde bulunduğu toplumda kendisini yalnız hissettiğini dile getirir. Pienot yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir, egemen etken iç gereksinmedir. Dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Görünüşte çekingen olmasına rağmen yakın dostu Doktor Hikmet'e karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Çünkü Doktor Hikmet'in hastalığı süresince yanında onunla ilgilenen ve ona şefkat gösteren sadece Pienot vardır. Verdiğimiz bilgilerden yola çıkarak, Pienot'taki merhamet duygusunu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Pienot gibi “içekapanık duygusal” tipler, melankolik bir havalarının olmasının yanında aynı zamanda kendilerine yeten ve iç huzuru olan kişiler izlenimi verebilirler.

¹Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 275-276.

²Karaosmanoğlu, *Bir Sürgün*, s. 298.

1.6.20. Nafi Molla

Hep O Şarkı romanında değerin temsili figürü olan Nafi Molla, şekil ve şemalce ne oğluna ne karısına benzer. Uzunca boylu, narin endamlıdır. Büyük ve mehabetli sarığını öyle bir hafifçe taşıyışı, geniş yenli uzun etekli cübbesinin içinde öyle bir rahatlıkla kımıldanışları vardı ki, insana yalnız huzur ve sükûn hissi verir. Göz kapaklarını kaldırmadan daima önüne bakarak, etrafında kim varmış kim yokmuş bilmemezlikten gelerek ağır ağır yürür; girdiği yerde en baş köşeye geçip oturur, en yakınlarına karşı bile samimiyet ve alaka göstermez. Ancak bu hallerinin hiçbirinde bir azamet taslama, bir kendini herkesten üstün tutma emaresi sezilmez.¹ Nafi Molla, verilen bilgilerde de görüldüğü gibi sosyal bir insan değildir, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir. Genellikle tek başına kalmayı ve düşünmeyi tercih eder. Münire'nin kendisi ve Nafi Molla ile yalnızlık konusunda benzerlik kurduğu şu cümle yukarıda söylenenleri destekler niteliktedir: “Nafi Molla’ya dair bu sergüzeşti öğrendikten sonra, onun hakkındaki hürmet ve muhabbetim büsbütün artmıştı. Demek, bu konakta o da benim gibi yalnız, yapayalnızdı. O da benim gibi bu kaba saba aile ocağını yadırgıyordu.”² Onun bu davranışlarının sebebi yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır, dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Nafi Molla genellikle çevresindeki insanlarda soğuk bir izlenim yaratmaktadır. Aslında içine kapanıklığı sebebiyle hissetmeye yoğunlaşmakta, bu yüzden ‘durgun sular derinden akar’ deyimini Nafi Molla için uygun düşmektedir. Verilen bilgilerden yola çıkarak, onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak Nafi Molla gibi “içekapanık duygusal” tipler duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz ve ilişki kurulması ve anlaşılması zor kişilerdir. Ayrıca bu tipler, etrafındaki insanları etkileme ya da onları tesir etme yoluyla değiştirme amacı gütmeyizler.

¹Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 47.

²Karaosmanoğlu, *Hep O Şarkı*, s. 49.

2. BÖLÜM

2. HİKÂYELER

2.1. DIŞAYÖNELİK DUYUMSAL TİPLER

2.1.1. Sarıoğlu Veli Bey

*Bir Kadın Meselesi*¹ hikâyesinin asıl kahramanı olan Veli Bey, beyaz bıyıklı, kırmızı benekli, tıknazca bir ihtiyardır. Biz olan biteni onun ağzından öğreniriz. Veli Bey, servetinin büyük bölümünü didikleyen macera dolu sefih bir gençlik hayatı sürmüştür. Şimdi böyle, yaşlı ve yorgun köşesinde büzülen bu adam, bu eski çapkın, bu zavallı mefluç Don Juan için son günlerin bu acı yeknesaklığı içinde, o çılgın mazinin afacan bir çocuk kahkahasına benzeyen hatıraları bazen büyük bir teselli olur. Binaenaleyh, misafirlerinin önünde her akşam, geçmiş zamanın enkazını deşmek Veli Bey'in en büyük zevklerinden birini teşkil eder. Onun gençliği kendi tâbirince vâsi bir tecrübe kazanıydı: Orada aşka, fedakârlığa, kahramanlığa, her türlü gariplik ve facialaradair neler bulunmazdı.² Veli Bey genel olarak çevresiyle iyi geçinir. İçinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlar, yabancı olduğu çevrede güvenlidir ve objelerden korkmaz hatta onların yanında kendisini güvende hisseder. Veli Bey yaşam enerjisini tamamıyla dış dünyasına yönlendirmiştir dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Veli Bey'in hayattaki yegâne amacı ondan zevk ve heyecan almaktır. Dünya nimetlerine ve eğlenmeye son derece önem vererek her şeyi duyusal haz temelinde düşünür:

“Yirmi yaşında idim,” diye başladı; “şimdi, tamam kırk beş sene oluyor. Babam henüz vefat etmişti. Ben büsbütün serbest kalmış ve zamanımı İzmir'de, İstanbul'da zevk-ü safa âlemlerinde geçirmeğe başlamıştım. Validemin ısrarlarına rağmen evlenmemekte daima inat ediyordum. Bekârlık bana çok hoş geliyordu. Her geceyi başka bir kadının kolları arasında geçiriyordum. Rum, Frenk, Ermeni, hatta Yahudi kadınları... Bunları birer birer tadıyordum. “Bazan bir gecede yirmi, otuz lira yediğim olurdu. Bana buradan para yetiştiremiyorlardı.”³

¹Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 159.

³Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 160.

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Veli Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Romanın sonunda sevdiği kadın olan Cemile, düzenlenen bir eğlencede ortaya çıkarak oynamaya başlar. Veli Bey yeğeni Ali’nin Cemile’ye baktığını görür. Cemile’de Ali’ye karşılık vermekte, özellikle onun oturduğu yerde ona oynamakta ve buseler göndermektedir. Bu duruma sinirlenen ve Cemile’yi kıskanan Veli Bey, tabancasını çıkarır ve Cemile’yi orada öldürür. Çünkü “dışayönelik duyumsal” tipler birdenbire küçük bir nedenden dolayı düşman veya paranoyak olma eğilimindedirler.

2.1.2. Hilmi Efendi

Baskın hikâyesinin asıl kahramanı olan Hilmi Efendi, Manisa tahrirat başkâtibi’dir. Hilmi Efendi evinde kapalı kalmaktan sıkılıp, bunalan bir insandır. Bu sebeple de onun en büyük zevki, eğlencesi, her akşamüstü kaleminden çıkar çıkmaz bir kere istasyon yolunu boylamak, orada akşam treninin vüruduna intizaren, Yorgaki’nin gazinosunda birkaç mastika içmek ve trenin hareketinden sonra Rum mahallelerinden dolaşarak evine mümkün olduğu kadar geç avdet etmekten ibarettir.¹ Yaşadığı şehirden ve hayattan memnun değildir. Bir iç sıkıntısına tutulmuştur. İçerisinde bulunduğu durum kendi hatası ve kendi yaptıklarının sonucudur:

“İzmir idadisinden karibülâlâ [en üstün dereceye yakın]bir şahadetname ile çıkıp İstanbul'a mekâtib-i âliye [yüksek okul]kapılarında utanç verici inhizamlara [bozgunlara] uğramasına ve sonraları artık kendisine para yetiştirememeye başlayan ihtiyar anasıyla, sokak ortasında aç ve harap kalmak tehlikelerine maruz olarak bütün gençlik hülyalarının hilafına bilinemez nasıl iyi veya fena bir tesadüfün sevgiyle Aydın vilayetinin hiç de neşeli olmayan bu sıkıntılı köşesine sürüklenip, hayatı müddetince artık burada, hep burada çürümeğe mahkûm olmasına sebep ne idi? Hep kadın değil miydi?”²

Hikâyenin yardımcı karakteri Esmâ Hanım gibi Hilmi Efendi’nin de dış dünyadan gelen uyarılar, duygularını ve eylemlerini etkilemede birinci sırada gelmektedir. Genellikle sosyal bir tip olmasına rağmen içinde bulunduğu topluma ayak uyduramaz çünkü aradığı, özlemine çektiği şeyleri mensubu olduğu toplumda bulamaz. Bu sebeple de bazen çevresiyle ters düşer ancak bu durumda bile oraya bağlı olduğu söylenebilir. Hilmi Efendi yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla “dışayönelik”

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 56.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 56-57.

bir tiptir. O, zevk ve heyecan veren şeyleri sever ancak duyguları yüzeyseldir. Yeni yerler, insanlar ve durumlar görmeyi ister ve her şeyi duyuşal haz temelinde düşünür:

“Ta uzaklardan lokomotifin gittikçe yaklaşan sesi işitiliyordu. Bu ses, onun kalbini her gün derin bir seyahat emeliyle titretirdi. Ah onun ne kadar maceraperest bir ruhu vardı! Ve bu ruh, bu ölü memlekette, bu buzlu dağların kenarında, bu uyuklayan evler arasında, daima küf kokan ihtiyar kalem odalarında ne kabir azabına benzer dakikalar yaşamağa mahkûmdu... Ona, en ziyade geceler tahammülfersa gelirdi. O, en ziyade camlan buğulanmış mahalle kahvehanelerinde vaktinden evvel ihtiyarlanmış, ağzı daima ya soğan ve ya sarmısak kokan kalem arkadaşlarıyla karşı karşıya, bitmez tükenmez iskambil, tavla oyunları arasında geçen sefil ve miskin dakikalardan korkardı...”¹

Bu sıkıntılardan kurtulmak ve hayattan biraz zevk ve heyecan almak için dul bir kadın ile görüşmeye başlar. Bu bilgilerden yola çıkarak Hilmi Efendi’yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin son kısmında Hilmi Efendi, Esmâ Hanım’ın evine bir gece vakti gider. Onlar içerdeyken mahalle sakinleri eve bir baskın düzenler. Başına geleceklerden korkan Hilmi Efendi kendisini pencereden aşağıya atar ve oracıkta ölür.

2.1.3. Hulusi Bey

*Bir Aşk Cilvesi*² hikâyesinin asıl kahramanı olan Hulusi Bey, kadını behimi bir ihtiyacın def’ine yarar bir nevi âlet yerine alır ve her ne vakit ki kendisinin böyle bir ihtiyacı olur, güya bakkaldan veya tuhafiyeciden alınacak bir şeyden bahsetmek istiyor gibi: “Burada kadın çok pahalı, Avrupa’da ucuz...” der ve Berlin’de boğaz tokluğuna nasıl bir metresle yaşadığını anlatır; bahusus kadını en ziyade maddî faydası nispetinde sever. En ziyade bu nokta-i nazardan, Türk kızını, Türk kadınına “beş para etmez” bulur. Ayrıca “Bir Türk kadını almak, bütün gün altmış okkalık bir et parçasını sırtınızda taşımakla müsavidir.” der.³ Bununla birlikte Hulusi Bey bir Türk kadını alır. Bir Türk kadını olsa neyse, on sekizinde bir kız çocuğuyula evlenir. Bu genç kız günden güne hâl ve davranışlarıyla Hulusi Bey’i etkilemeye başlar. Artık karısının hissi ve fikri hayatına, karşıdan canı sıkılmış bir seyirci sıfatıyla şahit olmak imkânı da kalmadığını düşünür ve ister istemez, bilir bilmez bu hayata karışmak zorunda kalır.⁴

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 57.

²Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

³Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 100.

⁴Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 100.

“Mehtaplı gecelerde balkona çıkıp saatlerce öten bülbülleri dinlemek, gurup saatlerinde bir iki mısra hatırlayıp söylemek, utta bir taksim yapılırken gözlerini birkaç katre ıslanmış göstermek, onun evlilik hayatının en esaslı vazifelerinden biri haline girdi. Böyle birçok zamanlarda, istemeyerek, kendisinden nefret ederek, hassas, hayali ve coşkun bir adam rolü oynadı; fakat akıbet o kadar gülünç oldu ki karısı başta olmak üzere, şiirle, sazla, ah ü zarla [inleyip ah ederek] tagaddi eden o mutat şairler ve coşkunlar güruhu kahkahalar içinde kıvranmaya başladılar.”¹

Onun bu davranışları yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Hulusi Bey zevk ve heyecan veren şeyleri sever, ancak duyguları yüzeyseldir. Hayatın rutin işleyişinden sıkılmış bu sebeple de farklı heyecan arayışlarına girişmiştir. O, geleceği düşünmek yerine anı yaşamayı tercih etmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak Hulusi Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda etrafındakiler, karısı başta olmak üzere sakin, makul, muvazeneli kimseler haline gelir. Ancak evin içinde yüksek sesle şiirler okuyan, bir saz sesini iştirir iştirmez gözlerinden yaşlar boşanan yalnız Hulusi Bey kalır.²

2.1.4. Esmâ Hanım

Baskın hikâyesinin yardımcı karakteri olmasının yanında aynı zamanda yönlendirici durumda bulunan Esmâ Hanım, uzun boylu ve beyaz tenli bir kadındır. Kırmızı, etli dudaklarının üstüne doğru inen ince, kanatları hareketli, hassas bir burnu ve insana, söğütlerinin kıskanç sayeleri altında hiç güneş görmeyen derin, esrarlı bir göl hissini veren yeşil gözleri vardır. Bu özelliklerinin yanında Esmâ Hanım dul bir kadındır ve küçük bir de çocuğu vardır. Ancak bu duruma rağmen henüz çok fazla tanımadığı, romanın asıl kahramanı olan Hilmi Efendi’yi bir gece vakti evine kabul eder. Bu hareketinin sebebi olarak da ona karşı duyduğu birtakım aşikâne hisler ve arzular gösterilebilir.

Esmâ Hanım’ın, dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını, yargılarını ve eylemlerini etkilemede ilk sırada gelir. Dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Esmâ Hanım, bir akşam vakti Hilmi Efendi evinin altından geçerken ona kendi yazmış olduğu bir notu atar. Bu notta geceleyin kendisini evine beklediğini yazmaktadır. Hilmi Efendi’de belirledikleri saatte Esmâ Hanım’ın evine gelir ve içeriye

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 101-102.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 102.

geçerler. İlk başlarda Hilmi Efendi'ye karşı çekingen olan Esmâ Hanım daha sonra bu duruma alışarak; şuh ve sıcak kendini genç adamın kolları arasına bırakır. Esmâ Hanım'ın hissetmek istedikleri zevk ve heyecandır. Dış görünüşüne son derece önem vererek her şeyi duyuşal haz temelinde düşünür. Bu bilgilerden yola çıkarak Esmâ Hanım'ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyuşsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Düşünce ve amaç bu tipin meraklısı olduğu şeyler değildir. Esmâ Hanım, Hilmi Efendi'yi evine kabul etmiş ancak yaptığı işin sonunu düşünmemiştir. İki evde birliktelerken birdenbire mahalle sakinleri eve baskın yapar. Esmâ Hanım onların yanına giderek içeride kimse olmadığını anlatmaya çalışır. Bu esnada Esmâ Hanım'ın aşığı Hilmi Efendi, korkudan pencerenin camını açarak aşağıya atlar ve orada ölür. Baskını yapan mahalle sakinleri onu yerde hareketsiz bir biçimde yatarken bulur.

2.1.5. Necibe

Bir Aşk ve İhtiras Faciası hikâyesinin yardımcı karakteri olmasının yanında aynı zamanda yönlendirici durumda bulunan Necibe, romanın asıl kahramanı Gaffar Ağa'nın ikinci karısıdır. Ayrıca şuh ve fettan bir kadındır. Civar köylerde Necibe hakkında iyi şeyler konuşulmaz, Gaffar Ağa onu nikâhlanmadan beş gün evvel Necibe'nin “Garipler” köyünde, erkekler önünde raks ettiği de herkesçe bilinir:

“Kim ne derse desin Necibe sabıkalı bir kadındı ve kalbi asla dişleri kadar beyaz değildi, ne de namusu endamı kadar doğru idi. Ne kadar da gençti! On sekiz yaşında ya var ya yoktu. Hem de her fena kadın gibi onu da Cenab-ı Hakkı sıklıkla cezalandırdığı için vücuduna sanki hiçbir erkek eli dokunmamış gibiydi. Vakıa kadınlar meyanında onun çocuklarını karnında iken zehirleyip düşürdüğünü iddia edenler vardır, fakat bu ne dereceye kadar doğrudur bilinemez, çünkü Necibe'ye aynı zamanda büyücülük gibi mahuf [korkunç] hünerler de atfedilir, fakat yemin ederim ki Necibe büyücü değildi, büyü onun yeşil gözlerinin parıltılarında, onun dudaklarının kızılığında idi.”¹

Necibe, sosyal bir insandır, yabancı olduğu çevrelerde son derece rahattır. Bu onun yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Necibe, dış dünya gerçekleriyle ilgilenir, ancak bunların ne anlama geldiği üzerinde fazla düşünmez. Zevk ve heyecan veren şeyleri sever ama duyguları yüzeyseldir. Her şeyi duyuşal haz temelinde düşünür. Bu bilgilerden yola çıkarak Necibe'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 142.

“duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda terk edilmiş bir barakada cesedi çürümüş bir hâlde bulunur.

2.1.6. Cemile

Bir Kadın Meselesi hikâyesinin yardımcı karakteri olan Cemile, gayet güzel, dilber, melek gibi bir Şamlı kız olmasının yanında, siyah kadifeye benzer yumuşak, iri gözleri vardır. Saçları çözüldüğü vakit ipekli bir omuz atkısı gibi vücudunun arka tarafını ta belinden aşağıya kadar örter. Ayrıca: “Nezaketi, tebessümü ile bütün köylüleri kendisine ayrı ayrı bendetmişti. O çiftliğe gelir gelmez onlar adeta şenlik yaparlardı. Onu benden çok severlerdi. Cemile -bu onun ismiydi- köylüler için adeta gökten inmiş bir melekti.”¹ Genellikle çevresiyle iyi geçinen sosyal bir tiptir. Yabancı olduğu bir ortama girdiğinde son derece rahattır, objelerden korkmaz ve hatta onların arasında kendisini güvende hisseder. Bu özellikleri onun yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Zevk ve heyecan veren şeyleri sevmesinin yanında aynı zamanda çevresindeki insanları eğlendirmekten de hoşlanmaktadır. Romanın asıl kahramanı Sarıoğlu Veli Bey’in ağzından Cemile hakkındaki bilgileri şu şekilde öğreniriz:

“On yedi yaşında ya var, ya yoktu. Fakat haspa bütün o zamana kadar gördüğüm kadınların hepsinden daha oynak, daha aşüfte idi. Arapça, Türkçe ne şarkılar bilmez, ne oyunlar oynamazdı. Sesi billur gibi parlaktı. Fakat ben ona en ziyade raksederken bayılırdım. Hele Arap usulü ile bir oyunu vardı ki asla gözümün önünden gitmez. Kadının o ince, zarif vücudu serapa âhenk kesilirdi. Parmaklarından tutun da saçlarının tellerine kadar, sanki, her tarafı raksederdi. Oyuna başlayacağı zaman, daima pullu bürümcükten bir kaftan giyer ve saçlarını çözerek arkasına bırakıverirdi. Bol yenlerinden çıkan kollarını başının üstüne uzatarak, orada ellerini birbirine kilitler ve çalgının âhengine terdifen parmaklarını çıtırdatarak, gözleri daha ziyade ateşlenmiş, ağzı, gûya etrafa buseler serper gibi, müteharrik, [hareketli]öne doğru uzanmış, bir geyik kadar çalak ve levent, kah kalçalarının çapkın biçimini, kah göğsünün ve göbeğinin işvebaz teşekkülâtını göstererek, daima saçlarının -çıplak omuzlarını bir ipekli atkı gibi örten- siyah uzun saçlarının ulviyeti altında insanlıktan çıkarak, sanki melek olurdu.”²

Cemile, dış görünüşüne ve eğlenmeye son derece önem vererek, her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Böylece, yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Cemile’yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır.

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 161.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 160-161.

Hikâyenin sonuna doğru yine bir eğlence esnasında davetliler Cemile'nin kalkıp oynamasını isterler. Oda gerek kendi mizacından gerekse de içmiş olduğu içkilerin vermiş olduğu sarhoşluktan dolayı büyük bir istekle oynamaya başlar. Bu esnada Veli Bey'in yeğeni Cemile'ye bakmakta oda bu bakışlara karşılık vermektedir:

“Ve şimdi bu önümde yaptıkları şeyler... Bu birbirine gizli buseler göndermeler; bu, her birinde bin türlü alçak manâlar mündemiç [saklı]olan işaretler... Sonra Cemile'nin oyuna başladığı dakikadan itibaren Ali'nin oturduğu minderin önünden hiç ayrılmayışı, bütün o bel kırmalarını, göğüs titretmelerini, hep, hep onun önünde yapması!”¹

Bu duruma daha fazla dayanamayan Veli Bey, belinden silahını çıkartır ve Cemile'ye ateş ederek onu oracıkta öldürür.

2.1.7. Prenses Beyza Hanım

Bir Ölüünün Mektupları hikâyesinin yardımcı karakteri olan Beyza Hanım, şuh ve ukala, kırk beş yaşında bir kadındır. Çevresine birkaç arkadaşını alarak seneler önce kendisine gönderilen aşk mektuplarını okumaya başlar. Onun mektupları okumaya başlamasıyla biz hikâye ve karakterler hakkında bilgilere ulaşırız. Bir gün arabası ile dolaşmaya çıktığında bir gence tesadüf eder. Gencin kendisine baktığını fark eder ve bakışlarına ona tebessüm ederek karşılık verir:

“Hanımefendi, dün, Elcize'de arabanızın yanından, ta yanınızdan geçerken bana bakıp niçin güldünüz?.. Beni tanı mıydunuz, beni hiç tanı mıyorsunuz. Acaba hoşunuza mı gittim?.. Buna ihtimal veremem. Gülünç mü idim? Belki... Fakat dudaklarınızı tezyin eden handede istihzaya benzer bir şey yoktu, orada hiç, hiç istihza yoktu değil mi? Siz gülerken sadece şuhunuz ve sadece... kadınıdınız. -Bu keli meyi mazur görün!- Evet ve sadece kadınıdınız. Lâkin, böyle bir şuh, bir kadın handede, bilir misiniz ki bir erkek için ne çok fenalık vardır? Bilir misiniz ki bir kadının dudakları arasında parlayan bu hande, bu firari işve şimşegi bir erkek kalbinde ne müthiş boralar tevlit eder? Bahusus o kadın sizin gibi olursa, sizin gibi payansız güzel, sizin gibi yüksek, sizin gibi bir prenses olursa...”²

Beyza Hanım genel olarak çevresiyle iyi geçinir ve sosyal bir tiptir. Dışarıdaki dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve yargılarını şekillendirmede birinci sırada gelir. Objelerden korkmaz ve hatta onların arasında kendisini güvende hisseder. Tabiri caizse kendisine âşık ettiği genç ile kedinin fareyle oynadığı gibi merhametsiz bir şekilde oynar:

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 164.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 84.

“Oh! Rica ederim bana izah edin bunu... Bana bunu izah edin! Beni ta kapınızın önüne kadar çağırıp, hatta ısrarlarla, hatta tenezzüllerle çağırıp, orada, sonradan, uşaklarınız vasıtasıyla beni defetmek... beni, hayatında her şeyi ve herkesi kendi kadar ulvi bulamayıp da herkesten ve her şeyden öğrenecek kadar yüksek, afif yaşamağa alışmış bir genci, kapınızın o sizden daha adi uşaklarına tahkir ettirmek!.. Bu ne demek, bu ne demek? Kuzum?..”¹

Onun bu rahat ve kendini beğenmiş tavırları yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Beyza Hanım, dış dünya gerçekleriyle ilgilenir, ancak bunların ne anlama geldiği üzerinde fazla düşünmez. Zevk ve heyecan veren şeyleri sever ancak duyguları yüzeyseldir. Her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Ayrıca yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilir. Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Beyza Hanım’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda isimsiz kahramanımız olan genç, Beyza Hanım’ı Elcize bahçesine çağırır. Beyza Hanım, oraya gittiğinde genç adamın kendisini ağaca asarak intihar ettiğini görür.

2.1.8. Rüstem Ağa

Nebbaş hikâyesinin yardımcı karakteri olan Rüstem Ağa, çok fena ve çok tembel bir arabacıdır. O kadar ki ahırını bazen haftalarca süpürmediği, arabasını bazen günlerce yıkamadığı olur. Her ne kadar iş yapmayı sevmese de çevresiyle uyum içinde yaşamaktadır. Bu sebeple Rüstem Ağa için sosyal bir tip diyebiliriz. Romanın asıl kahramanı Deli Mehmet ondan yardım istemeye geldiğinde, onu büyük bir istekle yanına kabul eder:

“O zaman, Rüstem Ağa “bu şüphesiz budala bir adam olacak” diye düşünmüş ve onun saffet ve hamakati [aptallığı]önünde hatırına iyi bir tedbir gelmişti: “Yapılacak işleri ona bırakmak.” Bunun üzerine, onu hemen ahıra çekmiş: “Bak!” demişti. “Eğer karnını doyurmak istiyorsan, şu ahır süpür. Şu arabayı yıka! Şu atlara da su ver. Ben, beş on dakikaya kadar bir yere gidip geleceğim. Göreyim seni Mehmet, dediklerimi yap. Para da veririm, ekmek de.”²

Onun bu yukarıda bahsettiğimiz davranışları, Rüstem Ağa’nın yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Rüstem ağanın mütemadiyen tekrarladığı bir huyu vardır ki oda her akşam içmeye

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 90-91.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 142-143.

gitmesidir. Bu hayatta tek zevk aldığı şeyler; yemek, içmek ve eğlenmektir. Her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Bu bilgilerden yola çıkarak Rüstem Ağa'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik duyumsal” tipler ayrıca küçük bir nedenden dolayı düşman ya da paranoyak olma eğilimindedirler.

2.2. DIŞAYÖNELİK DÜŞÜNEN TİPLER

2.2.1. Fazıl Bey

Şapka hikâyesinin asıl kahramanı olan Fazıl Bey, her şeye rağmen vatansever kalmayı başarmış bir gençtir. Meşrutiyetin ilanı akabinde, kendisini bilmem hangi paşaya olan akrabalığını bahane addederek, yabancı işleri müdüriyeti odasından tutup dışarıya fırlatan halka karşı kalbinde sadık bir muhabbet taşımaktadır.¹ Etrafındaki insanlarla iyi geçinmeyi sürdürmekte, onlarla uyum içerisinde yaşamaya devam etmektedir. Bir gün arkadaşları ve sevdiği kadın olan romanın yardımcı karakteri Madmazel Claire Cortiso ile toplanırlar ve Fazıl Bey nişanlısının biraderinin şapkasını ödünç alarak başına geçirir ve bu durum orada bulunan herkesin hoşuna gider: “Fazıl Bey: “Yok canım! O kadar değil!.. Sahi mi?..” diye ötekilere soruyor, aynada kendini tetkik ediyor ve odanın içinde her ağızda başka şekiller alarak dolaşan takdirat arasında filvaki kendisini iki kat güzel sanıyordu.”²

Bunlarla birlikte Fazıl Bey, mensubu olduğu muhitte tanınan ve sevilen bir insandır: “Nasıl olur? Bu hiç kabil mi?” dedi, “seni burada herkes tanır. En aşağı tabakadan, en yukarisına kadar bu memleketin her sınıf halkı senin kim olduğunu bilir.”³ Çünkü Fazıl Bey yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Bir arada oldukları gecenin ilerleyen saatlerinde Claire’in babası Mösyö Cortiso, Fazıl Bey ile şapka konusunda iddialaşır: “Senin şapka giymen, eminim ki İznir’de bir ihtilâl sebebi olur. Bundan eminim. Ben bir İtalyan olmakla beraber Türkleri İtalyanlardan daha iyi tanırım: Eski âdetlerine, an’anelerine bu kadar şiddetle rnerbut [bağlı] bir kavim daha tasavvur edemiyorum.”⁴ Fazıl Bey’de Mösyö Cortiso’nun dediği gibi olmayacağını kanıtlamak için şapkasını takarak sokağa çıkar ve kalabalık içerisinde Claire ile birlikte dolaşırlar. Fazıl Bey enerjisini tamamıyla nesnel dünya hakkında bilgi

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 71.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 69.

³Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 70.

⁴Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 70.

toplamaya yöneltmiştir. Kafasında şapkasıyla, sokağa çıkmasının tek amacı budur. Fazıl Bey, eğer kendisine fikirler gerekiyorsa onları ya geleneklerden ya da günün geçerli inançlarından almaktadır. Aslında sokağa çıktığında başına gelecekleri tahmin etmektedir ancak gerçeklere çok kolay bağlandığından başlamış olduğu işi yarım bırakmak istemez. Bu bilgilerden yola çıkarak Fazıl Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda iki adam tarafından boğularak öldürülür.

2.3. İÇEKAPANIK DÜŞÜNEN TIPLER

2.3.1. Mehdi Efendi

Mehdi Efendi'nin Keşfi hikâyesinin asıl kahramanı olan Mehdi Efendi, çevresindeki insanlar tarafından sevilen, güzel ahlâklı bir insan olmasının yanında aynı zamanda senelerden beri kitaplar içinde tettebbu ile yaşayan, mutekif, sessiz, bir âlimdir. Çevresindeki insanlar ona o kadar güvenirlere ki biraderinin kerimesini yanına aldığı zaman komşularından hiçbirinin hatırına Mehdi Efendi’ye fena bir şey atıf fikri gelmez. Ancak o, kendisini çevresindeki insanlardan soyutlamıştır çünkü topluluk içinde kendisini yalnız hisseder. Bu sebeple de vaktinin çoğunu evinde tek başına geçirir. Bu durumlar Mehdi Efendi’nin yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesine sebep olur bu sebeple de “içekapanık” bir tiptir. Mehdi Efendi için kendi benliğinin gerçekliğini araştıran bir filozof diyebiliriz. Giderek gerçeklikten kopar ve şizofrenik bir hâl alır. Duygusuz ve uzak bir insan izlenimi verebilir ve düşünceleriyle baş başa kalmak ister.

Çevresindeki insanlar tarafından gözlemlendiğinde garip bir kişilik olarak görülebilmektedir. İç gerçeklere olan düşkünlüğünden dış dünya ile olan ilişkilerine çok az önem verir ya da onları hiç önemsemez. Entelektüel açıdan kendisini beğendiğinden, fikirlerinin genel anlamda kabul görmesini çok umursamaz: “Adam sen de... söylesem de beni anlayamazsınız ki, dedi ve daha mağrur bir nazarla ilâve etti, söyleyeceklerim çok uzun, çok derin şeyler, korkarım ki onları dinleyip anlamaya mütahammil değilsiniz.”¹ Bu bilgilerden yola çıkarak onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda ise biraderinin kerimesine bir gece vakti önce tecavüz eder daha sonra da onu öldürür. Mehdi Efendi’nin bu davranışı onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duyumsal” tipin

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 46.

ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü o, hayattan zevk ve heyecan almak ister bu sebeple de her şeyi duyusal haz temelinde düşünür.

2.3.2. Bakırsakal Deli Mehmet

Nebbaş hikâyesinin asıl kahramanı olan Deli Mehmet, mehîp sakalı, korkunç, çıkıntılı bir başı olan meçhul ve garîp bir adamdır. Üsküdar sokaklarında boş ve amaçsız bir şekilde dolaşır. Vahşî ve korkunç görüntüsüyle, Doğancılar meydanında kaydırak oynayan çocuklarla İhsaniye çayırında seyrana çıkmış genç kızlara ta gece uykularına kadar uzayan birer korku ve iğrenme ürpemesi verir.¹ Onunla ilk defa tanışan zengin bir ailenin yanında arabacılık yapan hikâyenin yardımcı karakterlerinden Rüstem Ağa olur. Tembel bir insan olan Rüstem Ağa, kendisinin yapması gereken işleri Deli Mehmet'e yaptırmaya başlar, bunun karşılığında da onun karnını doyurur:

“Rüstem, ona her gün kendi yemeğinden kâfi bir parça ayırır, hatta çok sarhoş geldiği akşamlar bütün hissesi kâmilen ona kalırdı. Bakırsakal'ın arabacıbaşından para aldığı da olur du: o zaman, onun mavi, donuk gözlerinde garîp bir meserret şulesi parlar ve yüzünün bütün çizgilerini şişirip katmerleştiren geniş, haris ve korkunç bir tebessümle sırtırdı.”²

Yavaş yavaş, bu para almak zevkinden, Deli Mehmet de daha ziyade çalışmak ve kazanmak ihtiyacı uyanır. Bütün hisler, onun bir çöl gibi kurak ve çorak olan ruhunda, şimdi her gün yeni bir merhaleye vasıl olur ve o her gün yeni bir meşgale ile işlerini genişletmeye başlar. Öyle ki, iki ay zarfında, Üsküdar sokaklarında dolaşan serseriler arasında, bu adam, en ziyade işe yarar bir unsur olur. Uşaksız ve hizmetçisiz ailelerin en ağır hizmetlerini o görür, terkossuz evlere o su taşır, çarşıda, iskelede hamallık eder ve her gün biraz daha çok kazanır. Lâkin bütün insanlar gibi onun da bütün meziyetlerine karşı iki kusuru vardır. İki küçük kusur ki hemen herkesin, bütün Üsküdar halkının zihnini işgal edecek bir mahiyettedir. Deli Mehmet, arasına ufak tefek hırsızlıklarda bulunur ve asıl en önemlisi, geceleri, gidip Karacaahmet'de ölülerle beraber yatar.³ Bu sebeplerden dolayı onunla kimse konuşmak istemez ve onun yanına yaklaşmaya korkar. O kadar ki belki de onunla tek muhatap olan Rüstem Ağa bile muhabbetini keser ve onu başından atmak için uğraşmaya başlar. Çevresindeki insanların bu tür davranışları Deli Mehmet'i ilgilendirmez.

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 141.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 143.

³Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 143-144.

Çünkü o zaten insanlarla konuşmak isteyen birisi değildir. Yalnız olmayı ve tek başına takılmayı, kalabalık içerisinde olmaya tercih etmektedir. Bu davranışları onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanır, dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Duygusuz ve uzak bir insan izlenimi veren Deli Mehmet düşünceleriyle baş başa kalmak ister. Tek konuştuğu kişi olan Rüstem Ağa dışındaki insanlar onu pek ilgilendirmez. Ayrıca çevresine karşı hoşgörüsüz ve küçümseyici tutumları olan bir insandır. Onu gözlemleyen insanlar tarafından garip bir kişilik olarak görülür. İç gerçeklere olan düşkünlüğünden dış dünya ile olan ilişkilerine çok az önem verir ya da onları hiç önemsemez. Çevresinde olup biten her olaya karşı ilgisizdir, insanların ne düşündüğünü ve ne duyduğunu anlamaz ya da ilgilenmez. Bu bilgilerden yola çıkarak Deli Mehmet’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda Rüstem Ağa’nın ve Deli Mehmet’in çalıştığı yerin sahiplerinin kızı hastalığından dolayı vefat eder ve onu defnedirler. Deli Mehmet ölünün gömüldüğü günün gecesi mezarlığa gelir, kabri açarak ölünün kefenini çıkartır ve mezarlıkta koltuğunun altında birçok yeni ve beyaz patiskalarla kaybolur.

2.3.3. Emine

*Ses Duyan Kız*¹ hikâyesinin asıl kahramanı olan Emine, değme şehir kızlarından daha güzel, daha malûmatlı ve daha akıllıdır; kendi başına köyün hocasından hıfzeder, birçok ilâhiler öğrenir; sesi de çok güzeldir, haftada bir defa köyün kadınlarına mevlûd okur. Yaşı da ya on altı, ya on yedidir. Topuklarına kadar uzun saçları vardır, gözlerine her bakan tir tir titrer, kalır.² Emine, Garipler köyünün en zengin ve en namuslu bir genciyle nişanlanır. İki genç birbirlerini küçüklüklerinden beri sevmişler, öyle nişanlanmışlardır. Nişanın peşinden Rumeli Harbi çıkar ve delikanlı askere gider. Ancak bir daha geri dönmez ve orada şehit olur. Gariptir ki bu haber Emine’ye fazla bir keder vermez; hatta ağlamaz ve haykırmaz bile. Yalnız birkaç gün yemez, içmez, kimseye söz söylemez, elini hiçbir işe sürmez, mahzun mahzun dolaşır.³ Kimseyle konuşmaz, başkalarıyla olmaktansa yalnız kalmayı tercih eder. Emine yaşadığı bu olaydan sonra yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirir, bu sebeple de “içekapanık” bir tiptir. Emine giderek gerçeklerden kopar ve şizofrenik bir hâl alır. Çevresindeki insanlara duygusuz ve uzak

¹Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 6.

³Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 6-7.

bir insan izlenimi verir ve düşünceleriyle baş başa kalmak ister. Dışarıdan bakıldığında genellikle garip bir kişilik olarak görülür.

Emine, iç gerçeklere olan düşkünlüğünden, dış dünya ile olan ilişkilerine çok az önem verir ya da onları hiç önemsemez. Çevresinde ne olup bittiğinden habersizdir ve öteki insanların ne düşündüğünü, ne duyduğunu anlamaz ya da ilgilenmez. Onların yanındayken ya çekingen ve sessiz ya da ilgisiz konuşmalar yapar. Bu bilgilerden yola çıkarak, Emine’yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılır. Emine’ye günün birinde bir hâl olur, benzi limon gibi sararmaya ve gözleri ateş gibi parlamaya başlar. İki de birde boynunu öne doğru uzatır, hiç kimsenin duymadığı bir sese kulak verir. Ses ona: “Kalk Emine, memleketi düşman basıyor. Ne duruyorsun?”¹ der. Aradan çok vakit geçmez, ve bu sözün manası anlaşılır ve bütün köylere Rumeli’nin elden gittiği haberi yayılır. Emine yine kesik kesik konuşmaya devam eder ve fikirlerini, basit ve düzenli bir biçimde iletme güçlüğü yaşar. İleride olacak gelişmeler Emine’ye malum olur. Çevresindeki insanlarda ona tuhaf gözlerle bakar ve delirdiğini düşünürler. Ondaki bu sezgisellik yardımcı işlevi olan “içekapanık sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

Hikâyenin sonunda köylülerden Çoban Mehmed isminde birisi, Emine’yi, köyün dışındaki su kaynağının başında ölü olarak bulur. Neden öldüğü bir türlü bulunamaz. Emine’yi öldüğü yere gömerler ve civar köylerden onu ziyarete gelirler. Artık o “Ses Duyan Kız” olarak anılır.²

2.4. DIŞAYÖNELİK DUYGUSAL TİPLER

2.4.1. Pertev Necati Bey

O Kadın hikâyesinin asıl kahramanı olan Necati Bey, vaktini boş işlerle harcayan, işsizlik ve yalnızlık zamanlarında tersi meşin kaplı küçük, yuvarlak cep aynasında uzun uzun, inceden inceye yüzünü tetkik eden genç bir adamdır. Hemen hemen her gün sokağa çıkar, yazın, ekseriya Moda, Fener ve Çiftehavuzlar’dı; kışın da hazan Beyoğlu’na gider. Akşamları evine dönünce, faydalı bir gün geçirmişlere mahsus bir haz duyar.³ Genel olarak çevresiyle iyi geçinen Necati Bey, çevresi ile ters düştüğünde bile oraya bağlıdır. Onun ilgisi tamamıyla objeye yöneliktir, dış dünyadan gelen uyarılar

¹Karaosmanoğlu, *Milli Savaş ve Hikâyeleri*, s. 7.

²Karaosmanoğlu, *Milli Savaş ve Hikâyeleri*, s. 8-9.

³Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 21-23.

algılarını, duygularını, yargılarını ve eylemlerini etkilemede ve şekillendirmede ilk sırada gelir. Topluma iyi uyum sağladığından günün geçerli ahlaki değerlerini ve inançlarını genellikle kabullenir ve verdiği kararlarda aşağı yukarı bu basmakalıp değerlere uygun davranma eğilimindedir. Çünkü Necati Bey, yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Aynı zamanda Necati Bey, duygusal, sürekli kendisinden söz eden, gösterişi seven, duygusal tepkileri değişken bir kişidir:

“Onun mezhebi sanki sadece süs ve zarafetti, fakat samim-i şahsiyetinde basit ve rahat ve huzuru sever bir adam ruhu taşıyan Pertev Necati Bey için bu mezhep, salıklarına bin türlü işkencelerde can verdiren bir Buda dininden daha az müthiş değildi: Kostümlerin şekil ve mahiyetine göre evza ve etvar takınmak, kunduruların biçimine göre yürümek, her oturup kalkışta pantolonun ütüsünü muhafaza yolunda bin türlü tedbirler ittihaz etmek, her giyinişin nazar-ı dikkate çarpması veya saklanması icab eden teferruatını göstermek veya göstermemek, tozdan kaçınmak, terden sakınmak kaygıları onun tarz-ı hayatını tamamiyle bir Hintli “fakir” ibadetine çevirmişti.”¹

Ayrıca Necati Bey’in düşünce işlevi çok iyi gelişmediğinden, çevresinde olan her olaya, özellikle moda olanlara kolayca katılır:

“İmparator Wilhelm’in İstanbul’a seyahatini müteakip Alman imtiyazlarıyla beraber İstanbul’a bir Alman modası girivermiş, bıyıklar olduğu gibi tersine dönmüş, nazarlara gurur gelmiş ve başlar yakalar üstünde dimdik olmuştu; o zaman Pertev Necati Bey bıyıklarını tersine çevirmiş, gözlerini uzun idmanlarla mağrurane bakmaya alıştırmış ve başını bilmem kaç derece bir yükseklikte dimdik tutmaya başlamıştı. Şimdi ise son moda mucibince artık bıyıklarını kesiyor, etrafına nefiz ve âteşin gözlerle bakıyor ve cildine pembeyi geçen bir taravet vermeye çalışıyordu.”²

Necati Bey, genellikle değerli sayılan her şeyi kabullenerek, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlayarak, dünya ile iyi bir birliktelik içerisine girer. Bu bilgilerden yola çıkarak Necati Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Necati Bey’i günün birinde vasıl olmak istediği bir Nirvana’sı vardır ki oda zengin bir kadınla izdivaç etmektir. Hikâyenin sonunda evlenmek istediği Gülsüm Hanım’la yakın arkadaşı Ziya Bey’in evleneceğini öğrenir ve tüm hayalleri suya düşer.

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 22.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 22.

2.4.2. Bakırlı Şaban Efe

Bir Yüzkarası hikâyesinin asıl kahramanı olan Bakırlı Şaban Efe, Saruhan havalisinin çok iyi tanıdığı bir simadır. Çevresindeki insanlar tarafından sevilir ve saygı duyulur. Gençliğinde Aydın dağlarında elli yaşına kadar eşkıyalık yapmıştır. Şaban Efe elli yaşına bastığında tövbe eder ve dünya evine girerek bir oğlu olur:

“Çakırcalı'dan ve hatta Kara Ali'den evvel Aydın dağlarında dolaşan o idi. Tamam on sene hükümetin piyade ve suvari kuvvetlerine karşı durdu; hazan iki arkadaşıyla yüz kişilik bir jandarma müfrezesini tarumar ettiği oldu, hazan da tek başına aylarca o dağdan bu dağa geçtiği duyuldu. Gövdesi kalın ve uzundu, bir eski serdar mücevvezesini andıran püsküllü ve mehip külâhı, cepkenleri, bol şalvarı, silahlık ve kuşakları ile ayrı bir heybet iktisab eder ve arasıra kış ve kar ortasında köylerin çitleri arkasına dikilince uzaktan bir küçük çınar ağacını andırırdı. Köylüler onu hürmetli ve korkulu bir muhabbetle severlerdi. Çünkü zengin ve kuvetlilere karşı biaman, fakir ve zayıflara karşı himayekâr idi.”¹

Şaban Efe'nin, dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve yargılarını etkilemede ilk sırada gelmektedir. Ömrünün büyük bir çoğunluğu dağ başlarında geçtiği için, objelerden korkmaz hatta onların yanında kendisini güvende hisseder. Bu durum onun yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Ancak bir gün gelir ki oğlu Mustafa'nın askerden kaçıp, dağa çıkarak eşkıyalık yaptığını öğrenir. Adeta dünyası başına yıkılan Şaban Efe, utancından evinden dışarıya adım atamaz. Birdenbire oğluna düşman olmuş, sevgisinin yerini kolayca öfke ve nefret almıştır. Hayatında olan küçük bir değişiklik duygularının değişmesine neden olmuştur. Bu bilgilerden yola çıkarak Şaban Efe'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda yüzkarasını kendisi temizlemek isterse de yaşından ve sağlığından dolayı ona kimse güvenip inanmaz.

2.4.3. Aziz Ağa

Zor Talâk hikâyesinin asıl kahramanı olan Aziz Ağa, pek ağırbaşlı ve soğukkanlı bir insandır. Elli yaşından sonra İstanbullu bir kadın almak sevdasına düşer. Çocuklarının ve torunlarının arasında şikâyetsiz sakin bir bekâr ailesi reisi hayatı süren bu zahit ve salih adamın hatırına birdenbire bu garip fikir nereden geldi? Daha doğrusu bu rakit uzviyette bu nabehengâm ihtilâl ne gibi etkiler ve nedenler neticesinde vuku buldu? Bu

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 81.

muammayı ne kendisi, ne de başkaları çözebilir. En garibi şudur ki Aziz Ağa gayet bereketli bir mahsûl yılının kendine temin ettiği epeyce mühim bir meblağı evvelâ hac masrafına ayırmışken, birdenbire gayet mutantan bir düğün için harcamaya başlar.¹ Çünkü Aziz Ağa'nın dış dünyadan gelen uyarılar; algılarını ve duygularını etkileme ve şekillendirmede birinci sırada yer alır.

O, topluma iyi uyum sağladığından, günün geçerli ahlaki değerlerini ve inançlarını genellikle kabullenir ve birdenbire vermiş olduğu evlenme kararı gibi verdiği diğer kararlarda da bu basmakalıp değerlere uygun davranma eğilimindedir. Dolayısıyla yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir bu sebeple de “dışayönelik” bir tiptir. Aziz Ağa'nın ortaya çıkan küçük bir değişiklik duygularının değişmesine sebep olmuştur. Ancak bu değişikliğin ne olduğunu kimse çözemez. Onun bu hareketi biraz da düşünce işlevi çok gelişmediğinden kaynaklanmaktadır. Davranışının akla gelen tek mantıklı açıklaması, eşini gerçekten sevmesi olarak düşünülmektedir:

“Fakat ellisine kadar, eski hareminden, hemşirelerinden ve kızlarından başka kadın yüzü görmemiş Aziz Ağa kümesin içinde bu tavustan ürkmeyen yegâne horozdu. Sanki bu kız onun çoktan beri beklediği, çoktan beri tanıdığı bir hayat arkadaşı idi; ilk günden itibaren onu delicesine sevdi ve gözü badema ondan başka bir şey görmedi.”²

Bu bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Aziz Ağa'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak hikâyenin sonunda, köylülerin eşi hakkında kendisine söyledikleri ve köylülerin baskıları neticesinde o çok sevdiğini söylediği Salime Hanım'ı, herkesin gözü önünde boşar.

2.4.4. Mehmet Necip

Talih hikâyesinin asıl kahramanı olan Mehmet Necip, sabırlı, tahammüllü, gayretli bir insan olmasının yanında, pek uyanık, pek sokulgan, pek işgüzar bir gençtir. Mehmet Necip, bir seneden beri Beşiktaş'ta Hacı Halim Paşa konağının yanı başındaki eczanenin üst katında ikamet etmektedir. Mehmet Necip'in, çocukluğundan beri peşini aksilikler bırakmaz:

“Hepimizden daha zeki, hepimizden daha çalışkan olmasına rağmen her sene sınıfın sonuncusu kalmasına, imtihanlarda en az numara kazanmasına sebep ne idi ? Neden on iki yaşına basmadan, bir hafta içinde hem anasını, hem babasını kaybetti ? Halasının

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 111.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 112.

evinde sünnet edileceği gün, evin içinde güpe gündüz hiç sebepsiz neden bir yangın çıkıverdi ? Dügün alt üst oldu?”¹

Başına gelen tüm bu olumsuzluklara rağmen Mehmet Necip, pes etmez ve daha ziyade hayata tutunmaya çalışır. Çevresiyle iyi geçinir, sosyal bir tiptir. Yabancı olduğu çevrelerde güvenlidir ve tanımadığı bir ortama girdiğinde son derece rahattır. Yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Mehmet Necip, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlayarak, dünya ile iyi bir birliktelik içerisine girer. Ayrıca yardıma muhtaç bir insan gördüğü zaman, ona yardım etmek için içinde gerçek bir istek duyar. Hiç beklemediği bir saatte gece yarısı, Hacı Halim Paşa rahatsızlanır, hiç düşünmeden yatağından kalkar ve yardımına koşar. Yardımsever olduğu kadar sempattir de. Bu bilgilerden yola çıkarak Mehmet Necip’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda da, başında olduğu gibi kötü talihi yine peşini bırakmaz.

2.4.5.Faika

Sikkenin Tersî hikâyesinin asıl kahramanı olan Faika, iyi tahsil görmüş ve epeyce ağır başlı, çok içli bir İstanbul kızıdır. Faika’nın hayatında yolunda gitmeyen şeyler vardır. İçinde bulunduğu durumdan, çevresinden, kocasından memnun değildir. Bu sebeptir ki etrafındaki her şey onu rahatsız eder:

“(…) tramvaydan inmek için yanından geçenlerin istemiyerek sürtünüşleri, memurun bilet verip para alışı, kapıyı açıp kapayışı ve hassaten tepesinin üstündeki o mütemadi çelik kıvılcım sesleri ve arasına perdenin arasından başını uzatıp, kendisine, canı sıkılmasın diye, birkaç kelime söyleyip çekilen kocası, durak yerlerinde arabanın arka tarafından binecek iken yanlışlıkla ön tarafa doğru yürüyüp vatmanla bir kısa münakaşadan sonra tekrar geriye dönenlerin sersemlikleri ve daha buna benzer birçok hâdiseler ki –insan, sâkin ve tabii zamanlarda dikkat bile etmez- Faika’nın âsabındaki isyanı durmaksızın körüklemekte idi.”²

Bu yeni çift daha bir senedir evlidir ve birbirlerini severek evlenmişlerdir. İzdivaçlarının ilk aylarında hemen hemen hiç kimse ile görüşmezler ve kendi kendilerine kâfi gelirler. Gün geçtikçe yavaş yavaş bu sıcak, samimî, fakat dar hayatın sınırlarını genişletmek ihtiyacını duymaya, bir takım yeni ahbaplıklar peydah edinmeye; eski dostları aramaya,

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 144-145.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 154.

sık sık misafir kabul etmeye ve sık sık misafirlığe gitmeye başlarlar.¹ Faika, sosyal bir tiptir ve genel olarak çevresiyle iyi geçinir. Onun tek sorun yaşadığı kişi kocası Necip Bey'dir. Faika'nın ilgisi tamamen objeye yöneliktir. Dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve eylemlerini etkilemede ilk sırada gelir. Dolayısıyla “dışayönelik” bir tiptir. Faika'nın durumlar değiştikçe duyguları da değiştiğinden kaprisli olma eğilimindedir. Ortaya çıkabilecek küçük bir değişiklik duygularının değişmesine neden olur. Ayrıca Faika'nın duygusal tepkileri değişkenlik göstermektedir. Kocasıyla severek evlenmiş, ona bağlanmış olsa da bu bağları geçicidir, sevgisi kolayca öfke ve nefrete dönüşmektedir:

“Genç kadın, bağırılmak için, adeta dişlerini sıkıyor, önündeki, sağ ve solundaki camları kırmamak için sıtmalı avuçlarının içindeki “sak”ını, eldivenlerini birbirine geçiriyordu. Hele tam sırtında hissettiği kocasının gözüne, dirsekleriyle bir iki darbe indirmekten kendini güç zapt ediyordu.”²

Bu bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Faika'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Faika, kendi hayatından ve kocasından nefret etmekte, başkalarının hayatına özenmektedir. Ancak bilmediği bir şey vardır ki oda, onun hayatına özenen ve gıpta ile bakan insanların olduğudur.

2.4.6. Nuri Efendi

Katmerli Bir Hiyanet hikâyesinin asıl kahramanı olan Nuri Efendi, Hilâliahmer hastanesi veznedarıdır. Anadolu topraklarında muharebe başladığı günden beri bir Rum kadının evinde kalmaktadır. Onun evine evvelâ muayyen bir ücret mukabilinde girmiş iken yavaş yavaş onun bütün masraflarına bakmaya ve iğneden ipliğe kadar kadının bütün ihtiyaçlarını temin etmeye başlar. Bu sebeple hastaneden aldığı aylığı akıp gider. Eskiden, maaşının bir kısmını İstanbul'da bulunan annesine gönderirken artık oradan para getirtmek çarelerini düşünür ve evlâtlık vazifesini haince bir surette ihmal etmiş olmaktan hiçbir pişmanlık duymaz. Despino'nun bir gülüşü ona bütün dünyayı unutturur. Bu gayrimeşru ve gayrimillî rabita günden güne daha ziyade samimileşir.³ Nuri Efendi'nin ilgisi tamamen objeye yöneliktir. Dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve eylemlerini etkilemede ilk sırada yer alır. Dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Ayrıca Nuri Efendi, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 155.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 154.

³Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 76-77.

uyum sağlayarak, dünya ile iyi bir birliktelik içine girer, her türlü sosyal etkinliğin içerisinde son derece rahattır.

Bunlarla birlikte son derece sempatik ve bir o kadar da yardımseverdir. Birlikte yaşadığı sevgilisi Despino için varını yoğunu ortaya koymuş ve ondan ne maddi ne manevi hiçbir şeyini esirgememiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak Nuri Efendi'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda Nuri Efendi'nin çalıştığı hastane kendisine emanet edilir ve bir süre oranın başında bulunması emredilir. Bu süre zarfında Despino, Nuri Efendi'yi ziyarete hiç gelmez. Bu durumdan şüphelenen Nuri Efendi, sevgilisinin evine gider ancak Despino onu kapıdan içeri sokmaz çünkü artık o başkaları ile içeride eğlenmektedir.

2.4.7. Gaffar Ağa

Bir Aşk ve İhtiras Faciası hikâyesinin asıl kahramanı olan Gaffar Ağa, bir zamanlar Karaişık Köyü'nün en âkil ve en kâmil erkeklerinden birisi olarak bilinmektedir. Ancak, birinci karısının vefatından sonra Necibe'yi alır almaz, vücuduna bir sihirbaz asası temas etmiş gibi birdenbire değişir, tanınmaz bir hâle girer. Kavgacı, gürültücü, haşin ve haşarı bir adam olur:¹

“İzdivacının haftasında ilk karısından öksüz kalan çocuklarını evinden kovdu, bütün akraba ve taallûkatiyle alâkasını kesti, işlerini güçlerini yüzüstü bırakmaya başladı. Köylülere; kırkıdan sonra azana çare bulunmaz, diyorlardı. Filvakî Gaffar Ağa öyle bir azdı ki gerek “Karaişık”ta, gerek civar köylerde taşkınlıklarıyla şöhret almış değme kabadayı delikanlılar onun yanında herkese kuzu gibi görünmeye başladılar. Esasen Gaffar Ağa'nın en ziyade çekemediği ve hatta elinden gelse hepsini birer birer öldürmek istediği insanlardan en mühim kısmını da umumiyetle sakın veya çapkın bütün delikanlılar teşkil ediyordu. Hele bunlardan biri, kendisi evde yokken kapısının önünden geçmeye... Necibe'nin kocası derhâl ifrit kesilirdi, evvelâ gider, karısını döverdi, sonra çarşıda mı olur, tarlada ve mescitte mi olur, o delikanlıya ilk rastladığı yerde herhangi bir sebeple mutlaka bir hadise çıkarırdı.”²

Gaffar Ağa, evlenene kadar çevresi ile uyum içinde yaşayan bir insandır. Evlendikten sonra ise etrafına karşı tavır ve tutumlarında değişmeler meydana gelmeye başlar. Her ne kadar çevresiyle ters düşmeye başlamış olsa bile yinede oraya bağlı olduğu söylenebilir. Gaffar Ağa'nın ilgisi tamamıyla objeye yöneliktir. Onun bu huy ve davranışları yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiş olmasından

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 141.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 141-142.

kaynaklanmaktadır dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Gaffar Ağa'nın içerisinde bulunduğu durumlar değıştikçe duyguları da değıştiğinden kaprisli olma eğilimindedir. Onun ikinci eşı olan Necibe ile evlenmesi gibi ortaya çıkabilecek küçük bir değışiklik duygularının değışmesine neden olur. Bu bilgilerden yola çıkarak Gaffar Ağa'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır.

Hikâyenin sonuna doğru kendisini sürekli döven, eziyet eden kocası Gaffar Ağa'nın yaptıklarına dayanamayan Necibe, evden kaçar. Gaffar Ağa'nın hâli Necibe'nin firarından sonra ikinci bir safhaya girer. Gayet sükûtî, mahzun bir adam olur. Kuzu gibi sakinleşir ve kendini günlerce ibadete verir. Necibe'nin nereye gittiğini de kimseye sormaz ve çocuklarını tekrar yanına alır. Köyün içinde herkes “büyü bozuldu, büyü bozuldu” diye şenlik eder. Lâkin büyü'nün bozulup bozulmadığını asıl Gaffar Ağa bilmektedir. Çünkü biçare adam geceleri yorganını başına çekip bir öksüz çocuk gibi sessiz sessiz ağlar.¹ Giderek gerçeklerden kopar ve şizofrenik bir hâl alır. İnsanlarla muhabbetini keser ve kendisi ile baş başa kalmak ister. Kendisi gibi olan birkaç yakın dostunun dışında insanlar onu pek ilgilendirmez. Dış dünya ile olan ilişkisine çok az önem verir ya da onları hiç önemsemez. Bu davranışları ise onun bilinçaltında yatan gölgesi olan “içekapanık düşünen” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanır. Hikâyenin sonunda ise, Necibe bir barakada ölü olarak bulunur ve Gaffar Ağa da ortadan kaybolur.

2.4.8. Hacı Arif Efendi

Dünya Gözü ve Ahiret Sesleri hikâyesinin asıl kahramanı olan Arif Efendi'nin, dilinden düşmeyen bir temennisi vardır: “Dünya gözüyle bir görebilsem!...” Ne yapsa, nereye gitse, kimlerle görüşse, mutlaka bu sözü söylemek için bir çare bulur. Yetmiş senelik ömründe bu son çektiği hasret onda bir fikrisabit haline girmiştir. Esasen iptilâli bir mizacı vardır: Bir zamanlar hacca gitmek emeli de onun kalbinde böyle daimî ve ateşli bir iştihak tarzında tecelli etmiştir. Şimdi de, düşman, memleketini işgal ettiği günden beri, Türk askerlerinin ne zaman geleceği, gelirse nereden gireceğidir. Evde, aile arasında olsun, kahvede ahabplar meclisinde olsun, bahsi, döner dolaştırır hep bu mevzua getirir.²

Arif Efendi, çevresindeki insanlar tarafından sevilen ve saygı duyulan bir insandır. Genel olarak çevresiyle iyi geçinir. Tamamıyla ilgisi objeye yöneliktir. Dış dünyadan

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 144.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 11.

gelen uyarılar; duygularını ve eylemlerini şekillendirmede ilk sırada gelir. Dolayısıyla yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir ve “dışayönelik” bir tiptir. Arif efendi özellikle kişisel ilişkilerle ilgilenen, yol yordam bilen, çirkin durumları düzeltici bir tiptir. Ayrıca iyi bir ev sahibidir. Mutsuzluğun ve adaletsizliğin farkına vardığında yardımcı olmak için gerçek bir istek duyar. Büyük bir şevk ve aşk ile Türk askerlerinin taarruz yapmasını beklemektedir: “Taarruz başlamış.. hazır olun! Ben, üç yüz lira ayırdım. Helva, pilâv yaptıracağım; üç gün üç gece buradan geçen askerlere dağıtacağım. Kendi elimle... Kendi elimle...” sözleri fısıldıyordu.”¹ Bu bilgilerden yola çıkarak Arif Efendi’yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda Türk askeri geliyor diye tren garına koşar, ancak gelen askerler bizim askerlerimiz değildir. Düşman askerleri cebindeki tüm parayı alır ve Arif Efendi’yi de yaralar. Kaçarken yere yuvarlanır ve ayaklar altında ezildikten sonra kendisini şehrin bir iki kilometre ilerisinde bir bostanın içinde bulur. Daha sonra Türk askerleri gelir ancak Arif Efendi vefat eder.

2.5. İÇEKAPANIK DUYGUSAL TİPLER

2.5.1. Bir Ölüünün Mektupları Hikâyesinin İsimsiz Kahramanı

Bir Ölüünün Mektupları hikâyesinin asıl kahramanı olan isimsiz kişi ile ilgili çok fazla bilgi verilmemiştir. Biz onun hakkındaki malumatı, hikâyenin yardımcı karakteri olan Prenses Beyza Hanım’ın, isimsiz kahramanımız tarafından ona gönderilen mektupları okuması ile öğreniriz. Beyza Hanım bir gün arabasıyla Elcize’de dolaşırken isimsiz kahramanımız onu görür ve âşık olur. Artık Beyza Hanım’a sürekli mektuplar yazmaya başlar. Ne aşkının ne de gönderdiği mektupların karşılığını alamasa da sürekli Beyza Hanım’a yazmaya devam eder. Çekingen bir yapısı vardır. O yüzden yanına gidip Beyza Hanım ile konuşamaz. Yazdığı mektuplarını bile bin bir güçlkle sahibine ulaştırır: “Bu mektubu size nasıl vereceğim, bu mektubu arabanıza nasıl ve ne cesaretle atacağım? Bilmiyorum. Biliniz ki, onu sırf merak saikasile yazdım. Sırf o muammayı anlamak için... Dudaklarınızın o pembe ve gaddar muammasını...”² Kararsız olmasının yanında aynı zamanda isimsiz kahramanımız kendisini bu hayatta yalnız ve kimsesiz hissetmektedir:

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 12.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 85.

“Siz yavaş yavaş benim hayatımda, benim bu zavallı sefil hayatımda her şey olmağa başlıyorsunuz. Gözlerimin üstünde, şimdiden yaşmağımızın beyaz bulutu dolaşiyor. Geceleri odamın kimsesiz sessizliğinde namer’î [görünmez]bir feracenin fişirtısını iştirir gibi oluyorum. Ekseriya arabanızın ta yakınından geçerken bir saniye içinde beni bihuş eden o menekşe kokusu hiç peşimi bırakmıyor. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki siz bana garip bir tahassüs devresi geçirtmeğe başladınız.”¹

İnsanlara ve nesnelere karşı güvensizdir ve düşünmeyi, harekete geçmeye yeğler. Onun bu davranışlarının sebebi yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır, dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Bunlarla birlikte isimsiz kahramanımız şaşırtıcı bir biçimde dürüsttür. Kendisi hakkındaki gizli bilgilerden Beyza Hanım’a göndermiş olduğu mektuplarda açık bir şekilde bahsetmiştir:

“Bir şey unuttum hanımefendi, size ilk mektuplarımda söylenmesi lazım gelen bir şey ve bunu şimdiye kadar ihmal ettiğim için çok fena ettim... Fakat bu söylenmesi lâzım gelen şeyi söylemekten ben o kadar korkar, o kadar titrerim ki, onu kendi kendime söylemekten bile ihtiraz ederim.”Bu şey nedir bilir misiniz, hanımefendi?.. Bu şey: Deli..evet, ben bir deliyim! Dimağında babamdan kalma cinnet tohumları var! Hastayım. Doktorlar bana daima seyahat etmeği, gezip eğlenmeği ve duşu tavsiye ediyorlar. Burada, Mısır’da bulunuşuma sebepte budur. Yarın kim bilir, nereye gideceğim, hastayım. Görüyorsunuz ya! Hep bunlardan anlıyorsunuz ya, hastayım... Bana acıyınız...”²

İsimsiz kahramanımız; sessiz, ilgisiz ve ilişki kurulması güç bir kişidir. Genellikle melankolik bir yapısı vardır. Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak isimsiz kahramanımızı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” bir tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda aşkına karşılık alamayan isimsiz kahramanımız kendisini bir ağaca asarak intihar eder.

2.5.2. Müderriszade Elhac Necdet Efendi

Bir Tercümeihal hikâyesinin asıl kahramanı olan Necdet Efendi, bin iki yüz yetmiş sekiz sene-i hicriyesinde muharrem ayının onuncu gecesi, Anadolu'nun oldukça gelişmiş, fakat çok sıkıcı bir ilçesinde ve gayet meş'um şartlar içerisinde dünyaya gelmiştir.³ Annesi onu dünyaya getirdikten birkaç gün sonra vefat eder. Bu felaket karşısında Necdet Efendi'nin babası belki biraz huzur bulurum düşüncesiyle Mekke ve Medine'ye gider. Bu gezisinden dönüşünde tekrar evlenir. Ancak zaten kötü olan sıhhati

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 86.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 93.

³Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 111.

büsbütün kötü bir hâl alır. Bir süre sonra Necdet'in babası bütün hususî işlerini kendisinden pek emin olduğu amcazadesinin eline bırakarak buldukları ilçeden ayrılır. Senenin sadece birkaç ayını eşinin ve Necdet Efendi'nin yanında geçirebilir:

“Babadan ayrı düşmek Necdet'e pek acı, pek ağır geldi. Etrafındakiler, umumiyetle, onu hırpalıyordu. Bilhassa üvey valide, evli iken kocasız kalmanın garip meraretini [acılığını] ancak küçüğe yumruklar indirmekle teskin ediyor ve Müderriszade ailesini ziyaret eden her nevi felâkette olduğu gibi kendi zillet ve mahrumiyetinin de bütün mes'uliyetini minimininin cılız omuzlarına atmakta ve ona, her gün, durmaksızın: “Uğursuz çocuk! Beni bu genç yaşında dul eden uğursuz çocuk!” diye bağırarak vahşi bir teselli buluyordu. Necdet gittikçe cılız, merdümگیرiz ve zelil [içine kapanık ve horlanmış] oluyordu. Bereket versin ki pederi bir gelişinde onu mektebe verdi ve her çeyreği, onun için yakıcı bir sille veya bir yumruk olan eza ve cefa saatlerinden bir haylisi bu suretle eksilmiş oldu.”¹

Necdet Efendi gittiği okulda çok çalışkan bir öğrenci olur. Arkadaşlarıyla çok fazla konuşmaz, çevresiyle ilgilenmez, sessiz bir şekilde okuldaki yaşamına devam eder. Arkadaşları hem onu kıskanır hem de ondan çekinir. Çünkü Necdet Efendi, adeta bir büyük adam tavrıyla konuşur ve ona göre hareket eder. Gerek yaşadığı olaylar gerekse de tüm ahalinin başına gelen kötü şeylerden kendisinin sorumlu tutulması Necdet Efendi'yi içekapanık bir insan haline getirmiştir. Toplumdan hoşlanmaz, topluluk içinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. Kısacası yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Bu nedenle genellikle çevresindeki insanlar üzerinde soğuk bir izlenim yaratmaktadır.

Aslında içe kapanıklığı sebebiyle hissetmeye yoğunlaşmakta, bu yüzden ‘durgun sular derinden akar’ deyimini Necdet Efendi için uygun düşmektedir. Bir zaman gelir babası vefat eder ve amcası onu başından atmak için İstanbul'a okumaya gönderir. Bu andan itibaren onun yalnızlığı büsbütün artar. Bu bilgilerden yola çıkarak Necdet Efendi'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Bir vakit gelir ki Necdet Efendi hiç alışkanlığı değilken içmeye başlar. Hayatı bu safhaya girer girmez Necdet Efendi'nin etrafında birçok dost ve ahbab peyda olur:

“Bunlar filvaki, hep simsiyah fesler kenarına ucu enseye sarkan rengârenk keyfeler saran, belleri silâhla müzeyyen, mağrur ve mütecasir [küstah]revişli [tavırlı]birtakım serseri gençlerdi. Fakat memleketin çok tecrübekâr, çok şöhretli gençleriydi ve Necdet'in toy gözüne gayet yeni ufuklar açıyorlardı. Mesela her gün bir eğlence tertip olunuyordu. Kâh,

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 112-113.

yazın sıcak günlerinde kiraz yaylalarına çıkılıp, soğuk su membalarında rakılar içiliyor; kah bağlara gidilip, gece, sergi mahallerinde kadın oynatılıyor ve kışın, beldenin kenar mahallelerinde, işvekâr ellerin kapadığı demir kanatlı pencerelere çapkın, sıcak kurşunlar atılıyordu. Necdet, hakikaten gittikçe, memleket için bir tehlike oluyordu.”¹

Necdet Efendi birdenbire zevk ve heyecan veren şeyleri seven bir insan haline gelmiştir. Gündelik yaşantısına son derece önem vererek, her şeyi duyusal haz temelinde düşünür. Bu durum onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duyumsal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Hikâyenin sonuna doğru Liva Belediye reisi olur. İlk başlarda halk tarafından büyük bir coşku ile karşılanan Necdet Efendi daha sonra birtakım sebeplerden dolayı ilçe meydanında halk tarafından kovalanır ve reisliği de bu şekilde son bulmuş olur.

2.5.3. Bir Serencam Hikâyesinin İsimsiz Kahramanı

Bir Serencam hikâyesinin asıl kahramanı olan isimsiz kişi, hikâyenin geçtiği zamanlarda henüz yirmi yaşında bir gençtir. Babasının vefat etmesiyle kendisine hatırı sayılır bir servet kalmıştır. Hayalperest bir insandır, her şeyden evvel yegâne amacı zengin olmaktır. Bunun içindir ki İstanbul ile Mısır arasında ticaret yapmaya başlar. İşinden dolayı da ikinci defa Mısır’a gitmek için bir vapura biner ve yolculuğuna başlar. Bu esnada kendisi hakkında bizlere şu bilgileri verir:

“(…) çok ağırbaşlı bir gençtim. İhtiyarların sözlerinden kendime birer hayat düsturu çıkarırdım. Fakat doğrusu o defa bu düstura uymakta nihayet bir dereceye kadar muvaffak olabildim, hatta ilk günlerin zorluklarına bile tahammül edemiyerek vapur mürettebatından birinin kamarasını kiralamağa mecbur oldum.”²

Her ne kadar işi icabı insanlarla içli dışlı olsa da çekingen ve kararsız bir karakterdir. Tanımadığı insanların içerisinde kendisini güvende ve rahat hissetmez. Bu sebeple de yukarıda belirttiğimiz gibi kendisine özel bir oda tahsis ettirmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu davranışları onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır, dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. İsimsiz kahramanımız dış görünüş olarak soğuk bir izlenim yaratabilir ancak o içekapanıklığı sebebiyle hissetmeye yoğunlaşmaktadır. Görünüşte çekingen olmasına rağmen acı çeken insanlara ya da gereksinimi olanlara karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır:

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 116-117.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 14.

“Maamafih bütün gece, ben yalnız onu düşündüm. Kalbim onun için nihayetsiz bir şefkatle dolmuştu ve gözlerim perdelerin arkasından sabaha kadar, onun beyaz örtüler altındaki mütevekkil şeklini, gittikçe solan solgun pembe gül rengindeki çehresini ve alevcikleri hiç sönmeyen mübarek gözlerini arıyordu. Kalbim onun için şefkat ve hasretle dolmuştu. Sabaha doğru kararımı vermiştim: Kamaramı ona terk edecektim. Bu fikir dimağımında, kalbimi ısıtan nâgihanî bir şafak gibi doğdu. Evet, kamaramı ona terk edecek ve ben de gidip güvertenin bir köşesinde kendime bir yer bulacaktım.”¹

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak, isimsiz kahramanımızı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Yardım ettiği kıza âşık olan isimsiz kahramanımız, kızında kendisinde gönlü olduğunu anlayınca onu da alıp Mısır’dan gitmek ister. Ancak kaçacakları gün kız ortadan kaybolur ve bir süre sonra onun öldüğünü öğrenir. Aradan günler ve aylar geçer isimsiz kahramanımız bir gün tesadüf eseri sevdiği kıza denk gelir. Bu duruma ilk görüşte inanamaz çünkü onu öldü diye bilmektedir. Amcasına gider ve kızın başından geçenleri öğrenir. Kızın bulunduğu yer hakkında malumat alarak yanına gider ve onunla konuşma fırsatı yakalar. İkisi de orada anlaşarak kaçmaya karar verirler. Belirledikleri gün ve saatte isimsiz kahramanımız sevdiği kıızı tren garında bekler ancak o gelmez. Bir daha da ondan haber alamaz.

2.5.4. İki Meçhûl Şahıs

İki Meçhûl Şahıs hikâyesinde sadece bir kişinin ismi verilmektedir. Bu kişilerden birisinin ismi Azmi’dir. Ancak ikisi hakkındaki tüm bilgiler ortak verilmiş, iki farklı kişiye göre ayrılmamıştır. Bu sebeple bizde “iki meçhûl şahıs”ı birlikte tahlil etmek mecburiyetindeyiz. İki meçhûl şahıs kasabaya ilk geldiklerinde hiç kimsenin nazar-ı dikkatini celbetmemişlerdir. Çünkü geldikleri kasaba; mevkii, havası ve özellikle madenî su membalarının şöhretiyle yaz mevsimlerinde birçok yabancıyı kendine çeken bir yerdir.² Fakat tatil mevsimi son bulupta, bütün yabancılar köyü terk edince, tüm dikkatler iki meçhûl şahısa çevrilir:

“Kimdiler? Ne idiler? Niçin herkes gittiği hâlde onlar kalmıştılar? Ne yapmak fikrindeydiler? Niçin hâlâ herkesten uzakta, yalnız yaşamakta berdevamdılar? Hattâ asıl kasabaya bile ayak atmamışlardı! Ne çarşı, ne pazar, ne kahveler hâlâ onların yüzünü görmemişti. Evlerinin pencerelerini dövmeye başlayan sonbahar rüzgârlarına rağmen

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 17.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 37.

onların hâlâ sahilde şehirden uzak kalmaları başlıbaşına her akl-ı selime veleh [hayret] verecek bir garabet mahiyetinde değil miydi?”¹

İki meçhûl şahıs kasabaya gelir gelmez, kasabanın uzağında sahile yakın bir ev kiralarlar. Kendilerini toplumdan soyutlarlar, sosyal değillerdir. İnsanlara ve nesnelere karşı güvensiz olduklarından, beklenmedik en ufak bir hareket, ses veya insan tedirgin olmalarına sebep olur. Onların, topluluktan hoşlanmamaları ve topluluk içerisinde kendilerini yalnız hissetmelerinin sebebi yaşam enerjilerini iç dünyalarına yönlendirmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptirler. Çevresindeki insanlar nazarında soğuk bir izlenim yaratırlar çünkü onlarla uyum içinde yaşamaktan çok uzaktırlar. Duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz ve ilişki kurulması güç insanlardır. Genellikle de melankolik bir havaları vardır. Tüm bu bilgilerden yola çıkarak iki meçhûl şahısı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip oldukları anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda birini öldürdükleri ortaya çıkınca gizlice kasabadan ayrılırlar.

2.5.5. Rıza Efendi

Döşeli Oda hikâyesinin asıl kahramanı olan Rıza Efendi, İstanbul’a okumaya gelen taşralı bir gençtir. Kendisine Tarlabası civarında, loş methalli, kârgir bir evin üçüncü katında oldukça iç açıcı bir küçük oda tutar. Genç taşralı, ilk zamanlar bu oda ve bu ev içinde hayran, şaşkın kalır çünkü o ana kadar, ne kendi memleketin de, ne İstanbul cihetinde burası gibi süslü ve rahat bir yer daha görmemiştir.² Rıza Efendi, pek mahcup ve korkaktır; hatta kapısı önünde veya merdiven başında ihtiyar ev sahiplerine tesadüf edip selâmlaşmak ve konuşmak mecburiyetine maruz kalmamak için, daima süratle ve etrafına bakmaksızın girip çıkmak itiyadı hane halkı nazarında yavaş yavaş, onun, en gülünç hususiyetlerinden birini teşkil eder olmuştur. Esasen cumaları müstesna olmak üzere, her gün sabahları erken çıkar ve akşamları evine geç avdet eder.³ Sosyal bir insan olmamakla birlikte, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir. Utangaç ve çekimser bir insan olmasına rağmen topluluktan hoşlanır ve kalabalık yerlerde durmayı tercih eder ancak her ne kadar böyle düşünüp, hareket etse de üzerindeki karamsarlığı ve çekimserliği atamaz:

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 39.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 53.

³Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 54.

“(...) her gence -bahusus her taşralı gence vâkî olduğu gibi- onu da Beyoğlu ciheti yavaş yavaş kendine cezbetmeye başlamıştı. Zaten, pederinin gönderdiği para, ona diğer talebeden daha geniş, daha ferih [rahat] bir tarzda yaşaya bilmek imkânını, maziyadeten [fazlasıyla] temin ediyordu. Binaenaleyh, Beyoğlu'nu az çok tanır hemşerilerinden birinin delâletiyle kışa doğru, o tarafın döşeli odalarından biri ne naklediverdi.”¹

Rıza Efendi'nin, utangaçlığı, çekimsizliği ve karamsarlığının yanında aynı zamanda yalnızlığının sebebi onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Çevresindeki insanlara karşı sıcak ve dost canlısı davranmayan Rıza Efendi, genellikle soğuk bir izlenim yaratmaktadır. Diğerlerini etkileme, tesir etme veya bir şekilde onları değiştirme amacı gütmeyen. Yani başka birinin hakiki hislerine müdahale etmeye ya da tepki göstermeye pek fazla çaba harcamaz. Duygularını dış dünyadan saklar; sessiz, ilgisiz ve ilişki kurulması güç bir insandır. Bu bilgilerden yola çıkarak Rıza Efendi'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Filvakî, içinden zevke, maceraya karşı nihayetsiz bir hasret çeker ve yaşadığı muhitin havasında, bu hasreti teşdit eyleyen aldatıcı bir koku teneffüs eder; fakat, taşradayken, İstanbul'u kendinden evvel görmüş arkadaşların anlata anlata bitiremedikleri Beyoğlu'nu, Beyoğlu'nun o, henüz kendine gayr-i mekşuf huzuz ve lezaiz köşelerini bir türlü bulamaz, bulmaya azmetse bile yarı yolda bütün gayret ve cesareti kırılarak hemen gidip odasına kapanır.²

“Mamafih bu tarz-ı maişet neticesinde, yavaş yavaş odasında, korkak ve muhteriz gençliğini avutacak birkaç eğlence buldu: Bunlardan birisi, sabahleyin perdeler arkasından, geceleri balkondan karşı evlerin pencerelerindeki kadın başlarını seyretmek ve bunun neticesinde ise kendine, her gün o başlardan birine gizli bir muhabbetle meclûp ve merbut kaldığı vehmini vermek olurdu. Bu masum, ufak tefek heyecanlar ona kâfi geliyordu, çünkü kalbinde bundan fazlasına tahammül edecek kuvvet hemen yok gibiydi. Nitekim bir akşamüstü, alaca karanlıkta, bilmem nasıl, tam kendi kapısı önünde, o, orta katın genç müsteciresine tesadüf etmişti de helecandan başı dönüp hemen oracıkta düşecek gibi olmuş ve günlerce bu vakanın hâtırasıyla kalbi çarpıp durmuştu. Hele bir gün, yine aynı kadını kolları ve göğsü açık bir hâlde dama çamaşır sermeye giderken görmesi, onu büsbütün perişan etti. Bir hayli zaman, âdetâ gözleri çukurlaşmış, benzi sapsarı kesildi, hasta gibi bir şey oldu.”³

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 53.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 54-55.

³Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 55.

Rıza Efendi'nin yukarıdaki bilgilerden, zevk ve heyecanı sevdiği anlaşılmaktadır. O, hayatına renk katacak heyecan arayışındadır ve geleceği düşünmek yerine anı yaşamayı tercih eder. Bundan dolayı da, yeni yerler, insanlar, durumlar görmenin peşinde koşar. Rıza Efendi'nin bu davranışları onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duyumsal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Ondaki bu heyecan arayışı hikâyesinin sonunda, gizlice izlediği iki aşığı ölü bulmasının akabinde cinayetin üstüne kalması ile sonuçlanır.

2.5.6. Macit

Yalnız Kalmak Korkusu hikâyesinin asıl kahramanı olan Macit'in hayatında iki meş'um gün vardır; birisi annesinin öldüğü gün diğeri ise Avrupa'ya gittiği gündür.¹ Macit'in, Avrupa'ya ayak bastığı ilk günden yalnızlığı boy göstermeye başlamıştır. O, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir ve düşünmeyi harekete geçmeye tercih eder:

“Ben kimdim? Burası neresiydi? Odada yapayalnız, bu garip ruh muammasının halliyle meşguldüm. Mevcudiyetim, o zamana kadar bence kâmilen meçhul, meşkûk [kuşkulu] bir takım varlıklarla muhattı. Rüya içinde rüya görüyor gibiydim. Biraz hakikate rücu için gözümün önünden sönük, silik birer sinematograf levhaları gibi sür'atle geçen bu bilmem ne kadar zamanlık silik meşhudatı [gözle görülen şeyleri] hayalen tekrar yaşıyordum.”²

Macit, yabancı olduğu çevreden ve toplumdan hoşlanmamakla birlikte bu tür ortamlarda rahat değildir. Topluluk içerisinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. Onun bu tür hissiyatlarının ve davranışlarının sebebi yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasıdır. Dolayısıyla da “çekapanık” bir tiptir. Dış görünüş olarak çevresindeki insanlara karşı soğuk bir izlenim yaratabilir. Görünüşte çekingen olmasına rağmen yakın dostlarına ve sevdiği insanlara karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Ayrıca Macit'in, duygularını dış dünyadan saklayan bir yapısı vardır ki, kendisi bu davranışının sebebini şu şekilde açıklar:

“İşte bu müstehzi suali, şimdiden gözlerinizde okuyorum; bu sual şimdiden dudaklarınız üstünde titriyor. Fakat onu telâffuz etmeyiniz! O suali bana böyle mütebessim ve istihfakâr sormayınız, rica ederim. Zira bu benim o zaman ki ıstıraplarımla bir nevi istihza olacak ve ben buna tahammül edemeyeceğim. Çünkü ben ıstırahatımı, ruhumun

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 99.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 102.

sızılarını, benliğimin yaralarını her ne olursa olsun muhterem tutarım, istemem ki onlara dokunulsun, onlarla eğlenilsin! İstemem ki onlar bir alay mevzuu olsun!”¹

Bu bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Macit'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Ondaki yalnızlık duygusu o kadar ağır basmaktadır ki sırf yalnız kalmaktan korktuğu için hiç sevmediği bir insan ile birlikte olmaya devam etmektedir:

“Ondan kabil değil ayrılamiyorum. Her defasında, her ayrılmak istedikçe bana o meş'um yalnız kalmak korkusu geliyor ve bu beni her teşebbüsten menediyor. Zannetmeyiniz ki onu seviyorum. Hayır!.. Size yemin ederim ki değil, o kadına karşı kalbimde minimini bir aşk, ufacak bir muhabbet, bir temayül bile yok. Hatta biraz ondan nefret bile ediyorum. Çünkü o benim gençliğimin ilahi hırslarını, şehvetlerini, telezzüzatını [hazlarını]sıska kollarının arasında ölüme mahkûm etti, gömdü. Fakat ne yapayım? Hep bunlara rağmen ayrılamiyorum. Bu benden daha kuvvetli... Yalnız kalmaktan korkuyorum. Daima o...”²

2.5.7. Küçük Zabit

Küçük Zabit hikâyesinin asıl kahramanının ismi zikredilmemiş olduğundan, kendisinden Küçük Zabit diye bahsedeceğiz. Küçük Zabit, henüz yirmi iki yaşında olmasına rağmen, gören on altısında bir çocuk sanır. Kat kat kundaklar içinde süt emmiş, camekânlarda yetişen narin nebatat gibi, kapalı odalarda, yumuşak halılar üstünde koşup hoplamış, altı yaşına kadar ana, dadı, taya kucağından hiç inmemiş, ilk tahsilini evinde hususi olarak yapmış, birkaç sene Galatasaray Sultanisi'ne nehari devam etmiş ve günün birinde, Mekteb-i Hukuk'a girmekle Fransa'da ikmal-i tahsile gitmek arasında müteredditken ve hatır ve hayalinde, askerlik nedir, zabit olmak, harbe gitmek nasıl şeydir? Nasıl silah atılır? Bir göğse süngü nasıl batırılır? Bir gülleye, bir kurşun yağmuruna karşı nasıl durulur? Bütün bunlara dair hatır ve hayalinde hiçbir şey yokken, günün birinde, kendi de pekiyi farkına varmayarak asker olur, kılıç takar. Küçük Zabit cılız, sarışın bir şehir, kibar nazlı bir İstanbul çocuğudur.³ Onun bu karakteristik özelliklere sahip olmasının en büyük nedeni yetiştirilme tarzıdır. Bu sebeple yabancı olduğu ortamlarda rahat değildir, nesnelere ve insanlara karşı güvensizdir. Herhangi bir topluluk içerisine girdiği zaman kendisini yalnız ve kaybolmuş hisseder. Çünkü o, yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Utangaç ve çekimser bir insan

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 99-100.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 109.

³Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 67.

olmasından dolayı da çevresindeki insanlarda soğuk bir izlenim yaratmaktadır. Ancak Fransız arkadaşı gibi yakın dostlarına karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır:

“Sözlerine doyamadığım bir Fransız genci ekseriya bu narin hulyayı beraber okşadığımız, en sevimli bir hemdemdi. Gerek akrabadan, gerek mektep arkadaşlarımdan birçok tanıdıklarım bulunduğu hâlde hiçbiriyle ülfeti bu Fransız refikimin sohbetine tercih edemez, sözün lezzetini onda, hakikati onda, zarafeti onda, nükte ve zekâyı onda bulurdum.”¹

Bu bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak, Küçük Zabit’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda düşman askerleri ile çarpıştığı bir sırada, yakın dostu olan Fransız arkadaşını öldürür. Ömür boyu bu anın acısını yüreğinde taşır.

2.5.8. Gizli Posta Iı Hikâyesinin İsimsiz Kahramanı

Gizli Posta III hikâyesinin isimsiz kahramanı aynı zamanda hikâyenin asıl kahramanıdır. Genç bir kız olan isimsiz kahramanımız hakkındaki bilgiye, sevdiği genç bir delikanlıya yazmış olduğu mektuplardan ulaşıyoruz. İsimsiz kahramanımız; sade, müşfik ve gösterişsiz bir kız olmasının yanında son derece utangaç ve çekimser bir insandır: “(...) yüzüme bakıldığı zaman, hâlâ kulaklarıma kadar kızarıyorum; hâlâ bir çok kelimeler var ki, söylemekten utanıyorum; sevmek, evlenmek, gönül, nişanım gibi... (...)”² Onun bu davranışlarının ve duygularının sebebi yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Ancak görünüşte çekingen olmasına rağmen, yakın dostlarına, acı çeken insanlara ya da gereksinimi olanlara karşı sevgi dolu, bir o kadar da anlayışlıdır. Askerde bulunan sevdiği genç askerden yaralı döndüğünde, ona yardım etmek için, içinde büyük bir istek duyar ve onun için elinden geleni yapar: “Günün birinde, oradan yaralı döndü. Hastanede her gün saatlerce başımın ucunda bekleyen ben değil mi idim ? Yaranı ellerim titremeden ben sarıp, ben bağlamaz mı idim ? Sen humma ateşi içinde, ben telâş ve endişe ile birbirimize gülerken bakardık.”³ Bu bilgilerden yola çıkarak isimsiz kahramanımızı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “içekapanık duygusal” tiplerin genellikle melankolik bir havaları vardır.

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 69.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 135.

³Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 136.

2.5.9. Recep Ağa

Oruç Keyfi hikâyesinin asıl kahramanı olan Recep Ağa, altmışlı yaşlarda, fakat dinç ve gür sesli, sakalı süt gibi beyaz, içi dışı tertemiz, dindar ve sâlih bir ihtiyardır. Zengin bir evde yıllardır bahçıvanlık yapan Recep Ağa'nın bir kusuru vardır ki oda sertliği ve huysuzluğudur. Evin içinde hiç kimseyle ve hiçbir şeyle başı hoş değildir. Bütün ömrü sabahtan akşama kadar bahçe bellemele namaz kılmak arasında geçer ve selamlık avlusunun bir köşesindeki odasının eşiğinden içeriye kimseyi bırakmaz. Orada günün muayyen saatlerinde kapı ve pencere sımsıkı kapalı kendine mahsus keyiflerini icra eder; bu keyifler ise eski usul bir uzun çubuğu bir iki defa doldurup çekmekten, kendi eliyle hazırladığı bir fincan zencefil kokulu kahveyi içmekten ibarettir.¹ Başkalarıyla birlikte olmaktansa, küçük odasında yalnız kalmayı, tek başına vakit geçirmeyi tercih etmektedir. Bu durumu onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Her ne kadar görünüş itibariyle sıcak ve dost canlısı bir insan izlenimi vermese de yakın dostlarına ya da aile dostlarına karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Çalıştığı yerin çocukları, yaramazlıklarıyla onu canından bezdirir. O kadar ki sinirinden ağlar. Recep Ağa'nın ağladığını gören çocuklar da yaptıkları yaramazlıklardan pişman olarak, ağlamaya başlar. Çocukların ağladığını gören Recep Ağa'nın siniri geçer, çocukların yanına gider ve kendi üzüntüsünü unutarak onları yatıştırmaya çalışır. Bu bilgilerden yola çıkarak Recep Ağa'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak Recep Ağa gibi “içekapanık duygusal” tip insanlar duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz ve ilişki kurulması güç kişilerdir. Derin ve yoğun duygularla dolu olduklarından arada bir ortaya çıkan duygusal patlamaları çevrelerindeki insanlarda şaşkınlık yaratabilir.

2.5.10. Necip Beyefendi

Masum Katiller hikâyesinin asıl kahramanı olan Esbak Şuray-ı Devlet âzâsından Necip Bey, son seneleri tarif ve tasvire sığmaz derecede mesaip ve fecayi ile doludur, bu senelere uzun ve ihtilâçlı bir can çekişme devresi denilebilir; zira bu meflâç ihtiyarın can çekişen bir adamdan hiç farkı yoktur; vakıa bütün melekât-ı akliyesi yerindedir; midesi iyi işliyor ve nabzı muntazam vuruyordur, fakat ne elleri, ne kolları kımıldar, dili ağzının içinde zorlukla döner. Bütün hayatı gözlerinde toplanmış gibidir; yaşayan,

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 108.

düşünen, işiten, dinleyen bir vücut olduğu yalnız gözlerindeki şuleden, gözlerindeki ifadeden anlaşılır ve ancak bu gözlerle, arzularını, kederlerini, hiddet ve infiallerini, şefkat ve muhabbetini tebliğe kadir olabilir. Kızı, damadı, kızının çocukları, evin hizmetçileri altı senedir, bu adama ancak bu gözler vasıtasıyla hizmet edebilirler ve hâlâ yaşadığını, sıhhatinin derecesini bu gözlerden anlarlar. Fakat zavallı ihtiyarın ruhu ne haldedir? Evin içinde bunu o gözlerden anlayan kimse yoktur, hâlbuki, uzvi, maddi ve yemî ihtiyacatı pek mahdut ve muayyen olan bu hastanın manevi arzuları, manevi ıstırapları, şikâyetleri namahduttur.¹

Bütün ömründe züht ü takvasiyle meşhur olan Necip Efendi, o devrin adamlarındandır ki gündelik hayatının en hurda teferruatına kadar dinî terbiyenin tesiri altındadır; aileyi ve cemiyeti kavanin-i kuraniyenin çizdiği kadro içinden görür, din emrettiği için evlenir, din emrettiği için çoluk çocuk sahibi olur, din emrettiği için hiddet ve tehevürden mütevekkî, hilm ü şefkate mütemayildir; mesleğinde namussuzluk etmez, mürteşi, mürâi değildir, çünkü din riya ve irtişayı men eylemiştir. İşte Necip Bey böyle mübarek bir zattır; altı seneden beri oturduğu yerden gâh başıyla gâh gözleriyle namazını kılar, aklından tespihini çeker, içinden dua eder ve bir an Allah'a karşı olan borcunu unutmaz. Hattâ, vücudu durduğu günden beri denilebilir ki, deruni hayatına büsbütün başka bir inkişaf, büsbütün başka bir çeşit ve ruhaniyet gelir, çehresi nurani bir hâl bağlar.² Evin içinde yapayalnızdır, kimse onunla ilgilenmez. Hem hâl ve vaziyetin hem de evdekilerin ona davranış şeklinden dolayı yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir. Dolayısıyla da “çekapanık” bir tiptir. Her ne kadar içinde bulunduğu durumdan dolayı derdini anlatacak durumda olmasa da, kaç defa gözlerinin ve dilinin yettiği kadar kızına şikâyetlerde bulunur, kaç defa damadına yalvarmıştır ki, çocukların terbiyelerine bakılsın, kızlar sokağa açık saçık çıkmassın, erkek çocuk garip tavırlı, züppe ve ağzı bozuk olmasın diye.³ Ancak onu hiç birisi dinlemez, ciddiye almaz. Yine de o, çekingen olmasına rağmen, ailesine ve sevdiklerine karşı genellikle sevgi dolu ve anlayışlıdır. Bu bilgilerden yola çıkarak Necip Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda, evde verilen bir partide oruç haliyle tek başına bırakılan Necip Bey bir köşede vefat eder.

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 103.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 104.

³Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 105.

2.5.11. Adil Paşazade Ekrem Bey

Beyhude Bir İntihar hikâyesinin asıl kahramanı olan Ekrem Bey, hodbin, kibirli ve huysuz olmasının yanında etrafındaki kimselere muhakkirane bir bakışı vardır. Ayrıca pek kendini beğenmiş bir gençtir. Kalbini anlaşılmaz bir muamma zanneder. Kendinden iyi giyinen, kendinden iyi söz söyleyen, kendinden iyi yazan, dans eden, ata binen, kendinden iyi Fransızca konuşan bir ikinci adamın daha mevcut olabileceğine ihtimal veremez.¹ Onun bu şekilde olmasına biraz da anne ve babası sebep olmuştur:

“(...) evin bir tane çocuğu idi, ne yaparsa hoş görülürdü, bazı yaramazlıklarından kendi önünde harikulade hareketlermiş gibi gülerek, hayretlere düşülerek bahs olunurdu, kendisine daima akranları içinde, zeka, güzellik, kuvvet ve servet itibariyle yekta olduğu ihsas edilirdi (...)”²

Ekrem Bey, çevresindeki insanlara karşı kendisini kapatmıştır. Sosyal bir tip değildir, topluluktan hoşlanmaz çünkü insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir. Sadece samimi olduğu çevrelerde rahat hareket etmektedir. Bu durum onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır, dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Onun bu içekapanık davranışları, çevresindeki insanlarda genellikle soğuk bir izlenim yaratmaktadır. Her ne kadar görünüşte çekingen olsa da yakın dostlarının yanında son derece rahat davranabilmekte ve duygularını daha doğru bir şekilde ifade edebilmektedir. Ancak genel olarak duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz ve ilişki kurulması güç bir kişidir. Genellikle melankolik bir havası vardır:

“Talihin her türlü lûtfuna mazhar gibi görünen bu adam benliğinin gizli bir tarafında daima işleyen bir derin yara taşırdı. Bu yarayı ekseriya bana göstermek mutadı idi. Ne servet, ne sefahat, ne seyahat, ne izdivaç, ne aşk, ne Boğaziçi tepeleri, ne Erenköy bağları, hiçbir şey bu gence böğrüne saplanmış duran bu yaranın sancısını unutturamadı. Mesut olmak için elinde o kadar kolay vasıtalar varken hiçbirinden istifade edemedi. Nafile yere hayatını kendine zehir etti.”³

Yukarıdaki bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak, Ekrem Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Ekrem Bey’in benliğinde taşıdığı derin yara ise şöhret sahibi olamamaktır:

“Şöhret sahibi olmanın sırrı nedir? Senelerden beri bunu keşfetmeye uğraşıyorum. Dünyada hiçbir şey şöhret kadar lezzetli olmasa gerektir. Çocukluğumda cihangir bir

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 124.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 124.

³KARAOSMANOĞLU, *Hikâyeler*, s. 124-125.

serdar olmak yegâne emelimdi, sonra şair ve muharrir olmak istedim; şimdi yegâne emelim ne türlü olursa olsun herkese kendimden bahsettirmek, gazetelerde ismimin geçtiğini görmek, bilmediğim, tanımadığım birçok kişinin hatırasında uzaktan uzağa yaşadığımı hissettirmektir. Beni tanıyanların adedini düşündükçe kendimden nefret ediyorum. Düşün ki ben nihayet, nihayet kırk elli kişiye nazaran mevcudum, benim varlığımdan yalnız kırk elli kişinin haberi var; bu ne elim bir şey! Adeta boğulduğumu hissediyorum.”¹

Ekrem Bey, sürekli kendisinden söz eden, gösterişi seven, duygusal tepkisi değişken bir kişidir. Çevresinden olan hemen hemen her olaya, özellikle moda olanlara kolayca katılır ve düşünce işlevi genellikle iyi gelişmemiştir. Bu davranışları onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duygusal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Hikâyenin sonunda sırf ismi gazetelerde geçsin diye intihar etmiştir.

2.5.12. Perili Köşk Hikâyesinin İsimsiz Kahramanı

Perili Köşk hikâyesinin isimsiz kahramanı aynı zamanda hikâyenin asıl kahramanıdır. İsimsiz kahramanımız çocukluğundan otuzuna kadar; mahcupluğundan, ürkekliğinden ve toyluğundan bir türlü sıyrılamamış ve bu özelliklerini muhafaza etmiştir. Bir kadın, hatta on altısında bir genç kız bile yüzüne dikkatlice bakacak olsa, hâlâ o çocukluğundaki gibi kulaklarına kadar kızarır. İnsanlar ve nesnelere karşısında çekimserdir ve yabancı olduğu çevrelerde rahat değildir. Toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini öğrenememiştir çünkü duyguludur ve aptalca görünmekten korkar. O, yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da “çekapanık” bir tiptir. İsimsiz kahramanımız çekingen yapısı sebebiyle çevresindeki insanlarda genellikle soğuk bir izlenim yaratır. Ancak, yakın dostlarına ya da gereksinimi olanlara karşı sevgi doludur. Ayrıca uyumsuzdur, kendisini bir oyun oynamaya zorlasalar bile, büyük olasılıkla bunu beceremez. Hikâyenin sonunda çocukluğunun korkulu rüyası olan Kısıklı’daki Perili Köşk’e yıllar sonra tekrar gider. Orada bir gece kalmaya karar verir. O gece çocukluk korkuları tekrar canlanır ve korkudan uyuyamadığı bir sırada odasına köşkün sahiplerinin kızı Belkıs girer ve isimsiz kahramanımız bir anlık refleksiyle odadan kaçır. Daha sonra yaptığı bu hareketten pişman olan kahramanımız hislerini şu cümlelerle açıklar:

“Perili Köşk’te geçirdiğim bu ilk ve son gece, bu müthiş ve mudhik [gülünç] gece hayatımın, kapanmayan bir yarasıdır. Siyah gözlü ve kızıl dudaklı Belkıs, benim için

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 125-126.

geceyarısı bahçe duvarlarını aşan, balkonlardan atlayan, kapalı kapıları zorlayan bu kahraman ve fedakâr kız acaba beni affetti mi? Benim için acaba ne düşünüyor? On iki seneden beri bir defa olsun yüzünü göremedim; bir defa olsun nerede bulunduğunu, ne yaptığını sormadım, hicap ile karışmış bu seveda beni için için yedi, bitirdi ve bu peri masalı, hasret ve nedametle dolu hayatımın yegâne aşk macerası olarak kaldı.”¹

Bu bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak isimsiz kahramanımızı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. O, duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz ve ilgisiz bir kişidir.

2.5.13. Kuşbaz Hüseyin Bey

Güvercin Avı hikâyesinin asıl kahramanı olan Hüseyin Bey, ihtiyar bir çiftlik sahibidir. Hayatta en çok sevdiği şeylerden birisi ve belki birincisi de güvercinleridir. Genç yaşından beri ne tarlası, ne ahır, ne kümesleri onu çiftlik binasının iç avlusundaki güvercinleri kadar işgal etmemiştir. Bunun için de onu, kasabada olsun köyde olsun, aile adının bütün şöhretine rağmen “Kuşbaz Hüseyin Bey” demeden kimse tanımaz. Kuş merakı; içki, kadın ve kumar iptilâsı gibi bir şeydir. Hüseyin Bey, evleri yıkan, hanümanları dağıtan ve ya ölüm ya cinayetle neticelenen bu üç iptilâdan hiçbirini tanımamıştır; fakat “Kuşbaz”lığı bunların hepsini bastırır. Ömrünün öyle devreleri olmuştur ki, karısını, kızlarını ve en mühim işlerini bu merakı ve bu eğlencesi yoluna, adeta, feda etmiştir; herkesi her şeyi unuttur, kendinden geçer adeta bir meczup haline girer.² O kadar ki etrafındaki insanlarla muhabbetini keser, sadece ve sadece kuşları ile konuşur ve onlarla ilgilenir. Dolayısıyla yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir ve “içekapanık” bir tiptir. Hüseyin Bey kuşlarını o kadar sever ki hep birden uçtukları zaman neşesine pâyân olmaz. Avlunun ortasında, elinde bir uzun kargı ile saatlerce başı havada, ağzı açık hayran hayran dolaşır. Bir Nisan ayında, bir öğle sonu bütün civar köylerde olduğu gibi, onun çiftliğine de bir bölük düşman askeri girdiği gün, o, işte bu vaziyette avlunun ortasındadır. Birden etrafında adamların koşuşmaya başladığını ve karısıyla kızının telâşlı telâşlı konuşmaya başladığını hisseder.³ Döner bakar düşman askerleri avlu kapısından içeriye çoktan girmiştir. Başlarında da eski hizmetkârı İspiro vardır. Birkaç gün evlerinde kalacaklarını söyler. Hüseyin Bey mecbur kabul eder. Ancak askerler havada uçan, Hüseyin Bey’in çok kıymet verdiği güvercinlerine ateş etmeye başlar. O, engel olmaya çalışır ancak başarılı olamaz. Her ne kadar çekingen

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 121.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 48.

³Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 49.

mizaçlı olsa da canından çok sevdiği güvercinlerini korumak için elinden geleni yapar. Genellikle duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz, ilişki kurulması ve anlaşılması güç bir kişidir. Ancak güvercinleri mevzu bahis olunca birdenbire kendisine bir cesaret gelir ve düşman askerlerinin karşısına dimdik dikilir. Bu bilgilerden yola çıkarak Hüseyin Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda düşman askerleri tarafından tek tek vurularak, kanlar içinde yere düşen güvercinlerini görmeye daha fazla dayanamaz ve olduğu yerde vefat eder.

2.5.14. Namık

Hasretten Hasrete hikâyesinin asıl kahramanı olan Namık, uzun ve meşakkatli bir esaret hayatından sonra İstanbul’a döner. Memlekete dönüşünün birinci ayı dolmasına rağmen dışarıya iki ya da üç defa çıkar. Çünkü artık İstanbul, ona korkuyla karışık bir nefret vermeye başlamıştır. Evinin haricinde artık hiçbir şeye aşına değildir. İçinde doğup büyüdüğü bu şehri artık ne gözleri, ne de kalbi tanımaktadır.¹ Bu sebeptendir ki İstanbul’a geldiği günden beri evine kapanıp kalır. Namık’taki yalnızlık hissini tetikleyen bir diğer önemli unsurda, İstanbul’daki dostlarının veya tanıdıklarının her birinin bir tarafa gitmiş, bazısının ölmüş, bazısının da ölümden beter bir hale girmesi olmuştur:

“Bunlardan biri ilk gençlik demlerinde daima beraber düşüp kalktığı ahbaplardandı. Çehresi tanınmıyacak derecede zayıflamış, sararmıştı. Üstü başı insana nefret verecek bir tarzda eski püsküydü. Namık’ı görünce yüzünde ne bir hayret, ne bir meserret [sevinç]alâmeti belirdi; gûya onu biraz evvel terketmiş gibi hararetsiz bir tavırla elini sıktı. Kaç senedir nerede olduğunu ve nereden geldiğini sormadı bile... Diğer en samimi fikir ve kalp yoldaşlarından biriydi. Sultanahmet meydanında Umumi Hapishane'nin ittisalinde ki [bitişindeki] kahvehanenin seddi üstünde uzaktan gördü, tanıdı, koşarak yanına gitti, aynı soğuk, yabancı muamelesi...”²

Namık’ın her geçen yalnızlığı biraz daha artar. Kendisini toplumdan soyutlar, toplumdan hoşlanmaz ve toplumun içerisinde kendisini kaybolmuş hisseder:

“Memlekette neyin güzelliği kalmış, ne harap olmamış ki... İşte esaretten avdet edeli bir buçuk ay oluyor. Nereye baksam, kimi görsem bir yabancılık, bir gariplik hissediyorum.

¹Karaosmanoğlu, *BirSerencam*, s. 191.

²Karaosmanoğlu, *BirSerencam*, s. 192-193.

Âdeta esaret zamanlarımı arıyorum. Hiç değilse o zaman hayalimde sevdiğim ve süslediğim ve eskisi gibi tamamıyla bizim sandığımız bir İstanbul vardı, halbuki şimdi...”¹

Bu durum onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesine sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Çevresine karşı genellikle soğuk bir izlenim yaratır. Ayrıca bulunduğu zamana ve çevresine uyum problemi yaşamaktadır. İçerisinde bulunduğu durum onu melankolik bir ruh yapısına sürükler. Duygularını dış dünyadan saklar; sessiz, ilgisiz ve ilişki kurulması güç bir insan haline gelir. Bu bilgilerden yola çıkarak Namık’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “içekapanık duygusal” tipler etrafındaki insanları etkileme ya da onlara tesir etme amacı gütmeyizler.

2.5.15. Saraç (Pehlivan) Ahmet

Hicap hikâyesinin asıl kahramanı olan Ahmet, pek heybetli ve cesur bir insandır. Ödemiş kasabasında ismini duymayan kalmamıştır. Kasabanın delikanlıları arasında onun dayağını yemeyen bir Allah’ın kulu olmamakla birlikte, herkes önünde korkudan titreyerek durur. Biz bu bilgileri onun eşinden öğreniriz. Bir gün evlerine düşman askerleri tarafından bir baskın düzenlenir. Düşman askerleri Ahmet’i döverek ağaca bağlar ve karısının da zorla ırzına geçerler. Bu olaydan sonra Ahmet hayata küser ve evinden, eşinden ve yeni doğmuş çocuğundan uzaklara gider. Toplumdan kendisini tamamen soyutlar ve toplum içerisinde kendisini kaybolmuş hisseder. Yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirir, dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Çevresindeki olan biten olaylarla ilgilenmediği için genellikle soğuk bir izlenim yaratabilir. Duygularını dış dünyadan saklar; sessiz, ilgisiz, ilişki kurulması ve anlaşılması güç bir kişi halini alır. Bu bilgilerden yola çıkarak Ahmet’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Ahmet’in asıl kaçtığı şey aslında karısıdır. Çünkü karısıyla başlarına gelen olayı kendisine yedirememiş ve bu sebeple de ondan uzaklaşmayı tercih etmiştir.

2.5.16. Ziver Bey

Düşmana İltihak hikâyesinin asıl kahramanı olan Ziver Bey’in, düşman işgalinden sonra cephenin arkasına çekildiği günden beri yüzü bir defa gülmez. Eskiden ne kadar neşeli, ne kadar geniş yürekli idiyse, şimdi o kadar huysuz ve sinirlidir.² Her ne kadar yanına

¹Karaosmanoğlu, *BirSerencam*, s. 195.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 81.

yaklaşılması zor bir insan olsa da, köylüler tarafından saygı duyulan ve sözü geçen bir insandır. Ziver Bey'in köylülerden tek bir isteği vardır, oda düşman askerlerine baskın yapmak. Ancak, düşman askerlerinin kendilerinden iyi durumda olduğunu bilen köylüler bu duruma yanaşmazlar ve Ziver Bey'i her seferinde reddederler. Birkaç defa da aralarında bu konudan dolayı tartışma çıkar ve Ziver Bey, artık arkadaşlarının yanına uğramaz olur. Kahvede bir kenara çekilip oturur ve yüzü daima bir tarafa müteveccih, dalgın, sâkin kalır. Ziver Bey etrafındaki insanlarla yaşadığı problemler sonucunda, yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da “çekapanık” bir tiptir. Günden güne, dış görünüş olarak çevresindeki insanlarda soğuk bir izlenim yaratmaktadır. Aslında içe kapanıklığı nedeniyle hissetmeye yoğunlaşmakta, bu yüzden ‘durgun sular derinden akar’ deyimini Ziver Bey için uygun düşmektedir. Kendisinin ve halkının içinde bulunduğu durumdan dolayı Ziver Bey, günden güne huysuz bir insana dönüşür. Köylülere karşı muamelesi gittikçe değişir, ikide birde içlerinden birisine çatmak için vesile arar. Bir süre sonra köylülerin de ona karşı bakış açısı değişir ve onunla alay etmeye başlarlar: “(...) Bazan, adamlarını yanına alıyor; hepsi birden tepeden tırnağa kadar silâhlanmış bir hâlde ve at üstünde yola çıkıyorlardı. Biz arkalarından bakıp gülüşüyorduk.”¹ Sonuç olarak Ziver Bey, sessiz, ilgisiz, ilişki kurulması ve anlaşılması güç bir kişidir. Bu bilgilerden yola çıkarak Ziver Bey'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda düşman askerleri tarafından şehit edilir.

2.5.17. Namık Cemal

Bir Yurt Yergisi hikâyesinin asıl kahramanı olan Namık Cemal'in, Avrupa'dan döndüğü günden beri içinde, sebebini bir türlü anlayamadığı ağır bir kasvet vardır. Evinin odalarından itibaren şehrin sokaklarına kadar hiçbir yere sığamaz. Her şey ona alçak, dar, karanlık ve dolaşık gelir. Sabahları penceresini açıp da karşı evlerin çatılarına, pencerelerine baktıkça kendisini tarihî bir takım mahlûk ile meskûn, haritada yeri yok, dünyanın mühlik bir köşesinde, hiç kimsenin uğramadığı ücrâ ve izbe bir diyarda sanır.² Namık Cemal, mensubu olduğu toplumun içinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hissetmektedir:

“Fakat, hikâyemizin iptidasında söylediğimiz gibi, İstanbul'a ayak bastığı ve bu münzevi eve girdiği ilk günden itibaren muhtaç olduğu sükûnu bulmuş olmasına rağmen üstüne

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 84.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 139.

çöken bu kasvet nereden geliyordu? Bir saraydan çıkıp da bir kulübeye düşen adam, etrafını nasıl yadırgar; kibar bir meclisten ayrılıp da kendini birdenbire dünyanın en süflü insanları arasında buluveren bir kimse, ruhunda nasıl tiksitmeye benzer bir şey hissederse Namık Cemal de etrafını öyle yadırgıyor ve görüşüp konuştuğu kimseler karşısında öyle tiksitmeye benzer duygulara kapılıyordu.”¹

Namık Cemal’deki bu etrafına karşı yabancılaşma hissi, onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Namık Cemal genellikle sessiz, geçit vermeyen ve zor anlaşılır bir tiptir. Ayrıca çevresinde bulunan insanları etkileme, tesir etme veya onları değiştirme amacı gütmeyen, genellikle melankolik bir havası vardır:

“Bütün eski âşinaları, akraba ve taallukatı, sokakta gördüğü adamlar, vapurda yanına oturanlar vücuduna âdeta bir ürperme veriyordu. Gözleri bu insanların her hareketinde bir başka âdilik, her kıyafette bir başka bayağılık keşfediyor, bütün işittiği sözlerde tarif edilmez bir kalabalık ve bir sathilik bulunuyordu. Onun için günlerce odasına kapanıp oturuyordu. Hattâ, ne anasını, ne de kardeşlerini görmeye, dinlemeye tahammülü vardı.”²

Bu bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak, Namık Cemal’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Namık Cemal’in uzun müddet sılaya gelmemesinin ve gurbette kalışının en önemli sebebi oradaki son senelerinde bir sevda yüzünden fuhuş ve sefaletle düşüşüdür. Bu durumu onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik duyumsal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Onun gibi dışayönelik duyumsal tipler zevk ve heyecan veren şeyleri sever ve her şeyi duygusal haz temelinde düşünür. İyi birer arkadaş olabilmelerinin yanında, yapay ve ruhsuz olarak da gözükebilirler.

2.5.18. Necati

Bir Beyoğlu Dönüşü hikâyesinin asıl kahramanı olan Necati, İstanbul’da yaşayan ve artık mensubu olduğu muhiti ve insanları tanıyamayan, bu sebeple de gündün güne bulunduğu çevreye yabancılaşan bir insandır. Necati, bir gün kaç zamandan beri ayak basmadığı Beyoğlu’na gitmeye karar verir. Gençliğin ilk demlerine ait bin türlü şuh ve çapkın hatıralarla dolu olan Doğru Yol’a atılır. Vakıa, burası artık eski Doğru Yol değildir; ona gençliğinin ilk demlerini hatırlatan şeyler birdenbire silinip gider. Çünkü

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 140-141.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 141.

onun yitip giden hatıralarının yerinde yabancı bayraklarla donanmış pencereler; yabancı harflerle yazılı ilânlarla kaplanmış duvarlar kaim olmuştur:¹

“Fotoğrafçı Febus’un camekânında bile Türklüğe ait bir simaya tesadüf etmek kabil olamıyordu. Mağazalar vardı ki, levhalarında bir tek Türkçe kelimeye raslanmıyordu. Göz, sağlı sollu, Rus, Rum. Lâtin, Ermeni harflerinden başka bir şey görmüyor; kulak, bu dillerin sedalarından başka bir ses işitmiyordu. Necati, birkaç mağazaya girdi, çıktı ve hepsinde kendi dilinden başka bir lisan kullanmak mecburiyetinde kaldı. Teneffüs ettiği havada gönül bulandırıcı bir yabancılık kokuyordu.”²

Çevresindeki bu değişiklikler Necati’yi olumsuz yönde etkiler; insanlara ve nesnelere karşı güvensiz olur. Sosyal değildir ve durup düşünmeyi harekete geçmeye yeğler. Bu yabancısı olduğu topluma yabancılaşır, bunun sonucunda da toplumdan uzaklaşır. Ondaki bu yalnızlık ve kaybolmuşluk hissi yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesine sebep olur. Bu sebeple Necati “içekapanık” bir tiptir. Çekingen olmasına rağmen, yakın dostlarına karşı genellikle anlayışlı ve sevgi doludur. Bir gün kendi hâlinde başıboş bir şekilde dolaşırken eski arkadaşlarından Mantar Avni’ye tesadüf eder. Bu adam eskiden Beyoğlu âlemlerinde birlikte eğlendikleri, birlikte bin türlü maceraya girip çıktıkları sefahat arkadaşıdır. Ancak Necati, bu eski arkadaşını da bıraktığı gibi bulamaz: “Yalnız içinden, mânasını anlamadığı bir sıkıntı hissediyordu ve bir zamanlar bu yerlerde sözlerini yarım yamalak dinlediği bu adamla ne neş’eli, ne çılgınca ferahlı saatler geçirdiğine şaşıyordu.”³ Bu bilgilerden yola çıkarak Necati’yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak Necati, duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz, ilgisiz ve ilişki kurulması güç bir kişidir.

2.5.19. Hamdi

Bir Meczur hikâyesinin asıl kahramanı olan Hamdi, Aydın ilinin bir kazasında, bir hamam viranesi içinde yaşayan, derinden bakan gözleri olan, sevimli yüzlü bir adamdır. Bu acayip meskeninde yaz kış bir kalın kepeneye sarılmış oturur. Buradan dışarıya hemen hiç çıkmaz, rızkı, her gün, ayağına gelir. O kadar ki bazen hepsini yiyemez, arta kalanı kapısının önüne bırakır. Buna rağmen bütün civar ahali gittikçe artan bir cömertlikle, gene yemek namına ne vermek mümkünse, ona göndermekte devam eder.

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 120-121.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 121.

³Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 123.

Viran hamamın bulunduğu mahallede bu meczubu doyurup beslemek hareketi bazı gün adetâ bir müsabaka şeklini alır. Zira, onun teveccühünü kazanmak yalnız onun bulunduğu mahalle halkınca değil, bütün kaza ahalisince en mühim bir gayedir. Bu ilgi ve alakanın sebebi, herkesin nikbet ve selâmeti onun ağzından çıkacak bir söze bağlı sanıldığındandır. Bu sebeple bütün başı sıkıya gelenler, kadın ve erkek, soluğu derhal viran hamamda alır. Ancak Hamdi yanına gelenlerle çok ilgilenmez, genellikle sessiz ve hareketsiz kalır. Kendisini ziyarete gelenlere birkaç kelime ya konuşur ya konuşmaz. Kendisini dış dünyadan ve insanlardan tamamen soyutlamıştır:

“Filvaki, Hamdi'nin hayatına dair uydurulmuş efsanelerden birisi de onun müthiş bir aşk yüzünden bu hale geldiğidir. Kimi sevmiş? Ne zaman? Nerede? Bunları henüz kimseler tayin edememiştir. Fakat, herkes onun şiddetli bir gönül macerasından çıktığına kanidir. Zira, o civar halkının telâkkisine göre insan ancak iki tarikte erebilirmiş. Ya ilim tarihiyle, ya aşk tarihiyle... Hamdi'nin ise okuyup yazması yoktu; demek ki mutlaka ikinci tarikin yolcularındandı. Kaç yaşında idi? Bunu tayin etmek de güçtü. Zira, Hamdi köse idi. Ve kemiklerine yapışmış derisinde hiçbir buruşuğa, hiçbir çizgiye tesadüf etmek mümkün değildi. Kafasını daima, ustura ile tıraş ettirdiği için saçlarının rengini de kimseler görmemişti.”¹

Hamdi'nin yukarıda bahsi geçen davranışları, onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Hamdi, genellikle etrafındaki insanlara soğuk bir izlenim vermektedir. Ancak yine de acı çeken insanlara ya da gereksinimi olanlara karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Kendisine soru sormak için gelenlere, bir şekilde cevap vermiş, onları sorularına cevap almadan geri göndermemiştir. Ayrıca Hamdi, sahip olduğu standartlar yoluyla çevresindeki insanlar üzerinde gizli bir nüfuza sahiptir. Bulduğu mahallede ve kasabada, duygusal bağlarla bağlı olduğu yakın çevrelerinde değeri iyi bilinir. Bu bilgilerden yola çıkarak Hamdi'yi bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak Hamdi gibi “içekapanık duygusal” insanlar duygularını dış dünyadan saklayan; sessiz ve ilişki kurulması güç kişilerdir. Tüm ahalinin Hamdi'ye saygı ve sevgi duymasının en önemli sebebi onun Allah vergisi yeteneğidir. Hamdi kapısına gelenlere, onların ya da istedikleri kişilerin gelecekleri hakkında bilgiler verir, tahminde bulunur. Bir süre sonra söylediklerinin çoğu da gerçekleşir:

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 37-38.

“Bir gün, bir genç kız, ailesinin haberi olmaksızın korkudan titreyerek onun yanına gelmiş; Hamdi başını çevirip de gelenin kim olduğunu görmemişti bile; yalnız, dudakları arasından şu sözleri dökülmüştü. Haydi git, haydi git! Telini duvağını hazırla. Meğer bu kızcağız senelerden beri nereye gittiği ne olduğu bilinmeyen hayırsız bir nişanlıyı beklemiş. Hamdi'nin “Haydi git, duvağını hazırla!” sözünü söylediği günün üstünden bir hafta ya geçmiş, ya geçmemiş, kızın nişanlısı evlenmeye her vakitten ziyade hazır, memlekete dönüvermiş ve ikinci hafta hemen düğün olmuş.”¹

Hamdi sadece düğünleri değil aynı zamanda ölümleri de haber verir. Komşunun delikanlı oğlunun da ölüm haberini annesine yine hamamdaki meczup vermiştir. Hamdi'nin ileride meydana gelecek gelişmeleri tahmin etmede ki başarısı onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Dışayönelik sezgiseller belli bir duruma ilişkin gizli olasılıkları fark etmede gecikmezler. Hikâyenin sonunda kimseye haber vermeden, esrarengiz bir biçimde ortadan kaybolur.

2.5.20. Züleyha

Kör göz, kör gönül hikâyesinin asıl kahramanı olan Züleyha, uzun, kıvrıkcık kirpiklerinin gölgesi altında siyaha çalan koyu lacivert gözleri olmasının yanında, sesi de bir o kadar harikulade güzelliğe sahip genç bir kızdır. Ancak bir kusuru vardır ki oda gözlerinin görmemesidir. Çevresinde olup bitenleri görmez, olanlardan habersiz yaşamını sürdürür. İçerisinde bulunduğu durumdan dolayı da insanlarla çok muhabbet etmez. Sosyal değildir ve kalabalık içerisinde kalmaktansa yalnız olmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir ve “çekapanık” bir tiptir. Günün birinde Şeref'in oğlu Hafız Şerif için yanıp tutuşmaya başlar. Çekingen olmasına rağmen ona karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Aslında içe kapanıklığı nedeniyle hissetmeye yoğunlaşmaktadır. Çevresindeki insanlarda soğuk bir izlenim yaratmasına rağmen duygusal bağlarla bağlı olduğu yakın çevresinde değeri iyi bilinir. Genellikle melankolik bir havası olmasının yanında, aynı zamanda kendisine yeten ve iç huzuru olan bir kişi izlenimi vermektedir: “Zira günün güneşleri, gecenin yıldızları, çiçekler, renkler, bağlar, bahçeler hep kendi ruhundaydı: Dışarıdan bir şey almağa hiç ihtiyacı yoktu. Bütün teessürat, sevinç ve elem ona hep içinden geliyordu.”² Yukarıdaki

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 38.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 204.

bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak, Züleyha'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır.

Hikâyenin sonuna doğru, sevdiği adam olan Hafız Şerif memleketi büsbütün terk edince Züleyha'da onun peşinden gider. Züleyha'nın bir de yeteneği vardır ki herkesi hayretler içerisinde bırakır. Sevdiği adamın ne zaman köye geleceğini sezip, tahmin etmektedir. Ayrıca Hafız Şerif kasabadan ayrıldığı günün gecesi Züleyha'da ortadan kaybolur. O haliyle bilinmez hangi yollardan gittiyse Hafız Şerif ile aynı anda İstanbul'a ayak basar. Züleyha'daki bu sezgi kuvveti onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Onun gibi dışayönelik sezgiseller belli bir duruma ilişkin gizli olasılıkları fark etmede gecikmezler ve ileride meydana gelecek gelişmeleri tahmin etmede başarılıdırlar.

2.5.21. Cennet

Kadın ve Ukubet hikâyesinin asıl kahramanı olan Cennet, birçok erkeği güzelliğiyle kendisine rametmiş, üç defa evlenmiş, on dokuz yaşında bir kadındır. İlk ayrılışının bir cinayet yüzünden olduğusöylenir, ikincisi daha esrarengiz olmuş, günün birinde kocası kimseye haber vermeden ve arkasında hiçbir iz bırakmadan köyünden çıkmış, gitmiş ve bir daha köye gelmemiştir. Bunun içindir ki köyde bu kadına büyücülük atfederler ve geri kalan delikanlıları şerrinden siyanet için onu artık hudutlarından içeriye sokmazlar:¹

“Cennet” burada iki karılı bir adama varmış. Bu adam ben geldiğim zaman askerdeydi ve “Cennet” iki kıskanç ortak arasında epeyce zahmetle yaşıyordu. Esasen yalnız bu iki ortak değil bütün köylüler bu zavallı kadının aleyhindedir. Onun yüzünden köyün sükûnu hemen daimî bir surette muhalledir. Cennet şöyle dedi, Cennet böyle yaptı, diye, gâh harman yerinde, gâh çeşme başında öyle arbedeler olur ki aks-i sadası bize kadar gelir, neferlerimden birkaçını göndermeye ve âdetâ bir inzibat vazifesi görmeye mecbur kalırım.”²

Köylülerin bu davranışı neticesinde Cennet, her geçen gün kendisini onların arasında daha fazla yalnız hissetmeye başlar. Hem insanlara hem de nesnelere karşı güvensiz bir hâl alır. Bu sebeple yaşadığı olaylarında etkisiyle yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirir, dolayısıyla “içekapanık” bir tiptir. Genellikle çevresine soğuk bir izlenim verir. Köylülerden duygularını saklar; sessiz ve ilgisizdir. Bu bilgilerden yola çıkarak Cennet'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu

¹Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 130.

²Karaosmanoğlu, *Hikâyeler*, s. 130.

anlaşılmaktadır. Ancak Cennet'in bir kötü huyu vardır ki oda köydeki bazı insanlarla zina etmesidir. Cennet her şeyi duyusal haz temelinde düşünür, zevk ve heyecan veren şeyleri sever. Onun bu davranışları yardımcı işlevi olan “dışayönelik duyumsal” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Hikâyenin sonunda köyden tek başına ayrılmak mecburiyetinde kalır.

2.5.22. Köyünü Kaybeden Kadın

Köyünü Kaybeden Kadın hikâyesinin asıl kahramanı hakkında ismi de dâhil olmak üzere pek fazla bilgi verilmemiştir. Bu kadın üzerine muhtelif renkte birçok bez ve kumaş parçaları takılmış bir tutam çalıya benzer. Vakıa, onun için, doğrudan doğruya, bir bostan korkuluğu gibiydi, demek daha muvafıktır.¹ Bu yaşlı kadının tek derdi köyüne, evine dönebilmektir. Bu umutla nice zamandır birçok yeri dolaşmakta ancak bir türlü emeline ulaşamamaktadır. Çekimser ve utangaç bir insan oluşu da işini zorlaştırır. Köyünü kaybetmesinden dolayı koca dünyada kendisini yalnız ve kimsesiz hisseder. Yabancı olduğu çevrelerde rahat değildir, dolayısıyla yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiştir ve “içekapanık” bir tiptir.

Köyünü Kaybeden Kadın, aynı zamanda dürüsttür. Başından ve aklından geçenleri tüm gerekliliğiyle muhatabına anlatır. Ancak laflarındaki tutarsızlıktan ve sürekli aynı şeyleri tekrar etmesinden dolayı ilişki kurulması ve anlaşılması güç bir insandır. Bu bilgilerden yola çıkarak onu bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda kendisine söz verilmesine rağmen köyüne gönderilemez. Her gün resmî daireye gelir; bir yandan ağlar, bir yandan yalvarır. Ancak köyünün düşman altında olmasından dolayı bir türlü amacına nail olamaz.

2.5.23. Muhacir Kerim Ağa

Muhacir Kerim Ağa hikâyesinin asıl kahramanı olan Kerim Ağa, beş altı yıl içinde üst üste beş altı kere muhacir olduktan sonra nihayet Orta Anadolu'nun bir ücra köyünde karar kılar. Aslen Manastırlıdır; fakat Üsküp civarı dahilinde “C...” kariyesinde çift çubuk sahibi olur, orada evlenir, orada çoluk çocuk mürüvveti görür. Kerim ağa o havalide en geniş arazi sahiplerinden biridir; ayrıca bir hayli de hayvanı vardır. Haddizatında gayet açığöz, çalışkan ve tutumlu bir adam olduğu için varidatının fazlasıyla bir taraftan da kasabada ticaretle meşgul olur; bu yüzden tâ Üsküp'de bile

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 98.

emlâk ve akar edinir. İki kızı ve üç oğlu vardır. Kızlarını kendi gibi iki zengin adama vermiştir; oğullarının birini tahsil için İstanbul'a göndermiş; diğer ikisini yanında alıkoymuştur. Kendisi henüz ellisine basmadan iki üç kere büyük baba olmak saadetine nail olur. Rumeli istilâya uğradığı vakit Kerim ağa epeyce büyük bir tantana ile oğullarından birinin düğününü yapmak üzeredir.¹ Bu olaydan sonra ailesini de yanına alarak İstanbul'a taşınır ve Kerim Ağa için karanlık günler böylelikle başlamış olur. Kerim ağa her nedense İstanbul'da bir türlü barınamaz; iki üç ay ya kalır ya kalmaz, çoluk ve çocuğu ile beraber kalkıp İzmir'e gider. Maksudı Anadolu'nun Rumeli'ye en ziyade benzer diye işittiği bu vilâyetinde elindeki nakitle bir işe girişmek veyahut bir miktar arazi satın alarak geçinip gitmektir. Ancak, İzmir'e çıkınca derin bir inkisarı-hayale uğrar; buranın ne taşı, ne toprağı, ne havası, ne suyu, ne insanı, ne hayvanı dedikleri gibi Rumeli'nin hiçbir tarafına benzemez. Kerim Ağa, damadını ve kızını orada bırakarak, yanına karısını ve oğullarından birisini de alarak Manisa'ya yerleşir. Biçare adam bir nefes almak üzeredir ki iki kötü haberle perişan olur; askerde bulunan oğlunun şahadeti ve Selanik'de bulunan kızının doğum esnasında vefat etmesi. Bu iki kara haberin peşinden harbi-umumî başlar. İzmir'i düşman işgal etmesi üzerine, Kerim Ağa Manisa'dan da ayrılarak Orta Anadolu'nun bir ücra köyüne gelir. Burada elde kalan son parasıyla bir ev ve tarla alır, kıt kanaat geçinmeye başlar.² Başından geçen tüm bu olaylar neticesinde, doğal olarak yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirir. Dolayısıyla da "içekapanık" bir tiptir. Kerim Ağa, tam bir aile babasıdır. Varını yoğunu karısı ve çocukları için harcamış, onların huzuru için oradan oraya durmaksızın hareket etmiş, adeta göçebe hayatı yaşamıştır. Şüphesiz ki bu hareketleri onun merhametinden ve ailesine karşı sevgi dolu oluşundan kaynaklanmaktadır. Yaşadığı olaylardan sonra duygularını dış dünyadan saklayan, sessiz bir insan olur. Bu bilgilerden yola çıkarak Kerim Ağa'yı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde "duygusal" tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda düşman askerleri, karısının ve kızının altınlarını, yatak ve yorganlarını neleri varsa hepsini alırlar. Kerim Ağa ve ailesi beş parasız, malsız ve mülksüz ortada kalır.

¹Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 71.

²Karaosmanoğlu, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, s. 72-73.

2.5.24. Mahdur

Bir Serencam hikâyesinin yardımcı karakteri olmasının yanında aynı zamanda yönlendirici durumda bulunan Mahdur, uzun boylu ve ince belli, esir genç bir kızdır. Hikâyenin asıl kahramanı tarafından şu şekilde betimlenir:

“(…) beyaz bir yatak içinde vücudunun ve kibar şeklini bozmayan ince beyaz örtüler altında, kendini diğerlerinden ayıran, saklayan perdelerin açık kalmış bir kısmından, ruhun hudutlarına baş döndürücü bir genişlik veren gözlerle benim pencereme bakıyordu. Ben de ona baktım, güzeldi, çok güzel... Fakat yüzünde endişe verici bir yorgunluk vardı, gözlerinin etrafı mahzun bir esmer haleyle çemberlenmişti ve uzun bir gecenin uykusuzluğu onlara bir humma vermişti.”¹

Mahdur, Mısır’a bir Prense satılmak üzere yolculuğa çıkmıştır. Asıl kahramanımızın bulunduğu odaya bir arkadaşı ile birlikte hasta olarak gelmiş ve günlerce yatağından çıkmadan, kimse ile bir çift laf etmeden, sessiz sedasız yatmaktadır. İstanbul’dan ayrılmaktan ve Mısır’a götürülmekten hoşnut değildir:

“İstanbul benim asıl vatanımdır. Oraya çok küçük geldim. Orada kendime bir ana, bir baba ve... bir kardeş buldum. Şimdi bilmediğim bir yere gitmek için oradan ve onlardan ayrılıyorum. Düşününüz efendim, bu ne kadar elimdir? Bu yaşta birdenbire kimsesiz, yalnız ve garip kalmak...”²

Ondaki bu yalnızlık ve kaybolmuşluk hissi yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple yabancı olduğu çevrelerde rahat değildir dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Çevresine karşı genellikle soğuk bir izlenim verse de aslında içekapanıklığı sebebiyle hissetmeye yoğunlaşmaktadır. Her ne kadar çevresindeki insanlara uzak davransa da âşık olduğu asıl kahramanımıza karşı sevgi doludur. Ancak genellikle melankolik bir havası vardır. Mısır’a ayak bastığı ilk anda söyledikleri bu durumun kanıtı niteliğindedir: “Ertesi gün İskenderiye'ye çıktık. O, sahile attığı ilk adım da sanki birdenbire nefesi daralmış gibi derin, muztarip bir göğüs geçirerek etrafını ihata eden [çeviren]kül renkli, yarasa tavırlı insanlara korku ve hayretle baktı ve bilâihtiyar: “Ne fena memleket, Yarabbi!” dedi.”³ Bu bilgilerden yola çıkarak, Mahdur’u bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin sonunda asıl kahramanımız ile sözleşerek tren ile

¹Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 15.

²Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 22.

³Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, s. 23.

kaçmayı planlarlar. Ancak belirledikleri gün ve saat geldiğinde Mahdur ortalarda gözükmez ve hiç kimseye haber vermeden ortadan kaybolur.

3. BÖLÜM

3. TİYATROLAR

3.1. DIŞAYÖNELİK DUYUMSAL TİPLER

3.1.1. Belkıs

*Sağanak*¹ tiyatrosunun yardımcı karakteri olan Belkıs, züppe, kendi bildiğini okuyan ve kocası Lütfi Bey'i sevmeyen, hatta ondan nefret eden bir kadındır. Afif Bey'in gözünden Belkıs Hanım şu şekilde tasvir edilir: "Pırlanta, evet, ama sahte bir pırlanta... neşvesi sahte, muhabbeti sahte, sadakat ve..."² Yine Afif Bey'in sözlerinden, Belkıs Hanım'ın kocası hakkında düşündüklerini şu şekilde öğreniriz: "Bu kadın kocasını zerre kadar sevmiyor, onu istihfaf ediyor. Onu eski tarz, hâyîde, bayat ve ahmak buluyor... Bunu, bakışlarından, gülüşlerinden, konuşuşlarından anlıyorum, bütün mevcudiyeti küçüğe doğru gidiyor."³

Belkıs Hanım, kayınpederinin, ani çıkışlarından, hakaretlerinden ve evden bunalmıştır. Çünkü o bunlara alışkın değildir. Sosyal bir tiptir. Onun ilgisi tamamıyla objeye yöneliktir. Dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve eylemlerini etkilemede birinci sırada gelir. Yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da "dışayönelik" bir tiptir. Ayrıca Belkıs Hanım eve arkadaşlarını çağırmakta ve hep birlikte eğlenmektedir: "(...) bütün züppeliklerinizi burada tatbik ediyorsunuz. Bu kadınlı erkekli çay ziyafetleri, bu kıyafetler, bu çıkıp girişler, bu tavırlar, bu oturup kalkışlar (...)"⁴ Bütün gün evde canı sıkılan Belkıs Hanım, bu davetler sayesinde biraz nefes almaktadır. O, zevk ve heyecan veren şeyleri sevmekte, gündelik yaşantısına son derece önem vererek her şeyi duyusal haz temelinde düşünmektedir. Ayrıca Belkıs Hanım evli ve çocuklu olmasına rağmen kocasının kardeşi Eşref Bey ile ilişki

¹Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

²Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 49.

³Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 49.

⁴Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 47.

yaşamakta ve bunda en ufak bir yanlış görmemektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak Belkıs Hanım'ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duyumsal” tip olduğu anlaşılır. Onun gibi “dışayönelik duyumsal” tipler için düşünce ve amaç nefret ettikleri şeylerdir.

3.2. İÇEKAPANIK DÜŞÜNEN TIPLER

3.2.1. Necdet

Nirvana tiyatrosunun asıl kahramanı olan Necdet; yirmi beşlik, solgun benizli, derin ve yorgun nazarlı bir gençtir. Tiyatronun yardımcı karakteri olan Mihriban'ın kocasıdır. Necdet, yalnız kalmaktan korkmakta, Mihriban'dan ve evinden uzak bulunmak onu adeta titretmektedir. Bütün bir akşam, annesini kaybetmiş bir çocuk melâliyle gezer ve gecenin bir yarısı nihayet evin yolunu bulur:¹

“İspirto, evet, o pek fena... o pek adi şey, fakat uyku gibi ispirto teselli eder. Hayatla, hakikat-i hayatla karşı karşıya gelindiği zaman... hayat bütün boşluklarıyla, hiçlikleriyle sizin önünüzde ve siz bu boşluğun karşısında yalnız, yapayalnız kaldığınız zaman etrafınızda tutunacak bir şey ararsınız, bir şey... ve ben onu ispirotada bulurum... Bu bana babamdan geliyor, bu deva... Mihriban!..”²

Necdet, herhangi bir topluluk içerisinde kendisini yalnız ve kaybolmuş hissetmektedir. Bunun sebebi onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır, dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Necdet, giderek gerçeklikten kopmakta ve şizofrenik bir hâl alır. Duygusuz ve uzak bir insan izlenimi verebilir ve düşünceleriyle baş başa kalmak ister:

“Fakat düşün, yaşamak, yaşamak bu bir alçaklıktır. Bu bir denaettir. (Vecdi gittikçe artarak) Yaşamak, esir olmak, yaşamak daima, daima tenezzül etmek... yaşamak kirlenmek, daima kirlenmektir... Bir hükümdarın zulmü, itisafi, kamçısı, tekmesi altında muti ve sessiz sürüklenen bir kavme, bugün sefil diyorlar, sefil, peki, sefil!.. Ya bu hayatın, ya bu tabiatın kan kusan kanunları önünde baş eğer bütün kitle-i sefile-i beşer... Buna ne demek lâzım gelir... söyle bana!.. Oh, Mihriban, inan, inan, yaşamak bir alçaklıktır. (Ayağımı şiddetle yere vurarak) Adem mi?.. Peki... fakat adiyat!..”³

Bu bilgilerden yola çıkarak Necdet'i, bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “düşünen” tip olduğu anlaşılmaktadır. Dışarıdan bakıldığında içekapanık düşünür genellikle garip bir kişilik olarak görülür. İç gerçeklere olan düşkünlüğünden ötürü, dış

¹Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 15.

²Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 18.

³Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 21.

dünya ile olan ilişkilerine çok az önem verir ya da onları hiç önemsemez. Ne olup bittiğinden habersizdir ve öteki insanların ne düşündüğünü, ne duyduğunu anlamaz. Eşi Mihriban'ın yanındayken ilgisiz konuşmalar yapar.

3.3. DIŞAYÖNELİK DUYGUSAL TİPLER

3.3.1. Ülker Hanım

Mağara tiyatrosunda karşı güç durumda bulunan Ülker Hanım, Tumrul Bey'in en büyük kızıdır. Tiyatronun asıl kahramanı olan Pınar Hanım'ın sevdiği Doğan Bey'i, Ülker Hanım da sevmektedir. Onun, dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve eylemlerini etkilemede ilk sırada gelir. Dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. Ülker Hanım, iki aşığı birbirinden ayırmak ve Doğan Bey'i kendisi almak için elinden gelen tüm kötülükleri yapar. Babasını, kız kardeşi Pınar Hanım'a karşı doldurur, Pınar Hanım'a ve dadısına eziyetler eder: “(Öfkeli) Cadı, cadı benimle eğlenme! Değnek altında kemiklerini kırdırırım. Zindanda etlerini çürütürüm. Seni diri diri toprağa gömerim. (Gözleri müphem bir noktaya dalar.) Diri diri toprağa gömerim. (Dadı ağlamaya başlar.)”¹ Ortaya çıkan küçük bir değişiklik Ülker Hanım'ın karşındaki insanlara karşı duygularının değişmesine sebep olur. İnsanlara kolay bağlanırsa da, bu bağları geçicidir ve sevgisi kolayca öz kardeşi Pınar Hanım'ı öldürecek kadar öfke ve nefrete dönüşür. Bu bilgilerden yola çıkarak Ülker Hanım'ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Tiyatro'nun sonunda Ülker Hanım amacına ulaşır ve Pınar Hanım delirmiş bir şekilde kendisini uçurumdan aşağıya atarak yaşamına son verir. Böylece Ülker Hanım ile Doğan Bey arasındaki bir engel kalkmış olur.

3.3.2. Afif Molla Bey

Sağanak tiyatrosunun yardımcı karakteri olan Afif Bey, başında kalıpsız bir gecelik fesi, arkasında robdöşambri hırka arası bir şey giyerek evin içinde dolaşan yaşlı bir insan olmasının yanında, Afif Bey; huysuz, hiçbir şeyi beğenmeyen, sinirli, bir o kadar da katı mizaçlıdır:

“Tövbeler olsun!.. Göç hâlinde bir ev gibi... bu yastığın yerde ne işi var?.. Neden bu kanape tersine çevrilmiş?.. bu masa niçin duvara doğru eğilmiş de bu koltuk ortaya konulmuş?.. (Etrafına gittikçe artan bir hayret ve hiddetle bakar) Fesuphanallah!.. Hele şu

¹Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 121.

seccadelerin şu ters duruşlarına bakın!.. (El çırpır) Kim var orada, kim var orada?
(Hizmetçi girer) Hayvan bu odanın hali ne böyle?..”¹

Evde baskın güç Afif Bey’dir. Hiç kimse onun sözünün üstüne söz söyleyemez. Evinde içinde bulunan herkesle istediği gibi konuşmakta, ya da hiç konuşmamaktadır. Çevresiyle ters düştüğünde bile oraya bağlı olduğu söylenebilir, bir yana çekilmek yerine tartışmayı ve ağız kavgasını tercih eder. Bu sebeple de eşi ve geliniyle sürekli sorunlar yaşar. Afif Bey yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir, dolayısıyla da “dışayönelik” bir tiptir. O, ufacık şeyleri bile kendisine sorun yapmakta ve ortaya çıkan küçük bir değişiklik duygularının farklılaşmasına neden olmaktadır. İnsanlara kolay bağlanırsa da bu bağları geçicidir, sevgisi kolayca öfke ve nefrete dönüşmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak Afif Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılır. Afif Bey’in bir özelliği vardır ki oda ileride meydana gelebilecek gelişmeleri tahmin etmedeki başarısıdır:

“Hanım ben hissiyatımda hiç yanılmam, göreceksin günün birinde, dedi idi, dersin! Bu evin havasında bir felaket kokusu, bir felaket ra’şesi hissediyorum. Burada her şey aksıyor, her şey çözülüyor, dökülüyor, bir gün gelecek kardeş kardeşe, oğul babaya, baba oğla düşman olacak (...)”²

Nitekim olaylar Afif Bey’in öngördüğü gibi de olur. Tiyatronun sonunda Eşref Bey ile Lütfi Bey birbirlerine düşman olurlar. Afif Bey’in bu yeteneği onun yardımcı işlevi olan “dışayönelik sezgisel” tipin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Onun gibi dışayönelik sezgiseller belli bir duruma ilişkin gizli olasılıkları fark etmede gecikmezler.

3.3.3. Matmazel Kristin Lnglua

Veda tiyatrosunun yardımcı karakteri olmasının yanında aynı zamanda yönlendirici durumda bulunan Kristin; levent, çok süslü ve zarif bir genç kadındır. Tiyatronun asıl kahramanı olan Ziya Bey ile birlikte. Ziya Bey’in neyi var neyi yoksa her şeyini yer bitirir. Onu hiç sevmemiş ve değer vermemiştir. Onu, adeta bir kene gibi kanını emerek boşalttıktan sonra, Ziya Bey’den uzaklaşmış, kaçmıştır. Kristin’in ilgisi tamamen objeye yöneliktir. Dış dünyadan gelen uyarılar; duygularını ve eylemlerini etkilemede ve şekillendirmede birinci sırada yer alır. Dolayısıyla yaşam enerjisini dış dünyasına yönlendirmiştir ve “dışayönelik” bir tiptir. İçerisinde bulunduğu durumlar değiştikçe,

¹Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 43.

²Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 49.

Kristin'in duyguları da değişmektedir. Ziya Bey'e kolayca bağlanmış olsa da bu bağları geçicidir, sevgisi bir anda kolayca öfke ve nefrete dönüşmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak Kristin'i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Onun gibi “dışayönelik duygusal” tipler genellikle değerli sayılan her şeyi kabullenerek, içinde bulunduğu çevreye ve döneme zorluk çekmeden uyum sağlar. Tiyatronun sonunda Kristin, yıllardır birlikte olduğu Ziya Bey'i başka bir adam için terk eder. Bu hayal kırıklığına dayanamayan Ziya Bey, intihar ederek yaşamına son verir.

3.4. İÇEKAPANIK DUYGUSAL TİPLER

3.4.1. Pınar Hanım

Mağara tiyatrosunun asıl kahramanı olan Pınar Hanım, Tumrul isminde bir beyin en küçük kızıdır. Bu genç kız, Doğan Bey namıyla bilinen bir genci sevmektedir. Bu iki genç önceleri iki düşman babanın evlatlarıdır. Ancak iki babanın aralarında barış hâsıl olunca, Doğan Bey bir gün Tumrul Bey'in konağının avlusuna gelir ve Pınar Hanım'la Doğan Bey birbirlerini görür görmez âşık olur. Bu zamandan sonra Doğan Bey ile Pınar Hanım gizli gizli görüşmeye başlar. Ancak Doğan Bey'de Pınar Hanım'ın ablası, Ülker Hanım'ında gözü vardır. Bu sebeple ikisini görüştürmemek için elinden geleni yapar, bin türlü hileye başvurur daha da olmadı kardeşi Pınar Hanım'ı döver, eziyet eder.

Tumrul Bey de her zaman büyük kızı Ülker Hanım'dan yana çıkar. Önce Doğan Bey'le Pınar Hanım, Ülker Hanım'la da Konur Alp için söz kesilmişken bu kavli değiştiren babası olmuştur. Pınar Hanım'da yaşadığı bu olumsuzluklardan ötürü yemeden, içmeden kesilir, dadısı haricinde mecbur kalmadıkça kimseyle konuşmaz. O, utangaç bir yapıdadır ve iyi tanımadığı nesnelere karşısında tedirgin ve korkuludur. Yabancı olduğu çevrelerde güvenli değildir ve yalnız kalmayı, başkalarıyla olmaya tercih eder. Pınar Hanım'ın bu çekimser davranışları, yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır, dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Artık Pınar Hanım'ın tek umudu bir mağarada yaşayan “Bacı” lakaplı büyücü bir kadındır. Dadısı ile birlikte yanına gider, durumunu anlatarak ondan yardım ister. Bacı başka bir gün tekrar gelmesini ve ona yardım edeceğini söyler. Çaresiz dadısı ile birlikte konağa geri dönerler. Ancak Ülker Hanım onları beklemektedir. Gelir gelmez dadıya işkence etmeye başlar, Pınar Hanım her ne kadar dadısını korumak istese de, çabaları bir fayda vermez: “Sen benim dadımı hırpalayamazsın! O benim dadımdır! Bir soracağın varsa

benden sorarsın.”¹ Pınar Hanım görünüşte çekingen olmasına rağmen yakın dostlarına, acı çeken insanlara ve gereksinimi olanlara karşı sevgi dolu ve anlayışlıdır. Duygularını dış dünyadan saklar ve sessiz bir insandır. Gerçekte derin ve yoğun duygularla dolu olduğundan arada bir ortaya çıkan duygusal patlamaları çevresindeki insanlarda şaşkınlık yaratabilmektedir:

“Susmayacağım, hayır susmayacağım. Benim yüreğimde bir arslan yavrusu yatıyor: Seviyorum. Sevmek nedir bilir misin? Seven insanın ne satırdan, ne ateşten, ne ipten, ne zehirden pervası olur. Tanrı, bana gökyüzünde yer ayırsa istemem. Şeytan yerin dibine sokacağım dese korkmam. Ben, artık o senin bildiğin küçük kız değilim. Bir sel oldum, akıyorum. Bir ateş oldum, yakıyorum. Çekil önümden, çekil önümden... nereye kadar gideceğimi, neler yapabileceğimi ben de bilmiyorum.”²

Bu bilgilerden ve pasajdan yola çıkarak Pınar Hanım’ı bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Tiyatronun sonunda, Pınar Hanım, Bacı ile tekrar görüşmeye gittiği ve mağaraya girdiği vakit Ülker Hanım’ın gönderdiği pehlivan gibi güçlü adamlar bir kayayı mağaranın kapısına iterek, mağaranın ağzını kapatırlar ve Pınar Hanım ile Bacı içerde mahsur kalır. Pınar Hanım’ın imdadına sevgilisi Doğan Bey yetişir. Orada rast geldiği bir çobanla birlikte kayayı kenara iterek, Pınar Hanım’ı kurtarır. Ancak Pınar Hanım, içeride durduğu vakit boyunca yaşadıkları sebebiyle akli dengesini kaybeder ve kendisini uçurumdan aşağıya atarak canına kıyar.

3.4.2. Ziya

Veda tiyatrosunun asıl kahramanı olan Ziya Bey, Matmazel Kristin Lnglua isminde yabancı bir kadını sevmekte ve onunla birlikte yaşamaktadır. Bu kadın Ziya Bey’in; insanlığını, gençliğini, servetini, saadetini daha başka neyi varsa yok etmiştir. İçinde bulunduğu durumun tek sorumlusu kendisidir çünkü kimseyi dinlemediği, herkesi, her sözü istihfaf ettiği için böyle felâketten felâkete yuvarlanır.³ Artık eskisi gibi değildir, son zamanlarda yaşadıkları onu değiştirmiş ve başkalaştırmıştır. Sağlığı da kendisi gibi yerinde değildir, çok zayıflamış ve çok soluk görünmektedir. Ancak Ziya Bey, ona tüm yaptıklarına rağmen, Kristin’i sevmeye, onun için yanıp tutuşmaya devam eder:

“(…) Şimdi sen böylece kapına hücum eden, etrafını saran, yakandan yapışan, boğazını sıkın dâyinler arasında, artık seni hiç, hiç sevmeyen ve seni hiç sevmemiş olan, seni boşalttıktan sonra artık senden uzaklaşan, senden kaçan bir kadının peşinde zelil ve hakir

¹Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 122.

²Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 125.

³Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 27.

sürüklenerek çırpınırken, tamamıyla, tamamıyla, denize düşmüş ve boğulmasına ramak kalmış bir adama benziyorsun.”¹

Ziya Bey’in başından geçen olaylar, bu kalp kırıklıkları onun yaşam enerjisini iç dünyasına yönlendirmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla da “içekapanık” bir tiptir. Ziya Bey, dış görünüş olarak çevresindeki insanlarda soğuk bir izlenim yaratabilir. Fakat güçlü bağlarla bağlı olduğu yakın çevrelerinde değeri iyi bilinir; kalıcı ve güvenilir dostlukları bulunmaktadır. Bunların yanında genellikle melankolik bir havası vardır. Bu bilgilerden yola çıkarak Ziya Bey’i bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde “duygusal” tip olduğu anlaşılmaktadır. Tiyatronun sonunda büyük bir aşk ile sevdiği Kristin başka bir adam için Ziya Bey’i terk eder. Bunun üzerine Ziya Bey intihar ederek yaşamına son verir.

¹Karaosmanoğlu, *Tiyatro Eserleri*, s. 28.

SONUÇ

Çalışmamızda Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun roman, hikâye ve tiyatroları edebiyat-psikoloji ilişkisi bağlamında Carl Gustav Jung'un kişilik çözümlemesi için hazırladığı "Psikolojik Tipler" adlı eseri temel alınarak incelenmiştir. Yakup Kadri'nin eserlerinin bu çalışmaya kadar Jung'un tipoloji kuramına göre değerlendirilmemesi ve yazarın roman, hikâye, tiyatrolarında kurguladığı kişilerin tipoloji kuramını çalışmak için zengin bir alt yapıya sahip olması, bu çalışmayı yapmamızın başlıca nedenleridir.

Jung, insan yaşamındaki hem evrensel hem de özel olgulara ilgi göstermiştir. Psikoloji tüm insanların ortak malı olan psişik yapıları ve fonksiyonları betimlemeye ve sonrasında bunların nasıl ve ne biçimde beraberce eşsiz bir terkip olan bireysel kişiliği oluşturduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Jung'a göre insan, belirli bir kalıba sığdırılmayacak kadar dünyası oldukça karışık bir varlıktır. Bir bireyin salt bir tutuma ya da işleve sahip olduğunu söyleyerek onu sınırlamak mümkün değildir. Çünkü her birey bir sentezden ibarettir. Gerçekte bir insan dışayöneliklik ya da içekapanıklık tutumlarından birini daha çok kullanır. Dört işlevden biri diğer üçüne oranla, bireyin dünyasına daha çok egemendir. Bazı bireylerde kendilerinde baskın olan işlev ve tutumu tespit etmek kolayken, bazı bireylerde mevcut bulunan değişken bir dünya görüşü, onların işlev ve tutumlarını belirlemeyi imkânsız hâle getirmektedir. Çalışmamızda incelediğimiz roman, hikâye ve tiyatrolarda da aynı durum söz konusudur. Bu bağlamda kişiler bazı durumlarda içekapanık bazı durumlarda ise dışayönelik tutumlar sergilemektedir. Eser içerisinde bize verilen bulgular neticesinde en çok hangi tutumlarla yönetiliyorlarsa, yaşam enerjilerinin yönü belirgin olan tutuma göre saptanmıştır. Bunun yanında eserlerde bulunan kişilerde "duygu, düşünme, duyum, sezgi" işlevlerinin hepsi mevcuttur. Ancak kişiler üzerinde bunlardan en baskın olanı belirlenmiş ve roman kişinin dünyasına baskın olan birincil işlevine göre incelenmiştir. Jung bunu birincil işlev olarak adlandırmıştır. Birincil işlevin yanı sıra bir de yardımcı işlev bulunur. Yardımcı işlev birincil işleve hizmet eder ve bağımsız değildir. Bundan ötürü birincil işleve karşıt çalışamaz. Örneğin, düşünce ve duyu ya da

duyum ve sezgi birbirlerine yardımcı olamazlar. Tüm bunların yanında birde alt işlev olarak isimlendirilen gölge vardır. Bu fonksiyon ise kişinin bilinçaltında yatan psikolojik tipini karşılamaktadır.

Bu bilgiler temel alınarak, roman, hikâye ve tiyatrolardan seçtiğimiz kişilerin libido/yaşam enerjisinin yönü (içekapanık/dışayönelik) belirlenmiştir. Daha sonra eserdeki kişiler bilincin işlevleri açısından (duygu, düşünme, duyum, sezgi) değerlendirilerek, psikolojik tiplerine göre sınıflandırılmıştır. Son olarak ise -eğer mevcutsa- yardımcı işlevleri ve alt işlevleri (gölge) tespit edilmiştir.

Yakup Kadri'nin romanlarından elde ettiğimiz bilgiler ışığında, roman kişileri Jung'un sekiz psikolojik tipine göre sınıflarına ayrılmıştır. Toplam dokuz romandan elde ettiğimiz veriler, Jung'un kişilik tipolojisi temel alınarak incelendiğinde romanlarda, "dışayönelik duyumsal" tipin ön planda olduğu görülmüştür. Bu tipi "içekapanık duygusal" tip takip etmektedir.

Yakup Kadri, İstibdat döneminden, çok partili döneme gelinceye kadarki geçen süreci bizzat yaşamış ve bu süreci yaşarken Anadolu'nun çeşitli yerlerinde farklı görevlerde bulunmuştur (yazar-gazeteci-milletvekili). İyi bir gözlem yeteneğine sahip olan Yakup Kadri'nin, farklı yerlerde ve farklı görevlerde bulunması, memlekete ve insanlara farklı bakış açıları ile bakabilmesine imkân sağlamıştır. Dolayısıyla Yakup Kadri'nin eserleri ve eserlerinde bulunan kişileri de bu durumdan nasibini almıştır. Eserdeki olayların geçtiği dönemde toplum; siyasi, ekonomik ve özellikle ahlâki olarak çöküş içerisindeydi. Bu çöküşün hızlanmasına sebep olanda aslında o dönemdeki toplumun yapısı, dolayısıyla da romanlardaki kişilerdir. Öyle ki memleket işgal altında olan bir yangın yeriye, aydın denilen kesim bu gerçeğin farkında olmaksızın, zevk, fuhuş, eğlence ve lüks içerisinde hayatına devam etmektedir. Böylece toplumun temel taşı olan geleneklerimizin yerini birtakım alafranga özentiler alır. Durum böyle olunca Yakup Kadri, bu çözülmeyi ve yozlaşmayı, sorgulamanın ve eleştirmenin bir yolu olarak, zaman zaman gerçek hayattan seçtiği zaman zamanda kendi kurguladığı karakterleri romanlarına taşımaya uygun görmüştür. "Dışayönelik duyumsal" tipin yer aldığı, Yakup Kadri'nin ilk romanı olan ve Tanzimat dönemiyle gelen Batı etkisiyle toplumdaki çözümleri, konak hayatından yola çıkarak anlatan *Kıralık Konak* romanının asıl kahramanı olan Seniha karakteri, ailesinin ve memleketin içerisinde bulunduğu durumu önemsemeyerek; parayı, süslenmeyi, eğlenmeyi ve seyahat etmeyi her şeyin üstünde

tutar. Yazar, Seniha karakteri ile o dönemdeki aile yapısının nasıl ve ne ölçüde bozulduğunu gözler önüne serer. Yakup Kadri'nin ikinci romanı olan *Nur Baba*'da ise, yine Tanzimat etkisiyle gelen toplumsal çözülmenin, bu kez din ve kültür boyutunu, romanın yönlendirici karakteri olan Nur Baba aracılığıyla ele alır. Nur Baba, Bektaşî tekkesi şeyhi olmasına rağmen, havai ve eğlenceye düşkün bir bireydir. Nur baba, hayatının sonuna kadar zevk ve eğlence âlemlerinde yaşamak ister, dem ve muhabbet onun hayatının yegâne amacını oluşturur. Hayattaki tek beklentisi sohbet ve muhabbet edeceği yeni kadınlar bulmak, onlarla gönül eğlendirmek ve işi bitip, sıkılınca onları bir kenara atmaktır. Yazar, her şeyi duyusal haz temelinde düşünen Nur Baba karakterinden yola çıkarak, o dönemdeki din ve kültür anlayışındaki bozulmalara değinir. Yakup Kadri'nin dördüncü romanı olan *Sodom ve Gomore* de ise I. Dünya Savaşı'nın ardından işgal edilen İstanbul'da meydana gelen olaylar ve dönem içerisindeki toplumun ahlâkının nasıl ve ne kadar bozulduğunu, yazar, Filistin diyarının türlü ahlak bozukluklarıyla Tanrı'nın gazabına uğramış iki büyük şehir olan Sodom ve Gomore'yle özdeşleştirerek anlatır. Romanın asıl kahramanı Leyla, memleketi işgal altındayken, düşman askerleri ile birlikte olan, İngiliz subaylarıyla görünmekten ve onlarla birlikte düşüp kalkmaktan gurura benzeyen bir haz alan, ayrıca eğlenceye düşkün bir alafranga tiptir. Yazar, Leyla karakterinden yola çıkarak, vatan topraklarının elden gidiyor olmasına rağmen, fuhşa ve eğlenceye devam eden, umursamaz toplumu eleştirir. Yine *Sodom ve Gomore* romanının diğer dışayönelik duyumsal karakterlerinden olan, Major Will ve Miss Fanny Moore ile işgal kuvvetlerinin toplumun ahlâki omurgasını nasıl çökerttiğini, Nermin karakteri ile de Türk toplumunun bu ahlâk ve kültür yozlaşmasından ne şekilde etkilendiğini gözler önüne serer. Yakup Kadri'nin sekizinci romanı olan *Panorama*, Cumhuriyet'in ilanından, Demokrat Parti'nin iktidarına gelinceye kadar geçen sürede, Türk toplumunun geçirdiği siyasi ve sosyal değişiklikleri konu eder. Yazar, romanın yardımcı karakteri olan Sevim üzerinden, dönemin gençlerinin nasıl bir ahval içerisinde bulunduğunu, zevk ve fuhuş içerisinde olduklarını ve ahlâkı olarak nasıl çöküşe uğradıklarını anlatır. Yazar eserlerindeki “dışayönelik duyumsal” tiplerden yola çıkarak, kişiler üzerinden dönemin eleştirisini yapmaktadır. Yakup Kadri'nin romanlarında en çok yer alan ikinci tip ise “içekapanık duyusal” tiptir. *Nur Baba* romanının asıl kahramanı Nigar Hanım bu tipin içerisinde yer alır. Nigar Hanım, evli ve çocuklu olmasına rağmen, zevk ve eğlenceye düşkün bir tekkenin şeyhi olan, Nur Baba'ya gönlünü verir ve her şeyi geride bırakarak onunla yaşamaya

başlar. Ancak romanın sonunda kimsesiz ve tek başına kalır. Yine Yakup Kadri'nin altınca romanı olan, Milli Mücadele yıllarından başlayıp, Cumhuriyetin ilan edilmesine kadarki süreçte yaşanan toplumsal olayları konu edinen *Ankara* romanının asıl kahramanı olan Selma Hanım, defalarca evlenmesine rağmen bir türlü çok arzuladığı mutluluğu yakalayamaz. *Kiralık Konak* romanında değerlin temsilci figürü olan, devletine, milletine ve geleneklerine bağlı Naim Efendi, değışen hayata ayak uyduramamakta ve kendisini bu yabancı hayatın içerisinde günden güne yalnız ve ötekileşmiş hissetmektedir. Böylece yazar “içekapanık duygusal” tiplerin aracılığıyla o dönem içerisindeki aksaklıkların temelinde yatan gerçeklikleri gün yüzüne çıkarır. Yakup Kadri, “dışayönelik duyumsal” tiplerle, dönem içerisindeki zevk ve eğlence düşkünlerini eleştirirken, “içekapanık duygusal” tiplerle de, lüks hayattan ve eğlencelerden uzak, toplumun gidişatından hoşnut olmayan ve kendisini mensubu olduğu topluma ait hissetmeyen insanların adeta sesi olur.

Yakup Kadri'nin hikâyelerinin büyük bir kısmı milli savaş hikâyeleridir. Bu sebeple romanlarında “içekapanık duygusal” tiplerin yoğunlukta olduğu gibi, hikâyelerinde de bu tip ağırlıktadır. Ancak “içekapanık duygusal” tipin psikolojik özelliği olan ve yazarın romanlarında sıklıkla karşılaşılan karamsarlık, yazarın hikâyelerinde yerini, merhamet ve iyimserliğe bırakmıştır. Bununla birlikte karakterlerin toplum içerisinde kendilerini yalnız ve kaybolmuş hissetmeleri devam etmektedir. *Bir Yurt Yergisi* hikâyesinin asıl kahramanı olan Namık Cemal, Avrupa'dan döndüğü günden beri etrafına karşı bir yabancılık hissetmektedir. Sabahları penceresini açıp da karşı evlerin çatılarına, pencerelerine baktıkça kendisini tarihî bir takım mahlûk ile meskûn, haritada yeri yok, dünyanın mühlik bir köşesinde, hiç kimsenin uğramadığı ücrâ ve izbe bir diyarda sanır. *Kadın ve Ukubet* hikâyesinin asıl kahramanı olan Cennet, birçok erkeği güzelliğiyle kendisine rametmiş, üç defa evlenmiş, on dokuz yaşında bir kadındır. Kocalarının esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmaları, köylülerin ona büyücülük atfetmelerine ve geri kalan delikanlıları şerrinden siyanet için onu artık hudutlarından içeriye sokmamalarına sebep olmuştur. Bundan dolayı Cennet, toplumdan soyutlanmıştır. *Döşeli Oda* hikâyesinin asıl kahramanı olan Rıza Efendi, İstanbul'a okumaya gelen taşralı bir gençtir. Kendisine Tarlabası civarında, loş methalli, kârgir bir evin üçüncü katında oldukça iç açıcı bir küçük oda tutar. İçinde bulunduğu çevreye bir türlü alışamaz, çekingenliği ve karamsarlığı iki kat artar. *Masum Katiller* hikâyesinin asıl kahramanı olan Necip Bey, elleri, kolları ve bacaklarını hareket ettiremeyen, tekerlekli

sandalyede yaşamına devam etmek zorunda olan bir kişidir. Evdeki herkes bu hasta ve yaşlı adamı kendi haline bırakır. Necip Bey, değişen topluma ve sevdiklerine ayak uyduramaz, hikâyenin sonunda da vefat eder. Milli Mücadele döneminde halkın genel durumu çok iç açıcı bir vaziyette değildir. Toplum, gerek savaşımlardan gerekse de işgal altında bulunmalarından dolayı karamsar bir psikolojiye bürünmüştür. Dolayısıyla da “içekapanık” bir profil çizmeleri kaçınılmaz olur. Yakup Kadri’nin roman ve hikâyelerinde “içekapanık duygusal” tipe ağırlık vermesindeki bir diğer sebepte onun Fecr-i Âti’nin “sanat şahsî ve muhteremdir” ilkesine bağlı kalmış olmasından kaynaklanır. Ayrıca uzun yıllar boyunca tüberküloz hastalığının pençesinde oluşu ve Schopenhauer ve Nietzsche gibi karamsar fikir adamlarından fazlasıyla etkilenmiş olması onun yaşam enerjisini (libido) iç dünyasına yönlendirmiş olmasına, böylece de Yakup Kadri’nin “içekapanık” tiplere ağırlık vermesine sebep olduğu söylenebilir.

Bu çalışmayla birlikte Yakup Kadri’nin tiyatroları Türkoloji sahasında ilk defa olarak ele alınmıştır. Yazarın tiyatroları zengin bir kişi kadrosuna sahip değildir. Bununla birlikte tiyatrolardaki psikolojik tiplerin dağılımı çeşitlilik gösterir. Yazarın roman ve hikâyelerinin genelinde işlediği vatan sevgisi, memleket meselesi gibi konulardan ziyade tiyatrolarında iki kişinin birbirine duyduğu sevgi, aşk ve entrika gibi konulara yer verilmiştir. *Mağara* tiyatrosunun asıl kahramanı ve “içekapanık duygusal” tipi olan Pınar Hanım, sevgilisi Doğan Bey’e kavuşmak için her yola başvuran sevdalı bir kızdır. Yine, *Mağara* tiyatrosunda karşı güç durumda bulunan ve “dışayönelik duygusal” tip olan Ülker Hanım, kız kardeşinin sevdiği adamı istemekte ve onu elde etmek için türlü oyunlar oynamaktadır. *Veda* tiyatrosunun asıl kahramanı ve “içekapanık duygusal” tipi olan Ziya Bey, Kristin isminde yabancı bir kadını seven ve onun uğruna varını yoğunu harcayan, hikâyenin sonunda canı dâhil her şeyini kaybeden bir adamdır. *Sağanak* tiyatrosunun yardımcı karakteri ve “dışayönelik duyumsal” tipi olan Belkıs, zevk ve eğlenceye düşkün, kocasının kardeşiyle birlikte olan bir kadındır. *Nirvana* tiyatrosunun asıl kahramanı olmasının yanında aynı zamanda “içekapanık düşünen” tip olan Necdet ise, evinden ve eşinden uzak durmayı sevmeyen, gitgide gerçeklikten koparak şizofrenik hâl alan bir bireydir.

Yapılan incelemeler sonucunda, Yakup Kadri’nin romanlarında dışayönelik, hikâyelerinde ise içekapanık tiplerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Tiyatrolarında ise tiplerin birbirlerine yakın sayıda olduğu gözlemlenmiş, bunun yanında eserleri

işlevsel açıdan değerlendirdiğimizde; romanlarda duyumsal, hikâyelerde ve tiyatrolarda ise duygusal tiplerin ön planda olduğu görülmüştür. Eserleri genel olarak değerlendirdiğimizde ise; duygusal tipin eserlerin geneline hâkim olduğuna karar kılınmıştır. Ayrıca Yakup Kadri'nin gerek romanlarında gerekse de hikâyelerinde olsun, Avrupa'ya gidip gelen ya da içinde Avrupa hayali ve Batı hayranlığı bulunan kişilerin, geleneklerinden ve değerlerinden uzaklaştığı ve dışayönelik bir yapıya sahip olduğu, kişileri bilincin işlevleri açısından değerlendirdiğimizde ise duyumsal tipe mensup oldukları görülmüştür. Bununla birlikte, vatan, millet ve geleneklerine bağlı olan karakterlerin içekapanık bir yapıya sahip oldukları ve bilincin işlevleri açısından değerlendirildiklerinde ise duygusal tipe ait oldukları tespit edilmiştir. Yukarıda bahsi geçen dönemde gerçekleşen vakalar ve toplumsal olaylarla birlikte değişen hayat şartları karakterlerin yaşam enerjilerini dıştan içe doğru yönlendirmelerine sebep olmuştur. *Kıralık Konak* romanındaki Naim Efendi'nin, çocukluğu ve gençliği insanların çok olduğu yerlerde geçmiş ve dışayönelik bir tip olmasına rağmen, ilerleyen zamanlarda yaşanan birtakım olaylar neticesinde, Naim Efendi içekapanık bir tip haline gelmiştir.

Son olarak insan doğası dar bir kabın içerisine yerleştirilmeye ve beşeri, psikolojik özellikleri temel alınarak bir sınıflamaya tabi tutulması mümkün değildir. Çünkü insan dünyası karışık bir yapıdadır. Bu sebeple eserlerdeki bireylerin psikolojileri hakkında kesin yargı ve hükümlere ulaşmamız için doğumundan ölümüne kadar yaşadığı pek çok şeyi bilmemiz gerekmektedir. Bu açıdan baktığımızda incelediğimiz roman, hikâye ve tiyatrolardaki kişilerin bütün hayat hikâyelerini tek bir eserde bulmamız mümkün değildir. İncelediğimiz, roman, hikâye ve tiyatrolardaki kişiler, eserde verilen bilgiler ışığında değerlendirilmiş, hakkında yeteri kadar veri bulunmayan kişiler değerlendirilmeye tabi tutulmamıştır. Sonuç olarak klasik tahlil metodunda şahıs kadrosunun incelenmesi için yeni bir yöntem önerilmiştir.

KAYNAKÇA

İNCELENEN ESERLER

ROMANLAR

- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Kiralık Konak*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Nur Baba*, İletişim Yayınları, İstanbul2015.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Hüküm Gecesi*, İletişim Yayınları, İstanbul2015.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul2015.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Bir Sürgün*, İletişim Yayınları, İstanbul2015.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Panorama*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- Karaosmanoğlu Yakup Kadri, *Hep O Şarkı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

HİKÂYELER

- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Millî Savaş ve Hikâyeleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Bir Serencam*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Hikâyeler*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

TİYATROLAR

- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Tiyatro Eserleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akça H., “Gözyaşı Çeşmesi/Kırım’da Son Düğün Romanında Jung Tipolojisi”, *Turkish Studies*, vol:12.-, no:22, pp.1—26, 2017.
- Akı, Niyazi, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu (İnsan-Eser-Fikir-Üslup)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- Aktaş, Şerif, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Aytaç, Gürsel, *Genel Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul 2003.
- Cebeci, Oğuz, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul 2015.
- Çetişli, İsmail, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2008.
- Emre, *Edebiyat Bilimi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2012.
- Emre, İsmet, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, Ankara 2006.
- Enginün, İnci, “Karaosmanoğlu’nun Sodom ve Gomore’inde Yabancılar”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 2*, Dergâh Yayınları İstanbul 1982.
- Freud Sigmund, Carl Gustav Jung, Adler Alfred, *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, (Çev. Selahattin Hilav), Ataç Kitabevi, İstanbul 1981.
- Freud, Sigmund, *Düşlerin Yorumu 1*, (Çev. Emre Kapkın), Payel Yayınları, İstanbul 1996.
- Fromm, Erich, *Psikanaliz ve Din*, Arıtan Yayınevi, 1996.
- Geçtan, Engin, *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul 2014.
- Jung, Carl Gustav, *Analitik Psikoloji*, (Çev. Ender Gürol), Payel Yayınevi, İstanbul 2006.
- Jung, Carl Gustav, *İnsan ve Sembolleri*, (Çev. Hatice Mukaddes İlgün), Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2016.
- Sambur, Bilal, *Bireyselleşme Yolu (Jung’un Psikoloji Teorisi)*, Elis Yayınları, Ankara 2005.
- Sarıççek, Mümtaz, “Yakup Kadri’nin Romanlarında Cumhuriyet İdeali ve Düş Kırıklıkları”, *Erdem Sayı 59*: 2009; s. 189-200.
- Sarıççek, Mümtaz, *Modern Kahramanın Mitolojik Yolculuğu*, Tezmer, Kayseri 2013.

Somay, Bülent, “Freud’un Önemi”, (Editör: Şeyda Öztürk), *Doğumunun 150. Yılında Freud Konuşmaları*, YKY, İstanbul 2008.

Stevens, Anthony, *Jung*, (Çev. Ayda Çayır), Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.

Ukray, Murat, *Jung Psikolojisi*, Yason Yayınları, Ankara 2015.

Wellek, R, Warren, A. *Edebiyat Teorisi*, (Çev. Ömer Faruk Huyugüzel), Akademi Kitabevi, İzmir 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Adı- Soyadı	Ahmet Metehan ŞAHİN
Doğum Tarihi ve Yeri	03/01/1991-Kastamonu
E-mail	ahmetmetehannn@yandex.com
Telefon	0 (543) 737 9818

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Üniversite/Enstitü-Fakülte	Yıl
Yüksek Lisans	Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı/Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı	2015-2017
Lisans	Erciyes Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/ Türk Dili ve Edebiyatı	2011-2015